

JOHANNA VEHKOO (TOIM.)

A close-up photograph of a pig's face, looking directly at the camera. The pig is positioned behind a horizontal metal bar, with its head and front paws visible. The background is slightly blurred, showing other pigs in a farm setting. The lighting is warm and focused on the pig's face.

**Journalismikritiikin
vuosikirja**

2012

JOURNALISMIKRITIIKIN VUOSIKIRJA 2012

MEDIA & VIESTINTÄ 1/2012

Johanna Vehkoo (toim.)

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus

Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

Journalismikritiikin vuosikirja 2012

Vastaava päätoimittaja:

Johanna Vehkoo
johanna.vehkoo@uta.fi

Toimituskunta:

Laura Ahva, tutkija, Tampereen yliopisto
Jessikka Aro, toimittaja, Journalisti-lehti
Kari A. Hintikka, Media & Viestintä -lehti, Jyväskylän yliopisto
Antti Järvi, vapaa toimittaja
Reetta Nousiainen, vapaa toimittaja
Ilkka Pernu, vapaa toimittaja
Tuomo Pietiläinen, toimittaja, Helsingin Sanomat
Pentti Raittila, tutkimusjohtaja (Comet), Tampereen yliopisto
Sinikka Torkkola, tutkija, Tampereen yliopisto

Taitto: Jaakko Kahala

Media & Viestintä 1/2012

35. vuosikerta
ISSN 1798-3827
<http://mediaviestinta.fi/>

Vuosikirja verkossa:

http://tampub.uta.fi//journalismikritiikin_vuosikirja_2012.pdf

Tilaukset:

COMET – Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus
tiina.k.tuomainen@uta.fi

Nordicom

nordicom@uta.fi

Kannen kuva: Oikeutta eläimille ry

Tammerprint Oy 2012

Journalismikritiikin vuosikirja 2012

Media & viestintä 1/2012

Johanna Vehkoo:	Kritiikin vaikein muoto on itsekritiikki	4–6
	KANSALAISET MEDIAN TEKIJÖINÄ	7
Hanna Nikkanen:	Sikatehtaat: ulkoistettua tutkivaa journalismia	8–13
Lilly Korpiola:	Arabikevät ja journalismin uusi ekosysteemi	14–24
Kari A. Hintikka:	<i>Puheenvuoro: Journalismia talkootyönä</i>	25–30
	PÄÄTTÄJÄT MEDIAN KOHTEINA	31
Ville Pernaa & Erkka Railo:	Mediapeliä – taas kerran Kevään 2011 shokki- ja blokkivaalien media-agenda	32–42
Veera Järvenpää:	Kahden pöytäkirjan lautakunta	43–46
Pekka Isotalus & Marja Eklund:	Kun Sauli kohtasi Paavon – Onko television vaalikeskusteluissa muuttunut mikään?	47–53
	JULKISUUS JA SEN HALLINTA	54
Salla-Maaria Laaksonen:	Aamulehden kantapäähäkoulu – kun sosiaalinen media rankaisee	55–65
Jouko Jokinen:	<i>Kommentti: Kun sosiaalinen media rankaisee, kuka rankaisee?</i>	66–68
Jussi Förbom:	Tuhansien pelkistysten uutistulva – miksi media sallii Maahanmuuttoviraston julkisuuspelin?	69–77
Reetta Nousiainen:	Poliisi syöttää ja säännöstelee	78–84
	TALOUS JA TOIMITTAJAT	85
Matti Ylönen:	Varjonyrkkeilyä rahoitusmarkkinaverosta	86–88
Tuomas MacGilleon:	Vahingossa erilainen talousuutinen	89–93
	JOTAIN AIVAN MUUTA	94
Janne Zareff:	Nauravan ihmisen vastuu	95–103
Tomi Lindblom:	<i>Näkökulma: Tapaus SuomiTV: Konsulttien valtakunta</i>	104–111
Jari Lyytimäki:	MOTkotusta ilmastonmuutoksesta	112–117
Hiski Haukkala:	Ne jyrää meitin? Suomalainen tutkimusuutisointi ja Venäjä	118–122
Jessikka Aro:	Valta valuu toimituksista	123–131
	KIELI JA KIRJAT	132
Sirkka Wahlstén:	Tekstiä lukijalle yleiskielellä	133–137
Päivi Lukin:	Journalismin kirjat ja artikkelit 2011	138–144

Kritiikin vaikein muoto on itsekritiikki

”Me kaivaudumme syvälle politiikan, talouden, urheilun, lainvalvonnan ja viihteen maailmoihin. Me kaivelemme siellä, missä meitä huvittaa – mutta emme omalla takapihallamme.” (Davies 2009, s. 1, suomennos kirjoittajan oma)

Brittiläinen tutkiva journalisti Nick Davies aloittaa kirjansa *Flat Earth News* (2009) toteamalla, ettei journalismissa ole ollut tapana arvostella omia. Davies omistaa koko kirjansa tämän sanomattoman säännön rikkomiselle. Hän esittää liudan todisteita esimerkiksi siitä, miten PR-teollisuus saa viestinsä lehdistössä läpi, ja siitä, miten tiedotusvälineet käyttävät yksityisetsiviä ja muita hämäreitä keinoja saadaakseen tietoja julkisten yksityiselämästä.

Kirjan jälkeen Davies on tullut tunnetuksi toimittajana, joka paljasti Rupert Murdochin News Internationalin lehtiä yhä pöllyttävän salakuunteluskandaalin. Daviesin ja muiden The Guardianin journalistien viiden vuoden työ on tätä kirjoittaessani johtanut muun muassa News of the World -lehden lakkauttamiseen ja 30:n News Internationalin työntekijän pidättämiseen. Britannian hallituksen asettama *Leveson Inquiry* pyrkii selvittämään maan lehdistön toimintatapoja ja uudistamaan itsesääntelyjärjestelmän. Press Complaints Commission – joka vastasi Suomen Julkisen sanan neuvostoa – lakkautettiin maaliskuussa, ja sen tilalle perustettiin väliaikainen valvontaelin siihen asti, kunnes tulevasta sääntelymallista päätetään.

Journalismista käytetään usein lempinimiä vallan vahtikoira ja neljäs valtiomahti. Myös journalismi käyttää yhteiskunnassa valtaa, mutta monelle jää epäselväksi, kuka vahtii vahtikoira.

Perinteinen vastaus kysymykseen on ollut juuri mainittu itsesääntely. Se ei enää riitä median uudessa ekosysteemissä, jossa perinteinen lehdistö ei päästä, kuka pääsee mukaan julkiseen keskusteluun. Stephen D. Cooper puhuu kirjassaan *Watching the Watchdog* (2006) blogosfääristä viidentenä valtiomahtina. Blogit korjaavat valtamediasta löytämiään asiavirheitä ja kiinnittävät huomiota näkökulmiin, eli juttujen tulkinnallisiin kehyksiin. Ne myös kritisoivat journalistisia käytäntöjä, eli juttujen tekemisen ja toteuttamisen tapoja. William H. Dutton (2009) puolestaan laajentaa viidennen valtiomahdin käsitteen blogosfääriä laajempaan verkkoon. Hänelle viides valtiomahti tarkoittaa sosiaalisessa mediassa ja muualla internetissä toimivia verkottuneita yksilöitä.

Mediakriitikon roolin ovat ottaneet tavalliset kansalaiset, useimmiten sosiaalisessa mediassa. Tässä kirjassa Salla Laaksonen tarkastelee, miten verkossa syntyneisiin kohuihin joutunut Aamulehti on vastannut kansalaisten haasteeseen. Myös Aamulehden vastaava päätoimittaja Jouko Jokinen tuo esiin oman näkökulmansa.

Suomalaisen verkkokeskustelun kenties näkyvintä mediakritiikkiä tekee Lehti (*lehtilehti.fi*), joka tuottaa uutistekstin näköistä satiiria. Tämän vuosikirjan artikkelissaan Janne Zareff – joka on ”läheisesti tekemisissä” Lehden kanssa – ruotii journalismin ja komiikan suhdetta.

Journalismikritiikkiä tarvitaan paitsi median yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi myös siksi, että me toimittajat emme pahemmin peileihin katsele. Lulen (1992) mukaan kaikkein harvinaisin kritiikin muoto on lehdistön esittämä lehdistöön kohdistuva kritiikki. Juuri siitä on kyse, kun Britanniassa puidaan News of the Worldin salakuuntelujupakan seuraamuksia. Itsekritiikki on vaikeaa niin yksittäisille journalisteille kuin journalistisille instituutioille. Uutisvälineet mieluummin puolustelevat ja selittelevät kuin myöntävät virheensä ja pyytävät anteeksi. Nyt sekä journalismin toimintaympäristö että lukijasuhde ovat muuttuneet, ja tämä tarkoittaa tulevaisuudessa myös oman toiminnan tarkastelua entistä avoimemmalla tavalla.

Lähdekritiikin puutteesta itsesensuuriin

Taloustoimittajat ovat parin viime vuoden ajan saaneet osakseen laajaa kritiikkiä siitä, etteivät he osanneet ennustaa lamaa ja maailmanlaajuisia talouskriisiä. Harvinaista itsekritiikkiä on esittänyt ainakin Hannu Sokala Taloussanomissa (2011). Vuosikirjassa talousjournalismista kirjoittavat Tuomas MacGilleon ja Matti Ylönen.

Taloustoimittajien saamaa kritiikkiä voi kohdistaa myös politiikan toimittajiin, joille perussuomalaisten voitto tuli yllätyksenä. Ville Perna sai oraakkelin maineen ennustettuaan perussuomalaisten eduskuntapaikat täsmälleen oikein Turun Sanomissa. Pernaan ja Erkkä Railon artikkeli tässä kirjassa perustuu heidän laajaan tutkimukseensa kevään 2011 eduskuntavaalien media-agendasta. Tutkimuksen loppuraportti julkistetaan syksyllä 2012.

Politiikasta puhutaan vuosikirjassa enemmänkin: Veera Järvenpää käsittelee paikallispolitiikan hämääryksiä Pieksämäellä, ja Pekka Isotalus ja Marja Eklund pohtivat, onko television vaalikeskusteluissa muuttunut 17 vuoden aikana mikään.

Jussi Förbomin artikkelin mukaan Maahanmuuttovirasto, eli Migri, pystyy syöttämään toimittajille, mitä haluaa ilman, että toimittajat ymmärtävät suhtautua tietoihin kriittisesti. Reetta Nousiainen mukaan niin tekee myös poliisi. Hiski Haukkala puolestaan kirjoittaa lähdekritiikin puutteesta Venäjä-uutisoinnissa ja Jari Lyytimäki MOT-ohjelman yksipuolisesta lähteiden käytöstä ja tarkoitushakuisesta tulkinnaasta. Tomi Lindblomin teksti on sisäpiiriläisen suorapuheinen kertomus SuomiTV:n vaiheista.

Journalismikritiikin vuosikirja on pyrkinyt paikkaamaan median itsekritiikin puutetta jo vuodesta 1998. Vuosikirjaa voidaan pitää jossain määrin myös alan sisäisenä itsekritiikkinä, sillä osa tekijöistä – tällä kertaa yli puolet toimituskunnasta ja noin

puolet kirjoittajista – on journalisteja. He eivät tosin yleensä kritisoi omaa toimintaansa. Jessikka Aron artikkeli toimittajien harjoittamasta itsesensuurista sisältää poikkeuksellista itsetutkiskelua.

Ulkoistettua journalismia

Tämän kirjan kannesta lukijaa katsoo possu, joka elää varsin ahtaissa olosuhteissa muiden lihaksi kasvatettavien lajitoveriensa kanssa jossain päin Suomea. Kuvan on ottanut Oikeutta eläimille -järjestön aktivisti. Vuosikirjan ensimmäisessä artikkelissa Hanna Nikkanen tarkastelee sikatilojen salakuvaajien tapausta ”ulkoistettuna tutkivana journalismina”. Kansalaisjournalistit tekevät ennen vain ammattitoimittajille kuuluneita tehtäviä myös arabimaissa, kuten Nikkanen ja Lilly Korpiola artikkeleissaan osoittavat. Kari A. Hintikka puolestaan antaa esimerkkejä siitä, miten journalististen prosessien osia voidaan ulkoistaa verkossa toimiville joukoille.

Vuosikirjaa on usein kritisoitu konkretian ja tuoreen tutkimustiedon puutteesta. Halusimme ottaa kritiikin vakavasti ja pyysimme kirjoittajilta tekstejä, joissa on perusteltujen mielipiteiden sijaan tai lisäksi myös uutta tietoa. Toivoimme artikkeleiden perustuvan tarkasti rajattuun aineistoon ja tuovan uutta tietoa. Lukijan arvioitavaksi jää, miten hyvin tai huonosti olemme onnistuneet. Lukijasta puheen ollen: viimeisessä jutussa kielenhuoltajamme Sirkka Wahlstén pohtii, kenelle vuosikirjan tekstit on tarkoitettu ja millaista kieltä niissä tulee käyttää.

Lopuksi kiitokset kaikille tämän vuosikirjan tekoon osallistuneille: kirjoittajille ja toimituskunnan jäsenille sekä Sirkka Wahlsténille kielenhuollosta. Samuli Schielke antoi käyttöömme Egyptissä ottamia valokuvia, Harri Palmolahti etsi Ylen arkistoista riemuitsevan Timo Soinin ja Ville Ranta antoi luvan julkaista Kirkko & Kaupunki -lehdessä ilmestyneen pilapiirroksensa.

Johanna Vehkoo on YTM ja vapaa toimittaja, joka julkaisi syksyllä 2011 journalismin tulevaisuutta käsittelevän kirjan *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta* (Teos). Hän on laatujournalismin matkasaarnaaja ja yksi Hacks/Hackers Helsingin perustajista. Blogi: vehkoo.wordpress.com. Twitter: @vehkoo.

LÄHTEET

- Cooper, Stephen D. (2006) *Watching the Watchdog*. Marquette Books.
- Davies, Nick (2009) *Flat Earth News*. Vintage.
- Dutton, William H. (2009) *The Fifth Estate Emerging through the Network of Networks*, Prometheus, Vol. 27, No. 1, March: 1–15.
- Lule, Jack (1992) *Journalism and criticism: The Philadelphia inquirer Norplant editorial*. *Critical Studies in Mass Communication*, Volume 9, Issue 1: 92.
- Sokala, Hannu (2011) *Taluskriisi: Miksi toimittajat nukkuivat?* *Taloussanommat* 21.9.2011. Saatavissa: <http://www.taloussanommat.fi/taluskriisi/2011/09/21/taluskriisi-miksi-toimittajat-nukkuivat/201113366/294?ref=tf1>

Kansalaiset median tekijöinä

kuva: Oikeutta Eläimille

Hanna Nikkanen

Sikatehtaat: ulkoistettua tutkivaa journalismia

Kansalaisjournalismi on tullut tutkivien toimittajien reviirille. Eläinoikeusaktivistit tuottavat suomalaismedioille ilmaiseksi yhteiskunnallisesti merkittävää sisältöä, koska toimitukset eivät sitä itse tuota. Ilmiö on maailmanlaajuinen: sama tutkivan aktivistin mediastrategia löytyy niin sikatilalta kuin Kairon Tahrir-aukioltakin. Kansalaisjournalisteista on tullut tiedotusvälineiden alihankkijoita, mutta mikä on median vastuu vaikean ja vaarallisen työn tekijöille? Entä pysyykö kontrolli toimituksen hyppysissä, kun tutkiva työ ulkoistetaan?

Puhelimeni soi, kun olen jo ehtinyt töistä kaupan kassajonoon. Soittaja haluaa tarjota päätoimittamalleni Fifi-verkkolehdele salaakuvattuja kuvia suomalaisilta turkistarhoilta.

On loppusyksy vuonna 2010. Tapaan soittajan samana iltana kodissani. Syömme keittiössä voileipiä, kopioimme kuvat ja videot tietokoneelleni sekä sovimme julkaisuakataulusta. Päätoimittajuuteni on tuolloin jatkunut pari vuotta, ja visiitti on

jo kolmas samanlainen. Ensimmäisellä kerralla kuvat ovat esittäneet sikatiloja, toisella – kuten nytkin – turkistarhoja.

Kun Tarhauskielto- ja Sikatehtaat-kampanjat tuottaneet eläinoikeusaktivistit ovat aikeissa julkaista uutta materiaalia suomalaisilta tuotantolaitoksilta, he sopivat ensin aineiston televisiojulkaisusta yksinoikeudella. Yleensä sopimus syntyy A-Studioon, joskus Nelosen uutisten kanssa. Televisioaikataulun selvittyä he ottavat yleensä yhteyttä Fifiin, ilmaisjakelulehti Voiman verkkolehteen, jonka aktivistisymptiat eivät ole kenellekään salaisuus. Fifi noudattaa aktivistien antamaa embargoa ja julkaisee kuvat vasta, kun tv-juttu on ulkona. Seuraavana päivänä Oikeutta eläimille -järjestö järjestää tiedotustilaisuuden, johon kutsutaan loput suomalaisista tiedotusvälineistä.

Eläinoikeusaktivistien mediastrategia on taitava ja tehokas. Kampanjat ovat tuottaneet niin valmista ja merkittävää journalistista taustatutkimusta, että olisi lähes mahdotonta kuvitella, ettei se löisi läpi mediassa – varsinkaan aikana, jolloin resursien supistaminen karsii toimitusten omia tutkivia projekteja.

Toimitusten ja aktivistien suhde on symbioottinen. Toimituksilla on syytä olla kiitollisia tutkivasta työstä, jota aktivistit tekevät heidän puolestaan. Aktivistien viesti puolestaan vahvistuu ja kerää uskottavuutta, kun se kierrätetään valtakunnallisten medioiden kautta. Kun tuotantoeläinten pitoa tai eläinsuojelutarkastuksia koskevat lait ennen pitkää muuttuvat tai turkistarhaus Suomessa päättyy, muutoksen tärkein yksittäinen osatekijä lienee ollut aktivistien taitava mediayhteistyö.

Ymmärrän aktivistien strategian ja arvostan sitä. Tarhauskielto- ja Sikatehtaat-kampanjat ovat perusteltua, huolellista näkökulmallista journalismia, jonka määrä kasvaa eri puolilla maailmaa.

Samaan aikaan en ole varma siitä, ovatko toimitukset todella valmiita siirtymään aikaan, jossa tutkiva journalismi ulkoistetaan ryhmille, jotka syystä tai toisesta ovat valmiita tekemään riskialttiin työn vapaaehtoispuhjalta.

• • •

Puolisen vuotta myöhemmin näen sattumalta tutut kasvot Kairon Tahrir-aukion väenpaljoudessa. On kesä 2011 uudessa Egyptissä, ja Noha Atefia, 25-vuotiaasta ihmisoikeusaktivistia, tituleerataan yhdeksi helmikuun vallankumouksen pääaarkkitehdeistä. Tunnen Nohan entuudestaan, mutta emme ole ehtineet sopia tapaamista, ennen kuin sattuma hoitaa järjestelyt puolestamme. Tuona iltana juomme teetä aukion laidalla ja puhumme Nohan vuonna 2006 perustaman Torture in Egypt -blogin saamasta huomiosta. Yhdistän ensimmäistä kertaa ajatuksissani egyptiläisen tuttavani määrätietoisesta mediastrategian suomalaisten eläinoikeusaktivistien työhön.

Siinä, missä suomalaisaktivistit keräsivät, kategorisoivat ja julkistivat tietoa tuotantoeläintilojen epäkohdista, Atef keräsi, kategorisoi ja julkisti tietoa poliisiväkivallasta egyptiläisillä poliisiasemilla. Atefin blogin rinnalle syntyneen Flickr-kuva-pankin nimi ”Piggipedia” ei viittaa sikaloiden oikeisiin possuihin, vaan poliiseihin.

Sekä Egyptin että Suomen tapauksissa aktivistien tekemä journalistinen taustatyö on vahvasti tutkivaa ja riskialtista. Sen toteuttaa pieni, omistautunut vapaaehtoisten ryhmä, joka tuntee median toimintalogiikan, muttei identifioi itseään toimittajiksi eikä välttämättä kunnioita alan perinteisiä toimintatapoja esimerkiksi rikosepäiltyjen nimien julkistamisesta. Tekijät ovat työssään valmiita koettelemaan laillisuuden rajoja ja kantamaan mahdolliset seuraukset. Työtä tehdään riskeistä huolimatta omalla nimellä, koska nimen käytön uskotaan kasvattavan uskottavuutta erityisesti perinteisen median silmissä – ja perinteisen median huomio on viime kädessä välttämätön osa toiminnan tavoitteiden saavuttamista.

Tällainen tutkiva työ tuottaa kohteeseensa läpinäkyvyyttä väkipakolla. Siinä aktivistien työ eroaa perinteisestä tutkivasta journalismista lähinnä suorasukaisuudellaan. Esimerkiksi Sikatehtaat-kampanja piirsi julkaistavaksi kelpaavan aineiston rajat suurpiirteisemmin kuin luultavasti mikään toimitus olisi tehnyt. Kampanja julkaisi sikatilallisten nimiä ja esitti verrattain suoria syytöksiä heitä vastaan. Vastaavasti Noha Atefin blogissaan julkaisemat kidutuksesta syytettyjen poliisien nimet, kuvat ja jopa heidän suosimansa lounaspaikat ylittäisivät kunnianloukkaus-syytekynnyksen melkein missä tahansa.

Atef perustelee kuvien julkaisemista yhtäältä käytännön syillä: moni kidutuksen uhri on tunnistanut kiduttajansa kuvagalleriasta ja nostanut syytteen. Toisaalta hän näkee kuvilla olevan psykologista merkitystä poliiseille, jotka eivät ole tottuneet olemaan julkisen katseen kohteina. ”Kiduttajatkin käyttävät nettiä”, Atef sanoo. ”Halusin, että he näkisivät sivuni, kun he googlaavat omaa nimeään.”

Entistä konfliktihakuisempi näkemys läpinäkyvyydestä tulee vastaan myös Wikileaksin ja muiden vuotosivustojen yhteydessä sekä esimerkiksi Anonymous-verkostosta ja Occupy Wall Street -protestien poliisiväkivaltatapauksien raportoinnista puhuttaessa. Kaikissa näissä tapauksissa paljastus on kelvannut toimituksille uutisaiheeksi sen jälkeen, kun jokin perinteisen median ulkopuolinen toimija – blogikirjoittaja, kansalaisjärjestö tai vuotosivusto – on ensin kerännyt materiaalin ja sitoutunut kantamaan sen julkistamisesta mahdollisesti koituvat seuraamukset. Usein media tarttuu aineistoon vasta, kun se on jo julkaistu verkossa ja päästetty leviämään sosiaalisessa mediassa. Toisinaan järjestys on toinen: Wikileaks ja eläinoikeuskampanjat ovat tarjonneet julkaisematonta materiaaliaan toimituksille yksinoikeudella, ja näihin tarjouksiin on myös tartuttu.

Toimitusten näkökulmasta yhteistyö aktivistien kanssa on mielekästä kahdesta syystä.

Ensinnäkin sisältö on ilmaista. Kun toimitusten budjetit ja henkilökunta kutistuvat ja oma tutkiva työ hiipuu, ilmaisuus on vahva yhteistyötä puolustava argumentti. Aktivistitoimittajat ovat käytännössä ulkoistettuja sisällöntuottajia, jotka eivät laskuta palveluistaan ja kantavat itse työhön liittyvät riskit.

kuvat: Oikeutta Eläimille

Toiseksi aktivistien tuottama sisältö on yhteiskunnallisesti siinä määrin merkittävää, että sen huomiotta jättäminen olisi mahdotonta. Turkistarha- ja sikatilakuvat olivat aktivistien oma skruppi, ja jos jokin yksittäinen kanava olisi kieltäytynyt esittämästä materiaalia, se olisi päätynyt saman tien kilpailijalle. Egyptin tapauksessa maan yksityiset tiedotusvälineet alkoivat julkaista Noha Atefin keräämää materiaalia vuonna 2008, kun siitä jo kohistiin sosiaalisessa mediassa. Silloin yleisö suhtautui jo kriittisesti Hosni Mubarakin hallitukseen, ja asiasta vaikeneminen olisi rapauttanut itsenäisen egyptiläismedian uskottavuutta.

Halpa journalismi on harvoin aivan ongelmattonta. Niin paljon kuin aktivistien taitavaa mediayhteistyötä arvostankin, näen tilanteessa kaksi merkittävää vaaranpaikkaa.

...

Ensimmäinen ongelma: voiko ulkoistettuun tutkimukseen luottaa?

Toimituksen ulkopuolella tuotetun tiedon käyttö ei toki ole aintulaatuista tai tuomittavaa. Toimituksissa rakennetaan juttuja Veronmaksajain keskusliiton, Elinkeinoelämän valtuuskunnan, Autoliiton ja lukemat-

tomien muiden intressiryhmien laatimien tutkimusten ja raporttien ympärille. Tämä ei tarkoita päätösvalan luovuttamista toimituksen ulkopuolelle niin kauan, kun toimitus tarkastelee tiedon tuottajien sidonnaisuuksia kriittisesti, kertoo lähteensä avoimesti ja tarkistaa tiedon luotettavuuden. Siinä, toteutuvatko nämä vaatimukset toimitusten rutiinistyössä, olisi toki aihe kokonaan omalle artikkelilleen.

Joka tapauksessa tutkivan kansalaisjournalismin kasvu pakottaa toimitukset miettimään omaa suhdettaan ulkopuolisen tuottamaan tietoon uudella tavalla. Tutkiva journalismi on eri asia kuin Evan kyselytutkimukset. Siihen liittyvät vaaranpaikat voivat olla dramaattisia sekä tekijöiden että totuuden kannalta. Raadollisesti voidaan ajatella, että juuri ne vaaranpaikat voivat olla toimituksen esimiehen näkökulmasta houkuttelevia, kuten alihankkijoiden ketjuttamisessa yleensäkin: epätavallisten tehtävien siirtäminen emoyrityksen ulkopuolelle mahdollistaa alihankkijan selän takana piilottelun, jos jokin menee pieleen.

Mitä suurempi on potentiaalisten tietolähteiden joukko, ja mitä monimutkaisempaa on heidän tekemänsä tutkimus, sitä vaikeampi tehtävä toimituksella on edesään faktojen tarkistamisessa ja tiedon tuottajan sidonnaisuuksien ymmärtämisessä. Mitä enemmän onnistuneita esimerkkejä aktivistien ja median yhteistyöstä on, sitä enemmän alalle tulee väkeä, jonka yhteydessä toimitusten täytyy miettiä omia rajanvetojaan. Voisiko esimerkiksi uusnatsijärjestö tehdä eläinoikeuskampanjoihin verrattavissa olevaa tutkivaa työtä, ja miten siihen suhtauduttaisiin? Erityisen tärkeää on tunnistaa tahot, jotka käyttävät uusia yhteistyökanavia uittaakseen viestimiin vääristeltyä tietoa hyötymistarkoituksessa.

Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän kuohunta on osoittanut, että aktivistien strategiat omaksutaan nopeasti myös muissa leireissä. Vuoden 2009 kansannousun aikaan Irnin hallituksen yritykset valjastaa uutta mediaa omaan tiedotukseensa olivat kömpelöitä ja läpinäkyviä; kaksi vuotta myöhemmin Syyrian hallitus pyöritti jo monimutkaista, tuhansia ihmisiä työllistävää internetpropagandakoneistoa, johon kuuluvien palkallisten ”kansalaisjournalistien” erottaminen verkon hälinästä ei ole helppoa asiantuntijallekaan. Suuryritykset ovat jo palkanneet näennäisiä kansalaisjournalisteja mustamaalaamaan kilpailijoitaan tai vastustajiaan, ja tämän käytännön voi olettaa yleistyvän. Rahapulasta kärsivä toimitus, joka ulkoistaa tiedonhankintansa kenelle tahansa, joka suostuu tuota työtä tekemään, on erittäin haavoittuva manupulointiryityksille.

Toinen ongelma: kuka kantaa tutkivan työn riskit, kun ne on ulkoistettu aktivisteille?

”Median tehtävä on aina ollut viedä kamera tai lehtiö suljettujen ovien taakse. Se mikä on muuttunut, on tekniikka. Media ei tarkoita enää vain meitä täällä lasitaloissa”, Jussi Ahlroth kirjoitti Sikatehtaat-tapauksesta Helsingin Sanomien kolumnissa (HS 31.10.2011).

Sikatehtaat-tapauksessa 11 sikaatilallista syytti omatoimisesti julkisuuteen tulleita sikaatilojen kuvaajia Karry Hedbergiä ja Saila Kivelää törkeästä kunnianloukkauksesta. Syyttäjät vaati kaksikolle sekä vahingonkorvauksia noin 180 000 euron edestä että vankeusrangaistuksia: Hedbergille ehdotonta, Kivelälle ehdollista. ”Syytettynä on journalismi”, Ahlroth kirjoittaa.

Jussi Ahlroth näkee syytteissä kaksinaismoralismia. Hedbergiä ja Kivelää vastaan nostetun kunnianloukkaussyytteen perusteena oli sikatehtaat.fi-sivuilla julkaistu materiaali. HS.fi ja MTV3.fi olivat julkaisseet saman linkin, ja Yle oli esittänyt koko videon. Silti sikaatilalliset eivät yrittäneetkään haastaa tiedotusvälineitä oikeuteen.

”Kun lakia luetaan näin eri tavoin meille täällä lasitalossa kuin aktivisteille yön hämärässä, ollaan pahasti pihalla median muutoksesta”, Ahlroth varoittaa.

Lähes kaikki Hedbergin ja Kivelän syytteet kaatuivat, mutta tapaus kannattaa pitää mielessä. Tutkiva taustatyö ei ole huoleton harrastus aktivisteille, jotka tyyppillisesti tekevät työtä yksin tai pienissä ryhmissä, ilman palkkaa ja työsuhteen tuo-

maa turvaa. Normaalijournalismia korkeammista riskeistä kertovat paitsi Sikatehtaat-jutun rangaistusvaatimusten suuruus myös Noha Atefin Egyptissä asuvien perheenjäsenten saamat uhkaukset – Atef itse opiskelee Britanniassa – sekä WikiLeaksin vuotoihin liittyvät oikeudenkäynnit.

Sikajutun 180 000 euron vahingonkorvausvaatimuksia on mielestäni tärkeää tarkastella niin sanotusta SLAPP-näkökulmasta. ”Strategic lawsuit against public participation” on Yhdysvalloissa ja Britanniassa tuttu käsite. Se näyttää Sikatehtaat-tapauksen ja tiettyjen omien kokemusten valossa muuttuvan entistä ajankohtaisemmaksi Suomessakin. ”Julkista osallistumista vastaan suunnattu syyte” viittaa yhteiskunnallisen toiminnan häirintään kohtuuttomilla korvaus- tai rangaistusvaatimuksilla. Tällaisessa tapauksessa syytteen ensisijaisena tarkoituksena ei ole oikeusjutun voittaminen, vaan häirinnän kohteen säilyttäminen hiljaiseksi: esimerkiksi yksittäisellä kansalaisjournalistilla ei välttämättä ole aikaa, rahaa tai rohkeutta käydä oikeutta vaurasta suuryritystä vastaan, saati maksaa kovia korvaussummia. Mikä tällaisessa tapauksessa on tiedotusvälineen vastuu alihankkijoilleen? Jos Karry Hedberg ja Saila Kivelä olisi tuomittu lähes kahdensadantuhannen euron vahingonkorvauksiin, olisiko jokin heidän tuottamaansa tietoa käyttäneistä toimituksista osallistunut korvausten maksamiseen? Yhtäkään toimitusta, kuten Jussi Ahlroth kolumnissaan huomauttaa, ei haastettu oikeuteen, vaikka perusteet olisivat olleet lähes samat.

Kysymys koskettaa minuakin, sillä toimin kuvien julkaisun aikaan päätoimittajana yhdessä noista toimituksista. Me olimme oikeassa luottaessamme siihen, että vaikka sikatilalliset varmasti suuttuisivatkin, he eivät uskaltaisi lähteä käräjöimään meitä, tiedotusvälinettä, vastaan. Emme tulleet keskustelleeksi siitä, miten toimisimme, jos käräjille joutuisivatkin kuvaajat – tai mitä jos joku heistä vammautuisi tai kuolisi seuraavalla kuvauskeikalla. Hauleja on Suomessa ennenkin poimittu eläinaktivistin selkänahasta.

Jälkikäteen ajattele mattomuutemme hävettää.

Hanna Nikkanen on toimittaja ja tietokirjailija, jolle myönnettiin vuonna 2011 tiedonjulkistamisen valtionpalkinto tutkivasta journalismista, erityisesti suomalaisyritysten yhteiskuntavastuuta tarkastelevasta teoksesta Viaton imperiumi. Nikkasen ja tutkija Lilly Korpiolan yhdessä kirjoittama Arabikevät (Avain) ilmestyi 26. maaliskuuta. Teknologian demokratiavaikutuksia käsittelevä Verkko ja Vapaus (Into) ilmestyi 23. toukokuuta.

Arabikevät ja journalismin uusi ekosysteemi

”Uusi journalismin ekosysteemi on syntymässä. Tällä hetkellä Lähi-idän parhaat journalistit ovat he, joilla on kännykkäkamera ja Twitter-tili – he kertovat meille ajankohtaisimmat uutiset jokaisesta kylästä ja kaupungista.”
(Al Jazeeraan pääjohtaja Wadah Khanfar toukokuussa 2011.)

Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa mediamaiseman ja medialogiikan muutokset ovat johtaneet siihen, että eri toimijat hakevat paikkaansa digitaalisessa julkisuudessa. Valtiollinen media etsii sosiaalisen median kanavia avatakseen vihdoinkin dialogin turhautuneiden kansalaisten kanssa. Globaalit mediat hakevat uutistoimistojen roolia kovenevassa uutiskilpailussa ja virittävät kansalaisjournalistien verkostoja aiempaa tehokkaammiksi, jotta onnistuisivat tuottamaan nopeammin uutisia kriisialueilta. Aktivistit ovat hyödyntäneet sitä, että poliittinen viestintä on siirtynyt sosiaaliseen mediaan, josta on tullut ideologioiden ja agendakamppailujen pääkenttä ja samalla takaportti entistä laajempaan mediajulkisuuteen.

Media on kamppailujen arena

Politiikka on ennen muuta kamppailua, ja poliittisessa viestinnässä keskeistä on jatkuva kilpailu median huomiosta. (Wolfsfeld 1997, 2003, 2011). Aikaisemmin mediaan vaikuttaminen oli pääasiassa valtavirtamediaan vaikuttamista, mutta nyt agendakamppailut ovat siirtyneet yhä enemmän sosiaaliseen mediaan (Messener & Garrison 2011) ja digitaaliseen julkisuuteen.

Valtavirtamedioiden ja uutistoimistojen kanssa samassa ekosysteemissä toimii sosiaalisen median verkostoja ja yhteisöjä, kuten aktiivisten kansalaisten käynnistämää liikkeitä tai hyvin organisoituja poliittisia toimijoita. Nämä toimijat pyrkivät tuomaan oman äänensä kuuluviin niin paikallisen kuin globaalin median avulla. Näitä ääniä on erityisesti vahvistanut satelliittikanava ja mediatalo Al-Jazeera.

Lähi-idässä poliittinen kontrolli on perustunut pitkälti median kontrolliin. Arabi maiden poliittista viestintää hoiti valtavirtamedia, joka oli valtion ohjauksessa. Sosiaalinen media on luonut uuden kanavan, jonka kautta kansalaiset voivat osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun (Khamis & Vaughn 2011). Kun Egyptin halli-

tus pimensi internetin ja ei-valtiolliset televisio-kanavat, Al-Jazeera avasi puhelinlinjat, joiden kautta kansalaiset saattoivat sanella Twitteriä varten julkaistavaksi lyhytsanomia arabiaksi tai englanniksi. Al-Jazeeran palvelun kautta viestit ja kuvat levisivät edelleen ympäri maailmaa. Samaa teki myös Googlen Speak to Tweet -palvelu.

Kansalaisten ääni on tullut yhä merkittävämmäksi kriisialueiden journalismissa. Myös kriisialueilta kaivataan ”taviksia ja tarinoita” tuomaan alueiden todellisuutta lähemmäksi yleis-

söä. Sosiaalisen median käyttö uutisen lähteenä poliittisen kriisin keskeltä ei kuitenkaan ole ongelmattonta, koska sosiaalisen median verkostoissa mukana olevilla on omat agendansa ja vaikuttimensa. Journalistin haaste on muuttaa kriisialueilta tuleva poliittinen informaatio luotettavaksi uutiseksi.

Myös yksittäiset toimittajat kävivät ruohonjuuritason mediasotaa. Arabikevät houkutteli alueelle tuhansia ulkomaisia toimittajia, joista useimmilla ei ollut Lähi-idän monimutkaisen historiallisen, etnisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan tuntemusta. Tämän vuoksi keskelle kaottista tilannetta laskeutuneet toimittajat joutuivat usein jo lentokentällä jonkin poliittisen verkoston kohteeksi. Paikalliset toimijat halusivat saada viestinsä kuuluviin länsimaisten toimittajien avulla. Esimerkiksi suomalaisilla tiedotusvälineillä ei ollut Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä vakituisia kirjeenvaihtajia ennen kansannousujen alkua. Näin ollen suomalaisilta medioilta puuttui toimittajia, jotka olisivat seuranneet pitkäjänteisesti alueen yhteiskunnallista kehitystä. Usein tiedot perustuivat sattumanvaraisten verkostojen välityksellä rakentuneeseen tietoon.

Kansalaisaktiivit ja digitaalinen julkisuus

Sosiaalinen media ja internet ovat muuttaneet viestintäkulttuuria myös arabimaissa. Median käyttäjillä on enemmän valinnanvaraa. Vallanpitäjien sensuurista, media-kontrollista ja viestintäyhteyksien katkaisusta huolimatta arabimaiden kansalaiset saivat kansannousuissa äänensä kuuluviin uusien kanavien kautta. Kilpailu mediasta kiihtyi Arabikeväänä, ei vain valtavirtamediassa, vaan myös sosiaalisessa mediassa (Aouragh & Alexander 2011).

Hosni Mubarakin aikana Egyptiä alettiin modernisoida tietotekniikan avulla. Maassa on 23 miljoonaa laajakaistayhteyttä ja noin 30 prosentilla kotitalouksista on internet-yhteys. Egyptin noin 80 miljoonan asukkaan kotitalouksista arviolta 80 prosentilla on käytössään kännykkä. Uuden mediateknologian avulla kansalaiset ovat voineet vaihtaa tietoa ja kriittisiä näkökulmia poliisiväkivallasta, korruptiosta ja ihmisoikeusloukkauksista. Aikaisemmin näistä asioista ei puhuttu julkisesti. Blogit alkoivat muodostaa jo 2000-luvun puolivälin jälkeen vastajulkisuutta, kun kansalaiset alkoivat vaa-

tia viranomaisilta läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta. Verkottamalla kansalaisia keskenään blogit ja sosiaalinen media ovat tuoneet erityisesti koulutetulle ja lukutaitoiselle kansanosalle uudenlaisen kokemuksen yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja poliittisesta yhteisöllisyydestä (Aouragh & Alexander 2011).

Aktivistien poliittisen viestinnän strategiana on ollut arabimaiden sisäisen keskustelun käynnistämisen lisäksi herättää laajaa mediahuomiota. Verkkoaktivistit tuovat uutisen esille ja pyrkivät nostamaan sen valtavirtamedioiden asialistalle, kertoo *Torture in Egypt*-sivuston perustanut aktivisti Noha Atef. Kun valtavirtamedia alkaa käsitellä aihetta, asiaa tuntevat aktivistit pääsevät helposti tietolähteiksi. Uudessa ekosysteemissä arabimaiden aktivistit ovat alueen asiantuntijoita ja kansalaisjournalisteja. Tämä on tuonut altavastaajan asemassa oleville poliittisille aktivisteille kehystämisen valtaa (Wolfsfeld 2011).

Arabimaiden poliittinen kamppailu ja kansalaisaktivismi synnyttivät monta sosiaalisen median ilmiötä, jotka nousivat kansainväliseen mediahuomioon Arabikevään aikana. Näistä kansalaismedioista merkittävimpiä ovat olleet poliisiväkivaltaan ja kidutukseen liittyvät sosiaalisen median yhteisöt, kuten *Torture in Egypt*, *Piggipedia* ja Arabikevään suurin verkkoyhteisö *We Are All Khaled Said*. Näitä voidaan kutsua virtuaalisiksi yhteisöiksi (Rheingold 1993), koska ne osoittavat sosiaalista voimaa, ei vain yhdistämällä ihmisiä, vaan myös mobilisoimalla poliittiseen vastarintaan.

Arabimaissa demokratiakamppailun symboliksi nousi kansalaisaktivistien perustama Facebook-sivusto *We Are All Khaled Said*. Se perustettiin kunnioittamaan Aleksandriassa kesällä 2010 surmatun 28-vuotiaan Khaled Saidin muistoa. Kun poliisin käsissä kuolleen Saidin ruumiista otettuja kuvia vuodettiin internetiin, mediailmiö syntyi ensin arabimaissa ja sen jälkeen kaikkialla. Saidista tuli kansannousun ensimmäinen medioitu marttyyri. *We Are All Khaled Said*-sivustosta tuli nopeasti Egyptin opposition epävirallinen uutistoimisto ja tiedonvälityskanava. Sitä kautta ajankohitaiset uutiset levisivät nopeasti ja ohittivat valtavirtamedian. Sivustolla on ollut selkeä demokratia-agenda. Kansalaisaktivistien ensimmäinen kutsu vallankumoukseen 25. tammikuuta esitettiin juuri *We Are All Khaled Saidin* Facebook-seinällä. Kansannousun alettua sivulla on kerrottu kokoontumisista ja varoitettu vaaroista, mutta ennen kaikkea se on ollut tiedotuskanava, jonka kautta demokratiakamppailun kanalta merkittävät uutiset leviävät. Arabiankielisellä sivulla on vuoden 2011 lopussa noin 1 700 000 seuraajaa, englanninkielisellä noin 150 000. Molemmilla sivuilla on yksi, nimettömänä toimiva ylläpitäjä. Sivuston perustajista on esiintynyt julkisuudessa vain Googlen työntekijä Wael Ghonim.

Kansannousujen käynnistyttyä *We Are All Khaled Said*-sivuston ylläpitäjät tuottivat ajankohtaista uutismateriaalia kellon ympäri. Verkkoaktivistien tuottama materiaali nousi hakukoneissa korkealle, sillä heidän sisältöään jaettiin aktiivisesti eteenpäin Facebookissa ja Twitterissä. Tästä syystä myös valtavirtamedia noteerasi sivuston tuottamat uutiset (Harlow & Johnson 2011). Tunnettujen blogien lisäksi Twitterin *hashtagit*, eli aihealueiden tunnisteet, vaikuttavat uutisaiheisiin. Egyptin kansannousuissa tärkeitä ovat olleet esimerkiksi *hashtagit* #jan25, #tahrir, #occupy ja

#egypt. Tunnetun verkkoaktivistin Hossam el-Hamalawin (verkkoidentiteetin tunnus: 3arabawy) mukaan netin voima poliittisessa kamppailussa on siinä, että transnationaali media käyttää sitä uutislähteenä (Aouragh & Alexander 2011).

Digitaalinen julkisuus on valtavirtamedian, sosiaalisen median, uusien mediasovellusten ja hakukoneiden muodostama julkinen tila, jossa on mukana ihmisiä ja yhteisöjä, jotka ovat samassa tilassa median välityksellä (Korpiola 2011). Ekosysteemin luonne näkyy juuri digitaalisessa julkisuudessa, sillä se toimii globaalisti ja reaaliaikaisesti ympäri vuorokauden. Ilmiöt syntyvät nopeasti, kun sisällöt kiertävät, uutiset leviävät ja eskaloituvat. Digitaalisessa julkisuudessa toimii sirkulaation (Lee & LiPuma 2002; Sumiala 2011) ja remediaation logiikka: itseään vahvistava uutisen kierrätys, lainaus ja uudelleen medioituminen.

Valtavirtamedia arabimaissa

Demokratian ihanne perustuu julkisuudessa käytävään ideoiden, arvojen ja tavoitteiden avoimeen kilpailuun, johon kaikki kansalaiset voivat – ainakin teoriassa – halutessaan osallistua. Median eräs rooli on toimia välittäjänä näissä keskusteluissa (ks. Habermas 2006). Poliittinen kontrolli on arabimaissa perustunut vahvaan mediakontrolliin ja ankaraan sensuuriin. Arabimaissa tällainen jaettu tila on ollut kapea ja säädelty. Poliittinen viestintä on kohdistettu ylhäältäpäin kansalaisille ilman avoimen julkisen keskustelun tai osallistumisen mahdollisuutta (vrt. Dahlgren 2009, 2011). Media on toiminut paitsi välittäjänä myös säätelijänä: hallitusten vaatima ankara mediakontrolli on sisäistetty toimituksissa, joissa on noudatettu tehokasta itsesensuuria. Kuten haastattelemani egyptiläinen journalisti totesi: päätoimittajaksi ei päässyt hyvillä journalistisilla taidoilla, vaan siihen vaadittiin taitavan sensuroijan taitoja.

Ennen Egyptin kansannousua tammikuussa 2011 arabimaissa, kuten Egyptissä, lehdet voitiin luokitella neljään kategoriaan sen mukaan, kuinka lähellä ne olivat hallitusta: valtion lehdistö, puoluelehdistö, opposition lehdet ja kansainväliset lehdet (Peterson 2011). Kansannousujen jälkeen koko mediamaisema on muuttunut ja lehdistö uudistaa itseään. Egyptin johtava lehti Al-Ahram, joka on toiminut vuodesta 1875, pyysi Egyptin kansalta anteeksi 13.2.2011 vuosikymmenien ”puolueellisuutta korruptoituneen hallinnon hyväksi” ja sitoutui vastedes olemaan ”kansan laillisten vaatimusten tukena” sekä muuttumaan ”kansan omaksitunnoksi”.

Kun Tahririn aukiolla tehtiin vallankumousta tammikuussa 2011, valtionmedia ei sitä noteerannut. Televisiokanavat lähettivät kaunista kuvaa hiljaa virtaavasta Nii-listä. Vuosi tapahtumien jälkeen lehdistö ja televisio ovat myllerryksessä, ja ne hakevat tiedonvälityksen rajoja ja mahdollisuuksia. Televisiossa käydään keskusteluja, joissa arvostellaan vallanpitäjiä tavalla, jota arabimaissa ei ole nähty aikaisemmin. Toisaalta journalistit eivät vielä luota systeemin pitävyyteen ja poliittiseen toimintavapauteen. Kuten televisioreportteri Namees Arnous totesi: ”Sitten, kun Egyptissä on rehellinen, ammattimainen media, palaan heti journalistin töihin.”

Kuvat: Samuli Schielke

Islamistit internetissä

Nyt Arabikevät on vaihtunut islamilaiseen talveen. Vaalitulosten jälkeen on selvää, että poliittisen islamin neuvotteluasema on vahvistunut kaikissa kansannousun kokeneissa maissa. Uskonnollisten puolueiden 75 prosentin murskavoitto Egyptin parlamenttivaaleissa on ollut yllätys monelle liberaalille demokraatille. Islamistiset puolueet olivat aikaisemmin joko kiellettyjä tai niiden toimintaa rajoitettiin arabimaissa. Koska niillä ei ollut valtavirtamedian kanavia käytössään, ne siirtyivät jo varhaisessa vaiheessa nettiin. Sen vuoksi poliittinen islam elää nyt vahvasti verkossa (Linjakumpu 2009).

Islam on vastannut medialisaation tuomaan haasteeseen ja astunut globaalin verkostoyhteiskunnan maaperälle nopeammin kuin vanhat hallitsijat. Medialisaation (*mediatization*) ymmärrän tässä yhteydessä yhteiskunnalliseksi metaprosessiksi (Krotz 2008, 24), jossa media yhä enemmän vaikuttaa jokapäiväiseen elämään, kulttuuriin, sosiaalisiin suhteisiin ja prosesseihin yhteiskunnan ja yksityiselämän eri alueilla. Eri puolilla arabimaissa vaalit voittanut Muslimiveljeskunta on 70 maassa toimiva järjestö. Se on ollut yksi niistä poliittisista toimijoista, joka on löytänyt internetin maailmasta kanavat puhutella erilaisia yleisöjä. Muslimiveljeskunnalla on vahvoja verkkomedioita, kuten www.ikhwanweb.com. Niiden kautta se pyrkii vaikuttamaan uutislähteisiin tarjoamalla ajankohtaiset uutiset ja poliittiset keskustelunaiheet arabimaailmasta arabian lisäksi englanniksi.

Nyt länsimedia etsii syitä islamismin nopeaan nousuun Arabikevään jälkeen. Eräs syy on sen vuosikymmeniä jatkunut poliittinen ja sosiaalinen jalkatyö onnistuneen mediakampanjan lisäksi. Siinä missä sekulaari arabinationalismi ei onnistunut yhdistämään arabimaita ja luomaan uskottavia tulevaisuudennäkymiä kansalle, on uskonto ja siihen kytketty politiikka osoittanut voimansa Lähi-idässä.

Armeija ja vanhat vallanpitäjät

Arabikevään tuloksena Egyptin armeijakin feisbookkaa ja tweettaa ahkerasti. Tiedotteita jaetaan Egyptin sotilasneuvoston verkkosivuilla, ja lehdistötilaisuuksien tyyli on keventynyt. Vallanpitäjät eivät saa esittää enää omaa asiaansa rauhassa valtion

median viilestä studiosta, etäällä kansan kamppailusta, vaan heidän pitää olla helpommin lähestyttävää. Vallanpitäjillä ei ole aikaa kirjoitella puheita rauhassa tai nukkua yön yli ja vastata etäältä, puhujakorokkeen takaa kansalle. Kansalaisten kritiikki on Arabikevään jälkeen ollut niin kovaa, että se on tuonut jopa armeijan ja poliitikot mukaan dialogiin sosiaalisessa mediassa.

Egyptiä 30 vuotta hallinnut Mubarak aloitti viimeisen suoran televisiopuheensa 10.2.2011 Egyptin valtioneuvostossa sanomalla ”Puhun tänään teille, kansakunnan lapset... puhun teille kuin isä lapsilleen”. Arabimaiden autokraatit Mubarak, Gaddafi ja Saleh pitivät sitkeästi kiinni oikeudesta päättää kansan puolesta, mikä sille on parasta. Nyt yksisuuntainen seremoniallinen viestintä ei enää riitä kansalaisille. Vallanpitäjiä epäillään ja kyseenalaistetaan avoimesti. Nyt pitää olla läsnä, myöntää virheet nopeasti ja vastata välittömästi uuden kriisin puhjetessa myös sosiaalisessa mediassa.

Sosiaalinen media on pakottanut vallanpitäjät vuoropuheluun. He saavat olla jatkuvasti varpaillaan. Sosiaalinen media voi käynnistää mainekriisin hetkessä. Esimerkiksi käy sosiaalisesta mediasta valtavirtaan levinnyt video, jossa armeija pahoinpitelee hunnutettua naista. Naisen puseron alta paljastuneet siniset rintaliivit nostivat kansainvälisen ja arabimaiden median asialistalle keskustelun naisten asemasta arabimaissa. Tämä mediatapahtuma on synnyttänyt mielenosoituksia ja vilkasta keskustelua naisten aseman parantamisesta.

Arabikevät osoitti, että kun auktoriteetit menettävät otteensa poliittisesta ympäristöstä, he menettävät otteensa myös uutisista (Wolfsfeld 2011:3). Autokraatit epäonnistuivat viestinnässään. Arabimaiden perinteinen yksisuuntainen, seremoniallinen ja tarkasti käsikirjoitettu viestintä (Dayan & Katz 1992) on dramaturgialtaan riittämätöntä nykyisessä viestintäympäristössä. Digitaalinen julkisuus alkoi muodostua uhaksi vallanpitäjille jo muutama vuosi sitten, kun uudet mediateknologiat avasivat viestinnän väylät ohi valtionhallinnon sensuurin. Al-Ahramin mukaan Egyptin hallitus harkitsi jo toukokuussa 2008 Facebookin sulkemista tai sinne pääsyn rajoittamista. Tarjoamalla uusia medioita kansalaisten käyttöön, ilman internetin ja sosiaalisen median kontrollia, arabimaiden hallitsijat mahdollistivat osaltaan oman valasta syöksemisensä. Arabimaissa, joissa hallitsijat ovat onnistuneet ylläpitämään mediakontrollia, he ovat säilyttäneet valtansa pitempään. Tämä nähdään esimerkiksi Syyriassa ja Saudi-Arabiassa.

Satelliittikanavista sosiaaliseen mediaan

Useissa arabimaissa valtioilla on ollut mediamonopoli, ja se on nojannut vahvasti ideaan televisiosta yhteiskunnan rituaalisena keskuksena. Televisiota kokoonnutaan yhä katselemaan yhdessä koteihin ja kahvihuoneisiin. Television avulla on integroitu yhteiskuntaa, vahvistettu yhteisiä arvoja, legitimoitu instituutioita ja sovitettu yhteen yhteiskunnan eri osia. Valtion televisiokanavien haastajaksi nousivat

1990-luvulla satelliittikanavat. ”Jos halusi tietää mitä naapurikadulla tapahtui piti kääntää satelliittikanavalle sensuroidun valtion median sijaan”, kertoo MBC-kanavan toimittaja Qassem Khatib.

Luottamus valtion medioihin Lähi-idässä murtui vuosien saatossa uusien medioiden vaikutuksesta. Myös medioiden kansalliset rajat murtuivat. Yhteinen arabian kieli edesauttoi medioiden ja sisältöjen nopeaa leviämistä yli kansallisten rajojen samalla, kun ihmiset alkoivat etsiä vaihtoehtoisia kanavia tiedonvälitykselle. Tämä ilmiö on korostunut erityisesti Arabikeväänä. Tiedonvälityksen lisäksi Al-Jazeera ja Al Arabya pyrkivät rakentamaan arabiankielistä, kansallisvaltioiden rajat ylittävää mediatodellisuutta ja yhteistä identiteettiä tarjoamalla laajempaa samaistumista yli kansallisvaltiorajojen. Uusi panarabismi leviää satelliittien voimalla. Al-Jazeera on samanaikaisesti globaali, transnationaali ja geo-kulttuurinen media (Thussu 2010). Se tavoittaa internetin, satelliittilautasten ja mobiilisovellusten välityksellä yhtä lailla aavikolla teltassa televisiota katselevan beduiinin, Kairon kahvilassa surffailevan opiskelijan, kännykällä striimaavan pakolaisen leirillä tai senaattorin Washingtonissa.

Kriitikoiden mielestä Al-Jazeera ei ole tyytynyt olemaan riippumaton tiedon välittäjä, vaan se on ottanut myös poliittisen aktivistin roolin ja arvostellut avoimesti valtanpitäjiä (Bahry 2001). Al-Jazeeraa kritisoidaan lukkoon lyödyn kehityksen tuottamisesta. Se ennakoiki eri hallitsijoiden kaatumisia ja uutisoi ne suoraan paikan päältä ensimmäisenä. Siitä tuli vallankumouksen kumppani, kuten Tunisian islamistinen Enhada-puolue totesi vaalivoittonsa jälkeen. Monen mielestä Arabikevään toinen voittaja islamistien lisäksi on ollut juuri Al-Jazeera. Niin tutkijoilla kuin politiikan asiantuntijoilla on edessään avoin kysymys: kenen poliittista agenda Al-Jazeera rakentaa ja mihin se tähtää omalla uutiskehyksellään?

Uutistoimistot sosiaalisen median haasteen edessä

Suomalainen uutistoimittaja totesi: ”Utinen syntyy eri uutistoimistojen tuottamasta aineistoista, jota sitten miksataan sopivasti ja höystetään hyvällä kansalaisjournalistin sitaatilla tai kuvalla.” Myös kansainvälisten uutistoimistojen rooli Lähi-idän uutisten merkittävimpänä lähteenä on muuttumassa. Kirjeenvaihtajien paikallistuntemuksen – eli kielen, kulttuurin, historian ja politiikan ymmärryksen – tuoma tulokinta poliittiseen uutiseen sekä lähteiden tarkistaminen ovat tehneet niistä luotettavia uutisen lähteitä. Mutta uutistoimistojen perinteinen moniportainen uutisprosessi vaatii liikaa aikaa, ja uutiskilpailussa aika on ratkaiseva tekijä. Pysyäkseen kilpailukykyisinä uutistoimistot joutuvat myös vastaamaan sosiaalisen median haasteeseen.

Kansainväliset uutistoimistot ovat tällä hetkellä joko laatimassa tai uudistamassa sosiaalisen median ohjeita. Uutistoimistoille lähteiden luotettavuus on kaiken edellytys sen lisäksi, että niillä pitää olla myös vahvat paikallisverkostot. Suljetuissa maissa nekin joutuvat yhä enemmän turvautumaan sosiaalisen mediaan tai kansalaisjournalistien apuun. Monet toimittajat kertovat, että on helppo tehdä medialaina

vaikkapa Al-Jazeeralta ja siirtää vastuuta ikään kuin eteenpäin silloin, kun riittävän luotettavaa lähdettä ei ole saatavilla esimerkiksi suljetusta maasta.

Myös vahvistamattoman kansalaisjournalistin videon liittäminen uutiskerrontaan on tullut tavaksi. Uutisessa vain mainitaan, että video perustuu vahvistamattomaan kuva-aineistoon tai lähteeseen. Yleisö on jo tottunut heiluvaan ja suttuiseen kännykkäkameran kuvaan kriisialueelta. Kansalaisjournalismi tai aktivistijournalismi on tullut osaksi myös visuaalista uutiskerrontaa, koska ekosysteemi tuo kustannussäästöä. Journalismin kritiikin lisäksi pitäisi peräänkuuluttaa myös yleisökritiikkiä, ja sen vuoksi on kysyttävä myös sitä, miksi ammattilaisten työ ei kelpaa enää uutisen kuluttajalle.

Mediaspektaakkelia vai uutista etsimässä?

”Ennen journalismissa oli kyse totuuden etsimisestä. Nykyään totuudella ei ole merkitystä. Kyse on mediaspektaakkelistä”, totesi 35 vuotta Lähi-idän kirjeenvaihtajana toiminut Serge Ronen. Kriiseistä on tullut mediaspektaakkeleita (Liebes 1998). Mitä monimutkaisemmaksi ja sirpaleisemmaksi mediamaisema muuttuu, sitä yksinkertaisemmat tarinat voittavat. Tiedotusvälineet eivät kamppaile nykyään enää vain siitä, miten nopeasti juttu saadaan julkaistua, vaan siitä, kuinka kiinnostavasti se kerrotaan. Tavallisen uutisvirran pysäyttävät mediatapahtumat, kuten kriisit, tuottavat helposti nopean medianarratiivin ja joukkoilmion (*bandwagon effect*), jossa kerrotaan samaa tarinaa ja painotetaan samoja näkökulmia. Kriisiuutisen elinkaari on lyhyt ja median kiinnostus hiipuu nopeasti, ellei ole jotain uutta, tunteisiin vetoavaa tai dramaattista uutisoitavaa. Joidenkin arabimaiden kansannousut ovat hiipuneet sitä mukaa, kun globaalin median huomio on siirtynyt muualle.

Media ei siis ainoastaan välitä tietoa ja kerro tarinaa, vaan se rakentaa myös sosiaalista draamaa, jossa yhdistyvät tieto, tunteet ja moraalit (Couldry 2003). Vaikka digitaalinen julkisuus antoi mahdollisuuden arabimaiden kansalaisille saada äänensä kuuluviin, niin toisaalta sen tuottama julkisuus loi kansannousuista usein pinnallisen medianarratiivin. Verkkomedia tarvitsee jatkokertomuksia, joissa uusimpien juonenkäänteiden tulee olla riittävän koukuttavia ja dramaattisia, jotta uutisten kuluttajat jaksavat kiinnostua aiheesta. Arabikevät tarjosi yksinkertaiset draaman ainekset: sorretut kansalaiset altavastajina korruptoituneita autokraatteja vastaan. Arabikevään tapahtumien syvällisempi analyysi ja taustojen ymmärtäminen on jäänyt liian usein nopeiden tulkintojen jalkoihin.

Arabikatu on journalistille vieras paikka

Suomalaisten mediatalojen haasteet ovat samat kuin kansainvälisten toimijoiden: miten jäsentää monimutkaista murroksessa olevaa poliittista ja kulttuurista kenttää ja

miten tuoda kaukana olevat tapahtumat lähelle suomalaista yleisöä ymmärrettävällä ja kiinnostavalla tavalla. Meillä suomalaisilla ei ole kolonialistista historiaa Lähi-idässä, kuten Ranskalla ja Englannilla. Tämän vuoksi paikallisten kytkentöjen tekeminen laajempaa yleisöä kiinnostavalla tavalla on vaikeaa. On yksinkertaisempaa ottaa joku ”paikallinen tavis” tai ”some-hahmo”, jonka kautta tuoda inhimillistä syvyyttä aiheeseen ja herättää tunteita. Esimerkiksi syyrialainen ”lesbo naisbloggari” Amina, jota seurattiin ja lainattiin eri medioissa, osoittautui amerikkalaiseksi heteromieheksi.

Arabien kansannousut ovat uutisissa vielä pitkään. Lähi-idässä journalistisen työn kannalta ongelmana on tulevaisuudessakin se, miten ymmärtää eri toimijoiden taustoja, ideologisia vaikuttimia ja poliittista kamppailua. Suomessa on pienet kirjeenvaihtajaverkostot ja ohuet ulkomaantoimitukset, mistä syystä meillä lainataan pääasiassa kansainvälisiä uutistoimistoja. Itse Lähi-idän paikallista mediaa aktiivisesti seuraavana tutkijana mieleeni on usein noussut kysymys, kuinka moneen kertaan kierrätettyä uutista meille Suomessa tarjotaan. Samaa pohtivat Lähi-idässä asuneet tutkijakollegat ja toimittajat.

Suomalaisten journalistien oli Arabikevään kuumimpina kuukausina vaikea löytää riittävän kattava asiantuntijaverkosto, joka olisi tarjonnut luotettavia faktoja ja antanut pohjan ilmiön ymmärtämiselle ja tulkinnalle. Asiantuntijat ovat myös osa uutisen ekosysteemiä. Meillä oli vain kourallinen aluetta tuntevia ja kieltä osaavia asiantuntijoita, joten ”hämeenanttilat” kulutettiin loppuun nopeasti. Samojen asiantuntijoiden kierrättäminen mediassa ei tuo lisäarvoa uutiselle, joten aktivistibloggarit ja sosiaalisen median vaikuttajat ovat Arabikevään aikana korvanneet yhä useammin asiantuntijoiden kommentit. Asiantuntijoiksi kansainvälisessä mediassa ovat nousseet Hossam el Hamalawyn, Noha Atefin ja Ahmed Salahin kaltaiset vaikutusvaltaiset bloggarit, demokratia- ja nettiaktivistit, joilla on omakohtaista kokemusta poliisiväkivallasta ja kidutuksesta. He puhuvat sujuvasti englantia ja esiintyvät mielellään saadakseen näkyvyyttä asialleen.

Arabikevät tuli yllätyksenä myös suomalaiselle medialle. Heikot signaalit olivat toki näkyvissä Lähi-idän mediassa. Suomalaisen median suoritus kansannousujen kuvaamisessa jäi pintapuoliseksi. Myöhemmin alettiin uutisoida aiempaa ahkerammin ja vähän rohkeammin. Arabikevät-juttuja lukiessa tuntui siltä, että toimittajat olivat laskeutuneet täysin vieraaseen kulttuuriin, jonka symbolien ja merkityksien lukeminen oli heille vaikeaa. Siksi oli helpompi hypätä globaalin median vankkureihin ja toistella samaa tulkintaa, jota CNN, Al-Jazeera ja muut tarjosivat.

Niin kutsuttu arabikatu on vielä monelle journalistille outo paikka. Se löytyy vain Googlesta. Median pitäisi kuitenkin saada yleisö kiinnostumaan myös kriisin historiallisten ja poliittisten taustojen käsittelystä sekä alueen tulevaisuudesta.

Syyrian oppositio lähetti jo muutama kuukausi mielenosoitusten alkamisen jälkeen asiakastytyväisyyskyselyn kansainvälisille kirjeenvaihtajille. Oppositio pyrki sen avulla parantamaan tiedotustaan. Myös Kairossa kesällä 2011 aktivistit tekivät kyselyjä ulkomaalaisille. Poliittiset kriisit ovat tulleet yhä enemmän mediavälitteiksi, ja globaali mediahuomio on välttämätöntä, jotta poliittisessa kamppailussa

voi menestyä. Ilman näyttäviä kuvia, videoklippejä ja tunteisiin vetoavia kertomuksia ei synny kansainvälistä solidaarisuutta.

Arabikevään opetuksia

Arabimaissa on ollut poliittista liikehdintää, kansannousuja ja mielenosoituksia jo pitkään, mutta ne eivät ole johtaneet hallitusten vaihtoon tai saaneet kansainvälistä huomiota. Arabikevään jännite tiivistää globaalin mediamaisen murroksen ja sosiaalisen median tuoman haasteen tiedonvälitykselle. Toisaalta uutisjournalismi on löytänyt sosiaalisen median osana uutiskerrontaa, mutta sen paikka uutistuotannossa ja lähteenä on edelleen jäsentymätön (Messner & DiStaso 2008).

Eri toimijat sopeutuivat ja ottivat paikkansa ekosysteemissä hyvin eri lailla. Kansalaisaktivistit käyttivät sosiaalista mediaa sekä kansalaismediana että kansainvälistä mediahuomiota tavoittelevana kansalaisjournalismin kanavana. Ne toimijat, jotka eivät kyenneet sopeutumaan joustavasti ja nopeasti medialisaation tuomiin muutoksiin, menettivät neuvotteluasemaansa ja jotkut jopa valtansa.

Arabikevästä ei voida puhua sosiaalisen median vallankumouksena. Se on ollut vain yksi uusi poliittisen kamppailun ja uutistuotannon kanava. Ylipäätään länsimedian tuottama käsite ”Arabikevät” on kyseenalainen arabimaissa. Siellä tapahtumista käytetään sanaa vallankumous tai kansannousu. Median valta perustuu siihen, että se tekee asioita näkyväksi, antaa ilmiöille merkityksen ja valitsee näkökulmat. Länsimainen media on saanut paljon kritiikkiä Arabikevääseen osallistuneilta kansalaisilta siitä, että se on valinnut usein itseään kiinnostavan näkökulman ja tehnyt kansannousuista Twitter- tai Facebook -vallankumouksia. Monet aktivistit arabimaissa ovat vakuuttuneita siitä, että he olisivat tehneet saman ilman sosiaalista mediaakin, kuten vuosien 1916–18 Arabikapinassa, jolloin kansa lähti edellisen kerran laajamittaisesti kaduille.

Sosiaalinen media on kansalaismediana mahdollistanut arabimaissa uudenlaista keskustelukulttuuria yhteiskunnan epäkohdista. Samalla se on ollut myös uusi kanava, jonka kautta kansalaisaktivistien mobilisoima vastajulkisuus ja vastayhteisöllisyys, eli jonkin asian tai ilmiön vastustaminen, on rakentunut (Lievrouw 2011). Toisaalta Arabikevät osoitti sen, että arabimaat eivät ole immuuneja globaalin verkostoyhteiskunnan vaikutukselle. Kansainvälinen mediahuomio, satelliittikanavat, mobiiliviestintä ja internet olivat vahvasti läsnä Arabikevään tapahtumissa. Tämä teki näkyväksi myös sen, miten nykyinen mediasysteemi on samanaikaisesti paikallinen ja globaali. Arabikeväänä globaali media ja arabimaiden paikallismedia olivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Keskeinen johtopäätös on se, että sosiaalinen media toimi poliittisessa viestinnässä takaporttina laajempaan mediajulkisuuteen ja vauhditti – mutta ei varsinaisesti käynnistänyt – kansannousuja.

Artikkelin aineisto liittyy laajempaan väitöskirjatutkimukseen, jossa tarkastellaan poliittista viestintää ja globaaleja mediatapahtumia sekä digitaalista julkisuutta muun muassa Arabikevään tapahtumien valossa. Tutkimusaineistoa Lähi-idän ja globaalin median murroksesta on kerätty vuosina 2006–2011. Tutkimukseen on haastateltu ”ekosysteemin eri toimijoita”, kuten ulkomaantoimittajia, kansainvälisten uutistoimistojen Lähi-idän kirjeenvaihtajia ja arabimaiden sosiaalisen median aktivisteja.

Lilly Korpiola on mediatutkija ja Lähi-idän asiantuntija. Hän julkaisi maaliskuussa 2012 kirjan Arabikevät (Avain kustannus / BTJ Finland) yhdessä toimittaja Hanna Nikkasen kanssa. Korpiolan valmisteilla oleva väitöskirja (Helsingin Yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, viestinnän oppiaine) käsittelee poliittista viestintää ja globaalia mediamaiseman murrosta. Hän on asunut ja opiskellut Lähi-idässä useita vuosia.

LÄHTEET

- Aouragh, M., & Alexander, A. (2011) The Arab Spring. The Egyptian Experience: Sense and Nonsense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*.
- Bahry, Louay Y. (2001) The New Arab Media Phenomenon: Qatar's Al-Jazeera, Middle East Policy, Volume 8, Issue 2, pages 88–99, June 2001.
- Couldry, Nick (2003) *Media rituals: a critical approach*. London: Routledge.
- Dahlgren, Peter (2009) *Media and Political Engagement*. New York: Cambridge University Press.
- Dayan, Daniel and Katz, Elihu (1992) *Media Events: The Live Broadcasting of History*. Cambridge: Harvard University Press.
- Habermas, J. (2006), Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research. *Communication Theory*, 16: 411–426.
- Harlow, S., & Johnson, T. (2011) The Arab Spring Overthrowing the Protest Paradigm? How The New York Times, Global Voices and Twitter Covered the Egyptian Revolution. *International Journal of Communication*.
- Khamis, S. & Vaughn, K. (2011) Cyberactivism in the Egyptian Revolution: How Civic Engagement and Citizen Journalism Tilted the Balance. *Arab Media & Society*, Issue 13, Summer 2011.
- Liebes, Tamar & Curran, James (eds.) (1998) *Media, Ritual and Identity*. London and New York: Routledge.
- Lievrouw, Leah A. (2011) *Alternative and Activist New Media*. Cambridge: Polity Press.
- Linjakumpu, Aini (2009) *Islamin globaalit verkostot (Global Islamic Networks)*. Vastapaino.
- Lee & LiPuma (2002). Cultures of circulation: The imaginations of modernity. *Public Culture*, 14: 1, 191–224.
- Messner, M. & DiStaso, M. W. (2008). The Source Cycle. How traditional media and weblogs use each other as sources. *Journalism Studies*, 9(3), 447.
- Rheingold, Howard (1993) *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Perseus Books.
- Thussu, Daya Kishan (ed.) (2010) *International Communication: A Reader*. Routledge.
- Wolfsfeld, Gadi (1997) *Media and political conflict: News from the Middle East*. Cambridge University Press.
- Wolfsfeld, Gadi (2003) The Political Contest Model. Teoksessa S. Cottle (toim.) *Media Sources and Public Relations*. London: Sage.
- Wolfsfeld, Gadi (2011) Making sense of media and politics: Five principles in political communication. Routledge & Chapman, Hall.

Journalismia talkootyönä

Joukkoistamista, eli joukkoviestimien yleisön osallistamista, on ehditty pitää jo kuluneena ideana, vaikka se ei ole vielä edes kunnolla rantautunut Suomeen. Internetin vaikutuksesta joukkoviestintä muuttuu monin tavoin ja peruuttamattomasti, sillä kuluttajilla on nyt käytössään edullinen tuotanto- ja jakelurakenne, he tekevät palkatta töitä ja heitä on huomattavasti enemmän kuin palkkajournalisteja.

”Kaikki ihmiset eivät koko ajan halua osallistua siihen, mitä lukevat”, linjasi Helsingin Sanomien päätoimittaja Riikka Venäläinen journalismipaneelissa (M&M 10.10.2011).

Markkinointi & Mainonta -lehden mukaan Riikka Venäläinen totesi Johanna Vehkoon *Painokoneet seis!* -kirjan julkistamistilaisuuden paneelikeskustelussa, että ”nyt trendikäs joukkoistaminen on aina ollut osa jutun tekoprosessia, sosiaalinen media on vain antanut sille uuden väylän”. Lehden mukaan Venäläinen ei usko siihen, että kannattaa hylätä perinteiset toimitustyön työkalut ja käyttää työaika yksittäisten verkkokeskustelijoiden kanssa kommunikointiin. Hän toteaa, että toimittaja joukkoistaa jo keskustelemalla lähteiden ja sidosryhmiensä kanssa.

Joukkoistamisen (myös *crowdsourcing*, *joukkouttaminen*, *talkoistaminen*) ideana on ulkoistaa työtehtäviä (*outsourcing*) etukäteen nimeämättömälle joukolle (*crowd*) avoimeen internetiin. (Hintikka 2011; Vehkoo 2011.) Tehtävät voivat sisältää monipuolisesti niin tausta-aineiston luokittelua ja lajittelua, vaativaa luonnontieteellistä ongelmanratkaisua, organisaation asiakaspalvelusta huolehtimista vapaaehtoisvoimin kuin kollektiivista mikrorahoitusta (*crowdfunding*) kehittyviin maihin. Barry Libertin ja John Spectorin (2008) mukaan organisaation toiminnoista ja työtehtävistä oikeastaan vain johtamista ei ole onnistuttu toteuttamaan internet-joukoilla. Niin kutsutun sosiaalisen median käyttö joukkoistamisessa on varsin vähäistä suhteessa muuhun joukkoistamiseen internetissä. Esimerkiksi luonnontieteiden kaupallista ongelmaratkaisua tehdään internetin InnoCentive-aivobasaarissa yli 150 000:n keskenään kilpailevan tutkijan voimin.

Riikka Venäläinen tuntuu mieltävän joukkoistamisen lähinnä keskusteluksi tai dialogiksi ”entisen yleisön” kanssa. Joukkoistamisessa on kuitenkin kyse uusista toimintamalleista, työn uudelleenorganisoinnista sekä tuotanto- ja jakelurakenteiden murroksesta koko yhteiskunnassa (Hintikka 1993). Suomalaisilla joukkoviestimillä on ollut huomattavia vaikeuksia sopeutua tähän murrokseen. Yli 3 500 vapaaehtoisen voimin Kansallisarkistoa varten tehty tekstintunnistus Päivälehdien 1800-luvun lehtien skannatuista arkistoista on kuvaavampi esimerkki joukkoistamisesta kuin Venäläisen käsitys ”yleisökeskustelusta”. Tämä toteutettiin Microtas-kin pelisovelluksella vuonna 2011. Arkinen ja konkreettinen esimerkki joukkoistamisesta joukkoviestimissä on myös se, miten Kauppalehden Oma yritys -palsta ulkoisti ”suosittelija-Akin” henkilöllisyyden selvittämisen lehden Facebook-faneille (KL 30.11.2011). Tässä lehti hyödynsi yleisövinkejä tarkoituksenaan tehdä haastattelu mystisestä ”Akista”.

Tietoverkkojen tuomaa murrosta kiihdyttäviä tekijöitä on useita: tietotekniikan halpeneminen, helppokäyttöisyys, maksuttomat internet-sovellukset, uudet kollaboratiiviset työkalut – kuten wikit ja Etherpad tekstintuotannossa – sekä internetissä jakelun edullisuus. Ei ole sattumaa, että joukkoviestimet nykyään hyödynnevät kollektiivisesti ja palkatta tuotettua Wikipediaa kriisitilanteissa, esimerkiksi Virginia Techin massamurhan sekä Mumbain ja Lontoon terrori-iskujen uutisoinnissa. Noam Cohen (New York Times 23.4.2007) luonnehtii Wikipedian Virginia Tech -artikkelin tuotantoprosessia seuraavasti: ”Kuvittele sanomalehti, jolla on yli 2 000 [2 074] kirjoittajaa, tutkijaa ja kielenhuoltajaa ilman valvojia tai johtajia. Ei takarajaa valmistumiselle, ei suunnittelutapaamisia, ei päätöksiä komentoketjun kautta, ei maljannostamista valmiin työn päätteeksi.”

Työn uudelleenorganisointi etenee siis monella rintamalla samanaikaisesti. Lopputuloksena joukkoviestimien kannalta on, että yhä useampi ihminen voi tuottaa ja jakaa internetissä – ainakin toisinaan – ammattijournalismia vastaavia sisältöjä tekstistä videoihin nopeammin ja edullisemmin kuin joukkoviestimet. Tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että maailmassa ammattimaisten uutistoimitusten ulkopuolella on huomattavasti enemmän ihmisiä kuin toimituksissa. Yhä useammalla on myös osaamista, ja monet näistä ihmisistä haluavat eri syistä käyttää vapaa-aikaansa journalisminkaltaisten sisältöjen tekemiseen internetin blogeista paikallislehtiin. Suomalainen esimerkki on Kyyjärven verkkojulkaisu Nopola News. Chris Howe selittää harrastaja-ammattilaisten (*pro-am; professional amateurs*) esiinmarsiä muun muassa toissijaisen koulutuksen, kuten sivuaineiden, ja muiden taitojen kasvulla oppilaitoksissa (2008, 37–40).

Isompi murros kuin yleisön tekemät uutiset on se, että tietoverkkojen avulla yksittäiset, laajat ja perinteistä ammattitaitoja edellyttävät tehtäväkokonaisuudet voidaan pitkälti osittaa mikrotehtäviksi – vaikka televisionkatselun tai lastenhoidon lomaan. Yksittäisen ”yleisön” edustajan ei siis tarvitse hallita koko journalistista prosessia tai välttämättä edes osia siitä. Usein riittää, että työ on ositettu riittävän pieneksi ja että sen tekeminen on ohjeistettu ja motivoitu selkeästi. Suomessa

ammattijournalistit käyttävät jo sujuvasti esimerkiksi bensa-asemien hintatietojen seurantasivustoa *Polttoaine.netia* sen sijaan, että kaivaisivat itse esiin bensa-päivittäishinnat ympäri Suomea. Journalistisesti katsottuna palkkatoimittajan roolin voi ennakoida osittain muuttuvan vapaaehtoisten nettijoukkojen koordinaattoriksi, työn tulosten arvioijaksi ja paketoijaksi.

Joukkoistamisen voima perustuu moneen tekijään. ”Yleisöä” on uutisten tapahtumapaikoilla todennäköisesti useammin kuin ammattijournalisteja. Monella on mukana mobiililaitte, jolla dokumentoida tapahtumia ja lähettää reaaliaikaisia päivityksiä. Esimerkiksi Lontoon metroiskuista 2005 alkoi tulla kännykkäkuvia BBC:n toimituksiin ennen, kuin toimituksessa tiedettiin, mistä kuvissa on kyse. Lisäksi internet tehostaa joukkoälyä, eli suuren ihmisjoukon näkemysten diversiteettia eli hajontaa. Tästä kumpuaa usein parempia ratkaisuja kuin yksittäisiltä asiantuntijoilta. Clay Shirky (2008) toteakin, että ammatti- ja kansalaisjournalistin erottaa nykyään lähinnä siitä, että edellinen saa palkkaa. On kuitenkin hyvä korostaa, että itse uutisen käytännön työstäminen on vain pieni osa journalistista prosessia.

Aktiivisia kymmenen prosenttia

Joukkoviestimien ja yksittäisten palkkajournalistien brändeistä ja niiden fanittamisesta kiinnostunut yleisö tarjoaisi valtaiset mahdollisuudet esimerkiksi uutistuotannon taustavoimana, laajemmissa kuluttajatesteissä ja -vertailuissa sekä tausta-aineiston kerääjänä ja lajittelijana. Tällä hetkellä vapaaehtoiset tuottavat Suomen ympäristöhallinnolle luontohavaintoja 50 henkilötyövuoden verran. Toki suuri osa kuluttajista haluaa edelleen, että joku paketoi uutiset journalistin uutiskriteerein, mutta niin kutsutun 1-9-90-säännön mukaan keskimäärin 10 prosenttia minkä tahansa otantajoukon ihmisistä osallistuu aktiivisemmin kuin perinteisesti passiivinen ”suuri yleisö”. Esimerkiksi Wikipedian aktiviteeteista vastaa pitkälti vain 1–2 prosenttia sen käyttäjistä. (Swartz 2006). Kaupallisesti hyödynnettävälle internetissä tehtävälle vapaaehtoistyölle on löydetty parikymmentä motiivia, kuten oman nettimaineen kehittäminen ja halu jakaa asioita maksutta (esim. Hintikka 2008).

Lisäksi on hyvä huomata, että joukkoviestimet hyödyntävät jo nyt kuluttajia aktiivisesti muun muassa uutislinkkien jakamiseen netissä ja muuhun virailimarkkinointiin. Viestimet julkaisevat yleisön kännykkäkuvia ja -videoita, tekevät netissä kyselytutkimuksia esimerkiksi suomalaisten seksielämästä sekä hyödyntävät Wikipediaa, blogeja ja MuroBBS-foorumia uutisten ja muiden artikkelien taustalähteenä. Lisäksi entinen yleisö on kiinnostunut esimerkiksi datajournalismista, eli laajoja tietoaaineistoja analysoimalla tuotetuista kokonaisuuksista. Datajournalismissa joukkoviestimen rooli voisi olla toimia aineistontarjoajana ja toiminnan koordinoijana, kuten HS:n ja Ylen kokeilut vuoden 2011 aikana osoittavat. Esimerkiksi kevään 2011 vaalikoneiden aineistoista journalistisesti kiinnos-

tavimmat analyysit olivat tutkijoiden ja ohjelmoijien tuottamia – eivät palkkajournalistien tai vaalitoimituksien.

Silti suomalaisista kaupallisista joukkoviestimistä kuullaan edelleen kommentteja, joiden mukaan laadukkaat internet-sisällöt ovat journalistisesti palkkatyöllä tuotettuja ja muu on roskaa. Vapaaehtoisapu siis kelpaa alan liiketoiminnassa melkein mihin vain, mutta itse journalistisia prosesseja varjellaan jotenkin poikkeuksellisina.

Suomessa on tähän mennessä nähty vasta muutama lukijoiden kanssa sisällöllisesti tuotettu artikkelikokonaisuus, mutta ammattimaisesti toteutetut kokeilut ja pilotit ovat lisääntyneet nopeasti. Yksi ensimmäisistä oli Jouni Junkkaalan Qaiku-palvelun avulla tekemä laaja artikkeli avoimesta datasta (Junkkaala 2010). *Huuhkaja.fi* on Annikka Mutasen ja Susanna Niinivaaran ideoima www-palvelu, jossa median kuluttajat saavat osallistua monipuolisesti lehtiartikkelien tekoon ideasta julkaisuvaiheeseen. Palvelu kuvaa itseään seuraavasti: ”Suuressa joukossa ihmisiä löytyy aina niitä, joilla on asiantuntemusta tai sisäpiirin tietoa käsillä olevasta aiheesta” (Huuhkaja.fi 2012). Helsingin Sanomien Tuomo Pietiläinen tutki lukijoiden avustuksella sääntöjen vastaista lyhytkauppaa (Helsingin Sanomat 10.10.2011). Olivia-lehden tämän vuoden ensimmäisen numeron tekemiseen osallistui ”lähes 900 ihanaa, sanavalmista ja rohkeaa naista omaolivia.fissä” (Olivialehti.fi 2012).

Aikaa ollut jo viisitoista vuotta

Aamulehden pääkirjoitus kritisoi kesällä 2011 hallitusohjelman laajakaistahankeetta: ”Päättäjät unohtivat, että jos lehdet olisivat saaneet rauhassa luoda uusia verkkotuotteita, uudet kaupalliset innovaatiot olisivat automaattisesti kasvattaneet verotuloja” (AL 4.7.2011). Pääkirjoituksen tekijältä tuntui unohtuneen, että kotimaiset joukkoviestimet siirtyivät www-versioihin pääosin 1995–96. Voisi olettaa, että viisitoista vuotta olisi kohtuullinen reagointiaika uusiin toiminta- ja ansaintamalleihin. Uudet ansaintamallit edellyttäisivät aktiivista kokeilua ja jatkuvaa pilotointia. Esimerkiksi erittäin suosittu joukkoalennuskupongin konsepti, kuten Groupon, tarjoaisi erinomaisen liiketoimintamallin suomalaisille paikallislehdille. Nyt MTV3:n Kimppadiili on ottanut merkittävän markkina-aseman kaupunkitasolla. Joukkoalennuksissa kuluttajat ilmoittautuvat ostamaan yksittäisen tuotteen tai palvelun, kuten ravintolailallisen, jopa puoleen hintaan, jos ilmoittautujia on riittävästi tietyssä kaupungissa. Kupongin kohde olettaa lisäävänsä tarjontansa tunnettuutta ja myös asiakasmääräänsä.

Suomalaisilla kaupallisilla joukkoviestimillä olisi nyt hyvä hetki innovoida itsensä uudestaan. Toimintatapojen murros ulottuu kaikille yhteiskunnan alueille liike-elämästä hallintoon ja tutkimuksesta järjestöihin. Don Tapscottin ja Anthony D. Williamsin (2006) viesti organisaatioille avoimista toimintatavoista on yksinkertainen: omaksu tai katoa. Kymmenen vuotta sitten internetiä pidettiin vielä

kilpailuetuna. Nyt se on yksi liiketoiminnan elinehdoista riippumatta toimialasta. Samaa voi olettaa organisaatioiden sisäisten prosessien avaamisesta ja kuluttajien osallistamisesta kenelle tahansa kiinnostuneelle netintallaajalle. Viimeistään kymmenen vuoden päästä joillain aloilla saatetaan jopa kilpailla siitä, miten kuluttajat ylipäänsä saataisiin mukaan omaan toimintaan. Niin kutsutussa sosiaalisessa mediassa nimenomaan kuluttajien tuottamat sisällöt ja kuluttajien osallistaminen ovat jo nykyään liiketoiminnan ydin ja keskeinen kilpailutekijä – ei palvelujentarjoajien itsensä tuottama sisältö. Keskustelufoorumit ovat olleet monen suomalaisen lehden www-versiossa jo pitkään yksi suosituimmista sisällöistä.

Internetissä on nähtävillä merkkejä myös siitä, että kuluttajien omatoiminen osallistuminen uutislinkkien jakoon ja kommentointiin alkaa määritellä sen, mikä kulloinkin on uutinen. Viattomannäköiset Tykkää- ja +1-painikkeet ohjaavat lukijoiden ja median kulutusvalintoja yhä useammin, ja ne myös ohjautuvat suoraan YouTubeen tai ulkomaisiin uutisiin kotimaisten joukkoviestimien sijaan. Kun katsoo vaikkapa *Ampparit.comin* Puheenaiheet-listaa, voi huomata, että se eroaa huomattavasti ammattilaisen uutiskriteereistä. Ajan mittaan ”yleisö” voi internetissä nousta joukkoviestimien itsensä portinvartijaksi.

Joukkoviestintä ei ole mitenkään poikkeuksellinen toimiala, jonka tuotanto- ja jakelumallit säilyisivät taloudellisesti kannattavana siinä muodossa, kuin ne olivat ennen tietoverkkoja. Joukkoistaminen ei sovi kaikkeen journalismiin eikä kaiken aikaa, mutta oikein toteutettuna ja ammattimaisesti koordinoituna se tarjoaa monipuolisen työkalupakin ”yleisön” mukaan ottamiseen ja sitouttamiseen.

Kari A. Hintikka tekee väitöskirjaa Jyväskylän yliopistossa verkkovoimasta eli ihmisten itseorganisoitumisesta ja kollektiivisesta toiminnasta internetissä. Hän on julkaissut useita oppaita ja tietokirjoja internet-ilmiöistä. Teksti on kirjoitettu Suomen Kulttuurirahaston apurahalla.

LÄHTEET

- Aamulehti (2011). Laajakaista tarvitsee sisältöjä. Pääkirjoitus 4.7.2011. Aamulehti. Saatavilla: <http://www.aamulehti.fi/Paakirjoitukset/1194685865761/artikkeli/laajakaista+tarvitsee+sisaltoja.html> (luettu 30.11.2011).
- Cohen, Noam (2007). The Latest on Virginia Tech, From Wikipedia. Article 23.4.2007. New York Times. Saatavilla: <http://www.nytimes.com/2007/04/23/technology/23link.html>. (luettu 12.12.2010).
- Helsingin Sanomat (2012). Pörssitutkimus 2011. 10.10.2011. Saatavilla: <http://www.hs.fi/talous/Porssitutkimus+2011/a1305546239582> (Viitattu 1.12.2011).
- Hintikka, Kari A. (1993). Tieto - neljäs tuotannontekijä. Tehtaasta televirtuaalisuuteen. Helsinki: Painatuskeskus.
- Hintikka, Kari A. (2008). Johdatus osallistumistalouteen - internetin uusia taloudellisia toimintaympäristöjä. Helsinki: Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. Saatavilla: <http://tieke.fi> (luettu 9.9.2008).

- Hintikka, Kari A. (2011). Verkkovoima uutistuoannon muotona – sikainfluenssa ja Iranin levottomuudet internetissä. Teoksessa Kivimäki, Sanna (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja. Media & viestintä 1/2010. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-8030-0.pdf> (luettu 12.1.2011).
- Howe, Jeff (2008). *Crowdsourcing: Why the Power of the Crowd Is Driving the Future of Business*. New York: Crown Business.
- Huuhkaja.fi (2012). Tekijät ja idea – Huuhkajan idea. Saatavilla: http://huuhkaja.fi/?page_id=163 (luettu 19.1.2012).
- Junkkaala, Jouni (2010). Avoin juttu. Tietoviikko 4.3.2010. Saatavilla: http://www.tietoviikko.fi/kaikki_uutiset/avoin+juttu/a380967 (luettu 30.11.2011).
- Kauppalehti (2011). Kauppalehti löysi suosittelija-Akin - mutta vain yhden heistä. Kauppalehti 30.11.2011. Saatavilla: <http://www.kauppalehti.fi/5/i/yritykset/yritysuutiset/?oid=201111105899> (luettu 30.11.2011).
- Libert, Barry & Spector, John (2007). *We are Smarter than Me - How to Unleash the Power of Crowds in Your Business*. 1 edition. Wharton School Publishing.
- Markkinointi & Mainonta (2011). Hesarin päätoimittaja: Trendikäs joukkoistaminen on vanha juttu. Markkinointi & Mainonta 7.10.2011. Saatavilla: <http://www.marmai.fi/uutiset/hesarin+paatoimittaja+trendikas+joukkoistaminen+on+vanha+juttu/a699588> (luettu 30.11.2011).
- Olivialehti.fi (2012). Oma Olivia valmistui!. Saatavilla: <http://www.olivialehti.fi/Lehti/Näintehtiinjuttu/tabid/254/Default.aspx?ArticleId=2273> (luettu 23.1.2012).
- Shirky, Clay (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. London: Penguin Press HC.
- Swartz, Aaron (2006). Who Writes Wikipedia? Raw Thought- blogi 4.9.2006. Saatavilla: <http://www.aaronsw.com/weblog/whowriteswikipedia> (luettu 17.8.2007).
- Tapscott, Don & Williams, Anthony D. (2006). *Wikinomics - How Mass Collaboration Changes Everything*. Portfolio, Penguin Group (USA) Inc.
- Vehkoo, Johanna (2011). Yhteinen juttu Guardianin tapaan. Teoksessa Kivimäki, Sanna (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja. Media & viestintä 1/2011. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-8030-0.pdf> (luettu 30.11.2011).

Päätäjät median kohteina

Ville Pernaa & Erkkä Railo

Mediapeliä – taas kerran

Kevään 2011 shokki- ja blokkivaalien media-agenda

Oliko medialla vaikutusta perussuomalaisten historialliseen vaalivoittoon keväällä 2011? Vaalijulkisuutta hallitsivat eurooppalainen taluskriisi, valtiotalouden tasapainottaminen ja perussuomalaisten kannatuksen kasvuun liittyvät uutiset. Erityisesti eurooppalaista taluskriisiä koskevissa uutisissa perussuomalaiset saivat runsaasti näkyvyyttä, sillä puolue näyttäytyi vastapoolina perinteiselle kolmelle suurelle puolueelle. Perussuomalaisten sanoma sai tilaa vaalien pääpuheenaiheiden joukossa.

Huhtikuun 2011 vaalit muistetaan ennen kaikkea perussuomalaisten historiallisen suuresta vaalivoitosta ja euroalueen taluskriisin tahdittamista vaalikeskusteluista. Shokkimainen vaalitulos sekoitti suomalaisen politiikan vakiintuneita rutineja. Vaalien jälkeen vaikeissa, kaksi kuukautta kestäneissä hallitusneuvotteluissa päädyttiin monien välivaiheiden jälkeen ennätyksellisen laajapohjaiseen kuuden puolueen hallitukseen, josta vain vaalien suurvoittaja perussuomalaiset ja aikaisempi pääministeripuolue keskusta jäivät pois.

Vuoden 2011 eduskuntavaalien tuloksen analysoinnissa on pohdittu paljon kysymystä median roolista: myötävaikuttiko media perussuomalaisten menestykseen? Saiko puolue huomiota liian paljon vai liian vähän? Vaikuttiko vaalitulokseen se, että vaalikamppailussa Euroopan talouskriisi sai niin suuren osan? Mistä muista aiheista vaalikamppailun aikana puhuttiin?

Median rooli viime kevään vaaleissa nousee entistä merkittävämmäksi, kun muistamme, että vuoden 2007 vaaleissa kiinnitettiin huomiota vaalikampanjoihin, imagoihin ja mainontaan. Varsinaiset ajankohtaiset politiikan substanssiasiat olivat tuolloin ajoittain sivuosassa. Tällä kertaa tilanne oli hyvin erilainen.

Tässä artikkelissa analysoidaan vuoden 2011 eduskuntavaalien mediajulkisuutta ja vastataan kysymykseen, mitkä teemat olivat eniten esillä yhtäältä lehdistössä ja toisaalta television uutisissa. Lisäksi tarkastellaan tärkeimmäksi uutisaiheeksi nousutta eurokriisiä ja arvioidaan, minkä vuoksi tämä teema nousi esille ja millaiselta suomalainen sisäpoliittinen asetelma sitä koskevien uutisen valossa näytti.

Artikkeli perustuu laajaan ”Kevään 2011 eduskuntavaalien media-agenda”-tutkimushankkeeseen¹. Hankkeen näkökulma vaalijulkisuuteen perustuu klassiseen agenda setting -teoriaan (McCombs ja Shaw 1977). Tämän teorian mukaan journalistinen julkisuus ei kykene määrittämään ihmisten mielipiteitä, mutta sillä on vaikutusta siihen, mistä aiheista ihmisillä ylipäätään on mielipiteitä. Esimerkiksi vaalien alla tiedotusvälineet vaikuttavat ihmisten käsityksiin ja kiinnostuksen kohteisiin nostamalla julkiselle agendalle tiettyjä teemoja. Näin määräytyy se, mitä aiheita, keitä henkilöitä ja mitä keskusteluita kansalaiset pitävät vaaleissa tärkeinä. Puolueiden ja vaaliehdokkaiden näkökulmasta on tietenkin ratkaisevaa, mitä ja kenen ajamia asioita vaalijulkisuus käsittelee ja millä tavalla niistä keskustellaan.

Hankkeen tutkimusaineisto on poikkeuksellisen laaja ja monipuolinen, sillä se selvittää vaaliuutisointia kaikissa Manner-Suomen 14 vaalipiirissä. Hankkeen tutkimusaineistoon² kuuluvat kunkin vaalipiirin suurin päivälehti, molemmat ilta-päivälehdet ja keskeiset yleisaikakauslehdet. Televisio-ohjelmista aineistoon kuuluvat Ylen ja MTV3:n pääuutislähetykset, Ylen alueelliset uutislähetykset sekä Ylen ja MTV3:n kanavien vaaliohjelmat. Tarkastelujakso on 1.1.–17.4.2011. Lehtiaineisto kattaa kaikkiaan 10 341 ja televisioaineisto 686 juttua.

Vastaavaa järjestelmällistä vaalijulkisuuden kartoitusta ei Suomessa ole aikaisemmin tehty. Vaaleja ja niiden julkisuutta on toki tutkittu sinänsä runsaasti. Tyypillisesti vaalien julkisuuden analysointi on ollut osa laajempaa tutkimusta, kuten vuosien 2003 tai 2007 eduskuntavaalitutkimuksissa (Paloheimo 2005; Borg & Paloheimo 2009), tai julkisuutta on analysoitu ennen muuta laadullisin keinoin valitsemalla tarkkaan rajattuja näkökulmia (Pernaa, Niemi & Pitkänen 2007; Isotalus & Borg 2007; Isotalus & Aarnio 2000). Määrällistä ja laadullista analyysiä on aiemmin yhdistetty vuoden 2008 kuntavaaleja tarkastelleessa tutkimuksessa (Berg & Niemi 2009).

Lehdistön media-agenda: Perussuomalaisten aiheet hallitsivat

Kevään 2011 vaalikampanjaa sävytti koko alkuvuoden ajan keskustelu euroalueen talouskriisistä, johon useat kotimaan politiikan kysymykset sekoittuivat. Vaalien media-agendan päälinja käy selvästi ilmi tarkastelemalla sanomalehtien yleisimpiä teemoja.

Aiheista Euroopan talouskriisi oli eniten esillä ja Suomen valtiontalouden tasapainottaminen oli toiseksi yleisin. Seuraavaksi yleisimpiä vaaliagendan aiheita olivat puolueiden kannatuskehitykseen yleensä ja perussuomalaisiin ilmiönä liittyneet uutiset (ks. Taulukko 1). Kun Euroopan talouskriisi oli yksi perussuomalaisten vaalikampanjan keskeisistä teemoista, voidaan todeta, että kolme neljästä lehtiaineiston eniten esillä olleesta aiheesta kytkeytyi suoraan tai epäsuorasti perussuomalaisten omaan agendaan.

Moni kampanjauutisoinnissa runsaasti esillä ollut tema kytkeytyi siis tavalla tai toisella perussuomalaisten nousuun tai puolueen keskeisiin tavoitteisiin. Selvin esimerkki tästä oli keskustelu euroalueen talousvaikeuksista, jossa Timo Soinilla oli oma, pitkäaikainen ja muista puoluejohtajista erottuva linjansa. Samoin keskustelu gallupmittauksista ja tulevien vaalien mahdollisista yllätyksellisistä tuloksista oli pääosin keskustelua siitä, kuinka korkealle perussuomalaisten kannatus voi nousta. Myös muutammat perussuomalaisten omat syötteen, kuten puolueen helmikuussa julkaistu vaali-ohjelma, sen esittely ja ohjelmaan kohdistunut kritiikki, saivat merkittävästi huomiota vaaliuutisoinnissa. Lisäksi Soinin esittämästä vaihtoehtoisesta ilmastopoliittisesta ohjelmasta ja sen alkuperästä, samoin kuin Soinin esityksestä käyttää työeläkevarojen ja muun yhteiskunnallisen infrastruktuurin rahoittamiseen, syntyi tiedotusvälineissä paljon uutisointia ja jatkokomentointia.

Kymmenen yleisimmän aiheen listalle mahtuivat perussuomalaisiin suoraan kytkeytyvistä teemoista myös maahanmuutto ja ulkomaalaispolitiikka sekä puolueen vaaliohjelman käsittely. Turvallisuuspolitiikkaa käsittelevissä jutuissa esillä olivat Libyan konfliktin kansainväliseen operaatioon osallistuminen ja Suomen puolustusvoimien säästöt. Puolustuspolitiikassa perussuomalaiset profiloitui ainoana eduskuntapuolueena, joka vastusti puolustusvoimien leikkauksia.

Vaalien agenda koko lehtiaineistossa	
EU-politiikka	1089
Valtiontalouden tasapainottaminen	875
Puolueiden kannatus	765
Perussuomalaisten suosio	753
Paikallinen vaaliagenda	699
Maahanmuutto/ulkomaalaiset	575
PS:n ohjelman avaaminen	529
Energiapolitiikka	449
Vaalirahoitukseen liittyvät skandaalit	443
Turvallisuuspolitiikka	378

Taulukko 1. Koko lehtiaineiston kymmenen yleisintä aihetta 1.1.–17.4.2011 (N=10352), lähde: Eduskuntavaalien 2011 media-agenda -data, Turun yliopisto, Eduskuntatutkimuksen keskus.

Valtiontalouden tasapainottaminen oli yleisin yksittäinen teema, jonka ei voi katsoa kuuluneen perussuomalaisten omalle vaaliagendalle. Puolue ei ottanut merkittävästi kantaa myöskään valtiontalouden tasapainottamista koskeviin kysymyksiin. Tämän todentaa määrällinen aineistomme, johon koodattiin myös maininnat puolueiden linjauksista. Talouslinjauksia esittivät eniten perinteiset kolme suurta puoluetta, eli keskusta, kokoomus ja sdp.

Viidenneksi eniten esillä olivat erilaiset, kunkin vaaliipiirin paikalliseen agendaan liittyvät aiheet. Tässä lukuisiin alakategorioihin jakautuvassa aiheluokassa yleisimpiä aiheita olivat aluepolitiikka, liikennepolitiikka, kielipolitiikka ja kuntarakenne. Alueellisen vaaliagendan aiheissa perussuomalaisten teemat eivät olleet korostuneesti esillä. Maahanmuutto- ja ulkomaalaiskysymys oli alueellisista teemoista viidenneksi yleisin ja perussuomalais-ilmiö kymmenenneksi yleisin teema.

Myös energiapolitiikka oli kymmenen yleisimmän sanomalehtiteeman listalla aihe, jossa perussuomalaiset eivät erityisesti nousseet esille. Energiapolitiikan kysymykset nousivat tässä aineistossa esiin maaliskuussa 2011 tapahtuneen Japanin Fukushima ydinvoimalaonnettomuuden takia.

Vuonna 2008 alkaneeseen vaalirahakohuun liittyvistä skandaaleista kevään 2011 vaalikamppailun aikana esillä olivat Ilkka Kanervan 60-vuotisjuhliin ja Matti Vanhasen virkatoimiin liittyvät tutkinnat. Vaalirahaskandaalia koskevien uutisten keskiössä olivat erityisesti keskusta ja kokoomus. Muut eduskuntapuolueet lukeutuivat jupakassa ainakin melko nuhteettomien puolueiden joukkoon.

Havainnot perussuomalaisten vahvasta asemasta vaaliagendalla saavat tukea myös juttutyyppeihin mukaan toteutetusta tarkastelusta. Kotimaan uutisissa olivat vieläkin näkyvämmiin esillä perussuomalaisiin liittyvät teemat, kuten EU-politiikka, puolueiden kannatus, perussuomalaisten nousu, maahanmuutto, perussuomalaisten ohjelman avaaminen. Vastaavasti lehtien pääkirjoituksissa ja kolumneissa neljä yleisintä teemaa oli kuin suoraan puolueen viestintästrategian tavoitteista: EU-politiikka, perussuomalaisten nousu, puolueiden kannatus ja perussuomalaisten ohjelman avaaminen. Perussuomalaisten nousu todellakin askarrutti lehdistön mieltä.

Päivälehtiaineiston aiheiden ja mainintojen kokonaisuudessa perussuomalaisten nousu oli siis vaaliagendan hallitsevin teema. Myös havainnot puoluejohtajien näkyvyydestä viittaavat samaan suuntaan. Yleensä pääministeri ja hallituksen johtavat poliitikot ovat vaalikapanjoiden loppukuukausina henkilöinä näkyvyydeltään ylivoimaisia, mutta kevään 2011 vaalikamppailussa pienimmän eduskuntapuolueen puheenjohtaja Timo Soini sijoittui lehtiaineiston henkilöjulkisuudessa suurten puolueiden puheenjohtajien joukkoon pääministeri Mari Kiviniemen, valtionvarainministeri Jyrki Kataisen ja oppositiojohtaja Jutta Urpilaisen kanssa.

Usein iltapäivälehtijulkisuus esitellään päivälehdistä poikkeavana mediajulkisuuden muotona, mutta kevään 2011 vaalikamppailun media-agendan kymmenen yleisimmän aiheen joukko iltapäivälehdissä ei poikennut suuresti koko lehdistön aihekirjosta. Euroopan talouskriisi oli tarkastelujakson iltapäivälehdissä eniten esillä ollut aihe ja perussuomalaisiin liittyvä teemat tulivat seuraavina. Imagoja ja

politiikan tyyllistä puolta painottavista aiheista nousivat iltapäivälehtien kärkikymmeniköön vaalien TV-keskustelut ja vaalimainonta.

Perussuomalaisia käsitelleiden satojen lehtijuttujen sävyt ja näkökulmat eivät tietenkään olleet yksinomaan myönteisiä. Erityisesti pääkirjoituksissa ja kolumneissa oli runsaasti tekstejä, joissa puoluetta kritisoitiin voimakkaasti. Aineiston perusteella voi päätellä, että puolueen kannatuksen voimakas kasvu kannusti nimenomaan sanomalehtiä esittelemään ja myös kritisoimaan perussuomalaisten ajatuksia. Puolueen asema yhtenä vuoden 2011 vaalikampanjan pääpuheenaiheena on kuitenkin aineistomme perusteella selvä.³

Television media-agenda: Uutisia hallitsi eurokriisi

Perussuomalaisiin liittyvät aiheet olivat myös television uutislähetysten yleisimpien aiheiden joukossa. Valtakunnallisessa televisioaineistossa⁴ analysoitiin lähes 700 uutisjuttua. Euroopan talouskriisi oli Ylen ja MTV3:n TV-uutisten päälähetysten jutuissa selvästi eniten esillä, ja valtiontalouden tasapainottaminen oli toiseksi yleisin teema. Kaksi eniten esillä ollutta aihetta oli näin samat kuin lehtiaineistossa. Euroopan talouskriisiä käsittelevien juttujen suhteellinen osuus oli televisioaineistossa kuitenkin paljon suurempi kuin lehtiaineistossa. Utiskriteerien lisäksi välineiden ja aineistojen luonne selittää tätä eroa suurelta osin. Television uutislähetyksessä on tyypillisesti vain 5–6 uutisjuttua ja saman verran uutissähkeitä. Vain juttujen teemoissa korostuvat pääaiheet.

Vaalien agenda valtakunnallisessa tv-aineistossa	
EU-politiikka	149
Valtiontalouden tasapainottaminen	65
Turvallisuuspolitiikka	54
Energiapolitiikka	40
Perussuomalaisten suosio	37
Vaalirahoitukseen liittyvä skandaali	35
Vaaliasettelmat	34
Puolueiden kannatus	33
Työllisyys	28
TV-keskustelut	27

Taulukko 2 Valtakunnallisen televisioaineiston kymmenen yleisintä aihetta 1.1.-17.4.2011 (N = 686), lähde: Eduskuntavaalien 2011 media-agenda -data, Turun yliopisto, Eduskuntatutkimuksen keskus.

Television listalla turvallisuuspolitiikka nousi kolmanneksi ja energiapolitiikka neljänneksi yleisimmäksi aiheeksi. Vaaliasetelmiin, perussuomalaisten kannatukseen ja puolueeseen ilmiönä liittyvät aiheet mahtuivat myös kymmenen yleisim-

män tv-aiheen joukkoon, samoin kuin vaalirahoitukseen liittyvät skandaalit. TV-aineiston ja lehtiaineiston uutisjuttujen vertailu kuitenkin osoittaa, että perussuomalaisiin liittyvät teemat ovat lehtiaineiston uutisjutuissa voimakkaammin esillä kuin televisioaineistossa. Tämä liittyy siihen, että televisiossa ja erityisesti Ylessä korostuivat kansainväliset sekä kansakunnan yhtenäisyyttä korostavat teemat ja näkökulmat. Siinä, missä lehtiaineistossa korostetusti pohdittiin puoluepolitiikan uusia jakolinjoja, televisiouutisissa näitä jakolinjoja käsiteltiin vähemmän.

Valtakunnallisen televisioaineiston henkilögalleriassa hallituksen johtavat ministerit, eli pääministeri Mari Kiviniemi ja valtiovarainministeri Jyrki Katainen, olivat eniten esillä olleet henkilöt. Ero seuraavina tullessiin oppositiojohtajaan Jutta Urpilaiseen ja perussuomalaisten puheenjohtajaan Timo Soiniin oli selvä. Myös aikaisemmat tutkimukset (vrt. Berg ym. 2009) kertovat hallituksen johtavien ministerien ja erityisesti pääministerin olevan eniten esillä uutislähetyksissä, mutta aikaisempiin tuloksiin verrattuna pääministeri Kiviniemen jääminen hienokseltaan Jyrki Kataisen taakse on yllättävää. Ensi tuntumalta myös Soinin nousu samaan näkyvyyteen oppositiojohtaja Urpilaisen kanssa voi vaikuttaa yllättävältä. Tosiasiassa Timo Soini on kuitenkin saanut runsaasti medianäkyvyyttä jo pidemmän aikaa, vaikka asiaan ei ole kiinnitetty kovin paljon huomiota. Esimerkiksi jo vuoden 2008 kuntavaalien aikaan Timo Soini oli neljänneksi näkyvin puoluejohtaja mediassa Jyrki Kataisen, Jutta Urpilaisen ja Matti Vanhasen jälkeen. (Berg 2009, 57–58; vrt. myös Berg ym. 2009.)

Eurokriisi jakoi politiikan

Vaalihevättä hallitsivat siis kansainvälinen talouskriisi ja Euroopan unionin ponnistelut löytää tehokkaita ratkaisuita erityisesti Kreikan ja Portugalin talousongelmiin. Eurooppalaisen talouskriisin hallitsevaa asemaa uutisagendalla voi hahmotella monesta näkökulmasta. Ulkomaan uutisten uutishierarkiaa koskevien tutkimusten mukaan kulttuurinen läheisyys, tapahtumien merkittävyys sekä omaan maahan liittyvät erityispiirteet lisäävät ulkomaantapahtumien mielenkiintoisuutta (Galtung & Ruge 1965).

Eurooppalaisessa talouskriisissä yhdistyivät monet mielenkiintoa herättävät seikat. Kyseessä oli Suomen kanssa yhteiseen kulttuuripiiriin kuuluvasta alueesta eli Euroopasta. Euroopan unioni, Eurooppa ja Pohjois-Amerikka ovat jo perinteisesti olleet alueita, joihin suomalaisten tiedotusvälineiden huomio on ensi sijassa kiinnittynyt. Jäsenyys Euroopan unionissa on entisestään lisännyt eurooppalaista painotusta uutisaiheiden joukossa. Lisäksi eurooppalaisen talouskriisin asemaa lienee korostanut se seikka, että talousuutiset ovat ylipäätään nousseet arvohierarkiassa ulkomaan uutisten ohi (ks. Luostarinen & Uskali 2006, 182–184). Suomalaisilla tiedotusvälineillä on ollut taipumusta painottaa ulkomaantapahtumia, jotka liittyvät viennistä riippuvaisen Suomen tärkeimpien kauppakumppaneiden asioihin (ks. Pietiläinen 1998, 103–104).

Taluskriisiä koskevien uutisten tarkastelu paljastaa kuitenkin vielä kaksi seikkaa, jotka tekivät kriisistä erityisen mielenkiintoisen aiheen. Näistä ensimmäinen on, että tiedotusvälineillä oli tapa tarkastella Euroopan unionia ja eurooppalaista taluskriisiä kansallisesta näkökulmasta. Uutisissa lähdettiin vahvasti liikkeelle ajatuksesta, että eurooppalaisessa taluskriisissä on kysymys Suomeen kohdistuvasta uhasta, jossa poliitikkojen tulee puolustaa Suomen ja suomalaisten etua. Portugalin hallituksen kaaduttua ja esitettyä avunpyynnön Euroopan unionille Ilta-Sanomat kuvasi tilannetta: ”Pahimmillaan jokainen suomalainen takaa ongelmamaiden lainoja 3000 eurolla” (IS 25.3.2011) tai ”Suomea uhkaa jättilasku” (IS 8.4.2011). Uutisten huolenaiheena ei ollut niinkään Kreikka ja kreikkalaiset tai Portugali ja portugalilaiset tai edes taluskriisin ratkaisu sinänsä. Tulkinta kansainvälisen taluskriisin uhkasta Suomen kansalle teki tilanteesta erityisen houkuttelevan uutisaiheen.

Toiseksi Suomen lähestyvät vaalit tekivät eurooppalaisesta taluskriisistä akuutin sisäpoliittisen kysymyksen, johon sisältyi kuin itsestään puolueiden välinen vastakkainasettelu. Euroopan unionia koskevissa uutisissa viidessä suuressa päivälehdessä eniten näkyvyyttä saivat yhtäältä pääministeri Mari Kiviniemi yhdessä valtiovarainministeri Jyrki Kataisen kanssa ja toisaalta perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini. Muiden puolueiden puheenjohtajat näkyivät uutisissa näitä vähemmän: Sdp:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen sai selvästi vähemmän palstatilaa kuin Soini. Vasemmistoliiton puheenjohtajaa Paavo Arhinmäkeä auttoi se, että hänen johdolla oppositio esitti välikysymyksen hallituksen päätöksestä osallistua Kreikan ja Portugalin apupaketteihin. Kolme jäljelle jäävää puoluetta – vihreät, kristillisdemokraatit ja ruotsalainen kansanpuolue – olivat eurooppalaista taluskriisiä koskevassa keskustelussa miltei täysin syrjässä.

Puolueiden puheenjohtajien medianäkyvyys eurooppalaista taluskriisiä koskevissa uutisissa kertoo osaltaan siitä vastakkainasettelusta, jota uutiset tuottivat. Vaalijulkisuudessa oli selviä piirteitä blokkiutumuksesta, mikä huomioitiin jo vaalikampainun aikana. Vaalijulkisuuden poliittisen asetelman pääblokkeja edustavat puhtaimmillaan Jyrki Kataisen johtama euroliberaali kokoomus ja Timo Soinin nationalistis-konservatiiviset perussuomalaiset. Ne olivat esimerkiksi talous- ja eurooppapolitiikan akseleilla suurista puolueista kauimpana toisistaan (Pernaa 2011). Suhteessa Euroopan unioniin sekä Kreikan ja Portugalin auttamiseen oli media-aineiston perusteella nähtävissä kaksi ääripäätä, joista toista edusti Katainen ja toista Soini. Pääministeri Kiviniemi ja suurimman oppositiopuolueen puheenjohtaja Urpilainen asettuivat uutisissa näiden kahden ääripään välimaastoon.

Mari Kiviniemen ja Jutta Urpilaisen asemaa julkisuudessa yhdisti, että tiedotusvälineillä näytti olevan vaikeuksia hahmottaa heidän suhtautumistaan EU:n suunnittelemiin lainatakauksiin Portugalille ja Kreikalle. Sdp oli yhtäältä Suomen EU-politiikan pitkän linjan takuupuolue jo 1990-luvulta saakka, mutta toisaalta se kritisoi hallitusta liian myötämielisestä EU-politiikasta. Yleinen arvio lehdissä oli, että Sdp:n kritiikissä oli pitkälti kysymys vaalitaktikoinnista. Satakunnan Kansan (4.2.2011) kolumnissa muistutettiin, että sosiaalidemokraatit ”olisivat hallituksessa hyväk-

syneet Kreikan ja Irlannin auttamisen” ja Lapin Kansa (4.2.2011) moitti sdp:n linjaa ”epäselväksi”. Savon Sanomien (2.4.2011) pääkirjoitustoimittaja arvioi Urpilaisen vaalitenttiesiintymisen perusteella, että tällä oli vaikeuksia löytää itselleen ja puolueelleen paikkaa tässä jaottelussa: ”Epäselväksi se [paikka] todennäköisesti jäi useimmille katsojillekin”. Kiviniemeä puolestaan syytettiin kansalaisten ja median hämäämisestä: ”Kiviniemi ei ehkä suoraan valehdellut lauantaissa [EU-kokousta koskevassa] tiedotteessaan, mutta ei siitä myöskään selvinnyt mitä kokouksessa tapahtui”, paukautti Helsingin Sanomat (16.3.2011).

Valtiovarainministeri Kataisella oli julkisuudessa mielenkiintoinen kaksoisrooli. Yhtäältä hänet esitettiin julkisuudessa suhtautumassa myönteisesti Euroopan unioniin. Samanaikaisesti häntä kuitenkin kuvattiin tiukkana neuvottelijana ja Suomen etujen ajajana, joka esimerkiksi vaati Portugalilta ”sekä vyön että housujen kiristämistä tuen ehdoksi” (IS 8.4.2011).

Tiedotusvälineestä riippumatta Timo Soini esitettiin hallituspuolueiden vastustajana. Muiden linjanvalinnat saattoivat vaikuttaa tiedotusvälineistä sekavilta ja hämäriltä, mutta perussuomalaisten EU-linja oli helposti tiivistettävissä: ”Suomesta ei maksumiestä kriisivaltioille” (Lapin Kansa 26.2.2011). Helmikuun lopussa julkaistusta perussuomalaisten vaaliohjelmasta nostettiin otsikoihin tyypillisesti juuri kritiikki apupaketteja kohtaan: ”Soini ei halua Suomea enää EU:n kriisivaltioiden maksumieheksi” (Satakunnan Kansa 26.2.2011) tai ”Soini: EU ei ole mikään vippikassa” (Aamulehti 31.3.2011).

Perussuomalaisten runsas näkyvyys ei merkinnyt kritiikitöntä julkisuutta, mutta Soinin EU-vastainen viesti tuli kyllä selvästi läpi. Lehdissä todettiin usein, että Soinin kritiikki EU-paketteja vastaan saattaa johtaa taloustilanteen pahenemiseen (Aamulehti 14.1.2011). Suomen Kuvalehti (15/2011) muistutti, että ”Suomi on ainoa vapaamatkustaja, jos se torjuu Portugalin tukipaketin”. Olennaista kuitenkin on, että perussuomalaiset esitettiin puolueena, jonka valtaannousu lopettaa apupakettien lähettämisen Kreikkaan ja Portugaliin: ”Persut ovat Brysselin pahin painajainen. Perussuomalaisten menestys vaaleissa uhkaa vesittää EU:n yritykset auttaa Portugalia” (IL 16.4.2011).

Perussuomalaisten erityinen asema apupakettien, euron ja Euroopan unionin vastustajina perustui todennäköisesti ainakin osittain sille, että kyseessä on ainoa näitä asioita johdonmukaisesti vastustanut puolue. Toki myös vasemmistoliitto ja kristillisdemokraatit ovat ajoittain esittäneet EU-kriittisiä näkökantoja, mutta tämä ei ole estänyt näitä puolueita osallistumasta EU-myönteisiin hallituksiin. Perussuomalaisilla ei tällaista painolastia ollut. (Raunio 2011, 197–220.)

Linjaerojen esiintulo loi protestivaalit

Kevään 2011 eduskuntavaalien julkisuuden näkyvimmat teemat on mahdollista jakaa kahteen ryhmään: politiikan asiakysymyksiä käsittelevään julkisuuteen ja

perussuomalaisten suosion kasvuun liittyvään julkisuuteen. Ensimmäiseen ryhmään laskemme kuuluviksi euroalueen taluskriisin hoitamisen, Suomen valtiotalouden tasapainottamisen, paikallisen vaaliagendan eri teemat, maahanmuuton, energiapolitiikan, vaalirahoituksen ja turvallisuuspolitiikan. Toiseen ryhmään kuuluivat pelkästään perussuomalaisten gallupsuosion esiin nostamat teemat: puolueiden kannatuskehitystä ja perussuomalaisten suosiota käsittelevät uutiset sekä perussuomalaisten vaaliohjelman avaaminen. Teemat olivat eri tiedotusvälineissä hyvin samankaltaisia. Vasta myöhempi analyysi paljastaa selkeästi eri medioiden näkökulmien erot.

Verrattuna vuoden 2007 eduskuntavaalien aikana esillä olleisiin asioihin politiikan asiakysymykset olivat näkyvästi esillä kevään 2011 vaalijulkisuudessa. Ei puhuttu niinkään siitä, miltä puolueet tai niiden kampanjat näyttävät, vaan siitä, millaisia poliittisia suuntauksia eri puolueet edustavat, millaisia näkemyksiä niillä oli ajankohtaisiin ongelmiin. Tätä ilmiötä selittää pitkälti jo pelkästään se, että vuoden 2011 vaalit käytiin aivan toisenlaisessa taloustilanteessa kuin vuoden 2007 vaalit. Vuoden 2007 keväällä ei kansainvälisestä taluskriisistä ollut vielä mitään merkkiä. Oltiin toki huolissaan väestön ikääntymisestä ja heikkenevästä huolto-suhteesta ja siitä seuraavista valtiotalouden ongelmista, mutta nämä teemat tuntuivat vielä tuolloin perin kaukaisilta.

Monet asia-aiheet olivat sellaisia, että ne antoivat perussuomalaisille oivallisen mahdollisuuden haastaa muut puolueet. Paras esimerkki tästä oli eurooppalainen taluskriisi, jossa perussuomalaiset saattoi esiintyä uskottavasti vaihtoehtona koko muulle puoluekentälle. Yksikään toinen puolue ei ole yhtä johdonmukaisesti vastustanut Euroopan unionia ja euroa niiden 16 vuoden aikana, jolloin Suomi on kuulunut Euroopan unioniin. Perussuomalaiset vastaan muut oli myös houkutteleva asetelma toimittajille. Vastakkainasettelu teki helpommaksi laatia uutisia vaikeaselkoisesta ja monimutkaisesta aiheesta. Toimittajia ei voi missään nimessä syyttää kritiikittömiksi suhteessa perussuomalaisiin, päinvastoin. Perussuomalaisten tarjoaman taluspoliittisen linjan tuhoisuus tuotiin kyllä monin tavoin kansalaisten tietoisuuteen.

Maahanmuutto oli toinen hyvä esimerkki sellaisesta teemasta, jossa perussuomalaiset näyttäytyi vaihtoehtona muille puolueille ja aikaisemmalle politiikalle. Maahanmuuttoon liittyvien uutisten nousu kymmenen yleisimmän uutisaiheen joukkoon on mielenkiintoinen ilmiö ottaen huomioon, kuinka pientä suomalainen maahanmuutto kansainvälisesti katsoen on ja kuinka pienelle alueelle – lähinnä pääkaupunkiseudulle – se suuntautuu. On kuitenkin syytä huomata, että osumissa oli pikemminkin kyse maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvistä erillisistä jutuista kuin maahanmuutto- tai ulkomaalaispolitiikan linjasta käydystä vaalikeskustelusta.

Epäilemättä myös vaalirahoitukseen liittyvät uutiset tuottivat mielikuvaa erityisesti suurten puolueiden korruptoituneisuudesta. Toisaalta kymmenen eniten julkisuutta saaneen uutisaiheen joukkoon mahtui myös sellaisia uutisaiheita, joihin

perussuomalaisilla ei ollut mitään erityistä, muista puolueista poikkeavaa kantaa. Tällaisia olivat esimerkiksi valtiotalouden tasapainottaminen ja energiapolitiikka. Nämä uutisaiheet ja niiden käsittely osoittavat, ettei toimittajilla ollut mitään välttämätöntä syytä nostaa perussuomalaisia otsikoihin, koska näillä ei ollut kyseisiin aiheisiin mitään erityistä sanottavaa.

Perussuomalaisten mittaussuosion voimakas kasvu oli niin poikkeuksellinen ilmiö, että se näkyi selvästi paitsi vaalien media-agendalla myös varsinaisissa kampanjakeskusteluissa ja poliittisissa linjauksissa. Laajaan uutisaineistoon pohjautuvien havaintojen perusteella voidaan siis todeta, että media kohdisti runsaasti huomiota puoluekannatuksen muutokseen. Perussuomalaisia koskeneiden juttujen sävyt ja näkökulmat eivät tietenkään olleet yksinomaan myönteisiä. Erityisesti pääkirjoituksissa ja kolumneissa oli runsaasti tekstejä, joissa puoluetta kritisoitiin voimakkaasti.

Puolueen asema vaalikampanjan pääpuheenaiheena on aineistomme perusteella selvä ja mediahuomion antama vetoapu siten merkittävää luokkaa. On tietysti helppo kritisoida tilannetta, jossa yksi puolue ja sen poliittiset linjaukset saivat näin runsaasti tilaa medioissa. Olisi kuitenkin ollut mahdotonta, että tiedotusvälineet olisivat jättäneet laajamittaisesti käsittelemättä perussuomalaisten nousua – niin poikkeukselliset tuulet puhalsivat muuten niin staattisessa puoluekentässä.

Kaikkiaan kevään 2011 eduskuntavaalikamppailu käytiin esimerkiksi edellisiin vaaleihin verrattuna hyvin erilaisessa ilmapiirissä. Suomalaisia tiedotusvälineitä on syytetty kaupallistumisesta, viihteellistymisestä ja haluttomuudesta käsitellä asia-aiheita. Vuoden 2011 vaalijulkisuus kertoo, että myös muunlainen toiminta on mahdollista. Vaalijulkisuuden luonne näyttääkin vaihtelevan yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. Mainonnan ja imagokysymysten tahdittamat ja taloudellisen nousukauden keskellä käydyt kevään 2007 vaalit vaihtuivat talouskriisien ja tiukentuneen poliittisen ilmapiirin sävyttämään vaalikamppailuun.

Ville Perna on Eduskuntatutkimuksen keskuksen johtaja ja poliittisen historian dosentti Turun yliopistossa sekä journalistiikan dosentti Jyväskylän yliopistossa. VTT Erkki Railo työskentelee erikoistutkijana Eduskuntatutkimuksen keskuksessa Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella.

VIITTEET

- 1 Hanke toteutetaan Helsingin Sanomain Säätiön rahoituksella vuosina 2011–2012 ja sen loppuraportti julkaistaan vuoden 2012 syksyllä. Tämä artikkeli perustuu hankkeen tietokannan raakakoodattuun versioon joulukuulta 2011.
- 2 Valtakunnallinen julkisuus sisältää Ylen ja MTV3:n pääuutiset (20.30 ja 22.00) ja vaaliohjelmat sekä sanoma- ja aikakauslehdet *Helsingin Sanomat*, *Ilta-Sanomat*, *Iltalehti*, *Suomen Kuvalehti*, *Seura* ja *Apu*. Maakuntajulkisuus sisältää seuraavat sanomalehdet: *Helsingin Sanomat* ja *Hufvudstadsbladet* (Helsinki ja Uusimaa), *Turun Sanomat* (Varsinais-Suomi), *Satakunnan Kansa* (Satakunta), *Etelä-Suomen Sanomat* (Häme), *Aamulehti* (Pirkanmaa), *Etelä-Saimaa* (Kymi), *Länsi-Savo* (Etelä-Savo), *Savon Sanomat* (Pohjois-Savo), *Karjalainen* (Pohjois-Karjala), *Ilkka* (Vaasa), *Keskisuomalainen* (Keski-Suomi), *Kaleva* (Oulu) ja *Lapin Kansa* (Lappi). Lisäksi maakunta-agendaan lasketaan kuuluvaksi myös Ylen alueelliset uutislähetykset kahdeksalta alueelta. *Helsingin Sanomat* on sekä Helsingin että Uudenmaan vaalipiirin suurin päivälehti ja edustaa täten molempia vaalipiirejä. Ruotsinkielistä mediaa aineistossa edustaa *Hufvudstadsbladet*, vaikka se ei ole minkään vaalipiirin suurin päivälehti.
- 3 Kysymys median roolista ja runsaan julkisuuden antamasta vetoavusta perussuomalaisille on ilman muuta aiheellinen, mutta nyt esitetty määrällinen tarkastelu ei tarjoa siihen vielä tyhjentävää vastausta. Hankkeessa toteutettava ja loppuraportissa julkaistava mediasisältöjen laadullinen analyysi kertoo Perussuomalaisten mediakuvasta tarkemmin.
- 4 Valtakunnallinen tv-aineisto koostuu Ylen ja MTV3:n TV-uutisten päälähetyksistä 1.1.–17.4.2011. Niissä oli uutisjuttuja kaikkiaan 686, joista 357 MTV3:n Kymmenen Uutisissa ja 329 Ylen TV-uutisten päälähettyksessä.

LÄHTEET

- Berg, Laura (2009). Kampanjajulkisuus. Kirjassa Laura Berg ja Mari K. Niemi (toim.) *Kenen kuntavaalit? Sastamala: Kunnallisalan kehittämissäätiö.*
- Berg, Laura & Niemi, Mari K. (toim.) (2009) *Kenen kuntavaalit? Sastamala: Kunnallisalan kehittämissäätiö.*
- Berg, Laura; Niemi K., Mari; Pernaa, Ville; Pitkänen, Ville & Railo, Erkki (2009). *Politiikan julkisuuden perusvirta.* Kirjassa: Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen (toim.) *Politiikan journalismin tila Suomessa.* Turku: Kirja-Aurora.
- Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.) (2009). *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007.* Tampere: Tampere University Press.
- Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) (2007). *Presidentinvaalit.* Helsinki: WSOY oppimateriaalit
- Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) (2000). *Mistä vaalit on tehty? Jyväskylä: Kampuskirja.*
- Luostarinen, Heikki & Uskali, Turo (2006). *Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos.* Kirjassa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus.
- McCombs, Maxwell & Shaw, Donald (1977). *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting Function of the Press.* West Publishing.
- Paloheimo, Heikki (toim.) (2005). *Vaalit ja demokratia Suomessa.* Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Pernaa, Ville (2011). *Näistä tuli blokkivaalit. Ylen vaalikolumni 30.3.2011.* Luettu osoitteesta: http://yle.fi/uutiset/teemat/vaalit_2011/2011/03/naista_tuli_blokkivaalit_2474297.html
- Pernaa, Ville; Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville. (toim.) (2007) *Mielikuvavaalit. Kevään 2007 eduskuntavaalien mediailmiöt.* Turku: Kirja-Aurora.
- Pietiläinen, Jukka (1998). *Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi.* Kirjassa Ulla-Maija Kivikuru ja Jukka Pietiläinen (toim.) *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa.* Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Raunio, Tapio (2011). *Missä EU, siellä ongelma. Populistinen Eurooppa-vastaisuus Suomessa.* Kirjassa Matti Wiberg (toim.) *Populismi Kriittinen arvio.* Helsinki: Edita.
- Uskali, Turo (2007). *Ulkomaanuutisten uusi maailma.* Tampere: Vastapaino.

Kahden pöytäkirjan lautakunta

Pieksämäen tapaus osoittaa, että julkisuusperiaate on käytännössä aivan toista kuin periaatteessa.

Uutistoimittajilla ei luulisi Suomessa olevan suuria ongelmia hoitaa kunnallispoliittista kenttää. Julkisuusperiaatteen mukaanhan viranomaisen asiakirjan julkisuus on sääntö ja salassapito poikkeus. Lautakunnissa ja kunnanhallituksissa toki käsitellään myös salassapidettäviä asioita sisältäviä asiakirjoja ja tehdään niistä päätöksiä. Käytännössä eri kunnissa kuitenkin sovelletaan julkisuusperiaatetta hyvin eri tavoin – tavat vaihtelevat jopa saman kunnan eri toimielimissä.

Lakiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta on kirjattu 32 perustetta salassapidolle. Tiedonsaantia ei kuitenkaan saa rajoittaa ilman asiallisia ja laissa säädettyjä perusteita eikä enempää kuin suojattavan edun vuoksi on tarpeen. Toimittajan työn kannalta 6. pykälä on tärkeä: ”Kun vain osa asiakirjasta on salassa pidettävä, tieto on annettava asiakirjan julkisesta osasta, jos se on mahdollista niin, ettei salassa pidettävä osa tule tietoon.”

Pykälä ei kuitenkaan anna käytännöllistä vastausta siihen, miten toimielimen esityslistan kansilehti laaditaan ja miten esittelevä virkamies esitykset laatii. Kuntaliitolla ei ole suosituksia siitä, miten salassapidettäviä asioita sisältävä asiakohda kuuluu merkitä esityslistoihin ja pöytäkirjoihin – ainakaan suosituksia ei ole sen internetsivuilla.

Olen työskennellyt usean kunnan alueilla paikallislehtitoimittajana ja huomannut osan virkamiehistä jättäneen kuudennen pykälän lukematta tai ainakin ymmärtämättä. Julkisuusperiaatteen soveltaminen salassapidettäviä asiakirjoja sisältävien pykälien käsittelyyn loukkaa toisinaan tiedonsaantia. Esimerkit ovat ääri-päistä: Entisen Lammin kunnan sosiaalilautakunnan esityslistoissa oli juoksevan pykälän perässä toisinaan merkintä ”salassa pidettävä asiakohda”. Kun kysyin, sain salassapidon perustelut virkamieheltä. Kertaakaan salassapidettävät asiat eivät olleet yleisesti kiinnostavia uutisia.

Pieksämäellä törmäsin viime vuonna erikoiseen tapaan: kaupungin koulutuslautakunnassa virkamiehen salassapidettäväksi julistamat asiat käsitellään toisella asialistalla, julkiset toisella. Internetissä olevissa listoissa pykälä juoksee niin, ettei sitä lukemalla voi tajuta jotain puuttuvan. Se, mikä on kätkeyty, pysyy piilossa. Käytäntö on erikoinen, mutta myös laitton. Kunnallislain mukaan pöytäkirjat on asetettava nähtäville. Nähtävillä pidosta päätetään erikseen kunnan hallintosäädössä, mutta aina ei menetellä sääntöjen mukaan. Tämä vaikeuttaa suuresti tiedonsaantia. Salassapitoa määrittää ainakin toisinaan mielivalta eikä lakiin kirjattu hyvä tiedonhallintatapa.

Kaksi pöytäkirjaa

Alkusyksystä sähköpostilaatikkooni paukahti toiselta puolelta Suomea viesti, joka sai minut käymään Pieksämäen kaupungin koulutuslautakunnan pöytäkirjat läpi erittäin tarkkaan. Sain kuulla, että sivistysjohtaja Kari Koistinen on Itä-Suomen aluehallintoviraston tulkinnan mukaan ylittänyt toimivaltansa koulupaikka-asiassa. Ryhdyin tekemään asiasta juttua Pieksämäen Lehteen.

Sivistysjohtaja oli tehnyt päätöksen koulupaikka-asiassa. Päätöksestä valitettiin aluehallintovirastoon. Sivistystoimentarkastaja Markku Huttunen totesi virkamiehen ylittäneen toimivaltansa ja palautti asian takaisin lautakuntaan. Aluehallintoviraston päätös on päivätty 17. elokuuta 2010.

Sivistysjohtajan tekemä päätös koski yhden lapsen koulupaikkaa, ja päätöksen yhteydessä käsiteltiin liitteitä, jotka sisältävät salassapidettävää tietoa. Pieksämäen Lehti sai asiakirjat Kuopion hallinto-oikeudesta.

Päätöksen sisällöllinen merkitys on suuri vain asianosaisille, mutta yleisesti kiinnostavaksi asian tekee kaksi seikkaa: Ensinnäkin toimivallan ylitys itsessään ilmentää heikkoa hallintotapaa. Toisekseen, kun julkista valtaa käyttävä virkamies ei toimi hallintosäännön ja lautakunnan keskinäisen ratkaisuvallan mukaan, kuntalaisten oikeusturva vaarantuu. Sivistysjohtajan toimivallan ylitys käsiteltiin 24. elokuuta 2010 pidetyssä koulutuslautakunnan kokouksessa, mutta sitä ei ollut merkitty omaksi pykäläksi esityslistalle, vaan asia kätkeyttiin salassa pidettävälle asialistalle. Kun ihmettelin asiaa, sivistysjohtaja ilmoitti asian olevan kokonaisuudessaan salainen. Hän ei osannut vastata, mihin julkisuuslain 24. pykälän kohtaan salassapito perustuu.

Käytännössä kyseisestä koulutuslautakunnan kokouksesta on olemassa kaksi pöytäkirjaa, joista toinen on nähtävillä ja toinen ei. Menettely on kunnan oman hallintosäännön vastainen ja rikkoo myös lakia. Nähtävillä olevaan pöytäkirjaan ei ollut merkitty pykälää, jossa sivistystoimen toimivaltaylitys käsiteltiin.

Asian esitteli Koistinen itse. Koulutuslautakunta ei tyytynyt aluehallintoviraston käsitykseen toimivallanylityksestä, vaan päätti valittaa päätöksestä Kuopion hallinto-oikeuteen.

Koulutuslautakunnan käytäntöjä on kiusaus kutsua suhmuroinniksi. Luottamushenkilöt eivät nähneet menettelytavoissa mitään erikoista. Esitelleen virkamiehen mukaan kahden pöytäkirjan käytäntö on normaali: ”Ohjeitten mukaan julkisten asioiden osalta on oma asiakirjansa ja ei julkisten osalta oma.”

Mielestäni olennaisin kiteytyy sivistysjohtaja Kari Koistisen yhdessä lauseessa: ”En ymmärrä, millä tavalla asia saa merkityksen siitä, onko asia julkinen vai ei-julkinen.”

Uutinen uunista ulos

Sivistysjohtajan toimivaltaylityksestä ja koulutuslautakunnan kahden pöytäkirjan käytännöistä julkaistiin uutinen Pieksämäen Lehdessä 8.10.2010. Odotin jutun innostavan niin kuntalaisia kuin luottamushenkilöitäkin kirjoittamaan yleisönosastolle ja antamaan keskustelulla jutulle merkityksen.

Pieksämäellä ilmestyy Pieksämäen Lehden lisäksi kaksi tilattavaa sanomalehteä: Länsi-Savo ja Savon Sanomat. Yleäkään ei pidä unohtaa. Yksikään muista tiedotusvälineistä ei jalostanut uutisesta omia juttuja eikä kirjoittanut koulutuslautakunnan laittomista käytännöistä halaistua sanaa.

Kukaan ei valittanut virallisia kanavia pitkin siitä, että sivistysjohtaja esitteli lautakunnassa itse itseään koskevan asian ja oli allekirjoittanut koulutuslautakunnan nimissä Kuopion hallinto-oikeuteen lähetetyn valituksen viikkoa ennen kokousta. Myöskään koulutuslautakunnan kahden pöytäkirjan tapa ei kummastuttanut ketään yleisönosastolla. Hiljaisuus yllätti, mutta tarkemmin ajateltuna hysyttely ei ole mikään ihme. Maan tavasta vaietaan, ja syitä on helppo arvailla. Pitkään käytössä ollut menettelytapa on tullut tutuksi jokaiselle luottamushenkilölle ja läpäissyt koko poliittisen värikirjon. Vanhat toimintatavat siirtyvät vanhoilta uusille luottamushenkilöille, eikä kukaan kyseenalaista mitään. Hiljaisuutta selittää hajotettu vastuu: mitä useampi tuttu, oman ryhmän jäsen ja mentori on pannut nimensä alle yhdestä kokouksesta laadittuihin pöytäkirjoihin, sitä vaikeampi on kysyä, onko tapa oikea. Kun yksi lehti kysyy, kuoroon eivät liity luottamushenkilöt, kuntalaiset eivätkä edes muut tiedotusvälineet.

Unelma julkisesta paineesta

Pieksämäen koulutuslautakunnan tapauksesta jokaisen toimittajan tulisi oppia se, että julkisuusperiaatteen maassa asioita ei pelkästään käsitellä salassa vaan myös päätökset salataan. Luottamushenkilöt ja virkamiehet eivät ymmärrä, ”millä tavalla asia saa merkityksen siitä, onko asia julkinen vai ei-julkinen”.

Kuopion hallinto-oikeus hylkäsi koulutuslautakunnan valituksen 26.11.2010, ja asia merkittiin 15.12.2010 koulutuslautakunnassa tiedoksi. Pöytäkirja löytyy kau-

pungin verkkosivuilta. Mitä luultavimmin asia olisi käsitelty elokuisella tavalla piilossa, jollei koko tapaus olisi tullut julkisuuteen.

Hämäläiset ovat hitaita, savolaiset kieroja. Tuskinpa Pieksämäki on ainut paikka, jossa päätöksiä tehdään nähtävälle vietävän pöytäkirjan ohi. Kun luottamusmiehet ovat sitoutuneet suhmurointiin yhdessä, käsiteltävät asiat eivät vuoda toimittajien eivätkä kuntalaisten tietouteen.

Kahden asiakirjan käytäntö uhkaa päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja toimittajien edellytyksiä tehdä työtään. Jokainen tekemätön uutinen on tappio demokratialle. Perusteetta salatut ja sivuun laitetut asiakirjat eivät juokse viheltämällä luokse. Esityslistojen ulkopuolelle piilotettuja asioita on vaikea uutisoida, sillä niistä on mahdollon saada tietoa, jollei joku anna toimittajalle juttuvinkkiä.

Toimittajien ammattikunnassa tulee käydä keskustelu siitä, miten julkisuusperiaate toteutuu käytännössä. Meidän täytyy ravistella hereille ne virkamiehet, jotka ovat jättäneet viranomaisen toiminnan julkisuutta säätelevän lain kuudennen pykälän huomiotta. Vaikka käsiteltävään asiaan liittyisi salassapidettäviä kohtia sisältäviä asiakirjoja, koko pykälä on erittäin harvoin salainen. Tämän tyyppisten asioiden käsittelystä Kuntaliiton pitäisi laatia vähintäänkin suositukset, mutta mieluiten haluan nähdä virkamiehiä selkeästi sitovat säännöt.

Ainoastaan laajalti journalistisesta ammattikentästä puskeva paine voi saada julkisuusperiaatteen kirjaville käytännöille niiden ansaitseman huomion. Jos yksittäiset lehdet lähtevät yksittäistapaus yksittäistapaukselta sotimaan avoimuuden puolesta, tie on pitkä ja pimeä.

Veera Järvenpää on filosofian ja yhteiskuntatieteiden ylioppilas, joka työskentelee Pieksämäen lehdessä tuottajana.

Kun Sauli kohtasi Paavon

– Onko television vaalikeskusteluissa muuttunut mikään?

Vuoden 1995 televisiotentissä Paavo Lipposta ja Sauli Niinistöä puhuteltiin puheenjohtajiksi. Sen sijaan vuoden 2011 presidenttitentissä heitä nimiteltiin jopa dinosauruksiksi. Television vaalikeskusteluista on tullut entistä näkyvämmiin toimittajavetoisia. Ehdokkaiden vapaata väittelyä ja keskustelua ei juuri nähdä.

Vuoden 1995 eduskuntavaalien alla Sauli Niinistö, kokoomuksen puheenjohtaja, ja Paavo Lipponen, sdp:n puheenjohtaja, kohtasivat ensimmäisen kerran virallisesti vaalikeskusteluissa. Tuolloin MTV3 järjesti kolmen suurimman puolueen puheenjohtajien kahdenkeskiset televisioväittelyt. Yksi näistä ohjelmista oli Niinistön ja Lipposen välinen väittely. Nyt 16 vuotta myöhemmin herrat kohtasivat jälleen televisiokeskusteluissa, mutta tällä kertaa presidenttiehdokkaan roolissa. Asetelma antaa herkullisen mahdollisuuden tarkastella, ovatko televisiovaalikeskustelut tänä aikana muuttuneet johonkin suuntaan.

Vuonna 1995 puolueiden puheenjohtajien televisiokeskustelut herättivät runsaasti huomiota. Olen tutkinut (Isotalus 1996) sitä, kuinka lehdet tuolloin kirjoittivat kyseisistä vaalikeskusteluista. Vuoden 1995 eduskuntavaalien alla Suomi oli selviämässä todella pahasta lamasta ja keskustelua hallitsivat talousaiheet. Keskeistä oli, mistä ja kuinka paljon säästetään ja käytetäänkö juustohöylää vai ei. Toinen keskeinen aihe oli turvallisuuspolitiikka. Lipposen ongelma oli jo tuolloin hitaus ja jähmeys, mutta Niinistö yllätti johdonmukaisuudellaan ja nopeudellaan.

Vuoden 1995 jälkeen Niinistö ja Lipponen ovat istuneet samassa hallituksessa ja toimineet vuorollaan eduskunnan puhemiehenä. Viime vuosina he ovat ottaneet etäisyyttä päivänpolitiikkaan. Syksyllä 2011 he olivat jälleen puolueittensa kärkinimiä – nyt presidenttiehdokkaina.

Analyysin lähtökohtia

Tässä artikkelissa verrataan vuoden 1995 Lipposen ja Niinistön kahdenkeskistä vaaliväittelyä vuoden 2012 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen MTV3:n vaalikeskusteluihin.¹ Vuoden 1995 ohjelmassa toimittajina olivat Merja Ylä-Anttila ja Matti Maunu, ja presidentinvaaleissa molempien keskustelujen toimittajina olivat Eeva Lehtimäki ja Timo Haapala sekä verkkotoimittajana Mari Haavisto.

Olemme erittäin tietoisia siitä, että vertailulla on useita rajoituksia. Ensinnäkin eduskuntavaalit ja presidentinvaalit ovat erilaiset vaalit, ja puolueen puheenjohtajan rooli on erilainen kuin presidenttiehdokkaan rooli. Erityyppisissä vaaleissa keskustellaan osin eri asioista ja eri tyylillä. Toiseksi vuoden 1995 vaaliohjelma on kahden ehdokkaan välinen väittely, jota nyt verrataan kahdeksan presidenttiehdokkaan keskusteluun. Tämä ilman muuta vaikuttaa sekä ehdokkaiden että toimittajien toimintaan. Presidentinvaalien alla ei televisiossa ollut yhtään Niinistön ja Lipposen kahdenkeskistä väittelyä.

Syksyllä 2011 presidentinvaalien ehdokasasettelu antoi kuitenkin mahdollisuuden jonkinlaiseen pitkän aikavälin vertailuun, kun ehdokkaina olivat vanhat konkarit Lipponen, Niinistö ja Paavo Väyrynen. Kun Lipponen ilmoitti ehdokkuudestaan, ensimmäisissä lehtijutuissa häntä vertailtiin nimenomaan Niinistöön. Vuorostaan Lipposen ja Väyrysen poliittisen uran yhtymäkohtia vertaili esimerkiksi Unto Hämäläinen (2011) Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä.

Eikö suomalaisessa politiikassa muutu mikään, kun samat naamat pyörivät kärkipaikoilla vuosikymmenestä toiseen? Kuitenkin tutkimuksissa on viime vuosikymmenenä painotettu sitä, kuinka poliittinen viestintä on muuttunut paljon. Tämä artikkeli antaa mahdollisuuden näiden esimerkkiohjelmien avulla arvioida, vastaavatko samat vanhat naamat vaaleista toisiin toimittajien samoina pysyviin kysymyksiin vai onko aiheissa, ohjelmissa, toimittajien kysymyksissä tai ehdokkaiden olemuksessa tapahtunut selkeitä muutoksia.

Ehdokkaat ja aiheet

Niinistö oli vuonna 1995 melko tuntematon poliitikko, mutta presidentinvaalien alla 2011 hän oli ennakkosuosikki ja kaikkein parhaiten tunnettu ehdokas. Niinistö oli onnistunut säilyttämään vuoden 2006 presidentinvaaleissa hankkimansa suosion ja olemaan kuusi vuotta mielipidemittausten kärkinimi. Presidentinvaalikampanjan alkaessa Niinistö olikin ehdokas, jonka kaikki muut ehdokkaat haastoivat. Lipponen lähti presidentinvaalitaistoon aika myöhäisessä vaiheessa ja monelle yllätyksenä. Hän oli koko kampanjan ajan altavastaajan asemassa.

Presidentinvaaleissa aiheiden kirjo oli kokonaisuudessaan laajempi kuin vuoden 1995 eduskuntavaalien keskustelussa. Molempina vuosina kuitenkin keskusteltiin paljon taloustilanteesta, erityisesti EMUsta. Vuonna 1995 keskustelua siivitti mah-

dollisuus EMUun liittymisestä ja euron käyttöönnotosta, kun taas vuonna 2011 keskustelussa vilahti jo koko eurosta luopuminen. Molempina vuosina taloustilanteen kurjuus kuulosti yhtä huolestuttavalta, ja varsinkin eduskuntavaalikeskusteluissa puhuttiin kaiken aikaa talousasioista. Vuoden 1995 vaalien teema turvallisuuspolitiikka oli usein esillä myös presidentinvaalien keskusteluissa. Vuonna 1995 Niinistö ja Lipponen väittelivät pitkään presidentti Martti Ahtisaaren asettaman, työllisyyttä miettineen työryhmän ehdotusten täytäntöönpanosta. Enää tästä Pekkasen paperista ei keskusteltu, mutta siitä keskusteltiin, voiko presidentti asettaa vastaavia ryhmiä miettimään yhteiskunnallisia kysymyksiä. Voi siis todeta, että ainaakaan 1995 ei keskusteltu mistään sellaisesta temasta, josta ei enää nykyisin keskusteltaisi vaalien alla.

Vaaliohjelmiin pyritään rakentamaan myös erilaisia viihteellisiä elementtejä ja vaihtelevia vuorovaikutustilanteita. Vuonna 1995 puheenjohtajille esitettiin sana-assosiaatioita. Lisäksi heillä oli väittelyssä mukana pienet tukijoukot. Tuolloin tukijoukkojen ja ehdokkaiden välillä olikin vuorovaikutusta, kun taas presidentinvaalien yhteydessä tukijoukkojen rooli rajoittui hurraa-huutoihin. Vuonna 2011 jonkinasteista vuorovaikutusta syntyi suuren yleisön, eli tenttiä katsovien kansalaisten kanssa, kun he saivat mahdollisuuden kommentoida tenttiä sosiaalisen median, eli Facebookin ja Twitterin, kautta. Todellinen keskustelu ehdokkaiden ja kansalaisten välillä jäi kuitenkin hyvin pieneksi osaksi tentin rakennetta ja kaventui siihen, että toimittaja luki netistä muutaman kommentin. Vaihtelua vuoden 2011 ohjelmiin toivat myös erilaiset kyllä vai ei -äänestykset ja kahdenkeskiset väittelyt.

Toimittajat vaalikeskustelun vetäjinä

Toimittajille vaalikeskustelut ovat vaativia viestintätilanteita. Heidän tulee pitää keskustelu asiassa, jakaa puheenvuoroja tasapuolisesti ja pyrkiä saamaan ehdokailta tarpeeksi yksityiskohtaisia vastauksia. Heidän tulee myös pystyä tekemään katsojia kiinnostavaa televisio-ohjelmaa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että vuonna 1995 toimittajat toppuuttelivat ehdokkaita siitä, ettei pitäisi muistella menneitä niin paljon. Menneisyyspuheen vaara vaani myös presidentinvaaleissa, kun toimittajien mielestä etenkin Niinistö, Lipponen ja Väyrynen jäivät liikaa muistelemaan menneitä ratkaisuja ja syyttelemään niistä toisiaan.

Tarkasteltujen vaalitenttien alussa annettiin raamit koko tulevalle tentille. Aloituksissa kerrottiin, mitä katsojien tulee odottaa kultakin keskustelulta. Vuonna 1995 Merja Ylä-Anttila totesi: ”Niin ja meillä on siis täällä tänä iltana sinipunapuolueet koolla ja tuota nyt katsomme vähän, että tästä pitäisi sitten teidän hyvät herrat tehdä tämä väittely, hyvät puheenjohtajat, aikaiseksi”. Liki kaksikymmentä vuotta myöhemmin joulukuun Presidenttitentissä toimittaja Timo Haapala toivotti katsojat tervetulleiksi ”seuraamaan tätä mielenkiintoista iltaa, koetamme siitä sellaisen tehdä”. Tammikuun Presidenttitentti alkoi hyvin samankaltaisella ennakkolupa-

uksella. Vuonna 1995 vastuu tentin onnistumisesta annettiin ensisijaisesti poliitikoille itselleen, kun taas uudemmissa tenteissä toimittajat pyrkivät itse takaamaan tentin onnistumisen ja mielenkiintoisuuden. Aloitukset kuvasivatkin toimittajien roolia koko ohjelmassa.

Presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella syntyi keskustelua toimittajien toiminnasta vaalikeskusteluissa. Paavo Lipponen syytti toimittajia yleisesti siitä, että he suosivat Timo Soinin näkökulmaa asioihin. Keskustelua syntyi myös siitä, etteivät kaikki pääse vaalikeskusteluissa ääneen tasavertaisesti. MTV3:n 45 minuuttia -ohjelman toimittajat laskivat sekuntikellolla, kuinka paljon ehdokkaat olivat äänessä Ylen ja MTV3:n ensimmäisissä vaalikeskusteluissa.² Molemmissa keskusteluissa Niinistö sai puhe aikaa eniten. Hän oli Ylen keskustelussa äänessä 22 prosenttia ja MTV3:n keskustelussa 15 prosenttia ajasta. Toisena oli Lipponen 15:n ja 16 prosentin osuuksilla. Toimittajat siis näyttivät antavan eniten aikaa näiden isojen puolueiden ”vartenotettaville” ehdokkaille. Seuraavaksi parhaiten puheajassa pärjäisivät Timo Soini ja Eva Biaudet. Vähiten puhumisen mahdollisuuksia saivat Sari Essayah ja Pekka Haavisto. Suurin ero oli Yleisradion keskustelussa, jossa Niinistö sai melkein kolme kertaa enemmän puhe aikaa kuin Essayah.

Puheenvuorojen jakautuminen ei siis ole vaalikeskusteluissa tasaista. Nykyään puheenvuorojen jakaantumisessa sallitaan journalistiset kriteerit eikä aikaa tarvitse jakaa sekuntikellolla. Journalistisena kriteerinä näyttää ensisijaisesti toimineen puolueen koko. Toisaalta vaikutusta on mielipidekyselyissä menestymisellä, sillä esimerkiksi Pekka Haavisto sai enemmän puhe aikaa sitä mukaa, kuin hänen suosionsa nousi mittauksissa. Puheenvuorojen jakamisella ja keskeytyksillä toimittajat pystyvät säätelemään sitä, kuinka paljon ehdokas pääsee ohjelmassa näkyviin ja saa esittää omia kannanottojaan.

Toimittajat myös keskeyttivät joitakin ehdokkaita useammin kuin joitakin toisia ehdokkaita. Erityisen helppoa näytti näissä keskusteluissa olleen Paavo Arhinmäen keskeyttäminen. Keskeyttäminen on yksi piirre, jossa näkyy toimittajan valta keskustelussa. Välillä toimittajan valta vilahtaa puheessakin. Esimerkiksi Timo Haapala siirtää puheenvuoron toiselle ehdokkaalle ja sanoo: ”Anteeks nyt vaan tämä tulee pienenä kostonä, Timo Soini, te ette vastanneet kysymykseen.”

Näyttäisi siltä, että toimittajien roolissa on tapahtunut muutoksia. Vuonna 1995 toimittajat antoivat ehdokkaille melko leveät raamit, joiden sisällä ehdokkaat kävivät keskusteluaan vapaammin kuin Presidenttitenteissä. Eduskuntavaalien puheenjohtajatentissä toimittajat sallivat keskustelun, eivätkä saaneet sitä keskeytettyä, vaikka yrittivät. Presidenttitenteissä toimittajat käyttivät keskusteluissa valtaa, jolla sivuraiteille lähteneet tai liian pitkät puheenvuorot keskeytettiin ponnekkaasti lupaamalla puheenvuoro toiselle ehdokkaalle tai toistamalla pyyntö lopettaa puheenvuoro tarvittavan usein.

Vuonna 1995 toimittajat pyrkivät provosoimaan poliitikkoja väittelyyn. Presidenttitenteissä toimittajien kommentteissa oli ennemminkin ironiaa kuin provosointia. Toimittaja Timo Haapala sanaili joulukuun presidenttitentissä esimerkiksi

seuraavasti: ”Pekka Haavistolle tulee seuraava kysymys. Näyttää siltä, että politiikan dinosauruksilla tässä nyt ei tule näillä vanhoilla niin hirvittävän järkyttävän suuria eroja tässä, mutta huvittavaakin on ollut seurata tällaisten pienempien puolueiden nahinointia tällä Nato-hiekkalaatikolla”. Vuoden 1995 tentissä poliitikkoja puhuteltiin puheenjohtajiksi, kun taas presidentinvaalikeskustelussa heidän tuli kestää, että heitä sanotaan dinosaurukseksi.

Aikaisemmassa suomalaisia vaalikeskusteluja koskevassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että suomalaisilla poliitikoilla on erityisen paljon puheenvuoroja, joissa he puolustautuvat (Isotalus 2009, 2010). Kansainvälisten tutkimusten mukaan ehdokkaiden keskinäinen hyökkääminen aiheuttaa tällaisia puolustavia puheenvuoroja, mutta suomalaisissa keskusteluissa tällaisia hyökkäyksiä on erittäin vähän suhteessa puolustuksiin. Puolustautuminen selittyykin sillä, että toimittajat esittävät kysymyksiä, joihin vastatessaan ehdokkaat joutuvat puolustautumaan. Toimittajan kysymys siis sisältää jonkin väitteen tai oletuksen, ja ehdokas joutuu siihen reagoidessaan torjumaan väitteen, siis puolustautumaan. Presidentinvaalien vaalikeskusteluissa tällaisia kysymyksiä oli lähes yhtä paljon kuin täysin neutraaleja kysymyksiä. Esimerkiksi: ”Aloitetaan Sauli Niinistöä, onko niin että tämä suomalainen ympäristöpolitiikka, ilmastopolitiikka esimerkiksi Itämeren rikkipäästöissä Suomen menettely, onko se ollut sellaista hölmöläisten hommaa, joka kaatuu suomalaisten omaan nilkkaan?”

Nykyisille suomalaisille vaalikeskusteluille on tyypillistä, että ne ovat erittäin toimittajaohitoisia eikä ehdokkaiden vapaata väittelyä ja keskustelua paljonkaan nähdä. Ei ole mitenkään harvinaista, että joka toinen puheenvuoro on toimittajan kysymys eikä siis toisen ehdokkaan reaktio toisen poliitikon vastaukseen. Esimerkiksi Esko Aho kritisoi tätä vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä. Ahon kritiikkiä tukevat myös tutkimustulokset (Isotalus 2009). Tällaisia jaksoja oli näissäkin keskusteluissa. Tosin presidentinvaalien toiselta kierrokselta olisi löytynyt vielä enemmän esimerkkejä keskusteluista, joissa toimittaja esittää vuoron perään kysymyksiä ehdokkaille eikä salli heidän keskinäistä väittelyään.

Lopuksi

Yhteenvetona voidaan sanoa, että vaalikeskusteluissa ei ole tapahtunut radikaaleja muutoksia. Sekä poliitikot ja heidän esiintymisensä että keskeiset poliittiset aiheet ovat säilyneet vuosien mittaan samankaltaisina. Jos näiden parin ohjelman perusteella voi tehdä päätelmiä, niin näyttää siltä, että tenttien rakenne ja toimittajien rooli ovat muuttuneet jonkin verran. Toimittajista on tullut kärkkäämpiä puuttamaan keskusteluun, he ovat tuttavallisempia ehdokkaita kohtaan ja heillä näyttää olevan enemmän valtaa keskustelussa. Toimittajan rooli näyttää kaiken kaikkiaan kasvaneen. Vaikuttaa siltä, että poliitikkojen pitää yhä enemmän mukautua toimittajien rakentamaan kontekstiin, mikä olisi supusoinnussa sen laajemman havain-

non kanssa, että median logiikka muovaa politiikan logiikkaa yhä useammin. Asia vaatisi kuitenkin historiallista vertailua laajemmalla aineistolla, jotta näin voitaisiin varmasti väittää.

Ohjelman rakenteen kannalta isoin muutos on toki internetin hyödyntäminen, mikä vuonna 1995 ei olisi vielä ollut edes mahdollista. Tämä antaa ainakin teoreettisen mahdollisuuden katsojille osallistua ohjelmaan ja olla reaaliaikaisesti yhteydessä sekä toisiinsa että ohjelman tekijöihin. Nykyisellään kyseinen vuorovaikutus on kuitenkin ensisijaisesti näennäistä, ja sillä on viihdyttävä funktio. Tässä lienee kuitenkin paljon tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Toimittajien toiminta vaikuttaa ratkaisevalla tavalla vaalikeskustelun kulkuun. Tosin monien muiden maiden vaaliväittelyiden vetäjillä ei ole niin aktiivinen rooli kuin toimittajilla suomalaisissa keskusteluissa. Tässä voisi olla jotakin oppimista meilläkin – kaikkien vaalikeskustelujen ei tarvitsisi olla niin samannäköisiä. Välillä olisi virkistävää nähdä keskustelu, jossa toimittajat jäävät syrjään ja ehdokkaiden keskinäiselle väittelylle annetaan enemmän tilaa. Nelonen kokeili näissä presidentinvaaleissa formaattia, jossa kaksi ehdokasta päästettiin väittelemään täysin ilman toimittajia. Toisaalta tällainen ääripään ratkaisukaan ei liene paras vaihtoehto.

Oppikirjoissa usein painotetaan, että toimittajien tulisi välttää johdattelevia kysymyksiä. Analyysimme mukaan todella monissa toimittajien kysymyksissä on väite tai oletus, jonka ehdokas joutuu kumoamaan. Sopii kysyä, onko keskustelun kannalta tarkoituksenmukaisinta, että toimittaja ottaa ensisijaisen haastajan roolin ja ehdokas joutuu lähes jatkuvasti puolustautumaan toimittajien väitteitä vastaan. Ennemminkin tällaisia haastavia väitteitä kuulisi muilta ehdokkailta. Vaikutelmaksi jää, että toimittajat eivät oikeastaan anna ehdokkaille tilaa haastaa toisiaan – vai onko niin, että suomalaiset poliitikot eivät haastaisi toisiaan, vaikka siihen olisi mahdollisuus?

Tehdyt havainnot viittaavat myös siihen, että poliitikot ja toimittajat mieltävät vaalikeskustelun erilaisiksi konteksteiksi. Toimittajien päämääränä on mielenkiintoisen ohjelman rakentaminen, eli heidän kontekstinsa on selvästi televisio-ohjelma. Poliitikot itse ovat keskustelun kontekstissa, joten he haluaisivat esitellä omia näkemyksiään ja kyseenalaistaa toisten ehdokkaiden näkemyksiä – eli olla mahdollisimman paljon äänessä ja perustella asioita perinpohjaisesti. Koska toimittajien ja ehdokkaiden tavoitteet ovat osin jopa vastakkaiset, niin pakostakin joudutaan välillä törmäyskurssille.

FT Pekka Isotalus on puheviestinnän professori ja fil.yo Marja Eklund on puheviestinnän opiskelija Tampereen yliopiston Viestinnän, median ja teatterin yksikössä.

LÄHTEET

- Hämäläinen, Unto (2011). Kolmikymmenvuotinen sota. Helsingin Sanomat Kuukausiliite 12/2011.
- Isotalus, Pekka (1996). Vaalikeskustelu ylittää uutiskynnyksen – Mitä sanomalehdet kirjoittavat television vaaliohjelmista. *Politiikka* 38: 4, 229–239.
- Isotalus, Pekka (2009). Agreement and disagreement in focus: A cultural perspective on televised election debates. Teoksessa: Wilkins, Richard & Isotalus, Pekka (toim.), *Speech culture in Finland*. Lanham: University Press of America, 191–208.
- Isotalus, Pekka (2010). Cultural perspective on the analyses of interaction in presidential debates. Comparing two models. *The Forensic of Pi Kappa Delta* 95: 2, 1–18.

VIITTEET

- 1 Kiitämme MTV3:n arkistoa vuoden 1995 keskustelun antamisesta käyttöömmme.
- 2 Kiitämme toimittajia Aino Huilajaa ja Raija Kantomaata analyysinsä tulosten antamisesta käyttöömmme.

Julkisuus ja sen hallinta

Aamulehti boikottiin Like

Community

Basic Information

About
Description

Aamulehti nyt - v*ttu - oikeesti. Joku raja.

Pian Norjan tragedian jälkeen Aamulehdeita paasi pieru. Tarkalleen ottaen tällainen pieru: <http://www.aamulehti.fi/kotimaa/1194688377213/artikkeli/puheenaihe+tyton+puute+sairastuttaa+miehenalun.html>

Heisevä töräytys herätti paljon keskustelua ja vastustusta. Omasta mielestäni syystälkin. Itse kun oletan, että Suomen toiseksi suurin sanomalehti osaa julkaista asiallisia tekstejä tällaisen keittiöpsykologian sijaan. Oletin väärin. (Edit 22.8. Väärä oletukseni sai vielä varmistusta Blockfest-uutisointikuran jälkeen. Olen sangen pahoillani myös tästä sensaatiohakuudesta paskamylystä, jota AL on halunnut pyörittää.)

Samaan aikaan minä (ja ilmeisesti muutama muukin) odotin, että päätoimittaja edes pahoittelisi Määttäsen tekstiä, koska no, jotenkin ajattelin että jossain on vielä järki ja moraal. Aamulehden päätoimittaja päästi kuitenkin edellisen brainfartin päälle oman, vieläkin häpeävämmän tuotoksensa, kun hän vastasi kirjoituksesta syntyneeseen palautteeseen. Tämän kuvauksen alta löytyy Tommy Lindgrenin Aamulehdelle lähetetty palaute ja vielä alempana päätoimittajan vastaus Tommylle. Samaa vastausta on postattu useampaan lähetettyyn tekstiä kritisoivaan palautteeseen.

Tarkoitukseni ei siis ole suoltaa journalistteja suohon tällä boikotoinnilla. Tarkoituis on taistella sen puolesta, että ihan mitä tahansa paskaa ei tarvitsisi joka aamu nenänsä edessä katsoa. Eikä ainakaan sellaista paskaa, joka loukkaa erityisen monia ihmisiä.

Wall
Info
Friend Activity [1+]
Photos

About
Aamulehti nyt - v*ttu - oikeesti.
Joku raja.

2,623
like this

1
talking about this

Likes
 Jon Cederberg

Salla-Maaria Laaksonen

Aamulehden kantapääkoulu – kun sosiaalinen media rankaisee

Aamulehti joutui syksyn 2011 aikana useita kertoja nettiväen ryöpytykseen. Heinäkuussa kohua herätti Markus Määttäsen kolumni, jossa hän arveli, että Norjan tragedia ja suomalaiset koulusurmat olisivat ehkä jääneet tekemättä, jos ampujat olisivat nuorina miehinä saaneet enemmän huomiota tytöiltä. Elokuussa lehti uutisoi tamperelaisen Blockfest-musiikkifestivaalin yhteydessä meluhaitoista ja järjestyshäiriöistä. Kun Aamulehti ei suostunut julkaisemaan festivaalijärjestäjien vastinetta, Blockfest (2011) julkaisi vastineen avoimena kirjeenä verkossa. Kuhina huipentui, kun Aamulehdessä julkaistun, festivaalin meluhaittoja kritisoineen mielipidekirjoituksen allekirjoittanut opiskelija Jon Cederberg paljastui valehenkilöksi. Ikään kuin pisteenä iin päälle lehti onnistui syyskuussa vielä vihastut-

tamaan entisen pääministerin Paavo Lipposen virheellisillä kansakoulutarinoilla (HS 29.9.2011).

Aamulehden virheitä puitiin paitsi sosiaalisessa mediassa myös muissa Suomen medioissa, jotka mieluusti uutisoivat kilpailijansa ahdingosta. Yksittäistapauksina syksyn mediamokat eivät olisi olleet kovin raskauttavia, mutta synkkä virhesarja vei Aamulehden melkoiseen maine- ja uskottavuuskriisiin. Erityisesti verkossa kritisoitiin lehden tarkoitushakuisilta vaikuttaneilta linjavalintoja ja peräänkuulutettiin journalismin laatua. Monet uhkasivat lopettaa tilauksen tykkänään. Kuten mainekriiseissä usein, myös tässä tapauksessa valokeilassa oli paitsi yrityksen tuotteen laatu myös sen toiminnan legitimitetti.

Journalismin perinteinen tehtävä on ollut toimia valtiovallan ja yritysten vahtikoirana, joka nostaa esille muiden yhteiskunnan alueiden toiminnan epäkohtia. Nyt asetelma on kääntynyt pääläelleen, sillä myös journalismi on saanut niskaansa vahtijan, sosiaalisessa mediassa kärkkäästi valvovan kansalaisen, joka hoitaa tehtävänsä samaan aikaan sekä vakavasti että tunteikkaasti. Verkon mahdollistamaa kansalaisvalvontaa on kutsuttu viidenneksi valtiomahdiksi (ks. Dutton 2007). Tämä kollektiivinen vahtikoira vahtii paitsi valtion myös median toimia.

Tässä artikkelissa tarkastelen Aamulehden kohtaamaa mainekriisiä mediatalojen maineen ja yleisösuhteiden näkökulmasta. Hyödynnän analyysissäni Aamulehteä boikotoivan Facebook-sivun keskusteluja ja sivulle linkitettyjä verkkoaineistoja.

Mediatalon maine

Organisaation maine rakentuu sidosryhmien näkemyksistä, mielipiteistä ja tunteista. Sanakirjamääritelmän mukaan maine liittyy siihen, mitä jostakin sanotaan tai kerrotaan. Lisäksi maineeseen liittyy aina arvioinnin näkökulma: maine on esitetty todistus jostakusta, ja se voi olla hyvä tai huono. (Karvonen 2005; Aula & Heimonen 2002.) Maine heijastelee aina koko organisaation toimintaa. Organisaation maineeseen vaikuttavat negatiivisesti esimerkiksi huonot laatukokemukset tai yrityksen johdon epätyytyttävä toiminta.

Maine perustuu ensisijaisesti sidosryhmän ja organisaation kohtaamisiin, mutta useat mainetutkijat puhuvat myös toisen käden maineesta. Kokemukseen perustuva maine on ensi käden tietoa, kun taas kerrottuun tietoon tai vaikka huhuun perustuva mainetieto on toisen käden mainetta (esim. Vendelø 1998; Mahon & Warrick 2003). Toisen käden maine on organisaatiolle narratiivista, aineetonta pääomaa, jonka kuitenkin omistavat ja jota hallitsevat tarinan kertojat, eli sidosryhmät (Aula & Mantere 2006, Smythe ym. 1992).

Tarinallisesta näkökulmasta katsottuna maine muodostuu vuorovaikutteisessa prosessissa, joissa kertomukset organisaatiosta syntyvät, niitä tulkitaan ja niitä arvotetaan. Siten myös kaikki Aamulehteä koskevat verkkokeskustelut ovat osa sen tarinallista mainetta – samoin kuin esimerkiksi Tampereen Tammelantorilla käytä-

vät, lehteä koskevat keskustelut. Verkkokeskustelujen vaikutuspiiri vain on huomattavasti laajempi. Eri tilanteissa sidosryhmien keskuudessa syntyvät kertomukset voivat muotoutua hyvinkin erilaisiksi. Vaikka maine perustuu näennäisen rationaaliselle pohjalle, käytännössä maineen kertomukset näyttävät syntyvän usein emotionaalisesti niin torikokouksissa kuin verkkokeskusteluissa.

Median maineenhallintaan liittyy muutamia erityispiirteitä. Ensinnäkin organisaation maineeseen vaikuttaa välillisesti myös kulloinkin käsillä olevan teeman tai aiheen maine (Mahon & Wartick 2003): esimerkiksi lentoyhtiö joutuu ottamaan huomioon lentomatkailun ympäristöongelmiin liittyviä käsityksiä. Yhteiskunnallisen tehtävänsä vuoksi mediayritys joutuu laajimmillaan käsittelemään kaikkia julkisuudessa sillä hetkellä pinnalla olevia keskusteluteemoja, ja kritiikissä sekoittuu helposti se, onko kohteena itse media vai lehtijutun aihe. Media joutuukin valitsemaan vaikeista aihepiireistä lausumansa sanat tarkoin. Avuksi on journalismin historian aikana kehittynyt erilaisia objektiivisuuden rituaaleja.

Toiseksi journalistiset jutut ja muut lehden tuottamat sisällöt ovat se ensi käden mainetieto, jonka välityksellä sidosryhmät pääasiallisesti kohtaavat mediaorganisaation. Siten median maine on *korostuneen tarinallista*. Linkittämisen vuoksi verkkosisällöt leviävät verkossa tehokkaasti, mutta tyypillisesti verkon käyttäjät aktiivisesti lisäävät sisältöihin omia tulkintojaan ja siten muokkaavat mainekertomusta. Aamulehdestä syntyi syksyn verkkojulkisuudessa kertomuksia, jotka ovat ristiriidassa sen kanssa, miltä lehti itse haluaisi näyttää ja minkälaista tarinaa kirjoittaa.

Sosiaalisen median vastajulkisuus

Aamulehden maineen vastakertomuksien yhdeksi keskeiseksi verkkoareenaksi, *hubiksi* (ks. Hintikka 2010) muodostui Aamulehti boikottiin -sivu, joka perustettiin Facebookiin heinäkuussa vain päivä sen jälkeen, kun Määttäsen naisenpuutetta käsittelevä kolumni oli julkaistu Aamulehden paperiversiossa. Boikottiryhmä keräsi vuorokaudessa yli 1 700 tykkääjää (ylläpitäjän oma ilmoitus 26.7.2011). Kirjoitushetkellä sivulla on reilut 2 600 tykkääjää. Fanimäärä on kaukana Suomen suosituimmista sivuista, mutta ei kovin kaukana esimerkiksi Aamulehden omasta Facebook-sivusta, jolla on noin 3 900 fania.

Boikottisivun perusti yksi aktiivinen verkkokäyttäjä, jolle Määttäsen kolumni kärjistyksineen oli liikaa. Siten tapaus kuvastaa myös verkkojulkisuuteen liitettyjä ajatuksia korostuneesta yksilön vallasta (esim. Li & Bernoff 2008; Aula ym. 2010). Perustaja kuvailee boikottisivun tarkoitusta seuraavasti: *"Tarkoituksenani ei siis ole suoltaa journalisteja suohon tällä boikotoinnilla. Tarkoitus on taistella sen puolesta, että ihan mitä tahansa paskaa ei tarvitsisi joka aamu nenänsä edessä katsoa. Eikä ainakaan sellaista paskaa, joka loukkaa erityisen monia ihmisiä."* (Aamulehti boikottiin 2011). Tällainen itseorganisoitunut vastajulkisuus on tyypillistä ajallemme, jota sosiologit nimittävät notkeaksi moderniksi (Bauman 2002).

Vastakertomukset saavat yhä laajempaa julkisuutta verkostopalveluiden ja hakukoneiden avulla, mutta valtamedia nostaa niitä esille myös itse. Näin kävi myös Aamulehden kriiseissä – sekä kilpailijat että Aamulehti julkaisivat useita debattia käsitteleviä kirjoituksia. Muiden medioiden Aamulehden ahdingosta tekemät uutiset saivat linkityksien avulla paljon näkyvyyttä paitsi Aamulehti boikottiin -sivulla myös muualla sosiaalisessa mediassa.

Merkittävää Määttäsén kolumnin herättämässä keskusteluryöpyssä on se, miten lehden ja yksittäisen toimittajan maine alusta alkaen sekoittuu. Keskustelijat alkoivat saman tien syyttää Aamulehteä, eivät yksin kolumnisti Määttästä. Keskustelu osoittaa, että jokainen toimittaja tai kolumnisti on toimeksiantajansa maineen suurlähettiläs, vaikka kirjoittajan kuva kuinka painettaisiin tekstin viereen. ”*Neuvookohan Aamulehden päätoimitus tyttäriään ja muita nuoria naispuolisia sukulaisiaan etsimään mahdollisimman räjähdysherkät poikakaverit?*” kysyy sivun fani päivityksessään 25. heinäkuuta. Useat julistavat lopettaneensa lehden tilauksen ja laittaneensa lehdelle palautetta. Kommentoijilla on selvästi paitsi tarve purkaa kokemuksiaan myös pyrkimys tehdä niistä julkisia.

Mielenkiintoista on myös se, miten Aamulehti boikottiin -sivun keskusteluissa Aamulehden lisäksi myös journalismin maine ylipäänsä on vahvasti esillä. Yksittäisen organisaation maineeseen voikin vaikuttaa myös teollisuudenalan maine (Mahon 2002) tai tietyn yrityskategorian maine (Fischer & Reuber 2007). Verkko-kommenttien perusteella voisi päätellä, että journalismin ja median maine olisi yleisestikin melkoisen epäilyttävä. Toki media ja toimittajat ovat muihin organisaatioihin verrattuna poikkeuksellisen näkyvän roolinsa vuoksi helppoja kohteita kritiikille. Samalla journalismin vahva yhteiskunnallinen tehtävä edesauttaa legitimeettikysymyksen heräämistä.

Aika valitettavan normaalia toimintaa ottaen huomioon suomalaisen median journalistisen vastuun pakoiluperinteen. Aina kun tulee kovaa palautetta, puhelin laitetaan kiinni ja vetäydytään piilopirttiin lomailemaan, kunnes kuohunta laantuu. Vaietaan vaikeat asiat pois! - - (Fanin kommentti lomailevasta Aamulehden päätoimittajasta 25. heinäkuuta)

Sekä Määttäsén tapauksessa että Blockfest-kohussa Aamulehden vastaukset lukijapalautteisiin vaikuttivat olevan olennaisin raivoa nostattanut elementti ja konkreettisimmin maineen menetystä edesauttanut tekijä. Verkossa julkaistiin useita lainauksia päätoimittaja Jokisen vastausviesteistä, joissa hän toistuvasti kehotti kritisoijia lukemaan vielä kertaalleen kaikki lehden tekstit aiheesta ja korosti, että hänen mielestään tekstin keskeinen sanoma koski rakkauden puutetta.

Jos aamulehti ei tiedä, mitä eroa on rakkaudella ja piparinjaolla ja lisäksi vastaa ylimielisesti palautteeseen, en näe mitään tarvetta tukea ko. läpyskää. - - (Fanin kommentti 25. heinäkuuta 2011)

Olisin ehkä voinut niellä Määttäsen tekstin törkeänä lipsahduksena, mutta koska päätoimittaja osoitti artikkelin mukailevan lehden linjaa, pitkäaikainen asiakkuuteni AL:n tilaajana päättyy tähän. - - (Fanin kommentti 25. heinäkuuta 2011)

Vastaavasti kirjoittajia kismittivät lähetetyt yleisönosastokirjoitukset, joita Aamulehti ei julkaissut. Facebook-sivulle lähetetyssä kuvassa esitellään Aamulehden paperiversiossa heinäkuussa julkaistua palautekoostetta, jonka sävy on toden totta täysin ristiriidassa verkon sisältöjen kanssa. Lisäksi keskustelijat väittävät, että Aamulehti olisi moderoinut verkkoversiostaan pois kaikki negatiivis-sävvyiset kommentit. Jos tämä pitää paikkansa, on Aamulehti omalla valikoivalla julkaisupolitiikallaan edesauttanut vihaisen palautteen keskittymistä sosiaaliseen mediaan. Jos lehden tarjoamat palautekanavat yleisön mielipiteelle tukitaan, muodostuvat maineen kannalta keskeiset viestinnälliset keskittymät ja palautekanavat jonnekin muualle, missä ne voivat saada arvaamattoman määrän näkyvyyttä. Sosiaalisen median väki myös tiedostaa oman valtansa:

Saamassani viestissä Jokinen myös paheksui sosiaalisen mediaa AL:n journalismin ”kaventamisesta ja vääristämisestä”. Uskon, että täytyy olla todella turhauttavaa, kun luja isällinen ojenus ”tutustupas nyt todellisuuteen / AL:n linjaan / empiiriseen aineistoon” ei futaa, kun nämähän peijoonit keskustelevat asiasta KESKENÄÄNKIN. Siellä sosiaalisessa mediassa. - - (Fanin kommentti 26. heinäkuuta 2011)

Pelissä ovat tunteet: kirjoittajia yhdistää leimahtanut viha, ja kertaalleen suuttunutta sidosryhmäläistä on vaikea kääntää takaisin kannattajaksi. Kun Blockfest-kohu roihahti elokuussa, Facebookissa oli valmiiksi purkautumiskanava, jossa vihainen lukijapaneeli oli jo koolla. Organisaatioviestinnän tutkija Vilma Luoma-Aho (2008) termein verkkoareenalla kokoontuivat *hateholderit*, epäluotamusta organisaatiota kohtaan kokevat sidosryhmän edustajat. Kun paljastuu, että Aamulehti on julkaissut tekaistun mielipidekirjoituksen, Facebookissa vallitsevin tunne on vahingonilo.

Huono maine ja negatiiviset tunteet vaikuttavat paitsi viestien tulkintaan myös niiden leviämiseen. Esimerkiksi Twitterissä negatiivisia uutisia uudelleentviitataan enemmän (Hansen ym. 2011). Lisäksi vihainen sidosryhmäläinen todennäköisimmin kertoo huonoista kokemuksistaan eteenpäin (esim. Coombs ym. 2007). Samaan aikaan yhteinen viha auttaa ylläpitämään me-henkeä (Luoma-Aho 2008, 88), mikä näkyy myös Aamulehti boikottiin -sivulle syntyneessä ryhmähengessä. Sosiaalinen media toimiikin mainetarinoiden mahdollistajana siksi, että se auttaa vihaisia sidosryhmäläisiä löytämään toisensa ja ryhmätuen avulla tekee suuttumuksesta oikeutetumpaa. Lisäksi Facebook teknisenä alustana kannustaa osallistumaan ja ilmaisemaan tunteita, sillä tuen osoittaminen on tehty helpoksi tykkäämisen ja kommentoinnin avulla.

Innokkaat rankaisijat

Samaan tapaan kuin julkiset skandaalit kertovat yhteiskunnallisen vallan siirtymisestä medialle (ks. Kantola 2011), voidaan ajatella, että sosiaalisessa mediassa heräävät vastajulkisuudet ja aktivismi kertovat vallan siirtymisestä medialta edelleen yleisölle. Aamulehden kriisit osoittavat, miten sosiaalisessa mediassa vallan makuun päässeet sidosryhmät toteuttavat paitsi valvontaa ja vaikuttamista myös hanakasti eräänlaista *rankaisijan* roolia, erityisesti kun mainekriisissä on journalismin kaltaista symbolista instituutiota edustava taho.

Rankaisijan roolissa toimiva yleisö pyrkii nolaamaan ja mustamaalaamaan kohteensa, mutta tekee sen mielestään oikeutetusti. Pyrkimyksenä on saada epäoikeudenmukaisuudet ja virheet julkisesti esille ja sitä kautta aiheuttaa suoranaista haittaa kohteena olevalle organisaatiolle. Toiminnan tavoitteena on ennen kaikkea negatiivisen sanoman levittäminen ja huonosta toiminnasta rankaiseminen, ei pelkästään pyrkimys vaikuttaa organisaation toimintaan (vrt. Laaksonen 2011). Aamulehti boikottiin -sivulla eräs kommentoija ehdottaa, että boikotti pitäisi saada laajenemaan Aamulehden mainostajiin, jotta virheellä olisi myös taloudellista merkitystä.

Vaikka yleisö ottaa rankaisijan roolinsa vakavasti ja näkee siinä yhteiskunnallista merkittävyyttä, rooliin liittyy erityisesti viestinnällisellä ja sisällöllisellä tasolla vahvasti myös humoristisia piirteitä. Nämä piirteet korostuvat tilanteen pitkittyessä ja toisaalta aihepiirin muuttuessa syksyn mittaan vähemmän vakavaksi: ensireaktiot Määttäsen tapaukseen ovat vielä voittopuolisesti suuttuneita, mutta Blockfestin yhteydessä kommentointi alkaa muuttua julkiseksi naureskeleluksi (ks. kuva 1).

Kuva 1

Mokaajaa rankaistaan verkon keinoin luovasti ja pilke silmäkulmassa: muutamien päivien kuluttua tekaistusta mielipidekirjoituksesta nousseen kohun jälkeeseen Facebookiin ilmestyi mielipidekirjoituksen allekirjoittaneelle "fiktiiviselle hahmolle" Jon Cederbergille omistettu sivu sekä Cederbergin profiili (ks. kuva 2),

jossa hän luonnollisesti ilmoittaa tykkäävänsä Aamulehdestä. Myös parodiasivusto Lehti (13.9.2011) muisti varoittaa lukijoita nimettömistä pääkirjoitusviesteistä.

Kuva 2

Aamulehden vastausstrategiat

Aamulehden mainekriisin taustalla ovat ennen kaikkea epäonnistuneet mainekokemukset, eli lukijoiden reaktiot lehtikirjoituksiin. Määttäsen kolumni oli alkusysäys, joka yhdessä päätoimittajan vastausviestien kanssa romutti lehden maineen tietyissä sidosryhmissä ja sitä kautta muokkasi vahvasti niitä odotuksia, joita nämä sidosryhmät yritystä kohtaan kokevat (Mahon & Wartick 2003; Brown & Dacin 1997). Siksi elokuussa Blockfestin kohdalla syyttely äityi niin hurjaksi, että pahimmillaan Aamulehden epäiltiin itse olevan väärennetyn mielipidekirjoituksen takana.

Mutta miten Aamulehti vastasi verkon ryöpytykseen? Perinteisellä puolustusstrategialla, eli kieltämällä ja väheksymällä. Vastaavista tapauksista löytyy lukuisia epäonnisia esimerkkejä sosiaalisen median arkistoista, ravintola Lehtovaa-rasta Audimieheen. Parempi ratkaisu olisi ollut tunnistaa verkkokeskustelussa vellovat tunteet ja toimia niiden mukaan – varovainenkin pahoittelu olisi todennäköisesti hillinnyt keskustelua huomattavasti. Päätoimittaja Jokinen kuitenkin totesi, ettei anteeksipyyntö tule kysymykseen, koska lehden on seistävä mielipiteidensä takana: *”Emme voi pyytää anteeksi some-yhteisöltä. Se olisi sitä arkipäivän fasismia, sellaista selkärangattomuutta ja flirttailua jonkun kummallisen julkisen mielipiteen kanssa, mikä se sitten onkin.”* (Aamulehti 31.7.2011).

Vaikka julkinen mielipide ei näytä lehteä hetkauttavan, on todettava, että Aamulehdellä oli hyvää yritystä ryhtyä dialogiin. Markus Määttäsen (2011b) julkaisi lehden verkkoversiossa koosteen palautteesta ja taustoitti kirjoitustaan. Myös päätoimittaja Jokinen (2011a) perusteli Aamulehden blogissa Määttäsen mielipiteitä ja vastasi lukijoiden kommentteihin. Blockfest-kohua selvitettiin jälleen useampaan otteeseen lehden blogissa. Puhti keskustelusta loppui kuitenkin hiukan kesken: elokuun 26. päivänä Aamulehden omalla Facebook-sivulla luvattiin, että päätoimittaja Jokinen vastaa siellä lukijoiden kysymyksiin ja kommentteihin. Todellisuudessa luvattuja vastauksia ei kuitenkaan koskaan annettu. Pipari-teeman äärellä kun ollaan: Aamulehti antoi ymmärtää, mutta ei ymmärtänyt antaa.

Juu, aikamoista teflonia kyllä nää herrat. Joko äärimmäisen typeriä tai sitten niin ylpeitä, etteivät voi myöntää olleensa väärässä, mikä on helvetin vastenmielinen piirre ihmisessä. Mikä pahinta, kommenttiosion ovat täyttäneet samanmieliset hymistelijät :S - - (Fanin kommentti 31. heinäkuuta 2011)

Reaktioiden perusteella lehdessä ei ymmärretty, että aktiivisessa kriisitilanteessa jokainen Aamulehden julkaisema teksti tai vastausviesti on mainekertomuksen rakennuspalikka, jonka sidosryhmät tulkitsevat, jakavat ja liittävät osaksi käsitystään yrityksestä. Jos maine on mennyt ja odotukset ovat alhaalla, yksittäiset kirjoitusvirheetkin voivat nousta merkittäviksi. Tämä näkyy selvästi Aamulehti boikottiin -sivun loppusyksyn keskusteluissa: pieninkin virhe tai epäilyttävä kohta Aamulehden uutisoinnissa aiheuttaa syytöksiä ja naureskelua. Mainepeli on myös tunnepeliä: lehden yritykset julkaista palautteita avoimesti ja vastata kritiikkiin reilusti eivät tuottaneet tulosta, sillä kiista oli jo heinäkuun helteillä muuttanut hyvin tunnepitoiseksi. Sikäli Jokinen (2011b) saattaa jopa olla oikeilla jäljillä väittäessään verkkoväen reaktioita vihapuheeksi – mutta kuten mainekriiseissä tyypillisesti, perimmäinen syy on lehden omassa toiminnassa. Mainetta ei palauteta vähättelemällä yleisön reaktioita tai vetoamalla sosiaalisen median tyypillisiin toimintatapoihin, saati siihen, että kommentoijat eivät ole lukeneet paperilehteä. Kun maineen määrittämä tulkintakehys on luotu, kaikki on vain ”*samaa paskaa eri kääreessä*” (Fanin kommentti Facebookissa 31.7.2011).

Lisäksi vaikuttaa siltä, että Aamulehdeltä jäivät kotiläksyt tekemättä ja opit sisäistämättä heinäkuun kolumnikriisin jälkeen. Elokuussa Blockfestin vastineen julkaiseminen olisi saattanut pelastaa monelta kolhulta. Nyt äkäiset verkkoseuraajat saivat vain vesitetyn anteeksipyyntön verkkotoimituksen kehitysjohtajalta Seppo Rothilta (2011), ja senkin varsin epävirallisella areenalla Aamulehden toimituksen blogissa. Valitut kanavat viestivät siitä, ettei kriisiä otettu kovin vakavasti. Vai yrittikö Aamulehti kenties vastata sosiaalisen median areenalla? Miksi sitten kommentointi Facebookissa unohtui?

Hei, Aamulehti? Ei näin. Arvaan, että siellä joku tai jotkut uskovat vakaasti, että tämä on järkevä tapa hoitaa tilanne, mutta olette väärässä. Kun löytää itsensä kuopasta, ensimmäisen säännön pitäisi aina olla ”lopeta kaivaminen.” Te ette pullahda ulos sankareina Kiinassa. (Rautalahti 2011)

Loppupäätelmät

Vaikka mediataloilla on myös viestintäosastot, median maine on pitkälti toimittajien ja erityisesti päätoimittajan käsissä. Päätoimittaja viime kädessä vastaa kaikesta lehdessä julkaistusta sisällöstä. Samalla lehden toimittajat ovat organisaation rajapinnoilla konkreettisesti kontaktissa yleisöjen kanssa juttujensa ja palautekanavien kautta. Sosiaalisesti muuttuneessa verkossa rajapintojen kontrollointi käy yhä hankalammaksi, kun sisällöt leviävät nopeasti palvelusta toiseen ja myös

yksityisiltä areenoilta julkisille, kuten päätoimittaja Jokinen sai karvaasti kokea. Hämärtyvät rajapinnat korostavat sitä, että maine perustuu aina koko organisaation toiminnalle.

Paras tapa hallita maineeseen kohdistuvia riskejä on varautua niihin ennalta (esim. Eccles ym. 2007). Käytännössä mediatalon kannalta tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokaisen tekstin julkaisua olisi mietittävä myös siltä kannalta, minkälaisen reaktion tämä lukijoissa herättää ja onko reaktio lehden kannalta toivottu. Mediatalon on uutisoitava ja käsiteltävä myös ikäviä asioita, mutta niihin liittyviä väitteitä, sävyä ja julkaisuajankohtaa on mietittävä erityisen tarkasti kolumneissa – kolumnin tarkoituksena on herättää keskustelua ja välittää kärkeistyneempiä näkökulmia kuin uutisen, jossa vastuu perinteisesti sitaattien avulla osoitetaan lähteelle.

Neuvoja verkkojulkisuudessa käyttäytymiseen, kritiikkiin vastaamiseen ja avoimiin sidosryhmäsuhteisiin oli olemassa jo ennen sosiaalisen median syntyä. Vastustus tulee kohdata reilusti, viestiä suoraan sidosryhmien omilla alueilla ja rakentaa verkon sidosryhmäsuhteita yhteisille intresseille, yhteisen keskustelun kautta (esim. Bunting & Lipski 2000). Lista on voitaneen sosiaalisen median oppien valossa lisätä myös avoimuuden ja rehellisyyden vaatimukset.

”Normaalisti suositut jutut keräävät Aamulehti.fi:n sivuilla parikymmentätuhatta klikkausta, nyt juttua on klikattu alle viikossa yli 160 000 kertaa”, kertoo päätoimittaja Jokinen Määttäsén kolumnista Aamulehdessä (31.7.2011). Klikkausten määrä on verkkojournalismin menestyksen pyhin mittari, jonka perässä lukuisat toimitajat työskentelevät ja vääntävät yhä koukuttavampia otsikoita. Ehkä mainostajat ovat suuriin lukuihin tyytyväisiä, jos lehti onnistuu sisällöillään ärsyttämään yleisöä. Mutta toisaalla kustannukset ovat kovat, ja niitä maksetaan pitkään.

Päätoimittaja huomioi kohun keskellä, että verkossa kommentoiva yleisö on eri kuin paperilehteä lukeva yleisö (Jokinen 2011b). Maineen kannalta eriytenytkin julkisuus on kuitenkin merkityksellistä, sillä verkossa liikkuvat tarinat paitsi vaikuttavat niihin mielikuviin, joita sidosryhmille muodostuu myös nousevat yhä useammin muiden medioiden aiheiksi. Verkkoyleisössä ovat hyvin edustettuina esimerkiksi nuoret, jotka vasta harkitsevat mediavalintojaan. Mainepeli on raadollista: jos ensikontakti on huono, ei voi olettaa, että lukija vaivautuisi tutustumaan muuhun mediaorganisaation tarjoamaan sisältöön. Verkostojen, linkityksien ja valtamedian omien nostojen avulla verkkojulkisuuden mainevaikutus on potentiaalisesti hyvinkin laaja, ja tarinat leviävät huomattavasti Aamulehden levikkialuetta laajemmalle. Juuri verkostopalveluissa tapahtuneiden linkityksien vuoksi esimerkiksi Googlen haku ”Aamulehti” näyttää siltä, miltä se nyt näyttää. Verkossa maineen valta on määrittelyvaltaa.

Kuten päätoimittaja Jouko Jokinen vastausviestissään totesi: ”Sellainen on sosiaalinen media...” – tai pikemminkin sellainen on mikä tahansa verkostoitunut sidosryhmä, joka rakentaa mainekäsityksiä, tulkitsee maailmaa niiden kautta ja haluaa vaikuttaa. Kyllä sidosryhmien kanssa kannattaa flirttailla.

VTM Salla-Maaria Laaksonen on tutkija ja tohtorikoulutettava Viestinnän tutkimuskeskus CRC:ssa Helsingin yliopistossa. Hän työstää väitöskirjaa digitaalisesta julkisuudesta ja maineen vallasta. Hän toimii tutkijana hankkeessa, jossa kartoitetaan mediayhtiöiden mainetta ja siihen liittyviä emootiokokemuksia. Salla on aktiivinen sosiaalisen median asukki, jonka löytää varmimmin nimimerkillä @jahapaula.

LÄHTEET

- Aula, Pekka & Heinonen, Jouni (2002). *Maine. Menestystekijä*. Helsinki: WSOY.
- Aula, Pekka; Laaksonen, Salla-Maaria, & Neiglick, Susanna (2010). Reputational risks and the rising power of digital publicity. Artikkelit esitetty konferenssissa EUPRERA Congress 2010, Jyväskylän yliopisto, Finland.
- Aula, Pekka & Mantere, Saku (2006|2005). *Hyvä yritys. Strateginen maineenhallinta*. Helsinki: WSOYpro.
- Bauman, Zygmunt (2002). *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Brown, Tom J., & Dacin, Peter A. (1997). The Company and the Product: Corporate Associations and Consumer Product Responses. *The Journal of Marketing* 61(1), 68–84.
- Bunting, Mark & Lipski, Roy (2000). Drowned out? Rethinking corporate reputation management for the Internet. *Journal of Communication Management* 5(2), 170–178.
- Coombs, Timothy W. & Fediuk, Thomas & Holladay, Sherry J. (2007). Further explorations of post-crisis communication and stakeholder anger: The negative communication dynamic model. *Proceedings of the 10th International Public Relations Research Conference*, South Miami, Florida, 8.–11.3.2006, s. 59–69.
- Dutton, William (2007). *Through the Network (of Networks) – the Fifth Estate*. Inaugural Lecture, Examination Schools, University of Oxford, 15 October 2007. Tekstiversio saatavilla: <http://people.oii.ox.ac.uk/dutton/wp-content/uploads/2007/10/5th-estate-lecture-text.pdf> (luettu 27.12.2011)
- Eccles, Robert G., Newquist, Scott C. & Schatz, Roland (2007). Reputation and Its Risks. Identify, quantify, and manage the risks to your company's reputation long before a problem or crisis strikes. *Harvard Business Review*, February 2007, 104–114.
- Fischer, Eileen & Reuber, Rebecca (2007). The Good, the Bad, and the Unfamiliar: The Challenges of Reputation Formation Facing New Firms. *Entrepreneurship Theory and Practice* 31(1), 53–75.
- Hansen, Lars K., Arvidsson, Adam; Nielsen, Finn Å.; Colleoni, Elanor & Etter, Michael (2011). Good Friends, Bad News-Affect and Virality in Twitter. *Arxiv preprint arXiv:1101.0510*.
- Hintikka, Kari (2010). Verkkovoima uutistuotannon muotona – sikainfluenssa ja Iranin levottomuudet internetissä. *Journalismikritiikin vuosikirja 2010. Media & Viestintä* 33(1), 100–108.
- Kantola, Anu (2011) (toim.). *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karvonen, Erkki (2005|1995). *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Tampere: Gaudeamus.
- Laaksonen, Salla-Maaria (2011). *Digitaalisen julkisuuden toimijaroolit. Nosto teoksessa Lilly Korpiola: Kriisiviestintä digitaalisessa julkisuudessa*. Helsinki: Infor.
- Li, Charlene & Bernoff, Josh (2008). *Groundswell: Winning in a world transformed by social technologies*. Harvard Business School Pr.
- Luoma-aho, Vilma (2008). Viha, rakkaus ja stakeholder-suhteet. Teoksessa: Aula, Pekka (toim.) *Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön*, Porvoo: Infor, 79–95.
- Mahon, John F. (2002). Corporate reputation: research agenda using strategy and stakeholder literature. *Business & Society* 41(4), 415.

- Mahon, John F. & Wartick, Steven L. (2003). Dealing with stakeholders: How reputation, credibility and framing influence the game. *Corporate Reputation Review* 6(1), 19–35.
- Vendelø, Morten T. (1998). Narrating Corporate Reputation. Becoming Legitimate Through Storytelling. *International Studies of management & Organization* 28(3), 120–137.

VERKKOAINESTOT:

- Aamulehti (31.7.2011). Pyytämättä tullut mediakohu saa päätoimittajankin hämilleen. Saatavilla: <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194689355550/artikkeli/pyytamatta+tullut+mediakohu+sa+a+paatoimittajankin+hämilleen.html> (luettu 17.11.2011)
- Aamulehti boikottiin (2011). Facebook-sivu. <https://www.facebook.com/#!/aamulehti.boikottiin> (luettu 30.11.2011)
- Blockfest (2011). Avoin vastine Aamulehdelle: Lehtijuttu tuhosi nuorison maineen. Muistiinpano Facebookissa 22.8.2011. Saatavilla: <https://www.facebook.com/notes/blockfest/avoin-vastine-aamulehdelle-lehtijuttu-tuhosi-nuorison-maineen/10150265613540547> (luettu 2.12.2011)
- Helsingin Sanomat (29.9.2011). Lipponen: Aamulehteä johdetaan pimeyden ytimestä. Saatavilla: <http://www.hs.fi/politiikka/Lipponen+Aamulehte%C3%A4+johdetaan+pimeyden+ytimest%C3%A4/a1305546186377> (luettu 17.11.2011)
- Jokinen, Jouko (2011a). Rakkauden voima. Kirjoitus Aamulehden blogissa 25.7.2011. Saatavilla: <http://aamulehti.flockler.com/topic/isannan-aani/rakkauden-voima> (luettu 2.12.2011)
- Jokinen, Jouko (2011b). Julkisuus tekee toimittajalle hyvää. Kirjoitus Aamulehden blogissa 26.7.2011. Saatavilla: <http://aamulehti.flockler.com/topic/isannan-aani/julkisuus-tekee-toimittajalle-hyvaa> (luettu 5.12.2011)
- Korhonen, Johanna (2011). Media ja moka. Kolumni Helsingin Sanomissa 5.10.2011. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kulttuuri/Media+ja+moka/a1305546532930> (luettu 17.11.2011)
- Lehti (13.9.2011): Kansalaisia varoitetaan nimettömistä pääkirjoitusviesteistä. Saatavilla: <http://lehtilehti.fi/2011/09/kansalaisia-varoitetaan-nimettomista-paakirjoitusviesteista/> (luettu 30.11.2011)
- Lindgren, Tommy (2011). Aamulehti ja Määttäsen horinat. Muistiinpano Facebookissa. Saatavilla: <https://www.facebook.com/notes/tommy-lindgren/aamulehti-ja-m%C3%A4tt%C3%A4sen-horinat/10150272950798308> (luettu 28.10.2011)
- Mattsson, Jutta (2011). Puheenaihe: Yksin jääminen on vaarallista. Aamulehti 26.7.2011. Saatavilla: <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194688659568/artikkeli/puheenaihe+yksin+jaaminen+on+vaarallista.html> (luettu 3.12.2011)
- Määttäsen, Markus (2011a). Puheenaihe: Tytön puute sairastuttaa miehenalun. Aamulehti 23.7.2011. Saatavilla: <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194688377213/artikkeli/puheenaihe+tyton+puute+sairastuttaa+miehenalun.html> (luettu 28.10.2011)
- Määttäsen, Markus (2011b). Aamulehden kirjoituksesta vilkas keskustelu: Tässä toimittajan vastaus ja palautekooste. Aamulehti 26.7.2011. Saatavilla: <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194688660714/artikkeli/aamulehden+kirjoituksesta+vilkas+keskustelu+tassa+toimitajan+vastaus+ja+palautekooste.html> (luettu 3.12.2011)
- Pönkä, Harto (2011). Case Aamulehti vs. sosiaalinen media. Lehmätkin lentäis -blogi. <http://harto.wordpress.com/2011/08/30/case-aamulehti-vs-sosiaalinen-media/> (luettu 30.11.2011)
- Rautalahti, Mikko (2011). Aamulehti tarjoaa parhaat faktat. Kirjoitus blogissa Fun Pastimes for Stupid Children 26.8.2011. Saatavilla: <http://funpastimes.com/?p=1215> (luettu 2.12.2011)
- Roth, Seppo (2011). Anteeksi! Meitä on huijattu. Kirjoitus Aamulehden blogissa 26.8.2011. Saatavilla: <http://aamulehti.flockler.com/topic/isannan-aani/anteeksi-meita-on-huijattu> (luettu 30.11.2011)
- Smythe, John, Dorward, Colette, & Reback, Jerome (1992). *Corporate reputation: Managing the new strategic asset*. London: Century Business.

kommentti

Jouko Jokinen
Aamulehden vastaava
päätoimittaja

Kun sosiaalinen media rankaisee, kuka rankaisee?

Aamulehden ja sosiaalisen median kahden melskeisen kohtaamisen tutkiminen on mainio kohde, mutta menetelmä ja rajaus mietityttävät. Johtopäätökset ovat sitten jo hiuksianostattavia.

Salla-Maaria Laaksosen artikkeli olisi saanut huomattavasti syvyyttä, jos kirjoittaja olisi noudattanut muutamaa journalismin keskeistä periaatetta. Kaikkien asiain kuuluvien osapuolten kuulemista, lähteitten monipuolista ja kriittistä käyttöä. Kohteitten haastattelu on myös tutkijalla edelleen erinomainen tiedonkeruukeino. Vino lähdeaineisto synnyttää aina vinoja tulkintoja.

Toimittaja Markus Määttäsen kirjoitus ("Tytönpuute sairastuttaa nuoren miehen", AL 23.7.) herätti voimakkaan ja laajan keskustelun. Reaktio perustui kirjoituksesta tehtyyn tulkintaan, johon liittyi voimakas tunne. Reaktio on perusteltu, mutta kirjoituksen olisi voinut tulkita myös toisin.

Aamulehti julkaisi yli viikon ajan aiheesta useita kirjoituksia, kolumneja, valtaavan määrän lukijakommentteja ja lopulta myös itse keskustelua pohtivaa journalismia. Aamulehden saama palaute jakaantui kahtia toisaalta sosiaalisen median keskusteluun ja toisaalta lehden varsinaisen lukijakunnan antamaan palautteeseen.

Sosiaalisen median keskustelu jäi jauhamaan tulkinnan ja tunteen synnyttämään alkuasetelmaan. Lehden jatkama keskustelu ei juuri vaikuttanut sosiaalisen median kannanottoihin.

Sen sijaan lehden varsinainen lukijakunta (303 000) kommentoi journalismia kriittisesti, mutta asiallisesti ja huomattavan vähän verrattuna sosiaalisen median keskusteluun. Ehkä jatkokirjoittelulla oli jokin merkitys. Lehden tilauksiin kohulla ei ollut vaikutusta.

Kävin kymmenien ihmisten kanssa usean viestin mittaisen sähköpostikirjeenvaihdon. Ensimmäisen viestin rajut ja henkilökohtaiset sävyt vaihtuivat yhdeksässä tapauksessa kymmenestä asialliseksi keskusteluksi. Sosiaalisessa mediassa tällainen keskustelu on mahdotonta, kun keskustelu käy kuumana.

Alkuperäistä kirjoitusta on pahoiteltu, tapauksesta on otettu monin tavoin opiksi, palautteeseen on vastattu, syksyllä on kierretty seminaareissa, olemme olleet keskusteluun alttiita. Tapaus myös paljasti paljon sosiaalisen median luonteesta.

Blockfest-festivaali on aivan toisenlainen esimerkki. Aamulehden uutisoinnin herättämää sosiaalisen median "keskustelua" voi pitää hyökkäyksenä lehdistön perustehtävää, eli uutisointia, vastaan ja yrityksenä vahingoittaa Aamulehteä.

Blockfest-viikonloppu (19.–20. 8. 2011) oli Tampereen kesän levottomin, vaikka esimerkiksi Tammerfestin aikana kaupungissa juhli kymmeniä tuhansia ihmisiä enemmän.

Aamulehti teki hiphop-tapahtumasta normaaleja musiikki- ja fiilistelyjuttuja. Lauantaiaamuna poliisikierroksella selvisi, että yö oli ollut erittäin levoton. Putkat olivat täynnä, poliisi ei ehtinyt edes kirjata kaikkia ilmoituksia, kaupungilla tapahtui useita pahoinpitelyjä ja näyteikkunat helisivät. Sama meno jatkui myös seuraavana yönä.

Poliisin mukaan levottomuudet aiheutuivat Blockfest-festivaalista. Aivan samalla tavalla kuin Pori Jazzin aikaan Pori on paljon normaalia viikonloppua levottomampi. Asia uutisoitiin normaalisti. Lähteinä olivat poliisi ja omat havainnot. Festivaalin järjestäjiä kuultiin useita kertoja. Uutisointia tarkennettiin, kun uusia tietoja saatiin.

Viikonlopun jälkeen järjestäjät lähettivät vastineen. Sitä oli mahdoton sellaiseen julkaista, sillä "vastine" sisälsi useita virheitä ja vääristelyjä. Normaalisti päätoimittaja ja kirjoittaja työstävät tekstistä yhdessä lainmukaisen vastineen. Blockfestin järjestäjät eivät tätä halunneet tehdä vaan julkaisivat kommenttinsa sellaiseen Facebookissa ja viittasivat Aamulehden sensuuriin.

Blockfestin turvallisuudesta vastaa suuren aikakauslehden toimituspäällikkö, joten uskon järjestäjien varsin hyvin ymmärtäneen, miksi vastine oli mahdoton julkaista.

Sosiaalisessa mediassa alkoi kiivas "Aamulehti vihaa nuorisoa"-kampanja. Siinä toimi aktiivisesti netin viihdesivusto Stara.fi, joka on Blockfestin tärkeimpiä yhteistyökumppaneita. Stara.fi julkaisi useita "uutisia" Aamulehden virheellisestä toiminnasta. Kertaakaan Stara.fi:n "toimitus" ei haastattelut ketään Aamulehdestä.

Stara.fi:n "uutiset" välitettiin tehokkaasti sosiaaliseen mediaan.

Lienee tietenkin sattumaa, että Stara.fi:n vetäjä on käynyt vuosia oikeutta Alma Median kanssa erilaisista tuotemerkki-riidoista. Alma Mediaan kuuluvalla Aamulehdellä ei ole mitään tekemistä näiden riitojen kanssa. Stara.fi on laajemminkin kunnostautunut Aamulehden kohdistuneessa negatiivisessa uutisoinnissa.

Aamulehden normaali uutistyö ja Tampereen poikkeuksellisen levoton viikonloppu saatiin käännettyä hyökkäykseksi Aamulehden toimintaa vastaan. Sosiaalinen media on erittäin tehokas väline, jos haluaa tahallaan vahingoittaa ja välittää valheellisia tietoja ja näkemyksiä. Aika harva somen keskusteluihin osallistuva lähete tutkimaan alkuperäisiä lähteitä.

Aamulehti sai lukijoilta useita viestejä Blockfestin aiheuttamista meluhaitoista. Yksi hyvin kirjoitettu ja asiallinen teksti julkaistiin. Myöhemmin paljastui, että kirjoittajan nimi ja yhteystiedot olivat tekaistuja.

Jos kirjoitus on asiallinen ja tunnistetiedot näyttävät olevan kunnossa, ajankohtaisen kirjoituksen saa melko helposti julkaistuksi. Itse asiassa vain Helsingin Sanomat ja Aamulehti julkaisevat pelkästään omalla nimellä kirjoitettuja lukijalta-tekstejä. Nimimerkkien salliminen on edelleen sääntö suomalaisessa lehdistössä.

Nimimerkkiä laajasti käyttänyt henkilö on tiedossamme. Emme tietenkään tiedä, onko hän juuri tämän tekstin kirjoittaja, sillä hän ei ole lukuisista yrityksistämme huolimatta halunnut olla Aamulehteen yhteydessä. Ainoa mikä kiinnostaisi, olisi kirjoituksen tekijän motiivi. Minä en sitä keksi.

Markus Määttäsen kirjoituksen herättämästä keskustelusta on paljon opittavaa, kuin myös Blockfest-kohusta, mutta aivan eri tavalla. Vääristelyn ja epäoikeudenmukaisuuden edessä ei pidä nöyristellä.

Salla-Maaria Laaksonen ehdottaa, että Blockfestin ”vastine” olisi pitänyt julkaista. Kommentti on hätkähdyttävä. Ei valheita voi julkaista, vaikka sen jälkeen pääsisi-kin helpommalla sosiaalisessa mediassa.

Laaksonen sanoo, että Aamulehden olisi pitänyt pahoitella Määttäsen juttua. Aamulehti pahoittelikin Määttäsen kirjoitusta useita kertoja. Some-yhteisöltä on vain hankala pyytää anteeksi, sillä keneltä silloin pyydetään anteeksi? Anteeksi-pyyynnöllä pitää olla kohde, joka voi antaa anteeksi.

Salla-Maaria Laaksonen päätyy sensuuria muistuttavaan ehdotukseen. ”...jokaisen tekstin julkaisua olisi mietittävä myös siltä kannalta, minkälaisen reaktion tämä lukijassa herättää ja onko reaktio lehden kannalta toivottu.” Tässä vaiheessa vähät hiukseni nousivat pystyyn.

Journalismin etiikkaa ja hyvää journalistista tapaa pitää noudattaa, mutta milloinkaan julkaisupäätöstä ei saa antaa toimituksen ulkopuolelle eli hyllyttää uutinen, jos se voisi herättää jossakin lukijassa negatiivisia tunteita. Journalistin on oltava rohkea ja valmis saamaan myös kielteistä palautetta. Meidän tehtävämme ei ensisijaisesti ole luoda kivaa tunnelmaa ja synnyttää toivottavia reaktioita. Ympäripyöreitä kolumneja ja löysää uutisointia Suomenkin lehdistö on väärällään.

Olen huomannut, että varsinkin nuoremmissa toimittajissa on välillä havaittavissa ”some-pelkoa”. Olen huolissani. Lehdistön pitää olla rohkea oli sitten vaarana negatiivista palautetta politiikan tai talouselämän vallanpitäjien, uskonnollisten vaikuttajien, julkisuuden henkilöiden – tai sosiaalisen median taholta. Helppo ja kiva ei ole journalismin päämäärä.

Se joka pelkää, menettää kaiken. Myös journalismissa, myös some-aikana.

Tuhansien pelkistysten uutistulva

– miksi media sallii Maahanmuuttoviraston julkisuuspelejä?

Humanitääristä siirtolaisuutta koskeva uutisointi on yhä useammin puhetta perheiden yhdistämisestä ja niistä tuhansista somalialaisista, joiden väitetään olevan aivan liian helposti saapumassa Suomeen lähitulevaisuudessa. Hyvin vähän puhutaan siitä, onko puheille ”tuhansista uusista somalialaisista” mitään katetta – eikä asiaa auta lainkaan se, että maahanmuuttoviranomaiset itse tiedottavat asiasta pelkistetyksi ja niukasti. Onko media tilanteen tasalla, vai toistaako se vain uskollisesti viranomaisten viestiä?

16.5.2010 Helsingin Sanomat otsikoi: ”Somaliväestö kasvaa vauhdilla”. Jutussa todetaan, että ”oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista lähes kaikki hakevat oleskelulupia myös perheenjäsenilleen. Perhesidehakemuksia on vireillä tämän vuoden lopussa noin 6 000, arvioi Maahanmuuttoviraston maahanmuuttoyksikön johtaja Heikki Taskinen. Käsittelyajat ovat venyneet lakisääteisestä yhdeksästä kuukaudesta yli kahteen vuoteen. Yksi hakemus vastaa yhtä perheenjäsentä. Viime vuonna [2009] oleskeluluvan perhesiteen perusteella sai 534 somalialaista eli hieman useampi kuin joka toinen hakija. Jos tahti pysyy samana, tulijoita on lähivuosina tuhansia.”

Uutisen olennaisin sisältö on, että oleskeluluvan saaneiden somalialaisten perheenyhdistämishakemukset ovat ruuhkautuneet. Luku 6000 viittaa siis käytännössä niihin hakemuksiin, jotka ovat vireillä Suomen edustustossa Addis Abebassa, jossa somalialaisten hakemukset valtaosiltaan käsitellään. Luku ei tarkoita, että Suomeen olisi lähiaikoina saapumassa 6000 ”uutta” somalialaista. Jutussa luotu mielikuva tuhansien somalialaisten virrasta Suomeen on pikemminkin kuvaava esimerkki humanitäärisen siirtolaisuuden ympärillä käytävästä superlatiivisesta

julkisesta keskustelusta. Siinä halutaan pönkittää mielikuvaa suomalaista yhteiskuntaa uhkaavasta vierasmaalaisten invaasiosta.

Mutta kuka haluaa pönkittää? Näyttää siltä, että etenkin Maahanmuuttovirasto, eli Migri, joka mielellään viestii olevansa pulassa kasvavien hakemusmäärien keskellä. Migrin viestejä taas välittää uutisjournalismi, jonka tärkeimpiä tehtäviä tulisi olla todellisten mittasuhteiden osoittaminen. Sen sijaan, että Hesarin toimittaja toisti Migrin johtajan arvelun ”tuhansista tulijoista”, hänellä olisi tullut olla rohkeutta kysyä, onko johtajan retoriikka uskottavin ja objektiivisin tapa kuvata vielä toteutumaton somalialaisten siirtolaisuutta. Toimitus voisi olla myös aktiivinen tällaisten ennustusten toteutumisen seuraamisessa.

Asiaan olisi voinut palata esimerkiksi 12.4.2011, kun Pakolaisneuvonta ja Suomen Pakolaisapu julkaisivat yhteisen tiedotteen. Sen otsikko oli: ”Pakolaisten perheenyhdistämisen todelliset luvut: 329 henkilöä vuodessa”. Tiedotteen kärki oli, että ”sisäasiainministeriön tilastojen mukaan *pakolaisten ja kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden henkilöiden* perheenjäseniä on vuosien 1999–2010 aikana saapunut Suomeen yhteensä 3958 henkilöä”, eli *keskimäärin* 329 perheenjäsentä vuodessa. Vuosittaiset luvut toki vaihtelevat jonkin verran, kuten Helsingin Sanomien uutisesta edellä käy ilmi. Lisäksi järjestöt ilmaisivat olevansa ”huolissaan muukalaisvastaisesta ilmapiiristä, jota ruokkivat *väärät mielikuvat ja tiedot perheenyhdistämisistä*”. [kursiivit lisätty]

Tiedote aiheutti STT:n vesilasissa pienoisen mediamyrskyn. Uutistoimisto julkaisi saman tien 12.4.2011 jutun, jossa se varsin uskollisesti toisti järjestöjen viestin. Tässä tapauksessa uutinen kuitenkin herätti välittömästi palautetta. Uutispäätoimittaja Minna Holopaisen mukaan palautteenantajat halusivat korjata ilmoitettuja lukuja, jotka toimituksessa tarkastettiin ja joiden perusteella tehtiin oikaisu. Siinä todetaan, että Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan ”oleskeluluvan Suomeen sai perhesiteen perusteella viime vuonna [2010] 5 659 ihmistä” ja että ”perhesidehakemuksia käsiteltiin yhteensä vajaat 7 800”. Oikaisun ydin on tämä kappale: ”STT:n jutussa kerrottiin tiistaina, että Suomeen on saapunut pakolaisten perheenyhdistämisen kautta keskimäärin 329 ihmistä vuodessa. Luku ei kuitenkaan sisällä kaikkia maahanmuuttajia, jotka ovat saaneet myönteisen perheenyhdistämispäätöksen.”

Oikaisu julkaistiin 13.4.2011 kello 16.32. Holopaisen mukaan sen tekijä ei kuitenkaan ollut heti oivaltanut, että toimituksessa oli nyt sotkettu keskenään kaksi eri siirtolaisuuden aluetta. Tämän kirkastuttua julkaistiin samana päivänä kello 21.04 vielä kolmas juttu, jossa ydinkappaletta on täsmennetty: ”STT:n jutussa kerrottiin tiistaina [12.4.], että Suomeen on saapunut *pakolaisten perheenyhdistämisen* kautta keskimäärin 329 ihmistä vuodessa. Luku ei kuitenkaan sisällä kaikkia maahanmuuttajia, jotka ovat saaneet oleskeluluvan perhesiteiden perusteella.” [kursiivi lisätty]

Sotkun syynä oli siis pelkistäen se, että Pakolaisavun ja Pakolaisneuvonnan alkuperäisenä tarkoituksena oli keskustella ainoastaan humanitääristen siirto-

laisten, eli yleiskielellä *pakolaisten*, perheenyhdistämisistä, aivan kuten tiedotteessa luki. STT:ltä oikaisua vaatineiden argumentti taas oli, että on myös muita ihmisryhmiä, jotka voivat myönteisen oleskelulupapäätöksen saatuaan saada perheenjäsenensä luokseen uuteen asuinmaahansa. Tällöin kyse ei kuitenkaan yleensä ole esimerkiksi eri pakolaisleireillä oleskelleiden perheenjäsenien *yhdistämisestä*, vaan siitä, että *perhesiteen* katsotaan olevan riittävä peruste sallia ihmisen oleskelu maassa.

Kaksi eri perhekatgoriaa

Suomesta oleskeluluvan saanut ihminen voi saada perheensä luokseen pääosin kahdella eri tavalla. Turvapaikanhakija, joka on saanut pakolaisstatuksen tai oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, voi jatkaa perhe-elämäänsä Suomessa, jos *perheenyhdistämishakemukseen* tulee myönteinen päätös. Nykyisin Suomeen perhejäsenenä haluavan on tehtävä hakemus itse Suomen ulkomaan edustustossa, somalialaisten käytännössä Addis Abebassa. Nämä hakemukset ovat ruuhkautuneet. Jos taas ihminen on tullut Suomeen töihin, hänen perheensä on mahdollista saada oleskelulupa Suomeen *perhesiteen* perusteella. Keskustelua vaikeuttaa se, että viranomaiskielessä ja laissa käytetään molemmista kategorioista puhuttaessa termiä perheside, vaikka ensimmäinen kategoria kytkeytyy humanitäärisen ja jälkimmäinen pääosin ”työperäisen” siirtolaisuuden kontekstiin.

Jos näitä kahta katgoriaa koskevat luvut asetetaan rinnakkain, näyttävät numerot hyvin erilaisilta – ja vain työperäisen perhesidekatgorian kohdalla voidaan vuositasona puhua tuhansista *maahan tulleista*. Tiedotusvälineen kannalta haasteellista on, että kumpikin luku on totta, mutta ne avaavat hyvin erilaisia tulintoja todellisuudesta.

Väärät mielikuvat, joista Pakolaisapu ja Pakolaisneuvonta tiedotteessaan varoittavat, liittyvät Migrin omaksumaan tapaan viestiä Suomeen muuttaneiden somalialaisten perheenyhdistämisasiosta. Migri viestii tilanteesta verkkosivuillaan, mutta kertoo tiedotteessaan vain hakemusten määrästä ja ruuhkautumisesta sekä käsittelyaikojen pidentymisestä. Tiedotteesta ei käy ilmi, kuinka suuri osa hakemuksista hylätään. Se tieto on osattava etsiä toisaalta.

”Somalialaisten perhesideperusteisten oleskelulupahakemusten käsittely on ruuhkautunut ja käsittely kestää pidempään kuin perhesidehakemusten kohdalla keskimäärin”, todetaan 28.10.2011 päivätyssä tiedotteessa. Tämä tuskin kertoo läheistensä kohtaamista odottavalle ihmiselle odotusajan venymisen syistä, mutta tiedotusvälineet kyllä osaavat poimia tiedon uutisensa raaka-aineeksi. Niinpä olemme kahden viime vuoden aikana saaneet lukea useita uutisia, joiden keskeisenä olettamuksena on ollut, että etenkin somalialaisväestö kasvaa perheenyhdistämisten vuoksi Suomessa nopeasti. Jutuissa jätetään lähes

poikkeuksetta kertomatta myönteisten perheenyhdistämispäätösten määrää. Jos se kerrottaisiin, jouduttaisiin tuhansien sijaan puhumaan sadoista.

STT:n Holopainen sanoo ymmärtävänsä, että Pakolaisapu ja Pakolaisneuvonta halusivat omalla tiedotteellaan paitsi kuvata maahan saapuvien ihmisten todellisia määriä myös nostaa esiin Migrin tiedotuslinjan yksipuolisuutta. Kokeneen journalistin mielestä järjestöt kuitenkin olisivat liian herkästi, että kaikki tiedotteen ja siitä tehtävien uutisten vastaanottajat tietävät, mitä nimenomaista ilmiötä siinä tarkastellaan ja mikä on sen laajempi konteksti. Kun näin ei ollut, nuoli ei osunut. Nyt järjestöjen tieto jäi Holopaisen mielestä irralliseksi. Kesti yli vuorokauden, että uutistoimisto pääsi kärryille siitä, mistä lopulta puhutaan.

Tarkastellaanpa vielä alussa siteeratun Helsingin Sanomien uutisen toteamusta *tuhansista lähivuosien tulijoista*. Totesin, että niiden ihmisten määrä, jotka saapuvat Suomeen turvapaikanhakujärjestelmään kytkeytyvien *perheenyhdistämisten* perusteella, on jo vuosia ollut keskimäärin 300 vuodessa. Tämä tarkoittaa, että

Tietolaatikko

- Vuonna 2010 Suomessa tuli vireille eri perusteilla tehtyjä oleskelulupahakemuksia yhteensä 24 547, vuonna 2009 taas 20 790 – määrä kasvoi siis 18 %. Perhesiteeseen perustuneita oleskelulupahakemuksia tuli vuonna 2010 vireille yhteensä 10 611.
- Somalian kansalaisten oleskelulupahakemuksia tuli vuonna 2010 vireille 3 986 ja vuonna 2009 2 267 – kasvua oli siis 76 %. Valtaosa somalialaisten oleskelulupahakemuksista perustuvat perhesiteeseen.
- Kaikkiin eri tavoin perusteltuihin oleskelulupahakemuksiin tehtiin vuonna 2010 yhteensä 20 320 päätöstä. Vuonna 2009 päätöksiä tehtiin 18 260. Vuonna 2010 myönteisten päätösten osuus oli näin 80 %, vuonna 2009 puolestaan 83 %. Myönteisten ja kielteisten päätösten suhteet vaihtelevat huomattavasti hakuperusteittain.
- Vuonna 2010 Somalian kansalaisille tehtiin yhteensä 522 myönteistä ja 686 kielteistä oleskelulupapäätöstä. Vuonna 2009 vastaavat luvut olivat 534 ja 417 ja vuonna 2008 taas 563 ja 191.
- Olennaista on, että tietynä vuonna tehtyjen päätösten määrä ei kerro, minä vuonna hakemukset on pantu vireille tai minä vuonna oleskeluluvan saanut perheenjäsen lopulta saapuu Suomeen. Koska valtio ei vuoden 2011 alusta alkaen enää kustanna myönteisen oleskeluluvan saaneen perheenjäsenen matkakuluja Suomeen, maahan saapuminen saattaa viivästyä merkittävästi, vaikka myönteinen päätös olisi jo tehty.
- Vuosina 1999–2010 Suomeen on saapunut yhteensä 3 958 kansainvälistä suojelua saaneen henkilön perheenjäsentä eri hakijamaista. Tämä tarkoittaa keskimäärin 329 perheenjäsentä vuodessa. Tällä perusteella maahan saapuneiden henkilöiden määrä on:

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
155	184	320	427	293	148	368	160	373	562	576	392

kolmenkin vuoden tulijoiden määrä olisi tällöin noin 1000–1500 ihmistä. Lisäksi vuonna 2010 somalialaisten perheenyhdistämishakemuksista hylättiin 58 prosenttia, ja vuoden 2011 aikana tehdyistä päätöksistä 65 prosenttia oli kielteisiä. Perheenjäsenenä maahan saapuvien somalialaisten määrä ei siis suinkaan ole ollut voimakkaasti kasvamassa.

Lisäksi perheenyhdistämistä säännöksiä on jatkuvasti tiukennettu tavalla, joka näyttää tähtäävän niiden rajuun vähentämiseen, ellei suorastaan tyrehdyttämiseen. Samalla turvapaikanhakijoiden määrä on tiukentuneen politiikan takia vähentynyt merkittävästi – vuonna 2011 jopa kolmanneksella edellisvuoteen verrattuna. Tämäkin vaikuttaa luonnollisesti myös perheenyhdistämishakemusten määrään. Tuhansia ”uusia somalialaisia” ei siis ole olemassakaan, vaikka Migri kuinka sinnikkäästi tiedottaisi tuhansista *jonossa olevista hakemuksista*.

■ Tammi–syyskuussa 2011 tuli vireille yhteensä 7 834 perhesidehakemusta. Näistä 1 599, eli noin 21 %, oli sellaisia, jotka koskivat Suomesta kansainvälistä suojelua saaneen henkilön perheenjäsentä. Suurimmat hakijamaat olivat Somalia (1 169), Irak (117) ja Afganistan (78)

■ Alustavien tilastojen mukaan vuonna 2011 Somalian kansalaisille tehtiin 566 myön- teistä ja 1 432 kielteistä oleskelulupapäätöstä. Myön- teisten päätösten määrä ei siis juurikaan muuttunut vuonna 2011, vaikka hakemusten kokonaismäärä kasvoi.

■ Joulukuussa 2011 oli vireillä noin 6 100 somalialaisten perhesidehakemusta. Addis Abeban edustustossa, jossa suurin osa somalialaisista hakijoista haastatellaan, olivat tuolloin vuorossa joulukuussa 2009 ja tammikuussa 2010 hakemuksensa jättäneet. Nairobín edustustossa, jossa haastatteluja myös tehdään, olivat vuorossa loppuvuodesta 2009 hakemuksensa jättäneet. Käsittelyn alkamista odottavista hakemuksista vanhimmat on pantu vireille heinäkuussa 2010. Ratkaisua odottavista hakemuksista vanhimmat on pantu vireille pääosin marraskuussa 2009.

■ Tässä tietolaatikossa käytetty termi kansainvälinen suojelu viittaa kaikkiin turvapaikan- hakijoiden saamiin myön- teisiin oleskelulupapäätöksiin, vaikka osassa näistä päätöksistä tuloksena onkin varsinainen turvapaikka, eli pakolaisstatus. Turvapaikkojen osuus kaikista päätöksistä on ollut 3 % sekä vuonna 2010 että vuonna 2009. Vuonna 2008 osuus oli 4,5 %. Tämä artikkeli ei muutoin käsittele Suomessa tehtyjä turvapaikkapäätöksiä.

Lähteet: Maahanmuuttovirasto, Sisäasiainministeriö

Ihmiskauppapuhe hämmentää keskustelua

On kuitenkin rehellisyyden nimissä todettava, että Helsingin Sanomat osaa myös kyseenalaistaa omien uutistensa tarjoamat tiedonmuruset. 29.8.2010 lehti uutisoi, että "[s]omalialaisten perheenyhdistämishakemukset ruuhkauttavat Maahanmuuttoviraston" ja että määrää kasvattavat eniten "muut omaiset", kuten kasvattilapset. "Kasvattilasten määrä on iso. Nyt heitä on hakemusten mukaan lähes joka perheessä, kun pari vuotta sitten ei ollut juuri lainkaan", sanoo jutussa Migrin johtaja Heikki Taskinen.

Jutussa viitataan myös sisäministeriön huhtikuussa 2010 valmistuneeseen muistioon, jossa epäillään, etteivät tehdyt lainsäädännön kiristykset juuri ruuhkaa helpottaisi. HS:n mukaan muistiossa todetaan myös, ettei ilmoitettujen kasvattilapsien määrän jatkuva kasvu voi selittyä Somalian sekasortoisella tilanteella, vaan on syytä pelätä väärinkäytöksiä. "Ministeriön epäilyksiä väärinkäytöksistä lisäsi alkuvuoden hakemuksista paljastunut kasvattilasten vääristynyt sukupuolijakauma. Muistion mukaan ilmoitetuista 13–17-vuotiaista kasvattilapsista 70 prosenttia oli tyttöjä. Raportti muistuttaa, että kasvattilapsijärjestelmää voidaan yrittää käyttää myös ihmiskaupan välineenä", HS kirjoittaa ja jatkaa: "Maahanmuuttoviraston Taskinen kertoo kuulleen epäilyksiä, haetaanko tyttöjä Suomeen huollettavien lasten sijaan kakosvaimoiksi tai piikomaan. [...] Kyse on riskien nostamisesta esiin, tutkimusta tai analyysia asiasta ei ole, kertoo sisäministeriön maahanmuuttojohtaja Sirkku Päivärinne. HS:n pyytämässä kevään ja kesän luvuissa sukupuolivääristymää ei enää näy."

Saman päivän lehdessä politiikan toimituksen esimies Marko Junkkari kertoo kolumnissaan HS:n pyytäneen ministeriöstä muistiota nähtäväkseen. Lehdelle oli kuitenkin kerrottu, ettei muistiota ole olemassakaan, eikä sitä ole edes toimitettu ministeriön ylimmälle johdolle. On kuitenkin selvää, että toimitus on saanut muistion käsiinsä, koska Junkkari lainaa sen tekstiä kolumnissaan suoraan. Kyseessä on siis Hesarin skuuppi.

"Sinänsä muistiossa ei ole mitään ihmeellistä", Junkkari toteaa. "Sinä kuvaillaan perheenyhdistämishakemusten ruuhkautumisen aiheuttamaa ongelmaa ja esitetään ratkaisumalleja. Ratkaisu on lähinnä – yllätys yllätys – lisäresurssien myöntäminen hakemusten käsittelemiseksi. Sen lisäksi työryhmä esittää, että 'perhesideperusteisen maahanmuuton kokonaisuutta on tarpeen selvittää edelleen'. Erityisesti pitäisi selvittää, millaisia 'vetotekijöitä' järjestelmään liittyy. Työryhmän mukaan Suomen järjestelmää pitäisi arvioida myös suhteessa muiden pohjoismaiden lainsäädäntöön ja menettelyihin."

Ei kestänyt kuitenkaan kuin muutama päivä Hesarin alkuperäisestä jutusta, kun maahanmuuttoministeri Astrid Thors ilmoitti pyytävänsä Migriltä selvitystä kasvattilapsiin yhdistetyistä ihmiskauppaepäilyistä. Myöskään Hesari ei jättänyt asiaa kesken. 31.8.2010 julkaistussa jutussa uhkakuvia maalailevan viranomaisen eetos alkaa hiljalleen rakoilla, ja epäilyjen taustalla piilevä monisyisen julkisen vaikuttamistyön tekstuuri alkaa nousta pintaan:

”Kiemuraiseksi asian tekee se, että epäilyt väärinkäytöksistä somalialaisten kasvattilasten tapauksessa tulivat julki juuri Maahanmuuttoviraston kautta”, Hesari kirjoittaa ja siteeraa Migrin johtajaa Heikki Taskista: ”Meille on tihkunut tietoa eri viranomaisilta epäselvyyksistä. On ollut esimerkiksi tapauksia, että kasvattilapset eivät muutakaan perheen osoitteeseen.” Hän kuitenkin tarkentaa, että ”tapauksia on ollut vain muutamia”. Samassa jutussa vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet muistuttaa, että Somalian tilanne on vaikea ja että ”pitää olla varovainen, ettei perheenyhdistämiä yhdistetä ihmiskauppaan ilman kunnollista näyttöä.”

Lopulta 11.9.2010 viranomaiset näyttäisivät kokeneen nolon tappion julkisuuden silmien edessä, kun HS uutisoi, että ”epäilyt kasvattilasten ihmiskaupasta kuivuiivat kokoon (---) Vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet’n mukaan ei ole syytä epäillä, että Suomessa asuvat somalit käyttäisivät perheenyhdistämistäjärjestelmää ainakaan laajalti ihmiskaupan välineenä.”

”Tällaista ilmiötä ei mielestäni voi sanoa olevan. Yksittäistapaukset ovat tietysti mahdollisia”, Biaudet sanoo jutussa. ”Vähemmistövaltuutettu sai torstaina Maahanmuuttovirastolta pyytämänsä selvityksen siitä, mihin viraston julkisuudessa kerrotut epäilyt ihmiskaupan mahdollisuuksista perustuvat. Selvityksestä ei käy ilmi yhtään konkreettista tilannetta, jossa Maahanmuuttovirasto olisi havainnut perheenyhdistämiseen liittyvän ihmiskauppaa”, HS jatkaa.

Julkisuuspelejä valtionhallinnon sisällä

Pitkän linjan turvapaikkajuristi sanoo, että Migri käyttää mediaa silloin, kun sille sopii. Hänestä uutisointi tuhansista perheenyhdistämishakemuksista ja siitä, miten Migri on niiden kanssa pulassa, on syyllistävä. ”Mielikuva, joka [kasvattilapsikohussa] annettiin, vaikutti ja vaikuttaa maahanmuuttopolitiikkaan ja sen kiristymiseen, eikä tämä olisi varmasti ollut mahdollista ilman mediaa.”

Entinen maahanmuuttoministeri Astrid Thors muotoilee häntä haastatellessani asian niin, että Migri käyttää perheenyhdistämiskysymyksissä asiantuntijavaltaa, eli luottaa siihen, että sen viestittämää versiota asiasta pidetään ilman muuta olennaisena ja eksaktina.

”He [Migri] puhuvat avoimuudesta, mutta jo se, että tilastoinnissa on erikseen turvapaikanhakijoiden luvut ja erikseen muut, tekee kokonaisuuden näkemisen kansalaisille mahdottomaksi. He myös väittävät, että kun he kertovat hakemusjonoista, he lobbaavat resurssiensa puolesta, mutta eivät he sitä lobbaa, vaan se [viestintä] käytännössä johtaa johonkin muuhun. Minusta on erinomaista, että Pakolaisneuvonta ja Pakolaisapu ovat julkaisseet toisenlaisia lukuja tiedotteessaan, sillä se antaa jonkinlaisen kokonaiskuvan”, Thors toteaa.

Onko Migrissä siis toimijoita, jotka näkevät asiat mustavalkoisemmin kuin esimerkiksi toimijat politiikassa? ”Kyllä. Ja mustavalkoisemmin kuin virkamiehet ministeriössä”, Thors vastaa.

1.12.2011 Hesari kertoo hallintovaliokunnan puheenjohtajan Jussi Halla-ahon (ps) tutustumismatkasta Addis Abeban lähetystöön, jossa hakemuksia käsitellään. Jutussa sanotaan: ”Perheenyhdistäminen tarkoittaa sitä, että oleskeluluvan Suomesta saanut turvapaikanhakija voi yrittää saada Suomeen myös perheensä. Nämä hakemukset ovat pahasti ruuhkaantuneet. Jonossa on yli 10 000 hakemusta, joista noin 6 000 on somalialaisten tekemiä.” Lukija jää arvailemaan, mitä ”yrittäminen” oikeasti tarkoittaa, ja muistaa jutusta todennäköisesti ennen kaikkea suuret luvut.

Jos Migri siis luottaa omaan asiantuntijavaltaansa ja siihen, että suuret luvut läpäisevät uutisseulan, vaikka asian kokonaiskonteksti jäisikin epäselväksi, mitä se tällä mediavaikuttamisellaan tavoittelee? Yksi konkreettinen vastaus muhii tätä kirjoitettaessakin sisäministeriön työryhmässä, jossa jälleen kerran selvitetään, millaisia perheenyhdistämissäädöksiä muissa Euroopan maissa on käytössä. On syytä otaksua, että selvitys johtaa lakimuutoksiin. Virkamieskielellä selvityksen tavoitteena on yhtenäistää käytäntöjä ja huolehtia siitä, ettei Suomi pidä yllä tarpeettomia humanitäärisen siirtolaisuuden vetovoimatekijöitä.

Lainsäädännön tavoitteet ohjaavat virkamiesten omaksumia käytäntöjä, ja käytännöistä johtuvat seuraukset taas synnyttävät niitä. On vaikea jäljittää nyt käynnissä olevan perheenyhdistämissäädösten tiukentamisen alkupistettä, mutta kokeneen turvapaikkajuristin mukaan Migri ei missään nimessä ole ollut prosessin passiivinen osapuoli. Hän sanoo, että osittain Migrin käytäntöjen seurauksena Suomessa on pian tuhansia haavoittuvassa tai jopa traumatisoituneessa asemassa olevia ihmisiä, jotka eivät tiukentuneen seulan vuoksi saa tänne perheitään. Pahimmillaan heistä suuri osa on Suomeen yksin tulleita lapsia.

Puhuiiko joku taas *tuhansista ihmisistä*? Kyllä, mutta täysin korrektisti. Esimerkiksi vuosina 2009–2010 Suomessa tehtiin 1201 myönteistä, Somalian kansalaista koskenutta turvapaikkapäätöstä. Jos perheenyhdistämishakemuksen käsittely kestää pahimmillaan jopa kaksi vuotta, ja kielteisen päätöksen jälkeinen valitusvaihe vielä kaksi tai kolme vuotta, on sinä aikana maahan saapunut uusia turvapaikanhakijoita, jotka hekin toivovat saavansa perheensä luokseen. Jos kaikista näistä ihmisistä hyvin harva lopulta onnistuu, juristin kuvaama tilanne on *de facto* toteutunut. Poliitiikan ja viranomaisten tiukentunut linja on näin synnyttänyt valtavan määrän epävarmuutta, turhauttavaa odotusta, inhimillistä kärsimystä ja lopulta hyvin todennäköisesti hajonneita perheitä – puhumattakaan huikeasta hallinnollisesta taakasta, jonka kielteisten päätösten aiheuttama valitusrumba väistämättä synnyttää.

Tästä todellisuudesta Maahanmuuttovirasto ei tiedota, eivätkä tiedotusvälineet läheskään aina osaa, jaksa tai malta siitä kysyä, kun uutisvirta puskee eteenpäin, ja on kirjoitettava juttuja uusista suurista numeroista, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisesti olennaisilta. Se, että tulossa on *tuhansia* hakemuksia tai vaikka vain *satoja* vieraita ihmisiä, on varmaankin uutinen.

Samaan aikaan ja osittain myös näiden uutisten vuoksi yksin maahan saapuneelle, kansainvälisen suojelun nimissä oleskeluluvan saaneelle lapselle voidaan

ilmoittaa, ettei hän voi saada luokseen vanhempiaan, koska näitä epäillään maahantulosäännösten kiertämisestä. Syynä on, että lasta voidaan pitää vanhempien ”maahantulon välineenä”. Miksi tämä ei ole uutinen? Siksikö, että tavanomaisella uutismedialla on suuria vaikeuksia seurata ja ymmärtää niitä kokonaisvaltaisia prosesseja, joissa *tuhannet hakemukset* muuttuvat viranomaiskäytänteiksi ja käytänteet kiristyneeksi lainsäädännöksi?

Jussi Förbom on toimittaja ja tietokirjailija, joka julkaisee syksyllä 2012 kirjan nimeltä Väki, valta ja virasto – Maahanmuuttovirasto ja suomalainen turvapaikkapolitiikka (Into Kustannus).

Poliisi syöttää ja säännöstelee

Poliisin tiedotuspolitiikka on muuttunut viime vuosina radikaalisti. Aktiivinen julkisuudenhallinta jättää jälkensä myös journalismiin: tiedottaessaan poliisi valitsee paitsi jutun julkaisuajankohdan usein myös sen näkökulman. Samalla tiedotus yhtenäistää rikosuutisointia.

”Poliisi toivoo tehokkaampia keinoja internetissä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi...”. Yleisradion pääuutislähetysten uutisjuonto 15. joulukuuta 2011 kertoo arvatenkin poliisin haluaman viestin: laajennusta toimivaltuuksiin kaivataan, ja kysymys on sosiaaliseen mediaan tehtävistä valeprofiileista. Jutun mukaan tutkittua tietoa internetissä tapahtuvasta hyväksikäytön yleisyydestä ei ole.

Itse juttukin keskittyy pitkälti poliisin näkökulmaan: poliisi tarvitsee lupia käyttää uudenlaisia keinoja valvoa internetiä. Jutussa haastatellaan myös Pelastakaa lapset -järjestön edustajaa, joka korostaa asian tärkeyttä. Netissä tehtävien seksuaalirikosten uhka lapsille ja nuorille on todellinen. Valeprofiilien avulla rikollisten jäljille olisi aiempaa helpompaa päästä.

Seuraavan päivän (16.12.2011) Helsingin Sanomien kotimaan pääuutissivu on niin ikään omistettu poliisiasialle: poliisikomentaja Jukka Riikonen kertoo laajassa haastattelussa poikkeuksellisen räväkästi näkemyksiään poliisin sisäisistä asioista. Juttu sivuaa myös sitä, mitä seurauksia poliisin heikkenevillä resursseilla saattaa olla. Riikonen esittää myös toiveen: ”Olisi kova apu, jos voitaisiin käyttää liikkuvan poliisin reserviä apuna normaalissa poliisityössä.” Samana iltana Riikosta haastatellaan Ylellä.

Poliisin asian esille nostamista jatketaan saman päivän Helsingin Sanomien Kaupunki-osaston pääuutissivulla. Kuuden palstan pääjutun otsikko kertoo: ”Krp tutkii iskuja poliisiasemille.” Jutun kärki kuuluu: ”Keskusrikospoliisi ja suojelupoliisi ovat aloittaneet tutkinnan kahdesta poliisiasemaiskusta, jotka on tehty noin kahden kuukauden sisällä...” Otsikoissa mainitaan myös sanat ”tuhotyöt”, ”iskut” ja ”kuolema valtiolle”.

Pääpiirteissään juttu kertoo siitä, että keskusrikospoliisi ja suojelupoliisi ovat perustaneet uuden tutkimusryhmän anarkistien varalle. Erytistapauksena jutussa nostetaan esille takku.net-sivusto. Saman sivun kainalojutussa on haastateltu tut-

kijoita. Jutun toiseksi viimeisessä kappaleessa Ulkopoliittisen instituutin tutkija Teemu Sinkkonen arvioi jutun aiheena olevia poliisin tutkimia anarkistiryhmittymiä: ”Toistaiseksi vaikuttaa siltä, että taustalla on hyvin pieni porukka.”

Miksi sitten niin iso otsikko?

Kahtena peräkkäisenä päivänä maan suurimmat viestimet Yleisradio ja Helsingin Sanomat antoivat poliisille näyttävästi tilaa kertoa, mihin rahaa tarvittaisiin ja mitä seuraa, jos rahaa ei tule. Onko juttujen ajoitus sattumaa? Ehkä.

Mutta voi olla, että sattumaan on vaikuttanut myös se, mikä käy ilmi jälleen saman päivän Helsingin Sanomista.

Kotimaan pääuutissivulla, Jukka Riikosen haastattelun vieressä on kahden palstan uutinen, jossa kerrotaan eduskunnan käsitelleen poliisien määrärahoja edellisenä päivänä. Uutisessa kerrotaan myös, että poliisin määrärahat itse asiassa kasvavat seuraavana vuonna kolmella miljoonalla – ja lisäksi valtiovarainvaliokunta on lisännyt ensi vuoden määrärahoihin 2,6 miljoonaa euroa. Tämä tarkoittaa viidenkymmenen uuden poliisin palkkaamista, havainnollistaa jutussa sisäministeri Räsänen. Vuosina 2012–2015 määrärahat kuitenkin vähenevät 28 miljoonalla.

Riikonen itse kutsui haastatteluaan saman päivän televisiohaastattelussa ”ulos-tuloksi” ja kertoo siis itse olleensa aloitteellinen jutun teossa. Keskustelu aihepiiristä jatkui vielä seuraavan päivän lehdessä. Mutta ajoitus oli poliisin valinta, kuten näkökulmakin: pitkälti poliisin ehdoilla tehty juttu ilmestyi molemmissa suurissa medioissa juuri sinä päivänä, kun uutisissa kerrottiin poliisien määrärahojen leikkauksista.

Sattuman lisäksi tätä voinee kutsua myös hyväksi julkisuuden hallinnaksi.

Poliisin ajoitus on sattunut hyvään saumaan myös aiemmin. Syyskuussa 2011 suojelupoliisi tiedotti Suomen ensimmäisestä terroristiepäilystä juuri ennen, kuin Supon rahoitusta käsiteltiin budjetin lähetekeskustelussa eduskunnassa. Terroris-miepäilystä järjestettiin viikonloppuna tiedotustilaisuus, ja se oli luonnollisesti pääuutinen kaikissa isoissa välineissä.

Terrorismi uutisoinnin yhteydessä poliisi kertoi lisäksi, että tutkintaan oli kulu-nut rahaa 800 000 euroa ja että lisää rahaa terrorismin tutkintaan tarvittaisiin. Yhteyden toi ilmi epäillyn naisen asianajaja, ja sen uutisoi MTV3.

Suojelupoliisin apulaispäällikkö Petri Knappe kiisti syyskuussa Savon Sanomissa yhteyden uutisen julkistamisen ja eduskunnan päätöksenteon välillä. Supo oli seurannut epäiltyjä vuodesta 2009, ja asian virallinen rikostutkinta siirtyi keskusrikos-poliisin tutkintaosastolle toukokuussa 2011.

Poliisitiedotuksen tavoitteet

Vaikuttaa siltä, että poliisi kuitenkin saa viestinsä läpi mediassa yhä useammin sel-laisenaan. Tähän poliisissa on myös satsattu. Kuituvien määrärahojen aikana yksi osasto on poliisissa tasaisesti kasvanut: viestintä ja tiedotus.

Poliisiin ollaan lisäksi perustamassa kolmea uutta viestinnän valmiusyksikköä. Niiden tarkoituksena on vastaisuudessa tuottaa muun muassa videomateriaalia poliisin verkkosivuille ja samalla palvella median tarpeita. Myös reaaliaikainen Twitter-tiedotus on tarkoitus aloittaa pian.

Poliisin tiedotuspolitiikka onkin muuttunut varsin radikaalisti viime vuosina. Poliisi on aloittanut aktiivisen ja ammattimaisen tiedottamisen esimerkiksi tutkinnassa olevista jutuista vasta muutamia vuosia sitten. Nykyisin tiedottaminen on harkittua, näyttävää ja suunniteltua. Tämä on kirjattu myös poliisin viestintästrategiaan vuosille 2010–2013. Sen mukaan “poliisi tuottaa ja välittää aktiivisesti tietoa toiminnastaan ja sen tuloksista sekä edistää kansalaisten tiedonsaantioikeuksien toteutumista”.

Lisäksi poliisin viestintästrategiassa korostetaan, että viestintä ei ole vain tiedon siirtoa. “Se on myös merkityksien luomista, jakamista ja sisällön tulkintaa. Poliisin viestinnässä tulee käyttää hyväksi mahdollisimman tehokkaasti analysoitua tietoa ja luoda ilmiöiden merkitykset niiden valossa.”

Voidaan siis puhua jo aktiivisesta julkisuudenhallinnasta: poliisi päättää yhä suunnitellummin, mitä tiedotetaan ja missä vaiheessa tutkintaa. Luonnollisesti tiedottaminen hoidetaan poliisin ehdoilla. Trendillä on monia, esimerkin kaltaisia vaikutuksia myös journalismiin. Poliisi tiedottaa asioista sille sopivina ajankohtina, esimerkiksi juuri silloin, kun määrärahoista keskustellaan tai niistä tehdään päätöksiä.

Mutta mitä poliisi tiedottaa? Ainakin tiedotustilaisuuksia järjestetään nykyisin paljon aiempaa helpommin. Toinen asia on se, mitä infoissa kerrotaan.

Esimerkiksi samaisesta terrorismirikoksiin liittyvästä esitutkinnasta keskusrikospoliisi ja supo kertoivat erittäin näyttävästi omassa tiedotustilaisuudessaan syyskuussa 2011. Vaikka tiedotustilaisuus oli Suomen mittakaavassa massiivinen ja arvovaltainen, poliisin antamat tiedot jäivät kovin vähäisiksi – ja seuraavassa tiedotustilaisuuksissa kerrottiin melko täsmällisesti samat asiat, jotka poliisi oli ker-tonut jo aiemminkin.

Miltei kaikki toimittajien kysymykset jäivät vaille vastausta. Uutta tietoa siitä, mil-laiseen tekoon tai mihin terrorismiryhmään epäily liittyi, poliisi ei kertonut.

Tiedote kadottaa yksityiskohdat

Poliisin tiedotusstrategian muutokset ovat vaikuttaneet väistämättä myös rikosuuti-sointiin. Ennen uutiset perustuivat enemmän toimittajien tiedonhankintaan ja henkilökohtaisiin suhteisiin poliisin sisällä, vähemmän poliisin aktiivisuuteen. Nykyisin aloite on yhä useammin poliisilla.

Tämä käytäntö on yhdenmukaistanut uutisointia huomattavasti: poliisi näkee samat uutiset mielellään kaikissa medioissa. Jos yksi toimittaja pääsee uutisen jäl-jille, poliisi tiedottaa pikaisesti asiasta kaikille muillekin. Näin toimii tiedotukses-saan etenkin keskusrikospoliisi.

Mutta on myös toisin päin: toimittajat ovat riippuvaisia poliisin tiedotuksesta. Välillä isot jutut pääsevät oikeuteen saakka ilman, että kukaan huomaa tarttua niihin, ellei poliisi ole asiasta tiedottanut. Viimeksi näin kävi poikkeuksellisen potilasvahinko-oikeudenkäynnin kanssa, josta uutisoitiin joulukuussa 2011, eli silloin, kun tapauksesta oli nostettu syytteet. Asia koskee kolmea Jorvin sairaalan hoitajaa, joita syytetään vamman tuottamuksesta tapauksessa, jossa kolmelle vastasyntyneelle vauvalle juotettiin sokeriliuoksen sijaan syövyttävää puhdistusainetta tammikuussa 2010. Tapausta käsiteltiin Espoon käräjäoikeudessa tammikuussa 2012.

Journalismiin vaikuttaa voimakkaasti myös eri poliisilaitosten erilainen tiedotuspolitiikka. Siksi uutisoinnin kannalta on iso merkitys myös sillä, minkä poliisipiirin alueella rikos tapahtuu. Jokin rikos saattaa hyvinkin olla uutinen Helsingin poliisilaitoksella, koska se tiedottaa tutkinnassa olevista rikoksista tehokkaasti, mutta ei ole sitä välttämättä Espoossa, koska siellä poliisi tiedottaa asioista paljon niukemmin.

Myös itse tiedotteet jättävät jälkensä journalismiin. Ensinnäkin ne ovat yleensä kovin ylimalkaisia, koska faktat tulevat hyvin monen portaan kautta: poliisipartiolta tutkijalle ja tutkinnanjohtajalle ja vasta häneltä viestinnästä vastaavalle ihmiselle, joka kirjoittaa lopullisen tiedotteen. Tässä prosessissa monet yksityiskohdat katoavat, ja asioista puhutaan ylipäänsä yleisemmällä tasolla kuin paikan päällä ollut henkilö osaisi kertoa.

”Tämä tuottaa selvästi myös huonompaa journalismia. Faktat pitävät kutinsa paremmin, jos voisi puhua suoraan sille ihmiselle, joka on todistanut tapahtumia”, kokenut rikostoimittaja arvioi.

Toinen merkittävä poliisitiedotuksen uutisointia haittaava ongelma on nimensuoja. Poliisitiedotteissa ei ole epäiltyjen nimiä – ja usein juuri nimi tekee uutisen. Jos pikkurötökseen on syyllistynyt kunnanjohtaja, tilanne on eri kuin jos kyseessä on mattimeikäläinen. Esimerkiksi Mika Myllylän kuolemasta kesällä 2011 tiedotettiin alun perin ilman nimeä, ja siksi uutinen oli jonkin aikaa pelkkä huhu.

On kuitenkin yksi rikollisuuden ala, josta poliisi ei tiedota aktiivisesti oikeastaan lainkaan, nimittäin talousrikokset. Monet rikos- ja oikeustoimittajat valittelevatkin sitä, että talousrikosten jäljille päästään yleensä vasta siinä vaiheessa, kun jutut tulevat julkisiksi, siis tutkinnallisesti varsin myöhään. Näin ollen ne jäävät myös journalisteilta huomaamatta – ja siksi talousrikosuutisointi poikkeaa merkittävästi esimerkiksi väkivaltarikosten uutisoinnista.

Syyksi poliisin niukka tiedotuslinjaan arvellaan yksinkertaisesti sitä, että talousrikoksista tiedottaminen ei tuota poliisille samaa hyötyä kuin esimerkiksi väkivaltarikoksista tiedottaminen.

Sosiaalinen media haastaa poliisitiedotteet

Tiedotuspolitiikkaa poliisissa on opiskeltu ja hiottu, mutta ongelmia ilmenee etenkin silloin, kun tiedotusta ei voida suunnitella etukäteen. Viimeisin esimerkki poliisi-

sin epäonnistuneesta kriisiviestinnästä oli Suomen historian tähän saakka suurin tietovuoto – tapahtuma, josta suomalaisilla oli valtava tarve saada tietoa: 16 000 suomalaisen henkilötiedot, eli henkilötunnus, kotiosoite ja sähköpostiosoite, vuodettiin nettiin pyhäinpäivänä, 5. marraskuuta.

Utisen tietovuodosta kertoi ensimmäisenä Yleisradio, ja pian uutinen levisi kaikkiin muihinkin välineisiin. Mutta KRP ei osannut reagoida tilanteeseen oikeastaan millään tavalla. Siksi tietoa etsittiin muualta. Sosiaalinen media pärjasi paljon perinteistä paremmin aiheen uutisoinnissa. #tietovuoto-hashtagilla Twitteristä löytyivät nopeasti linkit niin uutisiin kuin muihinkin tietovuotoaiheiseen informaatioon – jotka levisivät pääasiassa sosiaalisessa mediassa.

Lopulta KRP tiedotti asiasta kahden päivän viipeellä, maanantai-iltapäivänä. Tämän jälkeen nimilista julkaistiin KRP:n sivuilla. Tämäkään ei sujunut ongelmitta, sillä 60 000 ihmisen kävijäpiikki poliisin sivuilla sai koko palvelun kaatumaan.

Samana iltana tiedotus siirtyi Facebookiin, poliisin omalle Facebook-seinälle. Itse nimilista oli ollut netissä koko ajan, mutta poliisin kriisitiedotus ei ollut asiaa kertonut, eikä poliisivetoinen perinteinen uutisointikaan saanut ihmisille heidän haluamaansa tietoa nopeasti. Sosiaalinen media toimi nopeammin ja paremmin.

Tietovuototiedotus käy esimerkiksi siitä, että yllättävissä tilanteissa sosiaalinen media pystyy reagoimaan nopeammin ja notkeammin kuin jähmeät ja viralliset uutisorganisaatiot. Esimerkiksi käyvät verkkovoima-projektit, joiden ympärille ihmiset kerääntyvät tyypillisesti muutamaksi vuorokaudeksi saavuttaakseen yhteisen tavoitteensa, mutta jotka hajoavat pian sen jälkeen (Hintikka 2009).

Rikosuutisointiin vaikuttavatkin yhä voimakkaammin nimenomaan sosiaalinen media ja erilaiset yhteisöpalvelut. Esimerkiksi Facebookista on tullut rikostoimittajille yksi uusi arvokas tietolähde. Keskeinen rikosuutisoinnin foorumi on myös murha.info, jossa henkirikoksiin liittyviä tietoja tai ainakin huhuja tulee ilmi usein aiemmin kuin perinteisessä mediassa. Usein sivusto pystyy tuomaan virallisiin uutisiin jotain uutta – ja ainakin kertomaan huhut ennen perinteistä mediaa. Murhainfoa seuraavat myös rikostoimittajat. Sivustolla on noin 10 000 rekisteröityä käyttäjää. Tähän mennessä sivujen suurin kävijäpiikki oli kesällä 2011 Karoliina Kestin katoamistapauksen¹ jälkeen.

”Jos olen jonkin murhajutun jäljillä, seuraan kyllä murhainfoa. Murhainfosta voi saada jotain vihjeitä, kunhan osaa suodattaa sieltä löytyvät tiedot lähdekritiikin läpi”, eräs rikostoimittaja kertoo.

Mutta myös rikollisten omilta Facebook-sivuilta löytyy vinkkejä, joiden perusteella rikostoimittajat voivat alkaa penkoa tapauksen taustoja. ”Monien rikollisten Facebook-seinät ovat avoimia, ja sieltä voi löytää keskusteluja, joista voi saada myös vihjeitä.”

Sen sijaan usein esitetty väite poliisien tietovuotojen lisääntymisestä ei saa vahvistusta rikos- ja oikeustoimittajilta. Vuotoepäilyille löytyy looginen selitys. ”Tähän vedotaan yleensä silloin, kun ihmiset eivät tiedä, mistä muualta kuin poliisilta tieto voisi olla peräisin.”

Paljon tietoa tulee esimerkiksi pakkokeinokansliasta, jossa esimerkiksi kaikki vangitsemisjutut tulevat julkisiksi. Kirjallisten lähteiden etsimisessä julkisuuslain tunteminen on toimittajan keskeinen työkalu. ”Monet toimittajat uskovat helposti viranomaista, kun sanotaan, että jokin asia ei ole julkista. Monet toimittajat tuntevat hätkähdyttävän huonosti julkisuuslain. Siksi myös monia tietoja jää heiltä saamatta”, kokenut rikos- ja oikeustoimittaja arvioi.

Imagonrakennusta uudenvuoden aikaan

Rikosuutiset ovat usein verkon luetuimpia uutisia. Ei siis ihme, että rikosuutisten määrä on kasvanut tasaisesti 1990-luvulta. Myös rikostoimittajia on nykyisin enemmän kuin koskaan. Tämä yhdistettynä poliisin tietoiseen julkisuudenhallintastrategiaan tuo rikosuutiset entistä näkyvämmiksi mediassa.

Samaan aikaan, kun rikosuutisten määrä on kasvanut, myös niiden painopiste on muuttunut. Tutkija Mirka Smolej oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta on havainnut väitöstutkimuksessaan, että uhrin rooli on viime aikoina korostunut, kun taas viranomaisen rooli vähentynyt. (Smolej 2011)

Rikostoimittajat tietävät myös syyn ilmiölle: poliisin yhdenmukainen tiedotuspolitiikka ei tuota omia uutisia. ”Uhrit ovat usein niitä, joilta tietoa saa”, eräs rikostoimittaja sanoo. Uhrien rooli uutisten tiedonhankinnassa oli erittäin keskeinen esimerkiksi Wincapita-jutun uutisoinnissa: uhreja oli tuhansia, ja heillä oli myös halu puhua asiasta.

Uhrien lisäksi tietoa on alettu saada yhä enemmän epävirallisilta tahoilta, kuten ohikulkijoita ja eri uutistapahtumien silminnäkijöitä. Yhä useammin myös ensimmäinen vihje uutistapahtumista, esimerkiksi poliisipiirityksistä, tulee toimitukseen ohikulkijoilta, jotka ovat päätyneet tapahtumapaikalle sattumalta. Usein toimitukseen soitetaan jopa ennemmin kuin hätäkeskukseen (Kesksuomalainen 28.1.2012).

Poliisin tiedotusrooli on siis muuttunut toisaalta virallisemmäksi, toisaalta entistä ihmisläheisemmäksi – etenkin imagomainonnan suhteen.

Jim-kanavalla neljättä kautta näytettävä tosi-tv-sarja Poliisit tuo poliisityön arjen lähelle katsojaa. Ennakoon uusista jaksoista YouTubeen vuotanut pätkä, jossa mies juo puistossa naudan verta, kiersi sosiaalisessa mediassa ahkerasti. Savon murretta puhuva poliisi suhtautuu ohjelmassa erikoiseen tapaukseen isällisen lämpimästi mutta jämäkästi.

Facebookissa puolestaan ylikonstaapeli Marko ”Fobba” Forss Virtuaalisesta lähipoliisiryhmästä on saanut 5000 ystävää ja tilapäivitysten tilaajia vieläkin enemmän. Vuoden poliisiksi vuonna 2001 valittu Fors kertoo päivityksissään poliisin työstä ja siihen liittyvistä ajankohtaisista asioista.

Sosiaalisessa mediassa vuosi 2011 päättyi laajalti levinneeseen poliisitiedotteen, jossa Savon poliisi paitsi varoitti uudenvuoden juhlinnan vaaroista, myös toivotti hyvää uutta vuotta. ”Kaapunnilaa ei sua kutvelehtija pullo tae tölkki käsissä,

muistakee se. Laettava lämpimästi piällennä ja pitää huol kaverista. Hyvvee uutta vuotta toivottelloo Pohjois-Savon polliisi!”

Viesti on ihmisläheinen ja sympaattinen – ja samalla varmasti mitä parasta julki-suudenhallintaa poliisi-instituutiolta. Uudenvuodentoivotus levisi uutisena myös perinteisessä mediassa: ainakin Ilta-Sanomat teki Savon murteella kirjoitetusta tiedotteesta uutisen. Sosiaalisessa mediassa sekä poliisin alkuperäinen tiedote että siitä tehdyt journalistiset tuotteet levisivät nopeasti isolle määrälle ihmisiä, ja ainakin omassa uutisvirrassani poliisin uudenvuodentiedote oli yksi useimmin jaetuista uudenvuodentoivotuksista.

Samanlainen sympaattisuus ei ole toistaiseksi onnistunut esimerkiksi media-yhtiöiltä. Klassikon rooliin on noussut Sanoma-pomojen Jaakko Rauramon ja Hannu Syrjäsen englanninkielinen joulutervehdys, joka löytyy YouTubesta nimellä Sanoma Muppets. Vuonna 2008 tehty tervehdys on kaikessa kömpelyydessään klassikko: tankeroenglanti, tingel-tangel ja itsekehu ovat taanneet videopätkälle tasaisen camp-suosion jouluisin.

Poliisi voitti viestinnässään ammattilaiset, taas kerran.

Reetta Nousiainen on vapaa toimittaja.

VIITTEET

- 1 15-vuotias Karoliina Kesti katosi kotimatallaan Tampereella 31. heinäkuuta. Poliisi tutki asiaa ensin katoamisena, mutta myöhemmin tappona. Kesti löytyi tamperelaisesta Likolammesta 7. syyskuuta. Hänen kuolinsyynsä oli hukkuminen.

LÄHTEET

Rikos- ja oikeustoimittajien haastatteluja.

Hintikka, Kari A. (2009): Verkkovoima kollektiivisen toiminnan organisoitumismuotona.

Hyvä maine ansaitaan. Poliisin viestintästrategia 2010–2013.

Keskisuomalainen 28.1.2012.

Smolej, Mirka (2011): News Media, Crime and Fear of Violence.

<http://www.youtube.com/watch?v=jKNrwBaCLs>

<http://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-savo/home.nsf/pfbd/9D56040311C0A08BC225797700050A76?opendocument#.Tv66gofa9k0.facebook>

Talous ja toimittajat

Varjonyrkkeilyä rahoitusmarkkinaverosta

Suomalaisista sanomalehdistä ei löydy tarpeeksi eurooppalaisen talouspolitiikan asiantuntemusta. EU:n rahoitusmarkkinaveroa kommentoivat pääkirjoitukset vilisivät asiavirheitä.

Euroopan komissio esitteli syyskuussa 2011 ehdotuksen EU:n rahoitusmarkkinaverosta, joka kattaisi osake-, velkakirja- ja johdannaismarkkinat, mutta ei valuuttakauppaa. Keskustelu kuumeni entisestään, kun presidentti Nicolas Sarkozy sanoi 7.1.2012 Ranskan ottavan veron käyttöön tarvittaessa vaikka yksin.

Monien suomalaisten sanomalehtien pääkirjoitukset kommentoivat veroa aktiivisesti tammikuussa 2012. Hufvudstadsbladet ja Uutispäivä Demari kannattivat veroa, Kaleva oli periaatteessa suopea, mutta skeptinen. Aamulehti, Helsingin Sanomat, Hämeen Sanomat, Ilta-Sanomat ja Savon Sanomat olivat kriittisiä.

Monet pääkirjoitusten väitteistä olivat pielessä tai vinoutuneita. Suurin osa lehdistä kutsui veroa valuuttakauppaan keskittyväksi Tobinin veroksi tai valuuttavaihtoveroksi, vaikka valuuttavaihto oli mukana vain hyvin pieneltä osalta ja epäsuorasti, eli valuuttajohdannaisten kautta.

Pääkirjoitusten nihkeys veroa kohtaan perustui muun muassa sen taustalla nähtyyn poliittiseen peliin, asiantuntijoiden vastustukseen ja Ruotsin 1980-luvun epäonnistuneeseen verokokeiluun.

Hämeen sanomat kuvaili 10.1. pääkirjoituksessaan varainsiirtoveroa ”bisnesmaailman yllä leijailevaksi haamuksi.”

”Varainsiirtoverosta on esitetty keinoa, jolla markkinoilla kieltämättä kiusallisen vapaasti liikkuvat pelurit saataisiin kuriin. Näkemys perustuu ennen muuta toiveeseen ja löysään teoriaan”, lehti jatkoi.

Lehti ei esittänyt, mitä tämä ”löysä teoria” tai sen vastakohta on. Tosiasiassa pääomaliikkeiden säätelyn laajamittainen purkaminen 1980-luvulta eteenpäin on kyseenalaistettu vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen laajalti, muun muassa useissa Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n raporteissa. Yli 1000 kansantalo-

ustieteilijää vetosi vuonna 2011 G20-maaryhmään rahoitusmarkkinaveron puolesta.

Komissio ei kelvannut lehdistöle auktoriteetiksi, sen enempää kuin esimerkiksi IMF. Se on tietystä varauksellisuudestaan huolimatta todennut veron olevan toteutuskelpoinen.

Helsingin Sanomat vähätteli komission perusteellista lakialoitetta, jolla on muun muassa komission puheenjohtajan Barroson, verokomisaari Šemetan ja budjettikomisariaari Lewandowskin vahva tuki.

”Taustalla olivat myös EU:n komission aiemmat pohdinnat rahoitusmarkkinaveron mahdollisuuksista. Voidaan siis ainakin jollain tapaa väittää, että mukana on aloitemonopolin käyttäjä, komissio”, HS linjasi.

Komission vähättely oli poikkeus lehden yleisestä linjasta. EU:n komissio mainittiin esimerkiksi HS:n vuoden 2011 pääkirjoituksissa yhteensä 45 kertaa – ja vain kerran negatiivisessa valossa. Silloin komissio oli ehdottanut julkisen luottoluokituslaitoksen perustamista finanssikriisissä ryvettyneiden yksityisten luokituslaitosten rinnalle.

Vuoden 2011 muissa pääkirjoituksissa lehti joko viittasi komissioon toteavasti tai esimerkiksi kehui komission ”taloudellista tietämystä ja valtaa talouden koordinoimisessa” sekä kuvasi sitä ”pienen kansan parhaaksi puolustajaksi”.

Silloin kun lähteitä mainittiin, ne haettiin usein finanssialan etujärjestöiltä, joilla on jäsenyritystensä kautta pelissä suuret taloudelliset intressit.

”Finanssialan keskusliiton toimitusjohtaja Piia-Noora Kauppi varoittaa, että vain euroalueen kattava vero olisi Suomelle haitallinen, koska se suosisi Ruotsia”, varoitti Iltasanomat.

Lehti ei maininnut, että EU:n esityksessä on otettu huomioon Ruotsin mallin sudenkuopat. Toisin kuin Ruotsissa, komission ehdotuksen veropohja on hyvin laaja, ja vero perustuu kaupankäyntipaikan sijaan yhtiöiden kotipaikkaan. Sitä ei siis voi kiertää luomalla uusia finanssi-instrumentteja. Ainoa lääke on muuttaa koko yrityksen kotipaikka veroalueen ulkopuolelle.

Myös aihetta käsittelevissä lehtijutuissa kuultiin usein pankkien analyytikkoja tai pankki- ja rahoitusalaan lähellä olevia etujärjestöjä. Kaksi päivää sen jälkeen, kun Hbl oli julkaissut rahoitusmarkkinaveron kannattaneen pääkirjoituksen, lehti julkaisi uutisjutun, jossa kaksi pankkianalyyttikkoa tyrmäsi veron.

Helsingin Sanomat (26.1.) viittasi laajassa jutussaan Oxera-konsulttitoimiston arvioon, jossa komission vuoden 2011 laskelmaa veron vaikutuksesta Euroopan bruttokansantuotteeseen ”pidetään optimistisena. Rahoitusalan tilaaman selvityksen mukaan todennäköisempää on, että bkt laskee kaksi prosenttia.”

Oxera teki raportin tilaustyönä kahdelle rahoitusalan etujärjestölle. Toinen niistä oli Nordic Securities Association. NSA:lla on sen www-sivujen mukaan neljä jäsenjärjestöä, joista yksi on Finanssialan keskusliitto.

Osa jutuista kuuli myös akateemisia tutkijoita, jotka kaikki olivat suomalaisia. Suomen Kuvalehti kuuli jutussaan kahta talousvaliokunnassa alustanutta kansan-

taloustieteilijää, jotka ”murskasivat komission argumentit”. Monipuolisempaa keskustelua olisi löytynyt valtiovarainvaliokunnan verojaoston kuulemisesta. Verojaosto on aloitteen kannalta talousvaliokuntaa keskeisempi elin.

Ainakaan kansantaloustieteilijä Matti Tuomalan tietojen mukaan kukaan suomalainen kansantaloustieteilijä ei ole tehnyt aiheesta viime vuosina mitään omaa tutkimusta. Ulkomaisia tutkijoita tai aihetta seuraavia kansalaisjärjestöjä ei kuultu.

”Monet ekonomistit joita haastatellaan ovat asianosaisia, heidän riippumattomuutensa ei ole kovin ilmeistä”, Tuomala totesi puhelinhaastattelussa tammi-kuussa 2012.

Vuodenvaihteen rahoitusmarkkinaverokirjoittelu toi esiin rahoitusmarkkinajournalismin karikkoja. Helsingin Sanomissa eri näkökannat tulivat lopulta esiin muun muassa verokomissaari Šemetan 1.2.2012 julkaistussa vieraskynäkirjoituksessa. Hesaria pienemmissä lehdissä pääkirjoitus saattoi olla ainoa lukijalle tarjottu tietopaketti aiheesta.

Monet pääkirjoitusten faktoista olivat väärin, mutta myös asiantuntijuuden määrittely herättää kysymyksiä. Ovatko rahoitusalan lobbarit oikea taho arvioimaan veron vaikutuksia, kun pelissä ovat suuret rahalliset intressit? Miten ylipäänsä uutisoida aiheesta, jota Suomessa ei kukaan ole viime vuosina tutkinut?

Ainakin komissiolta olisi varmasti voinut saanut saada kommentteja. Nykyään myös ulkomaiset tutkijat ovat puhelinsoiton päässä. Jo komission raporttiin syventyminen olisi auttanut välttämään osan virheistä.

Matti Ylönen on tehnyt työtä rahoitusmarkkinaveron puolesta vuosina 2008–2010 Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen Kepan kehityspoliittisena asiantuntijana. Hän julkaisi keväällä 2012 Kansainvälistä valuuttarahastoa käsittelevän tietokirjan, tekee maailmanpolitiikan alan väitöskirjaa Helsingin yliopistoon ja valmistelee kirjaa konsulttien roolista suomalaisessa demokratiassa.

Tuomas MacGilleon

Vahingossa erilainen talousuutinen

Talousuutisten rutinoidut asiantuntijalausunnot tarjoavat medialle ja yleisölle harvoin mitään poikkeuksellista. Kaava kuitenkin rikkoutui syyskuussa, kun Alessio Rastani pääsi ääneen BBC:n uutislähetyksessä.

"Governments don't rule the world, Goldman Sachs rules the world." Tämä oli yksi kommenteista, jotka nostivat yksityisen sijoittajan Alessio Rastanin maailmanlaajuiseen julkisuuteen syyskuussa 2011. Rastani esiintyi Ison-Britannian yleisradio BBC:n uutislähetyksessä talouden asiantuntijana ja antoi televisiokanavalle totutusta poikkeavan asiantuntijalausunnon. Kolmen ja puolen minuutin mittainen haastattelu levisi sosiaalisen median avulla räjähdysmäisesti ympäri maailman, ja siitä tuli valtamedian uutinen kaikkialla.

Nuorekas ja sliipatunoloinen Rastani hämmensi miljoonat katsojat ja BBC:n uutisankkurin Martine Croxallin sanomalla hyvin avoimesti, että meklareita ei kiinnosta, miten talouskriisi ratkaistaan. Hän kertoi unelmoivansa uudesta lamasta, sillä lama tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden rikastumiseen. Värik-

kään puheenvuoronsa aikana Rastani myös ennusti euroalueen kaatuvan, vertasi talouskriisiä syöpään ja arveli, että miljoonat ihmiset menettävät säästönsä. Tämä olisi vasta alkua.

Alessio Rastanin kommentit herättivät reaktioita sekä puolesta että vastaan. Osa yleisöstä uskoi, että Rastani oli huijari. Liikkeelle lähti nopeasti huhu tämän kuulumisesta tunnettuun The Yes Men -järjestöön (<http://theyesmen.org>), joka on huijannut tiedotusvälineitä ennenkin. Järjestö kuitenkin kiisti yhteyden Rastaniin. Myös BBC julkaisi tiedotteen, jonka mukaan heidän omien tutkimustensa perusteella ei ole syytä epäillä Rastania huijariksi.

Kaikki eivät suinkaan epäilleet, että haastattelussa oli kyse huijauksesta. Monen mielestä Alessio Rastani puhui pörssimeklarina vain harvinaisen rehellisesti eikä haastattelussa sanottu mitään, mikä ei olisi totta. Yllättävää tilanteessa oli lähinnä se, että Rastani rikkoi meklareiden kirjoittamatonta sääntöä ja puhui sijoitustoiminnan raadollisuudesta suoraan. Haastattelu sai aikaan myös muunlaisia reaktioita. BBC:n lähetyksessä esiintymisen jälkeen Alessio Rastanin Facebook-sivut täyttyivät kommenteista. Mukana oli sekä ihailijoita että niitä, joiden mielestä Rastani on sosiopaatti.

Riippumatta Rastanin puheiden totuusarvosta haastattelu on mielenkiintoinen journalistisesta näkökulmasta. Rastanin mielipiteet ja niiden saama julkisuus toivat nimittäin selkeästi esiin sen, kuinka kapeaa talousuutisointi tavallisesti on.

Tapahtuman tausta edelleen arvoitus

BBC on kieltäytynyt kommentoimasta sitä, tutkittiinko Rastanin taustaa ennen tämän valintaa haastateltavaksi. Kommentoinnista kieltäytyminen viittaa siihen, että syy on mitä luultavimmin BBC:lle kiusallinen.

Tiesikö BBC, mitä Rastani aikoi sanoa? Jos tiesi, tällöin kyseessä saattoi olla tietoinen yritys kyseenalaistaa maailmantalouden tulevaisuutta ja toimintatapoja. Muuttamalla uutisointiaan yhteiskuntakriittisemmäksi BBC myös alleviivaisi sitä, että muut valtamediat eivät tätä yleisesti ottaen tee; emmehän näe Rastanin-kaltaisia ilmiöitä uutisissa jatkuvasti. Toinen vaihtoehto on, että kanava kosiskeli yleisöä sensaatiohakuisuuden avulla – on ilmiselvää, että tällainen uutinen leviää laajalle ja nopeasti. Jos BBC oli tietoinen Rastanin ajatuksien laadusta, voisi ajatella, että televisioyhtiö pyrki pelaamaan itseään hyödyttävää julkisuuspeleä.

En kuitenkaan usko, että BBC tiesi Rastanin lausunnon sisältöä etukäteen tai että kanava olisi tahallaan etsinyt uutislähetukseen asiantuntijaa, joka suhtautuu taloudelliseen tulevaisuuteen erityisen kriittisesti. Tällainen toiminta loke-roituisi ennemmin tutkivan journalismin tai lööppihakuisen iltapäivälehdien toimintamalliin kuin yleisradion uutislähetykseen. Sen sijaan ihmettelen, miten BBC päätyi valitsemaan juuri Rastanin kommentoimaan uutistaan. Mahdollista on, että BBC halusi nimenomaan yksityisen sijoittajan lausunnon saadakseen neutraalin

mielipiteen sijoitusyhtiön PR-puheen sijaan. Se, että Rastanin mielipiteitä ei tiedetty etukäteen, voi johtua monesta syystä. Kyseessä on voinut olla inhimillinen virhe, sisäpiirin tekemä pila tai yritys saada BBC näyttämään huonolta, tutun kautta saatu luotettavana pidetty suositus tai vaikkapa viime hetken epätoivoisen etsinnän tulos muiden asiantuntijaehdokkaiden peruutuksen jälkeen.

Tapahtuneen vahingon jälkeen BBC:n motiivina oli pelastaa oma uskottavuutensa. Haastattelu poiki jopa uuden uutisen, kun BBC hankki toisen sijoitusasiantuntijan kommentoimaan ja kenties pehmentämään Rastanin haastattelussa esittämiä väitteitä.

Alessio Rastanin taustasta on noussut esiin paljon tietoa, mikä auttaa pohtimaan hänen motiivejaan. Taustojen selvittämisessä on ansioitunut erityisesti brittimeidia. Toiminnan tehokkuus selittyy paitsi näiden medioiden halusta päästä osallistumaan uutisarvoltaan suureen ilmiöön myös siitä, että tilanne tarjoaa mahdollisuuden herkutella kilpailevan mediatalon virheellä.

Kuka sitten on Alessio Rastani? Brittiläinen *The Telegraph* paljasti pian kohun jälkeen, että Rastani asuu vaatimattomassa rivitalossa, jonka asuntolainasta huolehtii hänen tyttöystävänsä. Miehellä ei ole työkokemusta Lontoossa tai missään muualakaan toimivista sijoitusyhtiöistä. Hän omistaa tappiollisen yrityksen, jonka toimialana on julkinen puhuminen. Tätä taustaa vasten on helppo arvioida, että Rastanin motiivi esiintyä BBC:n haastattelussa oli yksinkertaisesti julkisuus ja sitä kautta saatu henkilökohtainen hyöty. Rastani määritteleekin itsensä *Telegraphin* haastattelussa ”puhujaksi, ei meklariksi”. Hän väittää kuitenkin tarkoittaneensa kaikkea, mitä BBC:n haastattelussa sanoi.

Vaikuttaa siltä, että Alessio Rastani pääsi ilmaisemaan mielipiteensä kansainväliseen julkisuuteen pitkälti vahingossa. BBC ei ollut tarpeeksi tarkka valitessaan haastateltavia, joten Rastani näki tilaisuutensa ja hyödynsi sen. Aiheesta syntyi keskustelua, mutta se laantui melko nopeasti. Tapahtuma jää historiaan lähinnä BBC:n työtaturmana.

Uutisesta kohu-uutiseksi

Alessio Rastanin synkät ennustukset levisivät nopeasti sosiaalisessa mediassa ja haastattelutapahtuma noteerattiin laajalti maailman uutistoimituksissa. YouTubeen ladattua haastattelua oli vuoden 2011 loppuun mennessä katsottu yli 2 miljoonaa kertaa, ja se oli kerännyt yli 7 000 kommenttia. Mutta miksi vahingossa valtakunnalliseen uutislähetykseen päätnyt henkilökohtainen kannanotto keräsi tällaisen määrän julkisuutta?

Haastattelun sisältö rikkoi totuttuja normeja monella tavalla. Rastani korosti, että lama on taitavalla sijoittajalle ansaitsemismahdollisuus, eikä hän tuntunut piittaavan sen aiheuttamasta inhimillisestä ahdingosta. Pörssimaailman ammatillaiset esittävät toimintansa yleensä hienovaraisemmin, antavat mielellään itses-

tään vastuullisen kuvan ja välttävät ahneeksi leimautumista. Rastani ikään kuin rikkoi meklareiden kirjoittamatonta sääntöä puhumalla suoraan laman tuomasta rikastumismahdollisuudesta. Asiaa pahensi se, että mielipide esitettiin miljoonille katsojille tavallisessa uutislähetyksessä. Tapaus rikkoi hetkellisesti koko lähetysten rutiinin. Normien rikkominen erotti tapahtuman muiden talousuutisten massasta, lisäsi haastattelun julkisuusarvoa ja herätti katsojissa tunteita. Rastanin haastattelu toimikin oivana todisteena mielipiteille, joiden mukaan sijoittajat ovat ahneita oman edun tavoittelijoita. Poikkeuksellinen tapahtuma ja sen tunteita herättävä provokatiivisuus, joka esitettiin sopivan lyhyellä videolla, teki Rastanin mielipiteistä takuuarman menestyksen sosiaalisessa mediassa.

Haastattelun uutisarvoa lisäsivät ainakin Rastanin kommenttien yllätyksellisyys, negatiivisuus, henkilöitävyys ja voimakkuus – kaikki yleisesti hyväksytyjä uutiskriteereitä (Galtung & Ruge, 1965). Myös aiheen laaja vaikutusalue edesauttoi uutisen leviämistä. Kansainväliset talousmarkkinat ja sijoitustoiminta koskettavat aiheina koko globalisoitunutta maailmaa. Kansainvälinen talouskriisi nosti nämä vuoden 2011 keskeisiksi puheenaiheiksi.

Rastani herätti suorasukaisilla mielipiteillään välittömiä reaktioita BBC:n studiossa. Uutisankkuri Martine Croxall hämmäntyi, jopa järkyttyi Rastanin esittämistä kommenteista. Croxall kuvasi haastattelun aikana myös lähiympäristönsä, eli muun toimituksen, reagointia Rastanin väitteisiin – leuat loksahdivat auki. Haastattelun loputtua Croxallin hämmennys on silmiinpistävää, mikä on uutisankkurin työssä epätavallista. Studion toisen uutisankkurin esittämä aiheeseen sopiva loppukevennys saattoikin olla tietoinen yritys palauttaa tilanne normaalksi ja etäännyttää Croxall haastattelun aiheuttamasta tunnekuohusta.

Vaikka uutislähetyksessä on kyse joukkoviestinnästä, olivat Rastani ja Croxall haastattelun aikana yksilöidenvälisessä vuorovaikutuksessa, eli keskinäisviestintätilanteessa. Normaalisti uutistoimittaja säilyttää etäisyyden haastateltavaan asiantuntijaan ja tämän lausuntoon. Toisin sanoen journalistisen tavan mukainen pyrkimys objektiivisuuteen ajaa tärkeysjärjestyksessä kahdenkeskisen vuorovaikutuksen edelle.

BBC:n haastattelussa Rastani yllätti Croxallin siinä määrin, että hänen lausuntonsa horjutti ankkurin objektiivista käyttäytymistä. Voidaankin sanoa, että haastateltavan ja uutisankkurin vuorovaikutus keskinäisviestintätilanteessa nousi normaalia voimakkaammaksi.

Olemme joukkoviestinnän yleisönä tottuneet siihen, että uutisankkurit raportoivat tapahtumista neutraalisti ja asiallisesti. Uutistoimittajan tehtävä on välittää yleisölle tietoja eri lähteistä, ja objektiivisuus, tai ainakin etäännyminen tietolähteestä, on tärkeä osa journalismin ammattimaisuutta. Kun näemme uutisstudion ammattilaisen reagoivan uutisaiheeseen, tulee tapahtumasta mielessämme normaalista poikkeava, jotenkin merkittävämpi kuin, jos toimittaja olisi käyttäytynyt tyynen asiallisesti. Rastanin tapauksessa jopa talouselämästä täysin tietämätön uutisten katsoja olisi voinut päätellä uutisankkurin käytöksestä, että televisiossa

esitettiin nyt normaalista poikkeavaa uutismateriaalia. Toisin sanoen: yllätyksellinen ulosanti arkisessa viestintätilanteessa riitti nostamaan Alessio Rastanin hetkeksi maailmanlaajuiseen julkisuuteen.

Tuomas MacGilleon on tiedotusopin opiskelija Tampereen yliopistossa.

LÄHTEET

Alessio Rastanin haastattelu BBC:n uutislähetyksessä. YouTube:

<http://www.youtube.com/watch?v=aC19fEqR5bA>

BBC:n kannanotto Rastanin aitouteen: http://www.bbc.co.uk/pressoffice/pressreleases/stories/2011/09_september/27/statement.shtml

BBC:n jälkikäteen julkaisema sijoitusasiantuntijan analyysi Rastanin väitteistä:

<http://www.bbc.co.uk/news/magazine-15095191>

Median uutisointia Alessio Rastanista:

<http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/8792829/BBC-financial-expert-Alessio-Rastani-Im-an-attention-seeker-not-a-trader.html>

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2042717/Alessio-Rastani-How-did-BBC-mistake-day-trader-Master-Universe.html>

<http://www.forbes.com/sites/emilylambert/2011/09/27/trader-or-prankster-we-called-alessio-rastani-and-asked/>

Jotain aivan muuta

Janne Zareff

Nauravan ihmisen vastuu

Journalismissa käytetään huumoria, mutta millä tavalla? Artikkelissa esitetään tapa arvioida

komiikkaa tekstin pintamerkityksiä syvemältä. Tämä mahdollistaa laajemman sellaisista keskustelun julkisista puheenvuoroista, jotka hyödyntävät erilaisia komiikan tekniikoita ja komiikkaan liittyviä tottumuksia.

“Se oli vain vitsi” on suosittu puolustus. Toimittajat, koomikot ja poliitikot ovat samaan tapaan innokkaita nollaamaan väitteensä, jos ne saavat osakseen julkista kritiikkiä. Myös vitseillä luodaan ja siirretään merkityksiä, siis esitetään väitteitä todellisuudesta, ja juuri siksi vitsailun ei pidä olla mikään puolustus – vitsistäkin on voitava sanoa, miksi sen olemassaolo on oikeutettu.

Kirkko ja kaupunki -lehti julkaisi 14. joulukuuta 2011 piirtäjä Ville Rannan pila-piirroksen, joka kritisoi perussuomalaisten eduskuntaryhmää. Piirroksessa valtava, joulupukiksi puettu Timo Soini toivottaa leveästi hymyillen: ”Hyvää joulua kaikille suomalaisille heteroseksuaaleille valkoihoisille konservatiiveille!” Hänen eteensä on piirretty monia perussuomalaisten kansanedustajia, jotka puolestaan toteavat, että ”Mutta te muut! Paskaa joulua!”, ”Teidät sais ampua” sekä ”Ja lähettää pois Suomesta”. Kaksitoista perussuomalaisten kansanedustajaa teki piirroksesta kantelun julkisen sanan neuvostolle ja eduskunnan toinen varapuhemies, perussuomalaisten kansanedustaja Anssi Joutsenlahti lähetti lehdelle kiivaan vastineen.

Yleisradion YleLeaks-ohjelmassa pilailtiin 10. joulukuuta 2011 kokoomuksen presidenttiehdokkaan Sauli Niinistön ja tämän vaimon, kokoomuksen viestintäpäällikön Jenni Haukion kustannuksella. Haukiota pilkattiin muun muassa toteamalla, että ”hänehen oli stailattu isoäidiksi” ja että ”Jenniä tultiin useaan otteeseen kiittämään hänen työstään rintamalottana”. Niinistöä taas piikiteltiin tämän maineesta naistenmiehenä: ”Jennillä oli varmasti raskaat linnan juhlat, koska kaikki linnan kutsutut naiset olivat Saulin exiä.” Samaa teemaa jatkettiin imitoimalla Niinistöä: ”Toi on mun ex ja toi on mun ex. Mä olen ollut ton kanssa ja ton kanssa. Mä oon ollut Jenni näiden kaikkien kanssa. Paitsi ton sotilaspukuisen naisen.” Tällä kertaa komiikkaa pitivät liian rankkana toimittajat. Etenkin iltapäivälehdet kyselivät pitkin viikonloppua, oliko jo menty liian pitkälle.

Kummastakin tapauksesta keskusteltiin julkisuudessa paljon, mutta sivuun jäi se, mistä kummassakin vitsissä oikeastaan oli kysymys. Komiikkaa ei osata analysoida, joten myös keskustelu siitä jää eipäs-juupas-tasolle. Esitän seuraavassa tavan, jolla voidaan purkaa komiikka osiinsa ja arvioida sen jälkeen komiikan arvoa journalismin näkökulmasta. Analysoin myös edelliset esimerkkitapaukset, ja arvioin niiden journalistista merkitystä. Laajennan tämän jälkeen näkökulmaa hieman, ja arvioin kaksi perussuomalaisten kansanedustajien kertomaa vitsiä. Kyseessä ovat Jussi Halla-ahon ajatus sotilajuntasta Kreikkaan ja Teuvo Hakkaraisen idea homojen ja somalien pakkosiirrosta Ahvenanmaalle. Osoitan analyyseilläni, ettei keskustelun ole pakko loppua ”se oli vain vitsi”-nollaukseen, vaan sanotun merkitystä voidaan arvioida, olipa kysymyksessä toimittajan kirjoittama satiiri tai politiikan jälkikäteinen puheidensa uudelleenarviointi. Julkisuudessa keskustellaan toisinaan myös siitä, onko jokin vitsi vai ei. Analyyseilläni osoitan, että ainakin Halla-ahon ja Hakkaraisen sanomisia voidaan mielekkäästi analysoida vitseinä, joten niitä on järkevää sellaisina pitää, etenkin sen jälkeen, kun he ovat itse nimenneet sanomisensa vitseiksi.

Teoriaa: mitä komiikka on?

Alkuun muutama sana tässä tekstissä käytettävästä sanastosta ja siitä, miten komiikan merkitystä voidaan arvioida journalismin näkökulmasta. Laajasti hyväksytty tieteellinen selitysmalli komiikalle perustuu ajatukseen yhteensopimattomien elementtien yhdistämisestä. Niin sanotuissa inkongruenssi- eli yhteensopimattomuusteorioissa oletetaan komiikan syntyvän, kun joudumme ajattelemaan yhtä aikaa kahta toistensa kanssa yhteensopimatonta tulkintaa jollekin kohtaamallemme ilmiölle. Inkongruenssiteorioiden keskeiset nykynimet ovat Victor Raskin ja Salvatore Attardo. Kielentutkija Raskin esitteli 1980-luvun alussa SSTH-teoriaansa (Semantic Script-based Theory of Humor), joka sittemmin sekä Raskinin omassa että Attardon käsittelyssä jalostui GTVH-malliksi (General Theory of Verbal Humor). Näihin teorioihin (kootusti esim. Attardo 2008, 107–113) pohjaa merkittävä osa

nykyisestä semanttisesta ja lingvistiksestä komiikantutkimuksesta, niin myös tämä teksti. Teorioiden ytimessä on ajatus komiikan perusyksiköstä, vitsistä kahden ajatuskokonaisuuden ja laukaisimen kokonaisuutena. Siis, vitsissä on kaksi mahdollista lukutapaa, jotka normaalisti oletetaan keskenään yhteensopimattomiksi. Lisäksi vitsissä on laukaisin, joka sopii molempiin lukutapoihin ja joka siksi saa yhteensopimattomat lukutavat sopimaan tilapäisesti yhteen.

Komiikka perustuu siis totuttujen ajattelurakenteiden rikkomiselle. Claude Lévi-Straussin mukaan ihmisen ajattelu rakentuu kaksinapaisille vastakohtapareille: kulttuuri/luonto, mies/nainen, me/muut ja niin edelleen (kts. esim. Lévi-Strauss 1980, 22–23; 1977, 209–211; 1966, 217–218;). Koska ajattelumme perustuu tällaisille kahtiajaoille, nämä kategorisoinnit ovat itse asiassa sitä ainesta, josta ajattelumme on perimmiltään tehty. Siksi tällaisten kategorisointien rikkominen aiheuttaa meissä massiivisen, jopa fyysisesti nauruna, eli lihaskouristuksina, hengityksen häiriintymisenä ja niin edelleen, näkyvän huumorin kokemuksen. (Laajemmin Ikonen 2009, 16–17.)

On tärkeää huomata, että ajatteluamme rakentavat kategorisoinnit ovat keinotekoisia. Ne syntyvät kulttuurista ja kulttuurin ehdoilla, vaikka perustuvatkin luonnolliseen ajattelun rakenteeseen, ja siksi vaikuttavat helposti luonnollisilta. Se, minkä oletamme kuuluvan naiseuden kategoriaan, on aikojen saatossa synnyttänyt esimerkiksi ajatuksen miesten ja naisten töistä. Samoin puhumme vaivasta siitä, miten meidän on hoidettava ”meidän” köyhämme ennen kuin voimme auttaa ”niiden” köyhiä. Kategorisoineilla luodaan arvojärjestyksiä ja toimintamalleja, jotka nekin saavat luonnollisuuden auran, koska ne perustuvat luonnollisilta vaikuttaviin kategorisointeihin. (Laajemmin Ikonen 2009, 50–71.)

Arvioidessamme komiikan merkitystä meidän tulee arvioida ennen kaikkea sitä, mitä kahtiajakoja komiikka rikkoo. Meidän tulee kysyä, onko rikottu kahtiajako jotain sellaista, jonka rikkoutuminen on omiaan parantamaan ymmärrystämme jostain käsillä olevasta kohteesta. Sen ymmärrettyämme voimme arvioida komiikan merkitystä suhteessa siihen tekstiin, jonka sisään komiikka on kirjoitettu, eli komiikan isäntätekstiin. Näkemällä hieman enemmän vaivaa voimme arvioida sitä myös suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Kaksi arviota poliittisesta satiirista

Tutustutaan seuraavaksi Ville Rannan jouluisen piirroksen perussuomalaisten eduskuntaryhmästä. Komiikka syntyy varsin ilmeisesti ristiriidasta jouluisen ulkoasun ja avoimesti pahantahtoisten puheiden välillä. Kansanedustajien suuhun laitettut puheet edustavat nurkkakuntaista ajattelua, jossa vain oma viiteryhmä on kyllin hyvä nauttimaan joulusta. Muille riittää paska joulu. Koomiseksi tilanteen tekee se, että joulun ajatellaan tyypillisesti edustavan nimenomaan kaikkia ihmisiä yhdistävää, keskinäistä hyvää tahtoa, riitojen unohtamista ja universaalial rauhaa.

Perussuomalaiset haluavat kuitenkin piirroksessa omia tämän rauhan vain oman viiteryhmänsä oikeudeksi. Komiikka perustuu siis kategoriin kahtiajakoihin yleinen-yksityinen ja hyväntahtoinen-pahantahtoinen. Näitä yhdistävinä laukaisimina toimivat piirroshahmot itse, koska ne ovat samaan aikaan ulkoisesti yhteisellä joulun asialla ja hyväntahtoisia, mutta toisaalta puheissaan hyvin nurkkakuntaisia ja pahantahtoisia.

Komiikan arvoa arvioidessamme kysymme seuraavaksi, ovatko edelliset kategorisoinnit sellaisia, että niiden kyseenalaistaminen on mielekästä nimenomaan tässä asiayhteydessä. On useita syitä sille, miksi näin on. Puolue on rakentanut koko imagoinsa ajatukselle yhtenäisestä ja varsin heterogeenisestä Suomen kansasta. Sen kansanedustajat puhuvat tiukasti ”monikulttuurisuutta” vastaan ja jo nimi perussuomalaiset antaa ymmärtää, että ne, jotka eivät jaa puolueen aatemaailmaa, ovat jollain tapaa poikkeuksia suomalaisuuden perimmäisestä olemuksesta. Puolueen edustajat ovat jaksaneet muistuttaa siitä, että muualta tulevat ”ne” eivät saa viedä varoja ”meidän” hyvinvointimme varmistamisesta ja sanoutuneet selvästi irti myös eräänlaiseksi kansanviholliseksi nimetystä ”suvaitsevaistosta”, joka on vastuussa ”niiden” pääsemisestä maahamme. Puolue on vastustanut myös avioliittolain uudistamista, ja edustajat ovat vedonnet universaaleihin, ikiaikaisiin totuuksiin miehen ja naisen luonnollisesta suhteesta.

Edellisen kaltaisessa puheessa puhuja esiintyy yleensä nimenomaan yleistä hyvää tavoittelevana hahmona, vaikka tosiasiansa on aivan ilmeistä, että kyseessä on varsin nurkkakuntainen, oman viiteryhmän etujen puolustaminen. Puhuja kategorisoi itsensä yleisten totuuksien ja hyväntahtoisien luonnollisuuden puolestapuhujaksi. Komiikka vaikuttaa siis olevan piirroksessa varsin mielekästä. Onko sen välittämiseksi ollut tarpeen maalata niin vahvoilla väreillä kuin Ranta tekee? Tähän en tässä ota kantaa. Arvioitaessa pilapiirrosta täytyy arvioida muutakin kuin vain siinä esitetyn komiikan ydintä. Tätä ydintä ei kuitenkaan tule missään tapauksessa kokonaan ohittaa, kuten julkisessa keskustelussa on Rannan piirroksesta puhuttaessa tehty.

Toisessa esimerkissä, YleLeaks-ohjelmassa, esitetty komiikka on hyvin erilaista. Julkisuuteen noussutta osuutta tuskin on edes tarkoitettu yhteiskunnalliseksi satiiriksi, vaan lähinnä kepeäksi sanailuksi. Kiinnostavaksi tämän komiikan tekee se, että se tuntuu edustavan hyvin konservatiivista maailmankuvaa, itse asiassa juuri sellaista edellä kuvattua ajattelua, jossa etenkin seksuaalisuuden alueella tietyistä rooleista ulos pyrkiminen tulee tuomita luonnottomana.

Jenni Haukioon liittyvistä vitseistä on varsin helppo nähdä, millaisiin kategorisointeihin ne nojaavat. Nuori-vanha on ajatteluamme selkeästi ohjaava kategoriapari, ja myös tässä tapauksessa komiikka rakentuu sen varaan. Liioiteltu vanhuus, eli puheet isoäidistä ja rintamalotosta, yhdistyvät Haukion tosiasialliseen nuoruuteen – laukaisimena toimii tietenkin asu, jota voidaan hyvinkin pitää vanhahtavana. Toisaalta koominen tunnelma syntyy osin juhlanan tilanteen erittäin arkisesta käsittelytavasta. Vanha-nuori on kuitenkin näistä kahdesta kiinnostavampi pari.

Pariskunnan suhde nousee keskeiseksi, kun vitsailu siirtyy Niinistöön. Komiikkaa syntyy, kun Niinistön suuhun laitetaan julistus kaikki kohtuuden rajat ylittävästä seksuaalisuudesta ja pariutumismopeudesta. Toisaalta tätä seksuaalinen–ei-seksuaalinen -paria ryydittää intiimi–julkinen -kategoriapari Niinistön todetessa erittäin julkisessa tilassa asioita, joita normaalisti käsitellään vain yksityisesti. Tilanteen ohella laukaisimena toimii myös Niinistön imitointi, jossa entisistä seurustelukumppaneista puhutaan hyvin arkisin äänenpainoin.

Onko vitsin asiayhteys, siis Niinistön ja Haukion näyttäytyminen linnan juhlissa, sitten sellainen, että olisi journalistisesti perusteltua rikkoa juuri edellisiä kategorisointeja? Tuskin. On kuitenkin kiinnostavaa huomata, että komiikkaa on alettu rakentaa juuri niiden varaan. Vaikka seuraavassa onkin vaarana sortua kyökkipsykologisointiin, sanon silti, että nämä kategorisoinnit tuntuvat kaikki viittaavan siihen, että pariskunnan suhteessa on jotain häiritsevän ristiriitaista, ja se jokin täytyy ottaa haltuun komiikan avulla. Leskeksi jääneen, nykyistä vaimoaan vanhemman miehen ja hänen uuden, nuoren vaimonsa julkisessa esiintymisessä tuntuu olevan jotain lähes rivoa. Tämä suorastaan kutsuu kyseenalaistamaan tilanteen julkista ja ei-seksuaaliselta vaikuttavaa luonnetta. Jos komiikka tässä siis kyseenalaistaa jotain, niin sen, suhtaudummeko liian varauksetta keskenään eri-ikäisten ihmisten parisuhteisiin. On vaikea nähdä, mikä journalistinen arvo kyseisellä vitsailulla olisi. Toisaalta, kuten sanottu, tuskin komiikan on ollut tässä edes tarkoitus olla millään tapaa hyödyllistä, puhumattakaan siitä, että sen olisi tarkoitus olla journalistista.

Kaksi arviota poliitikkojen huumorista

Sitten vierailu aidan toiselle puolelle. Kesän ja syksyn 2011 mittaan nähtiin parin kuukauden aikana kaksi jälkikäteen vitsiksi nimettyä kansanedustajan puheenvuoroa, jotka herättivät poikkeuksellisen paljon huomiota mediassa ja joista keskusteltiin laajasti. Molemmat johtivat myös harvinaisiin puolueen kurinpitotoimiin: ensimmäisen vitsin kertoja erotettiin puolueensa eduskuntaryhmästä määrääjäksi ja toinen sai varoituksen.

Kansanedustaja Jussi Halla-aho kirjoitti Facebook-sivullaan: ”Juuri nyt Kreikkaan tarvittaisiin sotilasjuntta, jonka ei tarvitsisi välittää suosiostaan, ja joka voisi panna lakkoilijat ja mellakoijat kuriin panssarivaunuilla.” Teksti sai nopeasti palttilaa lehdistä, ja se tuomittiin laajasti. Halla-aho poisti tekstin ja kirjoitti sivulleen halunneensa vain kritisoida demokratian kyvyttömyyttä panna toimeen vaikeita päätöksiä.

Tekstissä itsessään ei ole toisensa poissulkevia lukutapoja tai laukaisinta, joten se ei ole aivan perinteinen vitsi. Komiikka ei aina olekaan aivan näin suoraviivaista, mutta silti se on analysoitavissa. Kyseessä on ilmeisesti niin sanottu rekisterihuumori, jossa tietty puhetapa tuodaan sille vieraaseen tilanteeseen. Jotta kyseessä

tässä tapauksessa olisi vitsi, on tämä teksti oletettava rinnakkaiseksi jonkin ääneen lausumattoman kanssa, josta se poikkeaa merkittävästi. Jotta tekstin yllättävyys voisi olla koomista, tämän jonkin on oltava jotain sellaista, minkä ihmiset olettaisivat lukevansa vastaavaa aihetta käsittelevästä poliitikon blogista. Meidän on oletettava jotain, jota voitaneen kutsua ”normaalipuheeksi” ja johon Halla-ahon teksti rinnastuu. Komiikka syntyy siitä, että paikassa, jossa yleensä nähdään normaali-puhetta – siis poliitikon lausunnossa – nähdäänkin nyt siitä merkittävästi poikkeavaa tekstiä.

Tässä oletetussa normaalipuheesta toteutuisivat Halla-ahon puheelle vastakkaiset kategorisoinnit. Koska Halla-ahon tekstin poikkeuksellisilta vaikuttavat kohdat ovat vaatimus sotilasjuntasta ja panssarivaunuista, lienee mielekkäintä olettaa niiden edustavan komiikan kannalta keskeisiä kategorisointeja. Oletettu normaalipuhe korostaisi vastaavasti yhteisen päätöksenteon ja väkivallattomuuden merkitystä. Tällainen puhe on niin tyypillistä, ja sitä on niin paljon, että voimme toden totta hyvin olettaa useimpien Halla-ahon tekstin lukijoiden mieltävän tällaisen puhutavan ”normaaliksi.”

Halla-aho kuitenkin irtautuu ”normaalipuheesta” kahdella merkittävällä tavalla: hän ehdottaa suoraan pakkovaltaa jopa väkivallan käyttöön asti. Koska on vaikea uskoa hänen ehdottaneen tätä täysin tosissaan, tulee todellakin mielekkääksi lukea tekstiä vitsinä, jossa kohtaa kategoriapari pakkovalta–demokratia. Tätä tukee vielä toinen osa vitsiä: on epätavallista sanoa, ettei poliitikkojen pitäisi joutua kuuntelemaan kansaa. Tässä törmää samalla tavalla kategoriapari välinpitämättömyys–miellyttämishalu. Laukaisimena näiden molempien kategoriaparien välillä toimii se, että Halla-aho on tietenkin oikeassa: jos tavoitteena on vain tiettyjen uudistusten toteuttaminen, pakkovalta panssareineen ja ilman halua miellyttää ketään olisi tehokkain keino. Yhtä lailla oikeassa toisaalta ollaan myös normaalipuheessa: yhteiskunnassamme oletetaan varsin perustellusti, että kansan miellyttämien ja yhteinen päätöksenteko johtavat parhaaseen lopputulemaan, ainakin parempaan kuin väkivalta ja vallanpitäjien välinpitämättömyys.

Näin ymmärrettynä Halla-ahon vitsissä on järkeä. Vaikkei haluaisikaan sotilasjunttaa mihinkään maahan, on varsin mielekästä pohtia myös sitä, missä määrin poliitikkojen kädet tulevat sidotuksi sillä, että asioiden täytyy näyttää kansan silmissä mieleisiltä. Myös EU:ta on kritisoitu jatkuvasta puheesta ilman toimintaa, mikä osaltaan juontuu siitä, että jossain sen jäsenmaassa on aina tulossa vaalit, eikä suuria päätöksiä voida siis tehdä. Nämä ovat asioita, joista terveessä demokratiassa täytyy puhua. Siksi Halla-ahon vitsin ydin on merkityksellinen ja mielekäs.

Toiseen poliitikon vitsiin. Niin ikään perussuomalainen Teuvo Hakkarainen ehdotti toimittajalle muun muassa, että ”laitetaan homot, lesbot ja somalit [Ahvenanmaalle] keskenään asumaan ja katsellaan, millainen malliyhteiskunta siitä sitten rakentuu”. Me–muut on varsin ilmeinen tekstiä jäsentävä kategorisointi: me katselemme, miten ne rakentaisivat yhteiskunnan. Kyseessä ei kuitenkaan vielä ole sellainen kategorisointi, jonka varaan olisi rakennettu komiikkaa – tätä kate-

gorisointia ei kyseenalaisteta millään tavalla. Päinvastoin, tämä kategorisointi on hyväksyttävä sellaisenaan, jotta teksti voidaan mieltää vitsiksi.

Teksti on muodoltaan ironinen. Koomisessa ironiassa ymmärrämme jonkin tekstin sisältämän väitteen tarkoituksellisesti yhteensopimattomaksi sen väitteen kanssa, jonka uskomme kirjoittajan todella haluavan tehdä. Tällä kertaa lienee turvallista olettaa, että tarkoituksena on todeta meidän ei-homojen ja ei-somalien yhteiskunnan olevan itsestään selvästi parempi, kuin niiden homojen ja somalien luoma olisi. Kategoriapari on siis tällä kertaa ironialle ominaisesti totta-ei-totta.

Arvioidaanpa vitsissä luotuja kategorioita ja niiden käyttöä. Ensinnäkään ei vaikuta mielekkäältä olettaa homoseksuaaleja ja somalialaisia yhtenäiseksi ryhmäksi, ”vähemmistöiksi”, kuten Hakkarainen ryhmän myöhemmin nimeää. Totta on, että molemmat ihmisryhmät edustavat maassamme lukumääräistä vähemmistöä. Tämän käyttäminen riittävänä ehtona ihmisten yhteenkuuluvuudelle on kuitenkin luvalla sanoen varsin kaukaa haettua. Meidän, siis ei-homojen ja ei-somalien ja niiden, siis homojen ja somalien, välillä tuskin myöskään on sellaista yhteiskunnallisten ihanteiden ristiriitaa, jota olisi mielekäästä tehdä näkyväksi esitetynlaisen komiikan keinoin – ja kuten sanottu, jo tällaisten ryhmien olemassaolo on vähintään kyseenalaista.

Toisaalta voidaan ajatella, että komiikka syntyy yhteensopimattomiksi miellettyjen ryhmien esittämisestä yhteenkuuluviksi, siis oletetusti homovihamielisten ”somalien” niputtamisesta yhteen ”homojen ja lesbojen” kanssa. Tällöin joudumme jälleen olettamaan varsin paljon näiden ryhmien sisäisestä kiinteystestä. Esimerkiksi ajatus homoseksuaalista somalialaisesta tulisi tietenkin mahdottomaksi. Vitsin taustaoletus olisi, että homoseksuaalit ja somalit ovat lähtökohtaisesti yhteensopimattomat ryhmät, mutta niistä voidaan osoittaa jokin yhtenevä piirre. Hakkaraisen sanoma tuntuu viittaavan siihen, että näitä ryhmiä yhdistää jokin siinä tavassa, jolla niihin suhtaudutaan. Tämä ei tunnu mielekkäältä komiikan suunnalta sekään. Ryhmillä on tiettyjä yhteisiä piirteitä, ainakin sikäli, että molemmat joutuvat kamppailemaan olemassaolonsa oikeutuksesta. Hakkaraisen puheenvuoro antaa kuitenkin ymmärtää, että nämä ovat etuoikeutettuja ryhmiä, mikä puolestaan on kaukaa haettu ajatus. Mikä olisi se yhteinen asema, johon sekä homoseksuaalit että somalialaiset on korotettu ja joka näitä yhdistää? Kyseessä tuntuu olevan lähinnä nettikeskusteluissa silloin tällöin esiin nouseva käsitys siitä, että jokin määrittelemätön ihmisryhmä – niin sanottu suvaitsevaisto – olettaa homoseksuaalit ja tummaihoiset heteroseksuaaleja ja valkoihoisia tavalla tai toisella ”paremmaksi” ryhmäksi.

Vitsi ei siis esitä kohteestaan mitään mielekäästä näkökulmaa. Ensinnäkin vitsin kohde on selvästi fiktiivinen. Todellisuudessa ei ole ”homojen ja somalien” yhtenäistä ryhmää enempää kuin ”somaleja” yhtenäisen homovihamielisenä ryhmänä. Sitä vastoin tällaisen ryhmän olettaminen on omiaan lisäämään julkisen keskustelun stereotypioita. Toisekseen vitsi on laadullisesti melko kelvoton: jopa tällaisten ryhmien olettamisen jälkeen joudutaan toteamaan, ettei ole mitään kiinteää tai

edes vaihtelevaa tällaisen ryhmän esittämää yhteiskuntamallia, johon meidän tulisi suhtautua kriittisesti.

Siinä missä Halla-ahon sinällään mielekkään vitsin ainoa paha virhe oli tahdittomuus, Hakkaraisen vitsistä on vaikea löytää minkäänlaista arvoa. Se on vain kuvaus maailmankuvasta, jossa kaikki itselle vieras ja itsestä poikkeava näyttäytyy yhteen sovittamattomana oman itsen ja itsen kaltaisiksi oletettujen ihmisten kanssa. Itse asiassa teksti ei kokonaisuutena kykene purkamaan kategorisointeja, vaan lähinnä luomaan uusia. Vieraat ilmiöt ovat kaikki jotain samaa, itsestä erillistä, sitä kuuluisaa toista, johon on tarpeen suhtautua ulossulkemisen keinoin.

Mitä on tehtävä?

Toivon edellisten analyysien vaikuttavan kahdella tavalla. Ensinnäkin toivon niiden antavan toimittajille työkaluja komiikasta keskustelemiseen – toistaiseksi tässä ei ole onnistuttu kovinkaan hyvin. Toimittajien tulee kyetä tulkitsemaan myös muita tekstin rakenteita kuin pelkkää ilmimerkitystä, sillä esimerkiksi poliitikot turvautuvat niihin yhä useammin ja ilmeisen tietoisesti. Edellä on osoitettu, että tällaista tulkintaa voidaan tehdä ja merkityksiä tekstin ilmimerkityksen takaa kirjoittaa auki.

Edelleen myös koomikoiden – olivatpa he toimittajia, käsikirjoittajia tai ketä vain – tulee uskaltautua myös perustelemaan julkisuudessa tekemiään ratkaisuja muullakin kuin sanomalla, että satiirin tehtävä on sitä tai tätä. Poliitikon taas on kyettävä parempaan omien puheidensa reflektointiin kuin ilmaisulla ”se oli vain vitsi.” Myös vitsin tarkoitus on kyettävä selittämään. Kuten sanottu, toivon edellisten esimerkkien antavan tähän eväitä.

Toisaalta toivon analyysien antavan välineitä myös komiikan kirjoittamiseen. Vitsejä kirjoittaessaan niitä voi jalostaa mielekkäiksi osiksi yhteiskunnallista keskustelua muutamien yksinkertaisten, toisiaan seuraavien kysymysten avulla:

1. Mikä käsiteltävässä aiheessa on vialla ja saatettava kritiikin kohteeksi? Siis, mikä aiheeni on ja miksi juuri siitä pitää tehdä komiikkaa?
2. Millaiset kategoriset kahtiajaot synnyttävät kohteen viat? Jos kohteessa on jokin niin pahasti vialla, että sitä vastaan tulee hyökätä komiikan avulla, tulee pysähtyä pohtimaan, mitkä ovat ne kategorisoinnit, jotka täytyy kyseenalaistaa. Komiikka kyseenalaistaa aina joitain kategorioita, joten se tulee suunnata mielekkäästi.
3. Millaista komiikkaa juuri tämän kahtiajaon rikkomisen ympärille voidaan kirjoittaa? Miten saan komiikalla kiinnitetyksi huomion juuri niihin kategorisointeihin, joiden vuoksi kohteesta täytyy herättää keskustelua juuri komiikan avulla?

Vielä yhteenvetona: komiikkaa voidaan käsitellä vakavasti puhuen ja perustellen. Komiikkaa voidaan myös kirjoittaa siten, että koomikko voi seistä kirjoittamansa takana, niin ettei hän joudu vain nollaamaan puheidensa merkitystä vetoamalla siihen, että kyseessä oli "vain" vitsi. Tämä on mahdollista, jos näin halutaan tehdä. Hauskasta voidaan puhua vakavasti. Lisäksi meillä jokaisella tulee myös olla tietty vastuu sanomisistamme – vähintäänkin meidän tulee olla valmiita perustelemaan julkisuudessa, miksi halusimme sanoa jotain. Tämä vastuu meidän tulee muistaa myös nauraessamme.

Janne Zareff tutkii valmistumassa olevassa väitöskirjassaan journalismin ja komiikan suhdetta. Hän on Pressiklubi-ohjelman toimittaja, FL ja läheisesti tekemisissä Lehti-satiirijulkaisun kanssa.

LÄHTEET

- Attardo, Salvatore (2008) A primer for the linguistics of humor. Teoksessa Raskin, Victor (toim.) The primer of humor research. Berliini. Mouton de Gruyter.
- Ikonen, Janne (2009) Mitä yhteistä on vitsillä ja uutisella? Komiikka todellisuuden tuottamisen tapana ja journalismin välineenä: teoreettista erittelyä. Lisensiaatintyö Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitokselle.
- Lévi-Strauss, Claude (1980) Myth and meaning. London. Routledge.
- Lévi-Strauss, Claude (1977) Structural anthropology 1. London. Penguin books.
- Lévi-Strauss, Claude (1966) The savage mind. Chicago. The university of chicago press.

näkökulma

Tomi Lindblom

Tapaus SuomiTV: Konsulttien valtakunta

SuomiTV:n
kanadalainen
rahoittaja
Jeffrey Royer

kuva: Juha Seila

Suurin toivein käynnistetty SuomiTV on tehnyt parin vuoden aikana yli 20 miljoonaa euroa tappiota yrittäessään nousta vakavasti otettavaksi mainosrahoitteiseksi TV-kanavaksi. Tässä puheenvuorossa entinen työntekijä kertoo, miten kanavasta julkisuudessa syntynyt mielikuva vastasi todellisuutta.

SuomiTV sai alkunsa kanadansuomalaisen Hannu Haukan innoituksesta. Haukka sai 1990-luvun lopulla ajatuksen, että suomalaisille on syytä tarjota perhekeskeistä TV-ohjelmistoa. Hän ideoi kanavan, jonka ääreen lapsensa saattoi rauhassa jättää. Avointa seksiä ei näytettäisi, eikä raakaa väkivaltaa edes uutisissa.

SuomiTV:n taustalle perustettiin Family Channel -yhtiö, joka anoi pysyvää TV-toimilupaa valtioneuvostolta. Kanava lähetti STV Suomi -nimellä koelähetyksiä kanavapaikalla 99 elo- ja joulukuussa 2008, mutta hanke ei edennyt rahoituksen puutteen vuoksi. Kolmen kuukauden väliaikaisen toimiluvan aikana koelähetyksissä nähtiin uutisia, dokumentteja, lastenohjelmia ja viihdettä.

Tilanne muuttui keväällä 2009, kun Family Channel -yhtiön taustalle löytyi kanadalainen suursijoittaja Jeffrey Royer. Hannu Haukka tunsu Royerin puolison Julian vuosien takaa. Jeffrey Royer kieltäytyi aluksi rahoittamasta suomalaista kanavaa, mutta vaimo käänsi miehensä päin. Kanavan rahoitus oli turvattu, ja valtioneuvosto päätyi toimiluvan myöntämiseen kesäkuussa 2009. Toimilupaan sisältyy vaatimus uutisten lähettämisestä kanavalla.

SuomiTV ilmoitti tiedotteessaan 18. kesäkuuta 2009 olevansa "uusi, suomalainen koko perheen tv-kanava, joka haluaa tuoda tv-markkinoille vaihtoehdon: itsenäisen ja riippumattoman, laadukkaisiin ohjelmiin panostavan perhekanavan". Kanava totesi kiinnostävänsä huomiota erityisesti siihen, että lasten valveillaoloi- kana lähetetään vain lapsille soveltuvaa ohjelmaa. SuomiTV ilmoitti myös huoleh-

tivansa uutislähetyksistä ja tavoittelevansa viidessä vuodessa kymmenen prosentin markkinaosuutta mainosrahoitteisella tv-alalla.

SuomiTV:n perustamista varjosti julkisuudessa vahva oletamus kanavan kristillisyydestä ja sen vaikutuksesta ohjelmapolitiikkaan. Family Channel Oy:n toimitusjohtaja Hannu Haukka oli perustanut 1980-luvulla kristillisen International Russian Radio and Television (IRR-TV) -medialähetystalon, joka tekee lähetystyötä Kaukoidässä, Lähi-idässä ja Itä-Euroopassa. Yhtiön hallituksen puheenjohtaja Jeffrey Royer oli puolestaan Kansainvälisen juutalais-kristillisen ystävyysseuran (IFCJ) hallituksen puheenjohtaja.

SuomiTV:n johto kuitenkin kiisti jyrkästi kaikki kristilliset vaikutteet. Haukka kertoi Uuden Suomen haastattelussa lokakuussa 2009, että ”on kohtuutonta millään tavalla yhdistää henkilökohtaisia vakaumuksia tähän. En minäkään kysy toimittajien vakaumuksia. SuomiTV on kaupallinen, viihteellinen kanava”.

SuomiTV:n ohjelmatoiminta käynnistyi perjantaina 17. joulukuuta kello 18. Illan ohjelmistossa oli muun muassa kanavan vetonaulaksi noussut Kymppitonni ja suora joulukonserttilähetys Helsingin Valkoisesta salista.

Konsulttien ansaintalogiikka

SuomiTV aloitti henkilökuntansa rekrytoinnin kesällä 2009 näyttävällä kokosivun ilmoituksella Helsingin Sanomissa. Huomasin ilmoituksessa itseäni erityisen paljon kiinnostavan pestin: uutis- ja ajankohtaistoiminnan päätoimittajuuden. Päätin, että tuon paikan minä haluan. Vain kerran elämässä voi päästä perustamaan Suomeen uutta TV:n uutistoimitusta.

Haastattelukutsu tapaamaan yhtiön johtoa tuli pian. Googlasin nettiä pitkin poikin ja etsin mahdollisimman paljon tietoa SuomiTV:stä ja sen emoyhtiöstä Family Channel Oy:stä. Taustatietoa ei löytynyt paljon – lähinnä toimilupahakemus ja joi-takin mainintoja kristillisestä taustasta.

Työhaastattelutilanteessa ei kuitenkaan puhuttu sanaakaan kristillisyydestä, saati muista hengellisistä asioista. Yhtiötä ei kiinnostanut, onko minulla vakaumus vai ei, eikä asia muutoinkaan noussut esille millään tavoin. Sain jännittää valintaa muutama viikon, kunnes päätös tuli. Aloitin SuomiTV:n uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaavana päätoimittajana lokakuussa 2009.

Pian huomasin, etteivät yhtiötä johtaneetkaan sinne valitut työntekijät, vaan erilaiset konsultit. Kanavaluvan hakuprosessia konsultoinut yhtiö jatkoi toimintaansa vakituisen henkilöstön jo astuttua virkoihinsa samaan malliin, kuin oli tehnyt aiemmin jo usean kuukauden ajan. Konsulttitoimiston edustajat istuivat johtoryhmässä antamassa mielipiteitään asioista, jotka kuuluivat meille – yhtiöön oikeasti palkatuille ihmisille.

Yksi konsulteista kehui minulle innoissaan, kuinka ihanaa hänen on päästä perustamaan Suomeen uusia TV-uutisia ja kuinka mahtavaa olisi, kun hän oppisi minulta

kaikenlaisia uutisiin liittyviä asioita. Olin jo kahden työssäoloviikon jälkeen menossa jättämään irtisanomisilmoitukseni yhtiöstä.

Edellä mainitun toimilupakonsulttiyhtiön lisäksi SuomiTV käytti toista konsulttia hoitamaan kanavan viestintää ja kolmatta muuten vain auttamaan kanavan johtoa arkipäivän asioiden pyörittämisessä. Taisipa jossain vaiheessa johtoryhmässä istua enemmän konsultteja kuin omaa henkilökuntaa.

Konsulttien ansaintalogiikka perustuu myytävien työtuntien mahdollisimman suureen määrään – ja sen he SuomiTV:ssä toimiessaan toden totta osasivat. Kanava tuhiasi satojatuhansia euroja konsultteihin samaan aikaan, kun vakinaista väkeä oli jo palkattu tekemään vastaavia asioita. Yksi konsulteista jopa auttoi ohjelmalinjaa tekemään ohjelmaostoja, vaikka kanavalla jo oli omat ohjelmaostajat palkattuna.

Uutisia vai eikö uutisia?

Sain tehtäväkseni perustaa kanavalle uutiset ja uutistoimituksen. Tämä oli mediahistoriallinen tehtävä, sillä edelliset uudet TV-uutiset oli käynnistetty Nelosella vuonna 1998, eli yli kymmenen vuotta aiemmin.

Tehtävä oli alusta alkaen vaativa. Työpaikkahaastattelussa kerroin, että tarvitaan noin kymmenen työntekijää ja joukko avustajia, jotta kanava pystyisi tekemään kunnolliset sähkeuutiset seitsemänä päivänä viikossa. ”Juu, juu”, johto nyökytteli tuoloin, mutta kun aloitin työt, karu todellisuus paljastui: minulle annettiin käyttööni lisäksi neljä toimittajaa.

Uutiset eivät alkaneet vielä silloin, kun kanavan ohjelmisto käynnistyi. Ei vähiten sen vuoksi, ettei käytössä ollut studiota, saati kamerakalustoa, eikä senkään vuoksi, etten ollut tuohon mennessä saanut palkatuksi toimitukseen lisäksi kuin kaksi työntekijää. Rekrytointi oli hidasta ja vaikeaa, kun useat henkilöt kerta toisensa jälkeen kieltäytyivät hyvistäkin palkkatarjouksista epäröidessään siirtymistä uudelle kanavalle.

Jotta toimilupaehdot kuitenkin saatiin edes jotenkin täytetyksi, käynnistin kanavalle Kohti uutisia -nimisen lähetyksen, jossa haastateltiin ajankohtaisia kulttuurielämän ja politiikan kärkihahmoja. Teimme kymmeniä Kohti uutisia -lähetyksiä free-lancereiden voimin ja haastattelimme niihin yhteensä lähes sataa julkisuuden henkilöä misseistä ministereihin. Ensimmäisen lähetyksen vieraina olivat Lauri Tähkä ja Jukka Puotila. Koska studioaikaa ei ollut käytössämme kuin satunnaisesti, kuvattiin juonnot enimmäkseen ulkona Keravan toimitalon pihamaalla tai Helsingin keskustassa.

Kohti uutisia -ohjelmia teimme helmikuulle 2010 saakka, jolloin käynnistyivät oikeiden uutisten valmistelut. Tuohon mennessä olin saanut palkatuksi toimitukseen koko minulle luvatus miehityksen: yhden uutispäällikön, kaksi ankkuria ja yhden toimittajan sekä nettiuutisista vastanneen henkilön. Tällä ryhmällä uutiset käynnistyivät 22. maaliskuuta suorina lähetyksinä Keravan uutishuoneesta.

Uutisankkurit
Jussi Hanhivaara
ja Sari Selin sekä
Tomi Lindblom

kuva: Juna Seila

Olin alun perin suunnitellut, että ehtisimme harjoitella uutisia ainakin kahden viikon ajan päivittäin, jotta saisimme tekniikan toimivaksi ja omat työskentelykäytäntömme sujuviksi. Tästä ei kuitenkaan tullut mitään, sillä konsulttien Britanniaista tilaamaa lavastusta piti hienosäätää eikä lähetystekniikan toimittanut yhtiö pysynyt aikatauluissa. Loppujen lopuksi pääsimme kunnolla harjoittelemaan suoria lähetystyksiä vasta päivää ennen H-hetkeä.

Lähetysten tekniset valmiudet olivat lopulta niin heikot, ettei koskaan tiennyt, ajautuuko suora lähetys kaaokseen vai ei. Yhdessä lähetyksessä sattui niin, että ohjaamon tietokone rikkoutui samaan aikaan, kun ankkurin lukulaite meni epäkuntoon. Monesti jäivät myös vaivalla tehdyt uutisjutut ajamatta ulos, kun niitä ei puutteellisen tekniikan vuoksi saatu valtakunnan verkkoon. Ilman henkilöstön suurta sitoutumista ja kokemusta olisivat lähetykset jääneet lukuisia kertoja ajamatta kokonaan.

SuomiTV:n pääkonttori muutti vuoden 2009 lopussa Pasilaan. Näissä toimistotiloissa ei kuitenkaan ollut sijaa studiolle, joten uutiset jäivät Keravalle. Koko yhtiö muutti saman katon alle Pasilaan juhannuksen jälkeen, ja sinne rakennettu uutisstudio otettiin käyttöön alkusyksystä 2010.

Yhtiön budjetti oli niin tiukka, ettei kesäsijaisiin ollut varaa. Niinpä päätin säästöjen vuoksi kuvauttaa päivittäiset uutiset kesän aikana nauhalle suoran lähetysten sijaan. Samalla pystyimme säästämään neljästä tekniikan ihmisestä yhden pois. Kesällä 2010 kolmea päivittäistä uutislähetystä tehtiinkin 3-4 työntekijän voimin. Tässä luvussa olivat mukana sekä toimituksellinen että tekninen henkilöstö.

Syksyn 2010 tultua uutislähetystyksiä tehtiin uudesta Pasilan uutishuoneesta jonkin aikaa suorina neljästi illassa (kello 17, 18, 19 ja 20), mutta taas pian budjettiin iski leikkuri. Myyntiluvut junnasivat lähellä nollaa, ja säästöä piti saada aikaan. Suurin säästö syntyi siitä, että siirsin uutiset pysyvästi nauhoitetuiksi. Tällöin tarvitsimme enää kaksi tekniikan ihmistä päivittäin vuoroihin muutaman toimittajan lisäksi. Väitän, ettei näin pienellä toimituksella ole tehty valtakunnallisia TV-uutisia missään muualla maailmassa.

Samaan aikaan, kun teimme säästöjä, nostin uutistoimituksen tehokkuutta. Teimme uutisten lisäksi viikoittaisen Fredin vieraana -ohjelman ja erityisprojekteja, kuten tuhansia euroja sponsorirahaa talolle tuoneet autoiluohjelman Saija Ratissa ja keittiöohjelman Sinä olet kokki. Lisäksi teimme tunnin erikoisohjelmat muun muassa Ruotsin kruununprinsessaparin Suomen-vierailusta ja Linnan juhlista 2010. Rahaa ei ollut, mutta toimitus iloitsi siitä, että sai kerrankin tehdä juuri sellaisia ohjelmia, kuin halusi. Tähän tulivat päälle vielä viikoittaiset Viihdeuutiset- ja Uutisviikko -ohjelmat sekä vuoden 2010 alusta viisi kertaa viikossa tulleet ravilähetykset.

Kristillisuus ennen kaikkea

Paria päivää ennen kanavan avajaisia pidettiin Jeffrey Royerin johdolla illalliset uuden yhtiön kunniaksi. Mukana olivat johdon lisäksi taloon siihen mennessä palkatut päälliköt. Illallisilla saimme kuulla, kuinka toimiluvan saaminen ja Royerin mukaantulo rahoittajaksi olivat kuin vastauksia rukouksiin. Tilaisuus oli aito ja kaunis, ja johdon puhe uskostaan lämminhenkistä. Viimeistään tuon illan jälkeen ymmärsimme, että kanavan taustalla leijui vahva kunnioitus kristillisiin elämäntavoihin.

Meiltä työntekijöiltä ei koskaan vaadittu kristillisyyttä saati muutakaan tunnustuksellisuutta. Sen sijaan ohjelmapolitiikassa kristillisyyttä koskevat vaatimukset nousivat esille sitäkin enemmän. Kanavan mainostamien perhearvojen ja sitä sivuaivan kristillisyyden rajaa oli välillä mahdoton ylittää. Tämän huomasi nopeasti myös muu media tehdessään juttujaan SuomiTV:stä.

Suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä 13.1.–30.9.2010 julkaistuista SuomiTV:tä koskevista artikkeleista huomaa, että perhearvot ja niihin liitetty kristillisuus saivat korostetun huomion kanavaa koskevassa kirjoittelussa sen alkutai-paleella. Kun otetaan tarkempaan analyysiin kanavan TV-ohjelmia käsittelevät laajat jutut ja erityisesti 39 artikkelia, joissa oli laajempia arvioita ja kommentteja SuomiTV:n toiminnasta, voidaan todeta, että yli puolet kyseisistä jutuista käsitteli kanavan kristillisyyttä tavalla tai toisella.

Markkinointi & Mainonta esimerkiksi totesi 12. helmikuuta 2010 otsikolla ”Tahattoman retro tv-kanava” että ”amerikkalaisessa mediabisneksessä perhearvot ovat usein koodisana uskonnollisuudelle. Myös SuomiTV on saanut selittää uskonnollisia juuriaan.” Iltalehti puolestaan kirjoitti 22. maaliskuuta 2010 artikkelissaan ”Uskonnollisten liikemiesten kanava”, että ”kanavan pyörittäjien maailmankatsomus on kristillinen, mikä näkyy lähinnä perhearvojen korostamisena”.

Samaan aikaan kanavan pääomistaja ja johto korostivat korostamistaan, ettei SuomiTV ole kristillinen kanava. Kristillisyyden leimasta ei kuitenkaan ollut helppoa pyristellä pois, sillä perhearvot nostettiin esille jatkuvasti niin kanavan kuin median puolesta ja monien mielissä ne olivat yksi ja sama asia. Esimerkiksi Länsiväylä kertoi 4. helmikuuta 2010 ”SuomiTV:n perhearvojen purevan katsojiin”. Samana päivänä Ilta-Sanomien Plus-liite teki laajan raportin SuomiTV:n ajankohtaistoimituksesta otsikolla ”Perhearvot kunniaan”.

Kristillisyyden leimaa oli omiaan vahvistamaan se, että SuomiTV lähetti kanavalaan viikonloppuisin parin tunnin ajan tunnustuksellista ohjelmaa. Erityisesti kristillinen lehdistö iloitsi tästä kaupallisten TV-kanavien ohjelmapolitiikan harvinaisuudesta runsaasti ja avoimesti. Pelkästään tammi-helmikuussa 2010 kaikkiaan 11 lehteä kirjoitti jutun SuomiTV:n kristillisestä ajankohtaisohjelmasta Sunnuntaikatsauksesta. Kotimaa kirjoitti 28. tammikuuta uskontojen olevan kielletty aihe lastenohjelmissa, mutta ”SuomiTV:n sunnuntaiaamujen olevan poikkeus”. Uusi Tie otsikoi 4. helmikuuta 2010 ”uusien kristillisten uutismedioiden avartavan maailmaa”.

Homot ja avionrikkojat muualle

Perhearvot ja niiden taustalla olleet kristilliset ajatukset näkyivät SuomiTV:n ohjelmistossa monella tavoin. Uutistoimituksessa kanavan saama leima tunnistettiin, ja yritimme tehdä kaikkemme, jotta emme ainakaan osaltamme olisi tätä leimaa vahvistamassa. Aloimmekin toimia kanavan julkista imagoa vastaan, ja yritimme kaikin keinoin välttää uskonnollisten aiheiden käsittelyä uutisissa, sikäli kuin se vain oli päivän uutisagendan mukaan mahdollista.

Yhtiön johto ja pääomistaja eivät koskaan tulleet ehdottamaan meille kristillisiä aiheita tai ihmettelemään, miksi emme niitä käsitelleet. Päätösvalta SuomiTV:n uutisissa oli yksin uutisilla. Tämän ehdon olin johdolle työni alkaessa asettanut, ja sitä johto myös kunnioitti.

Kanavan muun ohjelmiston tilanne oli toinen. SuomiTV:n kiellettyjä aiheita olivat etenkin avionrikkojat ja homoseksuaalit. Toukokuussa 2010 nousi lehtien otsikoihin tieto siitä, että SuomiTV oli poistanut tanskalaisen Suuria unelmia -sarjan jaksoista avioliiton ulkopuolista suhdetta esittäneen kohtauksen. Iltalehti kirjoitti 8. toukokuuta asiasta otsikolla ”Pettäjät pois ruudusta” ja kertoi, että ”kahden eri tahoilla naimisissa olevan opettajan keskinäinen kähmintä oli liikaa SuomiTV:lle”.

Sensurointi uutiset jatkuivat monien lehtien kolumneissa koko toukokuun ajan. Karjalainen kirjoitti 16. toukokuuta otsikolla ”Aku Ankan uudet housut”, että ”SuomiTV on lähtenyt tielle, jolta on joko äkkiä palattava häntä koipien välissä takaisin pahaan maailmaan tai yhtiön on haettava palvelukseen noin 5 000 tiukkapipoista moraalinvartijaa”. Iisalmen Sanomat puolestaan totesi 19. toukokuuta otsikolla ”Suomi vs. Kuu”, että ”SuomiTV on mainio työkalu itsepetokseen, kun todellisuus ahdistaa”.

Jotta perhearvoja halventavaa materiaalia ei olisi päässyt ruutuun, kanavalla työskenteli jonkin aikaa henkilö, jonka erityinen tehtävä oli tarkastaa ohjelmat etukäteen ja ilmoittaa, jos niissä oli jotain kanavalle mahdollisesti sopimatonta: siis aviorikoksia, homoseksuaalisuutta tai vaikkapa uskontoa halventavaa aineistoa.

Homoihin suhtauduttiin erityisen ankarasti. Esimerkiksi silloin, kun kanavalle valittiin sääätietoja välittävää yhtiötä, nousi esille pelko siitä, että ruutuun saattaisi tulla meteorologiksi säätä ennustamaan julkisesti homoseksuaali. Tämän jälkeen tehtiinkin päätös sen sääyhtiön puolesta, joka oli tässä mielessä toista turvallisempi. Lisäksi pannaan joutui muun muassa vuosien takaa uusintana nähdyn kotimaisen Korkeajännitystä-sketsisarjan jakso, jossa kaksi näyttelijämiestä oli homoina kappissa. Vastaavia esimerkkejä poistetuista kohtauksista on useita.

Kanavan tabuista kertoo, että vaikka kanava on ilmoittanut muuttaneensa profiiliaan aiempaa nuorekkaammaksi, homoseksuaalisuus on yhä vaikeaa SuomiTV:lle. Toki saattaa olla pelkkää sattumaakin, että SuomiTV pudotti marraskuussa 2011 Conan O'Brienin ohjelmastaan juuri sen jakson, jossa kaksi homomiestä vihittiin avioon, kuten Ilta-Sanomat 16. marraskuuta 2011 paljasti. ”Syynä on materiaalin toimitusvirhe, kyseistä nauhaa ei yksinkertaisesti ole”, selitti kanavan operatiivinen johtaja Miikka Muurinen lehdelle.

Nettiä se olla pitää

Rahan tuhlauksella ei tuntunut olevan rajoja SuomiTV:n toiminnassa – ainakaan sen ensimmäisenä vuotena. Ohjelmia ostettiin hullun lailla niin kotimaasta kuin ulkomailta, ja satoja tunteja eri jaksoja jäi makaamaan hyllyille ajamattomina, kun niille ei löytynytäkään lähetyisaikaa. Tekniikka oli uusinta ja kalleinta HD-tasoa. Mitatilatut matot ja Natuzzin nahkasohvat täyttivät toimiston.

Samaan aikaan nettitoimintaan kului satojatuhansia euroja kuin pohjattomaan kassaan. SuomiTV:n pääomistaja oli erityisen innostunut uuden median suomista mahdollisuuksista TV-bisneksen kasvattamiseksi. Kanavalle palkattiin online-päällikkö, joka puolestaan palkkasi itselleen kaksi apulaista. Online-osasto olikin pitkän aikaa suurempi kuin kanavan uutistoimitus. Käytännössä kaikki mahdollinen nettiin liittyvä – pienistä koodaustöistä mittaviin strategisiin suunnitelmiin – tehtiin kuitenkin talon ulkopuolella tai konsulteilla.

Kanavan online-toiminta perustui teknisyyden riemuvoittoon käytettävyyden ja yleisöä kiinnostavan sisällön sijasta. Hyvänä esimerkkinä käy se, että kanavan nettisivut kaatuivat, kun suosittu Fort Boyard – Linnake -ohjelman yleisöäänestys käynnistyi. Nettisivut oli optimoitu vain muutamalle sadalle yhdenaikaiselle kävijälle, eivätkä kalliit konsulttien palvelimet ja ohjelmistot kestäneet muutaman tuhannen hengen kävijämäärää.

SuomiTV:lle avattiin suurin saatesanoin netti-TV maaliskuussa 2010. Avajaisia juhlittiin median ja kutsuvieraiden edessä liikenneministeri Suvi Lindénin maagisella napinpainalluksella. Kallis investointi meni täysin hukkaan. Lähes olemattomalle käytölle jäänyt netti-TV suljettiin kokonaan säästöjen vuoksi toukokuussa 2011.

SuomiTV:stä Fox Finlandiksi

Suomalaisen kulttuurin huono tuntemus yhdistettynä rehvakkaaseen amerikkalaiseen innostuneisuuteen oli osasy siihen, miksi SuomiTV lopulta ajautui miljoonatappioihin. Johdolla ei ollut kokemusta suomalaisesta kaupallisesta televisiosta, ja vain kovin harva työntekijäkään oli koskaan ollut televisiossa töissä. Konsulttien tekemät ylitsevuotavat ennustukset siitä, että koko Suomi odottaa henkeään pidätellen perhearvoja kunnioittavan kanavan perustamista olivat jo heti alussa omiaan ajamaan veneen väärille vesille. Uusi televisiotoimija ei voinut ymmärtää myöskään sitä, etteivät mainostajat ryntää suurin joukoin SuomiTV:tä tukemaan pelkästä mainostamisen ilosta.

Pääomistaja Jeffrey Royer kysyi minulta usein, miksi uutisemme ovat enimmäkseen vain vajaan kymmenen minuutin mittaisia. Hän olisi halunnut kanavalle tunnin uutislähetysten, jossa on analyysejä, suoria ulkomaan osuuksia ja pitkiä sääennustuksia. Yritin vastata hänelle aina niin kärsivällisesti kuin osasin, ettei 4–5

ihmisellä kovin pitkiä lähetyksiä tehdä. Samaan hengenvetoon hän jo ehdotti, että tilaisimme jättisuuria kosketusnäyttöjä, joiden edessä ankkuri voisi juontaa lähetystä. Tämä oli mahdotonta, sillä meillä ei ollut rahoja edes ylimääräiseen pieneen TV-ruutuun, josta nähdä oman kanavamme ohjelmistoa uutishuoneessa.

Kaiken kaikkiaan SuomiTV:n lyhyttä historiaa on varjostanut ailahtavuus ja äkkiväärä päätöksenteko. Kanavan ensimmäinen ohjelmajohtaja sai lähteä vain puolen vuoden pestin jälkeen ja hänen seuraajansa niin ikään muutaman kuukauden jälkeen. Tämän jälkeen kanavaajohtajuus siirtyi minulle päätoimittajuuden lisäksi – ja minäkin sain potkut muun uutistoimituksen kera toukokuussa 2011. Toimitusjohtajia oli kahdessa vuodessa kaikkiaan kolme, ja myös kanavan myyntiryhmässä vaihtuvuus on ollut hurjaa. Kanavan työntekijämäärä oli vuoden 2011 lopussa enää 9 henkeä, kun se parhaimmillaan keväällä 2010 hipoi 40:tä.

SuomiTV lopetti oman uutis- ja ajankohtaistoimituksensa toukokuussa 2011 ja lopetti samalla uutisten lähettämisen viideksi kuukaudeksi. Kanava sai toimilupa-ehtojensa rikkomisesta viestintävirastolta huomautuksen syyskuussa 2011. Sittemmin kanavalla alettiin nähdä päivittäin parin minuutin verran STT:n toimittajan lukemia radiouutisia.

Säästöt ovat jatkuneet kovina lukuisten irtisanomisten jälkeenkin. Kesällä 2011 SuomiTV lähetti ohjelmia vain 3–4 tuntia vuorokaudessa. Lisäksi yhtiö lopetti kaiken oman ohjelmatoimintansa ja ulkoisti lähetystekniset palvelunsa.

Syksyllä 2011 SuomiTV lanseerasi itsensä uudelleen jälleen kerran. Muun muassa kanavan katsotuin ohjelma Kymppitonni lakkautettiin. Uudella ohjelmistolla haluttiin muuttaa kanavan katsojaprofiili aiempaa nuorekkaammaksi. Aseksi otettiin päivittäinen Conan O'Brienin show.

Tammikuussa 2012 SuomiTV:n omistus pohja muuttui, kun Jeffrey Royer myi omistuksensa 20th Century Foxin sisaryhtiölle Fox International Channelsille. 16. huhtikuuta alkaen SuomiTV on nimeltään FOX. Uusi omistaja kertoi tiedotteessaan 17. tammikuuta, että "SuomiTV:hen panostamamme sijoituksen ansiosta suomalaiset katsojat saavat loistavan kanavan, joka heijastaa juuri suomalaisia kiinnostavia aiheita ja suomalaisten omaa kulttuuria".

Pitkältä, työläältä ja monilta osin kivikkoiselta SuomiTV:n tulevaisuus kuitenkin näyttää – ainakin katsojalukuja tarkasteltaessa. Tammikuussa 2011 kanavan katsotuin ohjelma Kymppitonni keräsi 75 000 katsojaa, joulukuussa eniten katsottu elokuva 67 000 katsojaa ja tammikuussa 2012 eniten katsottu Supertehtaat enää 56 000 katsojaa.

VTT Tomi Lindblom on viestintäyrittäjä. Hän toimi SuomiTV:n vastaavana päätoimittajana 2009–2011.

MOTkotusta ilmastonmuutoksesta

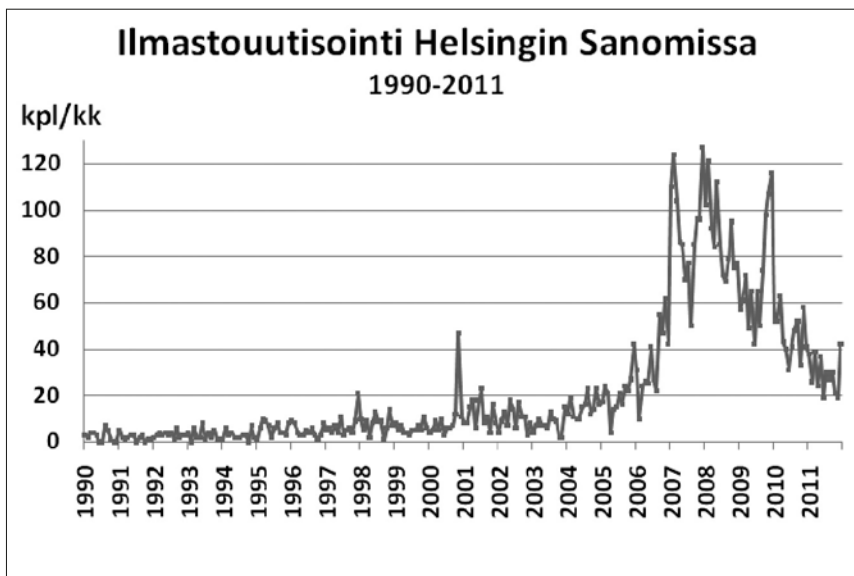
Huoli ilmastonmuutoksesta on viime vuosina tuottanut paljon uutisia. Uutisointia on välillä moitittu ilmastoriskien liioittelusta. Tutkimustietoon pohjautuvalle rakentavalle kriittisyydelle on ilmastokeskustelussa selvä tarve.

Ilmastonmuutokseen liittyy paljon epävarmuuksia, joita niin sanotut ilmastoskeptikot ovat tarmokkaasti hyödyntäneet: ilmaston lämpenemistä ei ole vakuuttavasti todistettu, ja jos onkin, lämpenemisen syynä ei ole ihmisen toiminta, tai vaikka olisikin, lämpeneminen itse asiassa on hyväksi, ja vaikkei olisikaan, muutoksen torjuminen on teknisesti mahdotonta. Jos ratkaisuja löydetään, ne ovat nykyisessä taloustilanteessa liian kalliita, ja jos halpoja keinoja keksitään, ne ovat liian epävarmoja. Ilmastonmuutos on niin moniulotteinen ongelma, että sopivasti näkökulmia vaihtamalla vastaväitteiden ketjua voidaan jatkaa loputtomiin.

Ilmastonmuutos kuului muutama vuosi sitten suomalaisten suuriin huolenaiheisiin, mutta talouskriisin ja kahden kylmän talven jälkeen huoli lämpenemisestä hälventyi ainakin osittain. Ilmastouutisoinnin huiput osuivat Suomessa vuosien 2007 ja 2008 leudoille alkukuukausille (Kuvio 1). Myös Kööpenhaminan ilmastokokous joulukuussa 2009 herätti paljon huomiota, osin siksi, että samaan aikaan ilmastoskeptikot arvostelivat voimakkaasti ilmastotutkijoita. Nykyisin aiheesta uutisoidaan suunnilleen yhtä paljon kuin viime vuosikymmenen puolivälissä.

Vaara ei kuitenkaan ole ohi. Päinvastoin, ilmastotutkijat ovat yhä vankemmin sitä mieltä, että ihmisen toiminnan takia ilmasto on muuttumassa vaarallisella tavalla (esim. Füssel 2009; Gosling ym. 2011). Entistä varmempi tutkimustieto ei ole suoraviivaisesti helpottanut yhteiskunnallista keskustelua ja poliittista päätöksentekoa. Yksinkertaisia ratkaisukeinoja ei ole näköpiirissä, eikä lyhyen aikavälin pulmia painottavassa julkisessa keskustelussa ole helppoa käsitellä ilmastonmuutoksen kaltaisia, vuosisatojen yli kurkottavia ongelmia.

Ilmastoskeptikot – tai ilmastokriitikot ja niin kutsutut denialistit eli ilmastonmuutokset olemassaolon kieltäjät – ovat monimuotoinen joukko ihmisiä ja ryhmittymiä, jotka suhtautuvat eri syistä kriittisesti ilmastotieteen valtavirtaan (Lyytimäki 2009, 138). Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa skeptikoiden toiminta on ollut näkyvää. Sen sijaan useissa muissa maissa skeptikot ovat päässeet valtaajaisuuksien melko harvoin (Painter 2011). Viime vuosina myös Yhdysvalloissa uuti-

Kuvio 1. Ilmastouutisoinnin kehitys

Kuviossa on hakusanalla ”ilmastonmuutos” löytyneet jutut Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta. Vajaa kolmannes näistä jutuista keskittyy ilmastokysymyksiin (Lyytimäki 2011). Loput jutut mainitsevat ilmastomuutoksen, mutta käsittelevät pääasiassa muita aiheita, kuten taloutta, energiantuotantoa tai muita ympäristökysymyksiä.

sointi on yhä selkeämmin painottanut tutkijoiden valtavirran näkemyksiä. Sen sijaan mielipidekirjoittelussa skeptikot ovat olleet edelleen näkyvästi esillä (Hoffman 2011). Erityisesti verkkokeskusteluissa yksikin uuttera kirjoittelija voi domioida useita keskusteluita.

Suomen valtamediassa ilmastoskeptikoiden näkemyksiä on tuonut esiin näkyvimmin Yleisradion kriittiseen journalismiin erikoistunut MOT-ohjelma. Ohjelmaa on moitittu ympäristönsuojeluvastaisuudesta ja erityisesti yrityksistä kiistää ihmisen aiheuttama ilmastomuutos tai sen vaarallisuus. Kriitikoihin kuuluu muun muassa tiedetoimittaja Pasi Toiviainen, joka on suominut ohjelmaa harhaanjohtavien mielikuvien luomisesta ja katsojien tarkoitushakuisesta sumuttamisesta (Toiviainen 2007, 242–244). Toisaalta verkkokeskusteluissa ohjelmaa on pidetty lähes sankarillisena oikean tiedon puolustajana ja tärkeänä ”ilmastohysterian” vastapainona (Lyytimäki 2010).

Jääkausihälytys!

MOT-jakso ”Jääkausihälytys” tarjoaa kuvaavan esimerkin ilmastoskeptikoiden toiminnasta. Toukokuussa 2011 ensilähetetty ohjelma herätti suhteellisen vilkkaan

keskustelun. Ohjelma uusittiin saman vuoden lokakuussa. Ohjelman blogisivulle (<http://blogit.yle.fi/mot/ilmastovaltaa-valvomassa>) kertyi lokakuun loppuun mennessä noin 200 kommenttia, joissa ohjelmassa esitetyistä väitteistä kiisteltiin kitkeräänkin sävyyn.

Ohjelman ytimenä oli kiista, joka rakennettiin Suomen Ilmatieteen laitoksen ja yksittäisten skeptikoiden välille. Kiista taustoitti perusväitettä, jonka mukaan maapallo ei tulevaisuudessa lämpene ihmisen aiheuttamien päästöjen takia, vaan kylmenee auringon aktiivisuuden muutosten takia.

Ohjelma pyrki synnyttämään Goljat–Daavid-asetelman, jossa valtion tutkimuslaitos edusti väärässä olevaa valtavirtaa ja kaksi kriittistä asiantuntijaa oikeassa olevia toisinajattelijoita. Kriitikot esiteltiin Turun yliopiston tilastotieteilijäksi ja avaruustutkimuksen johtajaksi Pietarin Pulkovan observatoriosta. Haastateltujen asiantuntijoiden näkemysten lisäksi ohjelmassa esitettiin joitakin ulkomaisia tutkimustuloksia, joilla pyrittiin osoittamaan huoli ilmaston lämpenemisestä perusteettomaksi. Ohjelmassa ei kyseenalaistettu näiden tutkimusten menetelmiä tai tuloksia. Tältä osin ohjelma hyödynsi ilmastoskeptikoiden usein käyttämää taktiikkaa, jossa suuresta määrästä tutkimuksia ja selvityksiä seulotaan esiin ja poimitaan yksipuolisesti ainoastaan ne tiedon hippuset, jotka tukevat omaa näkökulmaa.

Ohjelmassa väitettiin, että suomalainen asiantuntija oli huomannut vakavan virheen Ilmatieteen laitoksen yhdessä tutkimuksessa käyttämässä menetelmässä. Katsojille ei kuitenkaan selitetty ymmärrettävästi, miksi Ilmatieteen laitoksen tutkijoiden menetelmä oli kehu. Vaikka katsoja olisi keskimääräistä valistuneempi, pikaiset maininnat pienimmän neliösumman menetelmästä, ARIMA-mallista tai autokorrelaatiosta tuskin kertovat kovin paljon.

Yksinkertaistettujen rautalankamallien rakentamisen sijaan ohjelma kiiruhti julistamaan tuomion, jonka mukaan ilmastotutkijoiden käyttämä menetelmä hylättiin tilastotieteessä jo 1970-luvulla. Yksittäisestä esimerkistä lähtenyt kritiikki yleistettiin tilastotieteilijän ivallisella äänensävyllä esittämään arvioon, jonka mukaan Ilmatieteen laitoksen tutkijat toimivat ”jumalaisen ilmoituksen” ohjaamina. Ilmastomallien antamat pahimmat tulokset ilmaston jopa 14 asteen lämpenemisestä tilastotieteilijä kumosi pelkkään arkijärkeen vetoamalla: ”Kylähän sen nyt jokainen tietää, että se on mahdoton ennuste.”

Ohjelmassa ei tarjottu maallikolle riittäviä eväitä ymmärtää kiistaa ja arvioida eri osapuolten argumenttien oikeellisuutta. Erimielisyys ilmastomallien luotettavuudesta olisi antanut kiinnostavan lähtökohdan kuvata tutkimusmenetelmiä, joita tutkijat työssään käyttävät. Juuri tämän pitäisi olla tiedejournalismin perustehtävä. Ympäristötieteiden tuloksista riittää puhetta, mutta menetelmiä valotetaan julkisuudessa vain harvoin. Tulospainotteinen uutisointi on omiaan pitämään yllä hedelmätöntä eipäs–juupas-kiistelyä, jossa monimutkaisesta todellisuudesta eri tavoin tuotetut tiedot voivat joutua turhan päiten toisiaan vastaan.

Rautalankamalleja tarvitaan

Ohjelmassa olisi voitu pohtia esimerkiksi perustavaa eroa fysikaalisten ja tilastolisten mallien välillä. Fysikaaliset mallit perustuvat luonnonlakien ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseen. Sen sijaan tilastollisten mallien rakentamiseen ei tarvita tietämystä taustalla mahdollisesti olevista tekijöistä ja lainalaisuuksista, eli ne ovat matemaattisia todennäköisyyksien kuvauksia. Tilastollisella mallilla voidaan aiempien säätilatietojen perusteella väittää, että esimerkiksi kesän lämpötila on tietyllä todennäköisyydellä korkeampi kuin talven lämpötila. Fysikaalisen mallin pohjalta sama päätelmä voidaan esittää, kun tiedetään, mitkä pääasialliset syyt johtavat talven ja kesän erilaisiin lämpötiloihin.

Tilastotieteilijä voi olla oikeassa väittäessään, että tilastotieteellisessä mielessä ilmastomallit ovat puutteellisia, mutta tämä on harhaanjohtavaa yksinkertaisesti siksi, että tyypilliset ilmastomallit eivät ole tilastollisia malleja. Pelkästään tilastolisiin todennäköisyyksiin tukeutuminen olisi järjenvastaista tilanteessa, jossa monet ilmastoon vaikuttavat fysikaaliset ja kemialliset syy-seurassuhteet tunnetaan.

Ilmastomallit eivät toki tuota varmoja tuloksia. Myös huonosti tunnettuja ilmiöitä riittää, ja ilmaston pitkän aikavälin kehitystä arvioitaessa millä tahansa menetelmällä saadut tulokset ovat parhaimmillaankin suuntaa-antavia. Avoin keskustelu erilaisista epävarmuuksista ja tietoaukoista voikin viedä ilmastopolitiikkaa roimasti eteenpäin (van der Sluijs ym. 2010). MOT-ohjelman pyrkimyksenä näytti kuitenkin olevan menetelmien avoimen ja kriittisen vertailun sijaan kiistelystä toisen osapuolen mustamaalaaminen. Tämä on ilmastokeskustelussa valitettavan yleistä (Lyytimäki 2010; Hoffman 2011).

MOT:n ohjelma hyödynsi yksipuolisesti ja kriittittömästi tilastotieteilijän näkemyksiä Ilmatieteen laitoksen uskottavuuden murentamisesta ja pyrki kyseenalaistamaan ilmastotutkijoiden toimintaa ja motiiveja laajemminkin. Ohjelmassa luotiin virheellinen mielikuva, jonka mukaan ilmastotutkijat eivät ota huomioon auringon säteilyn muutosten vaikutusta ilmastoon. Haastateltu venäläinen asiantuntija esitettiin ulkomaisena auktoriteettina, joka vakuutti maapallon olevan kylmenemässä auringon säteilyn muutosten takia. Ohjelmassa ei mainittu, että tutkimukset painottavat yleisesti sitä, että auringon säteilyn muutokset selittävät lämpenemiskehityksestä vain pienen osan.

Ilmastotutkijoita syytettiin myös riskien liioittelusta ja harhaanjohtavasta lämpötilakäyrien esittämisestä. Ohjelmassa näytettiin Ilmatieteen laitoksen eri vuosina julkaisemia lämpötilagraafeja, joiden väitettiin tarkoitushakuisesti korostavan lämpenemistä. Ilmatieteen laitoksen tutkijan kommentti, jonka mukaan käyrien esitystapaa on muutettu ”ihan tällaisen selkeyden vuoksi”, saatettiin tällä kommentilla epäilyttävään valoon.

Ilmastotutkimuksen uskottavuutta murennettiin myös varsin kaukaa haettujen esimerkkien avulla, kuten kuvauksella Merentutkimuslaitoksen hajottamisesta ja osittaisesta yhdistämisestä Ilmatieteen laitokseen. MOT-ohjelman tulkinta muutti

politiikkojen tekemän päätöksen muutta mutkitta Ilmatieteen laitoksen vallan- ja rahanhaluiseksi laajentumispyrkimykseksi. Perinteikkään Merentutkimuslaitoksen lakkauttamiseen liittyi paljon kiistelyä, eikä se välttämättä ollut viisas päätös. Ilmastotutkimuksen sijaan lakkautuksen syitä olisi kuitenkin ollut luontevampaa etsiä vaikkapa valtionhallinnon säästötalkoista.

Ei huolta huomisesta

Yksi ilmastotutkijoiden huolenaihe on ollut se, että riskien painottaminen johtaa ihmisten apaattisuuteen ja toivottomuuteen ylivoimaisilta tuntuvien ongelmien edessä. Skeptikot taas ovat syyttäneet ilmastokysymyksistä huolestuneita riskien liioittelusta, joka ympäristönsuojelun sijaan palvelee poliittisia tai taloudellisia tarkoituksia.

Ohjelma ylitti kuitenkin itse useimmat riskiarviot maalatessaan uhkakuvia ilmaston viilentymisestä: ”Kaikki taivaan merkit viittaavat nyt siihen, että ihmiskunnalla on edessään uusi pieni jääkausi, samanlainen kuin 1600-luvun lopulla. Silloin suurina kuolonvuosina tunnettu kylmä ilmastonjakso tappoi kolmanneksen Suomen väestöstä.” Ohjelman tekijöitä tämä katastrofiennuste ei suuresti huoletta-
nut. Synkistelyn sijaan ohjelman loppupäätelmät valoivat uskoa Suomen ja ihmiskunnan hyvinvointiin: ”Onneksemme maailmassa ei ole pulaa fossiilisista polttoaineista”. Syytä huoleen ei nähty, sillä hiilipäästöjä ei pidetty ongelmana, vaan pikemminkin siunauksena. Viimeisetkin maakaasuesiintymät loppuun käyttämällä saisimme paljon energiaa ja pari vuosisataa aikaa kehittää uutta tekniikkaa.

Tutkimustiedon perusteella tulevaisuuteen on kuitenkin vaikea suhtautua näin huolettomasti jo siksi, että fossiilisten polttoaineiden käytöstä seuraa muitakin ongelmia kuin ilmaston lämpeneminen. Valtamerten vähittäinen happamoituminen ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden kasvun takia on yksi tällainen ongelma. Siihen ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota (Lyytimäki 2009).

Miten puhua ilmastosta?

Ilmastonmuutos on moniulotteinen ja pitkäkestoinen ongelma. Pelkkä väärinkäytöksiä paljastava ja ongelmia etsivä kriittinen journalismi ei vie keskustelua riittävästi eteenpäin. Tarvitaan myös toimintamahdollisuuksia avaavaa, rakentavan kriittistä journalismia, jossa nostetaan esiin uusia tai unohtuneita ratkaisumahdollisuuksia monipuolisesti.

Avarakatseiselle journalismille riittää vastattavaa: Miksi Suomessa ei ole kehitetty määrätietoisesti maatilojen biokaasun tuotantoa, jonka avulla voitaisiin tuottaa uusiutuvaa energiaa, käsitellä jätteitä ja helpottaa vesien rehevöitymisongelmia? Miksi suuren pinta-alan ja harvan asutuksen maassa on hajautetun energian-

tuotannon sijaan keskitytty ydinvoiman kaltaisiin keskitettyihin energiantuotannon ratkaisuihin? Oliko taannoinen autoverouudistus tehokas tapa vähentää liikenteen päästöjä, kun verotuksen työmatkavähennyksillä samaan aikaan kannustetaan autoiluun? Mikä pidättelee puurakentamista? Kärsivätkö tai hyötyvätkö jotkut kohtuuttomasti ilmastopolitiikan tehottomuudesta tai politiikan tehostamisesta?

Ihmisen aiheuttama ilmastomuutos ei edelleenkään ole mielipidekysymys (Heikura 2008), vaan tieteellinen tosiasia. Tiede on määritelmällisesti itseään korjaavaa, joten on periaatteessa mahdollista, että ilmastotutkijoiden enemmistö on väärässä. Kyseessä olisi kuitenkin evoluutioteorian kumoutumisen kaltainen tieteellinen mullistus. Näin epätodennäköistä jymyutusta ei käytännössä kannata odottaa. Tämän toivoisi olevan selvä lähtökohta niin tavallisille kansalaisille kuin kriittisille journalisteillekin. Toisaalta, evoluutioteorian tueksi on kertynyt tutkimusta jo yli 150 vuotta, mutta epäilijät ovat yhä vahvoja uskossaan.

Jari Lyytimäki on vanhempi tutkija Suomen ympäristökeskuksessa. Hän on tutkinut ilmastouutisointia muun muassa Suomen Akatemian CAST-hankkeessa (www.ymparisto.fi/syke/cast).

LÄHTEET

- Füssel H-M. (2009). An updated assessment of the risks from climate change based on research published since the IPCC fourth assessment report. *Climatic Change* 97(3-4): 469-482.
- Gosling S.N., Warren R., Arnell N.W., Good P., Caesar J., Bernie D., Lowe J.A., van der Linden P., O'Hanley J.R. Smith S.M. (2011). A review of recent developments in climate change science. Part II: The global-scale impacts of climate change. *Progress in Physical Geography* 35(4): 443-464.
- Heikura E-K. (2008). Ilmastomuutos ei ole mielipide. Teoksessa: Jaakkola, Maarit (toim.). *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*. ss. 79-82.
- Hoffman A. (2011). Talking past each other? Cultural framing of skeptical and convinced logics in the climate change debate. *Organization & Environment* 24 (1):3-33.
- Lyytimäki J. (2009). *Jälkeemme vedenpaisumus? Ilmastomuutoksen ja merien suojelun ekologiset kynnsarvot*. Gaudeamus, Helsinki
- Lyytimäki J. (2010). Naurua ilmassa: Koominen vähättely ilmastotutkimusta käsittelevässä verkkokeskustelussa. *Kulttuurintutkimus* 27(2): 17-29.
- Lyytimäki J. (2011). Mainstreaming climate policy: the role of media coverage in Finland. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change* 16(6): 649-661.
- Painter J. (2011). *Poles apart. The international reporting of climate scepticism*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford.
- van der Sluijs J., van Est R., Riphagen M. (2010). Beyond consensus: reflections from a democratic perspective on the interaction between climate politics and science. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 2(5-6): 409-415.
- Toiviainen P. (2007). *Ilmastomuutos*. *Nyt. Muistiinpanoja maailmanlopusta*. Otava, Helsinki.

Ne jyrää meitin?

Suomalainen tutkimusuutisointi ja Venäjä

Venäjän Suomelle edustama suoranainen sotilaallinen turvallisuusuhka on edelleen Suomessa uutinen. Tähän on toki hyviä, historiallisia syitä. Pohtia kuitenkin sopii, kuljemmeko me suomalaiset – ja media siinä vanavedessä – autopilotilla vanhoja viholliskuvia yhä uudelleen lämmittäen ja hämmentäen.

Media intoutuu helposti rustaamaan toinen toistaan iskevämpiä otsikoita Venäjstä ja mitä hurjimpia juttuja, ilman että se pysähtyy pohtimaan, mikä on tarinoiden todellinen laita ja mikä niiden rooli on kielteisten Venäjään liittyvien stereotyyppien pönkittämisessä. Hyvästä esimerkistä käy syyskuun lopulla 2011 julkaistu Maanpuolustuskorkeakoulun raportti Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi (Forss et al. 2011) ja sen osakseen saama uutisointi.

Myönnettäköön, että raportti oli median kannalta samalla kertaa sekä herkullinen että vaikea pala. Herkullinen se oli siksi, että joukko enimmäkseen jo eläköityneitä sotilaita julkaisee arvostetun Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) julkaisusarjassa raportin, jossa esitetään Venäjän sotilaallisen varustautumisen olevan kasvamassa. Lisäksi raportti katsoo, että Venäjän sotilaallinen painopiste on huolestuttavasti siirtymässä lounaaseen ja siten myös maamme rajojen läheisyyteen. Johtopäätös on selvä: Venäjän sotilaallinen valmius on kasvamassa rajusti samalla, kun koko läntinen Eurooppa ja Suomi mukaan luettuna vähentää omaa varustautumistaan. Venäjän uhka on kasvussa!

Vaikean raportista tekee se, että kyseessä on tieteellisen tutkimuksen tulos, eli julkaisu, joka sisältää faktoja ja kylmäpäistä tulkintaa niiden pohjalta. Lienee selvää, että journalistien on vaikea ainakaan kovin nopeasti ottaa kantaa yksittäisten tutkimusten pätevyyteen: MPKK:n asema vakuuttaa toimittajat työn laadusta, ja tähän heidän on tyydyttävä. Vai onko?

Raportissa on kaksi ongelmaa: ensinnäkin se lukee tilastoja varsin tarkoitushakuisesti. Se esittää lähinnä lukuja, jotka tukevat sen omia johtopäätöksiä, eli Venäjän sotilaallisen kyvyn ja samalla implisiittisesti myös sen Suomelle aiheuttaman uhan kasvua. Toiseksi raportti pitää Venäjän aikeita jo käytännössä toteutuneina ja vihjaa kasvavan kyvyn ohella Venäjän aggressiivisista aikeista lännen ja myös Suomen suunnalla. Lisäksi raportti pelottelee Saksan ja Venäjän tiivistyvän yhteistyön mahdollisilla negatiivisilla turvallisuuspoliittisilla vaikutuksilla. Raportista jää

yleisvaikutelmaksi, että Suomi on vakavassa vaarassa Venäjän suunnalta ja että sen olisi pikaisesti reivattava kurssiaan pitääkseen omasta puolustuksestaan parempaa huolta (raportin kritiikistä, ks. Visuri 2011).

Kuten arvata saattoi, media hotkaisi raportin suihin. Heti raportin ilmestymisen jälkeen lähes kaikki johtavat mediat uutisoivat sen. Otsikot olivat varsin näyttäviä. Helsingin Sanomat summasi raportin: "Sotilastutkijat: Suomen lähellä 'syvenevä epävarmuustila'" (20.9.2011). Kokoomuksen nettilehden Verkkouutisten mukaan "Sotilasasiantuntijat varoittavat Venäjän voimistumisesta" (24.9.2011). Verkkouutiset syvensi raporttia haastatteleamalla sotatieteiden tohtoria evp. Jarno Limnellia. Tämä kiitteli raporttia siitä, että se puhuu "selkeästi vanhemman sodan kuvan säilyttämisen tärkeydestä". Kaikkein runollisimmaksi äityi verkkolehti Uusi Suomi, jonka otsikko "Sotilaallinen isku Suomeen? 'Meillä ei olisi ketään, joka vastaisi tuleen'" tuskin jättää lukijoitaan epä tietoisiksi raportin hurjimmista tulkinnoista. Oikeastaan vain Yle turvautui varsin neutraaliin otsikkoon "Tutkimus: Venäjä vahvistanut armeijaansa Suomen lähellä" (20.9.2011).

Ajan kuluminen kuitenkin loivensi uutisten kärjen. Helsingin Sanomien ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimittaja Kari Huhta – joka oli myös Hesarin alkuperäisen uutisoinnin takana – palasi teemaan uutisanalyysillä 22.9.2011. Siinä hän toteaa, että itärajan takana on itse asiassa tapahtunut varsin vähän varustautumista. Suuria muutoksia tehdäänkin lähinnä Suomessa, sillä maassamme on käynnissä säästöjen lisäksi asevoimien rakenteen ja tehtävien uudistaminen ja osin myös supistaminen. Samalla Suomen perinteistä suurta reserviä aiotaan pienentää. Huhta asettaakin raportin näihin kehyksiin ja näkee sen perinteisen maanpuolustusajattelun edustajien vastaiskuksi uudistuksia vastaan: viime kädessä raportti ja sen osakseen saama uutisointi kertoo ehkä enemmän tekijöistään ja meistä suomalaisista ja puolustusajattelustamme kuin Venäjästä.

Jos Huhdan kirjoitus olisi jäänyt viimeiseksi sanaksi, voisi suomalaista mediaa onnitella varsin linjakkaasta toiminnasta. Toisin kuitenkin kävi, sillä Iltalehti palasi teemaan lauantain 19.11.2011 numerossaan. MPKK:n raporttiin tukeutuvassa, näyttävästi kuvitetussa jutussaan Iltalehti ilmoitti, että Venäjän hyökätessä "Suomi kaatuisi hetkessä".

Kokoaukeaman juttu on rakennettu taustagrafiikan varaan. Siinä punaisella maalattu Venäjä hyökkää lukuisten punaisten nuolien kuvaamana sinisen Suomen kimppuun. Kyseessä on "strateginen isku", johon uutisen mukaan Venäjä kykenee nopeasti, vain tuntien varoajalla. Viestin purevuutta tukee kartta, jossa on räjähdyslieskoin esitetty joukko "iskukohteita", joihin venäläisten voi odottaa ensimmäiseksi Helsingissä iskevän. Jutun mukaan Venäjä voi hyökätä milloin tahansa – hetkeäkään ei jutussa pohdita, mitä motiiveja Venäjällä voisi olla käydä Suomen kimppuun. Tämä otetaan annettuna, yleisesti hyväksyttynä taustaoletuksena, jota ei ole tarvetta sen kummemmin pohtia tai eritellä.

Iltalehden jutun sävy tuntuu perin mystiseltä, sillä 6.10.2011 julkaistussa pääkirjoituksessaan otsikolla "Venäjän pelko ei ole viisauden alku" lehti oli ennättä-

nyt irtisanoutua raportin synkistä tulkinnoista. Mystiikkaa lisää vielä se, että juttuun ei ole merkitty tekijää. Hyvän journalistisen tavan mukaisesti ”puolustukselle” – tässä tapauksessa puolustusministeriön viestintäjohtajalle Jyrki Iivoselle – on varattu kainalossa muutaman lyhyen kommentin verran tilaa protestoida jutussa vedettyjä johtopäätöksiä. Yleisvaikutelma jutusta on kuitenkin selvä: Venäjä uhkaa Suomea ja kykenee halutessaan Suomen myös nujertamaan muutamassa tunnissa. Suomi supistaa puolustustaan, mutta Venäjä lisää rajusti omaansa. Ne jyrää meitin!

Mikä meni pieleen?

Useimmissa jutuissa pistää silmään, että MPKK:n tutkijoiden raportti jää tyystin taustoittamatta. Rärkeimmin tämä näkyy Iltalehden jutussa, mutta myös muissa uutisissa on samaa taipumusta – Huhdan erillistä uutisanalyysia lukuun ottamatta. Syyskuun lopun uutisointien puolustukseksi voi sanoa, että niissä näkyy kiire: medioilla on ollut hoppu heittää juttu nettiin ennen, kuin muut ehtivät tehdä sen (ks. Ramonet 2001, etenkin luku IV). Iltalehdellä oli kuitenkin aikaa lähes kaksi kuukautta märehtiä temaa, joten mahdollisuudet myös aitoon pohtivaan otteeseen olisivat ainakin ajan puolesta olleet olemassa.

Tuloksena on, että raportin hurjat väitteet Venäjän sotilaallisen kyvyn kasvusta nielaistaan sellaisenaan. Suuri osa raportissa esitetyistä uusista kyvyistä on kuitenkin sellaisia, jotka ovat vasta kehitteillä tai joita vasta suunnitellaan uudessa, Venäjän eittämättä varsin kunnianhimoisessa varustautumisohjelmassa. Pienellä perehtymisellä ja pohtimisella ainakin seuraavat kriittiset kysymykset olisi voinut raportin tiimoilta esittää:

- Mitkä ovat Venäjän todelliset saavutukset sotilaallisen voiman käyttämisessä ja etenkin sotilaallisten varustautumisohjelmien toimeenpanossa? Vastaus: ne ovat olleet erinomaisen kehnot (IISS 2011, 173–194).
- Mikä on Venäjän todellinen taloudellinen kyky panna toimeen julkilausuttu varustautuminen tulevaisuudessa? Vastaus: se on erittäin kyseenalainen (BBC Monitoring 2012).
- Mikä on Venäjän mahdollinen motiivi hyökätä Suomea vastaan tai uhata sitä sotilaallisen voiman käytöllä? Vastaus: tällä hetkellä ei ole näköpiirissä mitään suoranaista sotilaallista uhkaa Suomea vastaan (Ainola 2012).

Näiden kysymysten pohtiminen olisi parantanut raporttiin liittynyttä uutisointia. Voisi kuvitella, että kriittisten kysymysten esittäminen olisi journalisteilla verissä. Jos näin ei olisi ollutkaan, niin toimittajat olisivat silti voineet kysyä tutkimukseen liittyviä kommentteja toisilta ja mieluiten kyseiseen tutkimuslaitokseen kuulumattomilta tai muutoin vailla siteitä olevilta tutkijoilta. Kriittiset kysymykset jäivät kuitenkin pitkälti esittämättä. Vain yksi media oli nähnyt vaivaa hakeak-

seen tutkimukseen ulkopuolista kommenttia ja tällöinkin varsin laihoihin tuloksiin, kuten jo yllä kävi selväksi.

Tapaus nostattaa kysymyksiä ei vain Venäjästä, vaan myös laajemmin tiede-uutisoinnin tilasta ja roolista Suomessa. Voi kysyä, mikä on toimittajien vastuu tutkimusten ja etenkin yhteiskuntatieteellisen tiedon uutisoinnissa? Onko toimittajilla velvollisuutta – tai välttämättä edes mahdollisuutta – haastaa tutkijoiden tuloksia?

Asia ei ole ollenkaan yksioikoinen. Viime kädessä tutkimusten tieteellisen arvon ja pätevyyden punnitseminen on tieteellisen yhteisön ja vertaisarviokäytännön asia. Tämä useimmissa tapauksissa kyllä seuloo jyvät akanoista. Tämä vie kuitenkin aina aikaa ja sopii siksi huonosti median nopeatempoiseen uutissykliin.

Tästä huolimatta voisi kuitenkin esittää toiveen, että media edes hieman yrittäisi kontekstualisoida ja arvioida yhteiskuntatieteellisten tutkimusten pätevyyttä ennen niiden uutisoimista. Näin on siksi, että – Robert W. Coxin (1981) sanoin – yhteiskuntatieteellinen teoria ja siten myös tutkimustulos on aina jonkun henkilön jotakin tarkoitusta varten tekemä teksti, joka itsessään sisältää aina myös subjektiivisen elementin. Tämä ulottuvuus pitää sisällään aina vakavan erehtymisen mahdollisuuden, jonka myös toimittajien soisi ottavan huomioon.

Yksi tapa helpottaa ongelmaa saattaisi olla, että media pyytäisi muita tutkijoita kommentoimaan tutkimustuloksia. Näinhän Verkkouutiset olikin tehnyt, tosin sillä tuloksella, että päätyi valitsemaan asiantuntijan samasta yhteisöstä, joka lausunnollaan yksinomaan vahvasti raportin synkkyyttä ja sanomaa.

Nojaaminen muihin tutkijoihin ei olekaan täysin ongelmatonta, sillä näin ei voida korvata systemaattista vertaisarviointia. Päinvastoin, tutkijat, etenkin yhteiskuntatutkijat, eivät ole ollenkaan riidatonta joukkoa. Taitamaton tai huono-onninen toimittaja saattaa vahingossa soittaa julkaistun tutkimuksen tai tutkijan kilpailijalle tai jopa leppymättömälle vihamiehelle ja ansiokaskin tutkimus voi siksi tulla turhaan julkisuudessa tuoreeltaan teilaetuksi. Tässäkin suhteessa vahinko tapahtuu nopeasti ja sen korjautuminen vertaisarviokäytännön kautta on liian hidaskäyttö ja lopputulemaltaan mediaa kiinnostamaton prosessi: väärä käsitys jää helposti elämään niin sanotun suuren yleisön mieliin.

Helppoa ratkaisua MPKK:n raportoinnin uutisoinnin paljastamiin ongelmiin tuskin on tarjolla. Selvältä kuitenkin tuntuu, että omalta osaltaan myös toimittajat joutuvat olemaan vastuussa yhteiskuntatieteellisen tutkimusuutisoinnin tasosta. Kenties parasta tähän hätään on toivoa, että toimittajat itse tiedostaisivat asiaan liittyvät sudenkuopat ja muistaisivat oman erityisen vastuunsa etenkin, kun on kyse negatiivisia stereotyyppioita uusintavista juttuformaateista.

Näin ollen seuraavan kerran, kun on tarjolla herkullinen skuuppi Venäjän Suomalaiselle aiheuttamasta akuutista turvallisuussuhkasta, paikallaan voisi olla käydä lävitse yllä esitetty *check list* ja soittaa mieluummin useammallekin päivystävälle dosentille.

Hiski Haukkala on kansainvälisen politiikan professori Tampereen yliopistossa.

LÄHTEET

- Ainola, Olli (2012). Tiedustelupäällikkö: Venäjän järjestelmä murtuu. *Talouselämä*, 7.1.2012. Saatavilla <http://www.talouselama.fi/uutiset/tiedustelupaallikko+venajan+jarjestelma+murtuu/a751763> (luettu 7.1.2012).
- BBC Monitoring (2012) Russian ex-finance minister says defence industry unreformed, unable to deliver. *BBC Monitoring*, January 19, 2012.
- Cox, Robert W. (1981) *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. *Millennium* 10:2, 126–155.
- Forss, Stefan, Kiianlinna, Lauri, Inkinen, Pertti & Hult, Heikki (2011). Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi. *Maanpuolustuskorkeakoulu/Strategian laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimustulosteita No 47*. Saatavilla: http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/1da21d804868e06a9246ba5c6ba8100e/StratL2_47w.pdf?MOD=AJPERES (luettu 7.1.2012).
- IISS (2011). *The Military Balance 2011*. London & New York: IISS & Routledge.
- Ramonet, Ignacio (2001). *Median tyranny*. Suomentanut Jouni Kuurne. Helsinki: WSOY.
- Visuri, Pekka (2011). Suomen puolustusvalmius vastaa turvallisuusympäristöä. *Keskuslukko* 4/2011, 20–24.

Valta valuu toimituksista

Itsesensuuria aiheuttaa etenkin ulkopuolinen painostus. Myös juridisen vastuun valuminen rivitoimittajille ruokkii itsesensuuria.

Maahanmuutto. Perussuomalaiset. EU. Euro. Islam ja muut uskonnot.

Siinä lyhyt lista aiheista, joista suomalaiset toimittajat eivät aina kerro koko totuutta – ja lista jatkuu: vaalirahoitus, pedofilia, huumeet, omaan mediataloon liittyvät ikävät asiat, oman mediatalon yhteistyökumppaneihin liittyvät aiheet, avustusjärjestöjen toiminta...

Lista toimittajien tai heidän esimiestensä sensuroimista aiheista on koottu keväällä 2011 Journalisti-lehdessä julkaistun, toimittajien itsesensuuria käsittelevän artikkelini yhteydessä. Haastattelin juttua varten noin 15:tä toimittajaa useista suomalaisista mediataloista eri puolilta maata. Haastateltavien joukossa oli sekä rivitoimittajia että esimiehiä. Haastatteluissa lukuisat toimittajat kertoivat sensuroineensa itseään sekä joutuneensa esimiestensä sensuroimiksi.

On syytä huomauttaa, että haastattelut on tehty journalistisin metodein, enkä ole yrittänyt etsiä tieteellistä totuutta. Keräsin haastatteluja tuntemattomilta toimittajilta journalismi@uta.fi-listalta, mutta käytin myös omia verkostojani haastateltavien etsinnässä. Uskon, että itsesensuurikertomuksia löytyisi tieteellisin keinoin ja systemaattisesti tutkien paljon enemmän, kuin itse löysin. Lisäksi kyseessä on erittäin vaikeasti tutkittava ja käsiteltävä aihe – on syytä epäillä, että monet itsesensuuria harjoittaneet toimittajat eivät halua myöntää harjoittaneensa itsesensuuria, eivätkä monet välttämättä edes ymmärrä niin tehneensä. Muutamalle haastateltavalle pelkkä itsesensuurin määrittely tuotti hankaluuksia: esimerkiksi erään oli vaikea tehdä eroa itsesensuurin ja haastateltavan suojelun välille.

Itsesensuuri tässä yhteydessä määritellään tilanteeksi, jossa toimittajalla on hallussaan tietoa, näkökulma tai mielipide, mutta hän ei julkaise sitä omasta päätöksestään tai esimiehensä käskystä. Kuten eräs tätä artikkelia varten haastattelemani pitkän uran tehnyt toimittaja kiteyttää:

”On olemassa itsesensuuria ja journalistista harkintaa, jossa harkitaan, mitä on järkevää julkaista. Mun sanastossa itsesensuuri on yksinomaan kielteistä, mutta journalistinen harkinta on aina suotavaa. Itsesensuuria on mielestäni se, että jos

toimittajalla on jotain tärkeää tietoa, jonka ei tarvitse olla edes yhteiskunnallisesti huipputärkeää, mutta jos se on yleisesti merkittävää ja järkevästi ajatellen kiinnostavaa ja se jätetään julkaisematta pelon, auktoriteettiuskon, suhteiden, lahjonnan tai jonkun muun asiattoman perusteen vuoksi, se on itsesensuuria. Itsesensuuria on sekin, jos oleellisia asioita jätetään kysymättä ja tarkistamatta, koska ei uskalta haastaa niin sanottua virallista totuutta.”

Journalistiin tekemieni haastattelujen perusteella näiden määritelmien ehdot täyttävää itsesensuuria esiintyy useissa mediataloissa, sekä pääkaupunkiseudun että maakuntien viestimissä. Sensurointia kertoivat harjoittaneensa tai joutuneensa esimiehensä pyynnöstä harjoittamaan sekä nuoret että pitkään alalla olleet, kokeneet toimittajat.

Itsesensuurin taustalla on toimittajien kertomusten mukaan useita eri tekijöitä. Yhdeksi voimakkaimmista nousi toimittajan tarve suojella itseään: toimittaja jättää jutun tekemättä, koska haluaa välttää itseensä kohdistuvaa kritiikkiä. Yksi haasteltavistani kertoi, ettei enää kirjoita maahanmuuttokriitikoita ärsyttävistä aiheista. Syyinä oli, että hän oli kirjoittanut kolumnin, jossa hän peräänkuulutti suomalaisilta suvaitsevaisuutta maahanmuuttajia kohtaan. Kirjoitus aiheutti kielteisen palautteen vyöryn, ja maahanmuuttokriitikot hyökkäsivät joukolla toimittajaa vastaan

Markku Mantila: Pienempi riesa on kertoa kuin jättää kertomatta

Kalevan päätoimittaja Markku Mantila kertoo olleensa uransa kovimmassa pyörityksessä Kalevan uutisoitua vanhoillislestadiolaisten piirissä esiintyvistä pedofiilista: vanhoillislestadiolaiset suuttuivat, peruiivat satoja tilauksia, uhkailivat ja painostivat toimitusta. Painostus ei vaikuttanut lehden linjaan tai julkaisupäätöksiin.

”Kaikki alkoi kevättalvella 2011, kun vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluva vaikuttaja sai syytteen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kyseessä oli eteläsuomalaisen rauhanyhdistyksen puheenjohtaja, joka oli valittu SRK:n [Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdyks] varatilintarkastajaksi, eli hänellä oli liikkeessä merkittävä luottamustehtävä. Mies sai hyväksikäytöstä vankeustuomion, ja

Kalevassa uutisoitiin asiasta. Koska miehellä siis oli merkittävä luottamustehtävä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä, kerroimme senkin. Tämä suututti ihmisiä. Minulta kysyttiin, miksi liike piti mainita. Julkaisupäätös perustui syytetyn luottamusasemaan: myös se olisi kerrottu, jos tekijä olisi ollut kunnanvaltuutettu, rotary tai leijona. Silloin tuli ensimmäisen kerran kommentti: 'Ainahan voimme lopettaa tilauksen.' Koimme sen uhkaukseksi ja painostukseksi.

Silloin ei vielä tapahtunut mitään. Sitten saimme vinkin liikkeen sisältä. Vinkin mukaan liikkeessä tehtiin selvitystä siitä, miten laajaa lasten seksuaalinen hyväksikäyttö oli. Vinkkaaja pyysi, että kirjoitaisimme aiheesta ennen, kuin liike itse

Hommaforumilla ja muilla verkkosivuilla. Toimittajaa ja hänen juttuaan arvosteltiin henkilöön käyvästi.

Toimittaja kertoo, että ei ole kivaa saada lokaa päälleen. ”Se loukkaa ja tuntuu pahalta. Alkoi pelottaa lastenikin puolesta – kirjoituksista kävi ilmi, että he tietävät, kuka olen ja ketkä ovat lapsiani”, hän sanoo.

Toinen toimittaja puolestaan kertoo pelkäävänsä rasistiksi leimautumista, jos kirjoittaisi islaminuskosta ja siihen liittyvistä kielteisistä ilmiöistä kriittiseen sävyyn. Hän kertoi myös, ettei halua tehdä kriittisiä juttuja islaminuskosta, koska hän ”ei halua suututtaa Suomen tai kansainvälistä muslimiyhteisöä”. Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa, että yksikään suomalainen valtakunnallinen media ei koskaan ole julkaissut esimerkiksi pilakuvia profeetta Muhammedista, vaikka niitä on julkaistu esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa – tunnetuin seurauksin.

Edellä mainitun toimittajan harjoittaman itesesensuurin taustalla on pelko toimituksen ulkopuolisten tahojen reaktioista ja siitä, miten reaktiot saattavat vaikuttaa toimittajaan kielteisesti. Ylipäättään itesesensuurissa on kiinnostavaa se, että usein jutun aiheuttamat kielteiset tai jollain lailla ei-toivotut seuraukset syntyvät toimittajan omassa mielessä – toimittaja siis olettaa tai kuvittelee, että hänen kirjoittamallaan jutulla voi olla kielteisiä vaikutuksia. Näitä oletettuja vaikutuksia toimit-

kertoo siitä suunnittelemassaan infotilaisuudessa. Vinkkaaja pelkäsi, että raportti jää muuten tärkeiltä osin julkistamatta. Saimme yksityiskohtaisen jutun tehdyksi, ja se julkaistiin samana aamuna, kun liikkeen piti pitää oma infotilaisuutensa Oulussa. Infossa seurakunnan johto ilmoitti, että se mitä on kerrottu, pitää paikkansa: he olivat löytäneet 70–100 tapausta parinkymmenen vuoden ajalta. Silloin näytti siltä, että liike ottaa lusikan kauniiseen käteen ja selvittää asiaa ja että sylliset joutuvat vastuuseen ja uhrat saavat apua.

Sitten mentiin kohti kesää. Saimme vinkkejä eri tapauksista, ja niistä yksi näytti pitävän paikkansa: liikkeeseen kuuluva isoisä oli käyttänyt hyväkseen omia lapsiaan ja lapsenlapsiaan. Asia

oli viety poliisitutkintaan. Tekijä ei ollut luottamusasemassa. Kiinnostavaa tapauksessa oli se, että kun se oli paljastunut, oli Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen silloinen varapuheenjohtaja kutsuttu selvittämään asiaa. Pidimme sitä ousu-ona, koska tällaisessa tapauksessa oikea tapa on mennä heti poliisin pakeille. Syntyi väkisin käsitys, että liikkeen sisällä oli mahdollista käyttää vaihtoehtoista tapaa, jonkinlaista ’sisäistä hoitomenettelyä’.

Meidän tietojemme mukaan SRK:n johto ei toiminut aktiivisesti saadakseen asian viranomaisten tutkittavaksi. Aikaan tapaus meni lastensuojeluviranomaisille ja sitä kautta poliisitutkintaan. Isoisä sai tuomion loppuvuodesta 2011. Uutisointi herätti närää, mutta tuli myös soit-

taja pyrkii estämään jättämällä tietoja julkaisematta, kuten ilmenee yhdestä esimiestoimittajan haastattelusta:

”Työskentelin kriisialueella, jossa eräällä avustusjärjestöllä oli sisäisiä riitoja. Jos olisin uutisoinut niistä, sillä olisi todennäköisesti ollut suuri merkitys jutun lukijoiden lahjoitusalltiuteen kyseiselle järjestölle, jonka kuitenkin arvelin tekevän hyvää työtä. En tiedä vielääkään, toiminko tilanteessa oikein.”

Itsesensuuria saattaa motivoida myös tarve suojata haastateltavaa ja tarve pitää yllä hyviä suhteita lähteisiin, sanoo eräs haastattelemani toimittaja. Hän kertoo poistaneensa tarkastusvaiheessa jutusta haastateltavan pyynnöstä tämän antamia tietoja, koska niiden julkaisu olisi haastateltavan mukaan mahdollisesti aiheuttanut haastateltavalle ongelmia.

”Moni sensuroi itse omia juttujaan. Esimerkiksi kun jättää jutun tarkastettavaksi, sitä siivoo haastateltavan pyynnöstä. Jos lähde on tärkeä, pitää miettiä, onko valmis joustamaan, jotta saa haastattelun myös jatkossa”, toimittaja sanoo.

Itsesensuuri ei ole suomalaisessa journalismissa uusi ilmiö. Aiemmin toimittajat tai heidän esimiehensä ovat pitäneet sordiinoa päällä uutisoidessaan ulkopolitiikasta, korkeasta valtiojohdosta, dopingista ja Nokiasta, kertoo Journalistiin haastattelemani Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja Risto Uimonen. Yksi monien toimittajien itsesensuroima aihe on ollut Venäjä ja Neuvostoliitto, ilmenee useista suomalaisista tutkimuksista. Venäjä ei ole ollut ainoa vaikea aihe: eräs palkittu ja pitkän uran tehnyt toimittaja kertoo, että myös Euroopan unionin jäsenyydestä ja eurosta on painostettu kirjoittamaan myönteisesti.

toja, joiden mukaan oli hyvä, että tapauksia tulee viimeinkin ilmi. Sitten menttiin kohti suvisuoroja, joka on vanhoillislestadiolaisten suurin kesätapahtuma. Kun seurat päättyivät, liike piti infotilaisuuden toimittajille. Tilaisuudessa toimittajia arvosteltiin kärkevästi siitä, että he ovat kirjoittaneet aiheesta. Lehdistöä, Kalevaa etenkin, arvosteltiin suoranaisestä kiihokuksesta yhtä kansanryhmää vastaan.

Sen jälkeen Kalevassa julkaistiin eniten kohua herättänyt pääkirjoitus. Pääkirjoituksessa kysyttiin, mihin hävisi liikkeen rakentava ote ja halu selvittää asiat. Lisäksi pääkirjoituksessa todettiin:

’On käsittämätöntä, että kaiken tapahtuneen jälkeen lestadiolaisliikkeen johto

vielä haluaa tällä tavoin vähätellä niitä kärsimyksiä, joita lapsille on aiheutettu. Johtajien on aika ymmärtää, että he ovat epäonnistuneet lasten suojelemisessa ja asenteillaan tukeneet pahantekijöitä.’

Pääkirjoitus suututti lukijoita niin paljon, että parin viikon aikana noin 350 tilausta peruttiin. Lestadiolaiset katsoivat, että Kaleva jahtaa uskovaisia. Jotkut järjestivät pari viikkoa kestäneen tekstiviestikampanjan, jossa kehoitettiin perumaan tilauksia.

Olin ulkomailla kielikurssilla, kun kiehunta alkoi. Sain parissa viikossa noin 400 aiheeseen liittyvää sähköpostia. Niistä yli puolessa lehteä ja toimitusta haukuttiin osaamattomuudesta, epäasiallisuu-

”Euroopan unionin jäsenyydestä ja eurosta päätettäessä odotettiin myönteistä kirjoittelua. Epäilijät, kriitikot ja toisinajattelijat pelkäsivät junttileimaa”, toimittaja kertoo.

Hänen esimiehensä ilmoitti myös, että ”Suomessa ei istuvaa presidenttiä arvostella”.

”Tämä ei tapahtunut Kekkonen, vaan Koiviston kaudella, eikä esimies ollut Koiviston kannattaja, vaan vastustaja, eikä kyse ollut minun mielipiteistäni, vaan haastateltavan”, toimittaja kertoo.

Nykyäänkin toimitusten esimiehet puuttuvat juttujen sisältöihin. Toimittajien kertomusten perusteella pomot ovat sensuroineet juttuja muun muassa painostamalla hienovaraisesti toimittajaa, jättämällä juttuja julkaisematta ja poistamalla jutuista tietoja.

Eräs toimittaja kertoi keväällä 2011, että hänen mediatalossaan on vallalla vahva sensuurin kulttuuri. Toimittajan mukaan ”firmassa on nähtävissä semmoinen kehitys, että niin sanotusti käräjöinti-innokasta tahoja pelätään. Mihin kään toimittajan selvittämään faktaan ei oikein uskota ja sellaiset kohdat jutusta, joista jutun kohde reklamoi, halutaan sensuroida vähän kuin varmuuden vuoksi. Siinä sitten toimittajana vaikka kuinka selität ja selvität tutkimuksiasi ja faktoja, ei auta. Tämä on työn kannalta todella tuskastuttavaa ja koko ajan yleistymässä”.

Toimittajan mukaan hänen työpaikallaan on sensuroitu myös juttuja, joissa pomojen mielestä yhtiö joutuisi kiusalliseen valoon.

desta ja vainosta. Toinen puoli viesteistä sisälsi lisää vihjeitä siitä, mitä kannattaisi kysellä ja tarkistaa. Vastasin viikon verran puheluihin pelkästään tästä nimenomaisesta asiasta. Osa soittajista oli hyvin aggressiivisia ja osa taas kannustavia. Se oli aikamoista pyöritystä. En koskaan urani varrella ole ollut tällaisessa. Mukana oli varsin vakuuttavia henkilöitä, jotka kertoivat hankkivansa minulle potkut. Mutta tässä ollaan vielä, ja kai se kertoo miten asiaan on suhtauduttu. Nyt tilanne on rauhoittunut, ja olemme seuranneet oikeusprosesseja. Asia tahtoo mennä niin, että kun kertoo yhden tarinan tai kun kertoo yhden vaiheen oikeuskäsittelystä, soittoja tulee ja joku saattaa perua tilauksen.

Tietenkin, kun sain puheluita soittajilta, jotka argumentoivat asiallisesti, että heidän lapsensa eivät voi olla koulussa tai että heitä kiusataan pedofiiliasta, vaikka heillä ei ole asian kanssa mitään tekemistä – silloin mietin, että onko menty liian pitkälle. Mietin, leimautuuko uutisoinnin vuoksi suuri joukko ihmisiä. Mutta ajattelin niin, että kun henkilö on liikkeen luottamustehtävässä – saarnaaja tai tekemisissä lasten kanssa – silloin taustayhteisö kerrotaan, muissa tapauksissa ei. Siinä olemme olleet johdonmukaisia.

Myönnän ihan suoraan: kun näin jutun, jonka toimittaja oli tehnyt hyväksikäyttäjäpapasta ja siitä, että SRK ollut mukana selvittelemässä asiaa, ajattelin, että voi

”Jutut eivät ole suoraan liittyneet omaan taloon vaan niin sanottuun yhteistyökumppaniin. Tämmöiset jutut sitten vaan hyllylle, ettei omasta firmasta tule kiusallista kuvaa julkisuuteen. Myös omaa yhtiötä käsittelevät kriittiset jutut ovat tosi tarkassa syynissä ja niihin on vaadittu ties mitä muutosta.”

Jouluna 2011 sama toimittaja kertoi, että tilanne ei ole muuttunut.

”Tilanne on ollut aika lailla ennallaan, mitä olen seurailut joidenkin kollegoiden taistelua juttujensa kanssa. Itse olen tainnut vähän vältellä aiheita, joiden tiedän olevan hankalia. Itsesensuuria kai sekin.”

Ylen varovainen Yle

Keväällä 2011 otsikoihin nousi sensuurin kannalta kiinnostava tapaus. Ylen ajankohtaisohjelmien päällikkö Jyrki Richt halusi poistaa Pressiklubi-ohjelman nauhoituksissa pätkän, jossa presidentti Urho Kaleva Kekkonen kaatuu Antero Meratarannan selostaessa päälle Suomi–Venäjä-jääkiekko-ottelua.

Tapaus kirvoitti muissa medioissa useita juttuja, joissa arveltiin Ylen harjoittavan sensuuria. Esimerkiksi 27.5.2011 Helsingin Sanomissa julkaistu juttu paljasti, että Ylessä ollaan varovaisia juttujen leikkaamiseen ja hyllyttämiseen asti. Nimetön Ylen toimittaja kertoi, että [Ylen] ”Johtoportaan linja on varovainen, jopa hysterinen. Kaikki käydään läpi kymmeneen kertaan.” Helsingin Sanomien jutun mukaan Ylessä on monien toimittajien mukaan hyllytetty ja leikattu

taivas, kunpa tämä ei pitäisi paikkaansa. Osasin aavistella, mitä julkaisusta seuraisi. Juttu julkaistiin. Siinä oli faktat tarkistettu, ja se oli huolellisesti tehty. Jos olisimme jättäneet sen julkaisematta, emme hoitaisi hommiamme. Sanoin toimitukselle ja toimittajille, että jos tulee oikein ikäviä puheluita, ei tarvitse kuunnella. Kääntäkää ne minulle. Ja pyysin sanomaan, että minä olen käsenyt tehdä nämä jutut. Tarkoitus oli, että toimittajien työrauha säilyy ja että he pystyvät tekemään työtään. Emme silottele, emme pehmittele, vaan tärkeintä on, että juttu pitää paikkansa. Silloin ollaan vahvoilla.

Se oli vaikea paikka. Eihän kukaan mielellään rähjää lukijoidensa kanssa. En

kuitenkaan tekisi mitään toisin. Jokaisen päätoimittajan pitää varmaan joskus kokea tällainen asia. Silloin kun pääkirjoitus tehtiin, luin tekstin etukäteen, enkä muuttanut siinä mitään. Pääkirjoituspalsalla pidetään yllä lehden kantaa. Kenellekään ei saanut jäädä epäselväksi, miten Kaleva suhtautuu lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Olen tyytyväinen toimitukseen, kun tiedän aiheen herkkyyden. Toimitus soitti ikävät puhelut ja teki kauhean määrän tarkistuksia. Kaikkien juttujen oli pidettävä paikkansa, ja tässä oltiin korostetun tarkkoja, luettiin ristiin juttuja ja tarkistettiin, pitävätkö lähteet ja ollaanko tarpeeksi lähdekriittisiä. Juttuja jätettiin myös tekemättä ja julkaisematta,

juttuja varmuuden vuoksi, koska toimituksen johto pelkää juttujen aiheuttamia reaktioita.

Jutussa haastateltujen toimittajien mukaan uutisoinnin ylivarovaisuuden oli pannut alulle syksyllä 2009 esitetty *Matin talot* -raportti, jossa väitettiin silloisen pääministerin Matti Vanhasen saaneen talaan varten rakennusmateriaalia lahjuksina. Yle ei kuitenkaan koskaan esittänyt pitäviä todisteita siitä, että lahjuksia todella oli annettu tai vastaanotettu.

”Sen jälkeen jutut ovat olleet erityistarkkailussa”, sanoi nimetön Ylen toimittaja Helsingin Sanomien jutun mukaan. ”Lautakasa on kuin kirosana Yleisradiossa.”

Pienemmässä mediatalossa työskentelevä toimittaja kertoo, että hänen työpaikallaan itesensuuri ulottuu jopa päätoimittajiin asti. Hänen mukaansa pomot valitsevat ehdotetuista aiheista yksinkertaisemmat ja värittömimmät.

”[Pomot] pitävät huolen, ettei saa ottaa liikaa kantaa, jottei tule vastineita ja vaahteita käräjille”, toimittaja sanoo.

Hän uskoo, että oikeudellisen vastuun siirtyminen päätoimittajalta toimittajille on vähentänyt kärkevää kirjoittelua, koska toimittajat eivät halua käräjille tai maksaa korvauksia. Toimittaja viittaa vuonna 2003 tehtyyn lakiuudistukseen, joka muutti rikollisesta julkaisutoiminnasta annettavia rangaistuksia: päätoimittajan vastuuta pienennettiin siinä tapauksessa, että tämä ei ole laiminlyönyt tehtäviään. Samalla rivitoimittajien rikosoikeudellinen vastuu lisääntyi.

”Eli tämä muutos lakiin tai asetukseen, mihin lie, lisäsi huomaamatonta itesensuuria. Olisi tutkimisen paikka – uuden vastuukäytännön vaikutus kirjoit-

kun ne eivät kestäneet lähdekritiikkiä. Myös toimittajalla on aika lailla helpottunut olo, kun tekee kaiken huolellisesti.”

Millaisia neuvoja antaisit päätoimittajille ja toimittajille, jotka joutuvat tekemään vaikeista aiheista juttuja?

”Ei voi oikeastaan neuvoa. Keissit ovat aina erityyppisiä ja yllättävät aina jollain lailla. Oleellista on, että on linja, jota noudattaa johdonmukaisesti. Toimitusta täytyy tukea, ja sen työrauhasta huolehtia. Tällainen keissihän testaa firman arvot, ja arvoihin on kirjattu luotettavuus. Tämä tarkoittaa, että ikäviäkin juttuja on tehtävä – se kuuluu meidän arvoihimme.

Voin sanoa, että siinä höykytyksessä ei ole kauhean kivaa. Se on pikkusen yk-

sinäistä hommaa, ja joutuu omassa pienessä päässään epäilemään, onko tehnyt oikeat päätökset. Paineensietokyky tulee testatuksi. Mutta jos yksikin uhri sai juttujen takia apua tai yksikin välttyi hyväksikäytöltä, siihen verrattuna minun tuskani on hyvin pientä.

Jos joskus tulee ilmi, että meillä on ollut tietoa ikävästä asiasta, mutta emme ole kertoneet siitä, meiltä menee uskotavuus. On pienempi riesa kertoa asiat kuin jättää kertomatta. Pahimmillaan voisi käydä niin, että kun joku aamu menen kauppaan, näen lööpin, jossa on minun kasvoni ja teksti: ”Tässä on mies joka ei uskaltanut.”

tamiseen ja asioiden puimiseen. Ja miksi hemmetissä päätoimittajille maksetaan vastuusta kun niille ei enää ole vastuuta, vaan meillä, siis miksi meille ei makseta siitä vastuusta, joka siirtyi salakavalasti?”

Myös pomojen sensuurin taustalla toimittajat näkevät pelon ja halun välttää vahingonkorvaus- ja muita vaateita.

Haastatteluissa nousi usein esiin toimittajien arvio siitä, että muut toimittajat sensuroivat itseään. Muutama haastateltu toimittaja sanoi toimittajia laumasieluiksi, ajan hengen myötäilijöiksi ja trendien perässä juoksijoiksi, mitä he pitivät yhtenä itsesensuurin ja laiskuuden muotona.

Itsesensuuri on toimittajille vaikea aihe. Heitä oli vaikea saada ylipäättään kertomaan asiasta, koska moni pelkäsi paljastuvansa kertoessaan asiasta julkisesti. Muutama esimiestensä sensuroima toimittaja ilmaisi syvää pettymystä ja surua siitä, että heidän mahdollisuutensa tehdä työtään rehellisesti ja omien journalistimieettisten arvojen mukaan oli estetty. Eräs esimiestensä sensuroimaksi joutunut toimittaja kertoo:

”Olipa oma oikeudentunto ja näkemys journalistisesta etiikasta kuinka tiukka tahansa, ihminen ei halua jatkuvasti elää stressissä eikä sairastumatta pystyä siihen, vaan antaa esimiesten vaatimuksille ainakin ajoittain periksi.”

Syvä pettymys ja epäuskoisuus ulkopuolisia painostajia kohtaan kuvastuvat myös sen toimittajan haastattelusta, joka artikkelin alussa kertoi jättävänsä perussuomalaisten kannattajia ärsyttävät asiat kirjoittamatta, koska ei halua loukaavaa ja henkilöön käyvää lokaa päälleen.

”Tämä on uskomatonta vallankäyttöä persuilta ja Homma-tyypeiltä: vaiennetaan tämä hyvin käyttäytyvä, avarakatseinen, mutta usein myös herkkätuntoinen enemmistö, joka ei viitsi vastata vihaan vihalla. Näin tulee kuva, että kaikki ovat täynnä vihaa.”

Toimittajat näkevät, että itsesensuurilla on kauaskantoiset seuraukset. Valta siirtyy toimitusten ulkopuolelle, journalismin ja toimittajien arvostus laskee ja uskottavuus katoaa. Kuvaava on erään esimiestensä sensuroimaksi joutuneen toimittajan kertomus:

”Toimittajana on kauhean hankalassa tilanteessa pomojen ja ulkopuolisen paineen välissä. Mulle on sattunut useita sellaisia tilanteita, joissa tulenarka juttu on saanut jutun kohteen reagoimaan voimakkaasti ja uhkailemaan vahingonkorvausvaatimuksilla ja ties millä hullutuksilla. [Kun sensuroidaan] ikään kuin annetaan valtaa toimituksen ulkopuolelle ja kun tämä ulkopuolella jossain välissä laajemmin huomataan, että juttuihin voi oikeasti vaikuttaa uhkailemalla, niin se on menoa sitten.”

Suomessa tehdään toki myös sensuroimatonta journalismia. Monet haastateltavat kertovat, etteivät ole koskaan sensuroineet itseään tai joutuneet tilanteeseen, jossa pomo olisi pyytännyt silottelemaan juttua. Journalistiseen sensuuriin haastateltavat tarjoavat useita ratkaisuja. Parempi kritiikinsietokyky, faktojen tarkistus ja pitävä näyttö ovat asioita, joihin itseään sensuroiva toimittaja voi tukeu-

tua vaikeassa tilanteessa. Oivaltavaa ratkaisuehdotusta tarjoaa nuori toimittaja, joka kertoo, että ei ole sensuroinut itseään, mutta ryhtynyt nettirienauksen motiivina tarkistamaan juttujensa pitävyyttä ja sanamuotoja entistä tarkemmin:

”Juttu pitää ulkoistaa omasta minästä. Uutisjuttu on väline, joilla tietoja on jäsenelty järkeväksi kokonaisuudeksi. Toimittajan on oltava valmis kestämaan kritiikkiä, ja jos kritiikkiä tulee, juttu on todennäköisesti painottunut. Ja pitää muistaa se, miksi olemme toimittajia. Olemme tosi etuoikeutetussa asemassa ja pääsemme paikkoihin, joihin ei tavalliset ihmiset pääse. Edustamme kansaa, eikä meillä ole oikeutta olla kertomatta asioita, jos tiedot ovat tosia ja merkittäviä. Kansalla on oikeus tietää, ollaan tavallaan kansan edustajia.”

JSN:n puheenjohtaja Risto Uimonen oli samoilla linjoilla Journalistin haastattelussa. Hänen mukaansa itseään sensuroivan toimittajan kannattaisi miettiä, onko hän oikealla alalla tai oikeissa tehtävissä. *Journalistin ohjeiden* mukaan toimittaja on vastuussa yleisölle, jolla puolestaan on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.

”Toimittajan oma tai toimituksen johdon itsesensuuri tarkoittaa sitä, että toimitus tinkii velvollisuuksistaan. Päätösvaltaa jutun sisällöstä ei saa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle. Jos toimitaan toisin, syödään kyseisen välineen uskottavuutta ainakin niiden silmissä, jotka tietävät, mitä tapahtuu. Jos painostaja saa tahtonsa läpi ja kertoo siitä muille, sana leviää.”

Jessikka Aro on Journalisti-lehden toimittaja.

LÄHTEET

Toimittajien haastattelut keväällä 2011 ja joulukuussa 2011

Artikkeli. Yle sensuroi UKK:n kaatumisen. Antti Järvi. Helsingin Sanomat 21.5.2011

Artikkeli. Kekkonen haamu kummittelee yhä. Saska Saarikoski. Helsingin Sanomat 21.5.2011

Artikkeli. Lautakasa painaa yhä Ylen journalismia. Jyrki Räikkä. Helsingin Sanomat 27.5.2011

Artikkeli. Vaietut aiheet. Journalisti. 11/2011.

Kieli ja kirjat

Tekstiä lukijalle yleiskielellä

Vaikka on olemassa hyvinkin monenlaisia vaihtoehtoja ilmaista asioita, tiedottavissa teksteissä tärkeintä on pyrkiä sanomaan asia niin, että viestin ymmärtävät melkein kaikki melkein samalla tavalla. Tämän parempaan tulokseen harvoin päästään.

Erilaisista taustoista ja kielellisistä kulttuureista lähtöisin olevat ja erilaisia kokemuksia kokeneet ihmiset hallitsevat kielen käsitteistöjä eri tavalla. Tästä syystä kielellinen ilmaisu aiheuttaa toisinaan

ymmärtämisvaikeuksia. Vallankin artikkeleissa tarvitaan usein erikoissanastoa, mutta sitäkin käytettäessä on aina otettava huomioon lukija. Tämän artikkelikirjan kieliasua tarkastellessani olin huomaavinani, että kirjoittajilla ei ollut yhteneväistä käsitystä kirjan tulevasta lukijasta.

Vuoden 2011 Journalismikritiikin vuosikirjan johdanto-osan mukaan kirjaan on koottu tutkijoiden ja toimittajien, mutta myös muiden kansalaisten journalismia koskevia keskusteluja. Lisäksi kirja on tarkoitettu lähentämään tutkijoita ja journalismin tekijöitä, mutta myös tuomaan ajankohtaista mediakeskustelua sellaisellekin lukijakunnalle, joka ei sitä työkseen seuraa. Kirjan toimittaneen Sanna Kivimäen mukaan kritiikin sijaan voisikin puhua journalismikeskustelusta ja tieteellisen julkaisun sijaan keskustelukirjasta. Pidän ehdotuksesta.

Kivimäen sanoja lainatakseni, vuosikirja on laajentanut lukijakuntaansa, mutta koska hän ei tarkenna laajennuksen suuntaa, minä yritän. Osa sellaista lukijakuntaa, joka ei varsinaisesti työkseen seuraa tieteellisiä julkaisuja, voisivat olla vaikkapa koulujen ja oppilaitosten äidinkielen opettajat, mikseivät muutkin opettajat. Lisäksi oletan, että erityisesti sosiaalista mediaa ja kansalaisjournalismia käsittelevät jutut kiinnostavat monia verkkoa lukevia. Joku saattaa innostua lukemaan juttuja, kun näkee lehdessä kirja-arvostelun. Näin monenlaiselle lukijakunnalle on mahdoton kirjoittaa muuten kuin valitsemalla yleiskielinen puhe.

Erityiskielen vaikeus

Vaikka vuoden 2004 alusta voimaan tullut hallintolaki määrittelee sen, millaista nimenomaan virkakielen tulee olla, pätee ohjeistus kaikkeen kieleen. Kaiken toiselle luettavaksi tarkoitettun kielen tulee olla asiallista, selkeää ja ymmärrettävää.

Verottajien kielikoulutuksessa tuli – yllätyksekseni – selvästi esiin se, että toinen erityiskieltä käyttävä ei välttämättä ymmärrä toisen erityiskieltä käyttävän tekstiä, vaikka työ on kaukaa katsoen samaa verotustyötä. Henkilöverotusasioita hoitava henkilö ilmoitti ykskantaan, ettei pysty antamaan korjausehdotusta liikevaihtoveropuolen kielen kiemuroihin. Vasta pitkän selvittelyn jälkeen löysimme ajatukselle yleiskielisen muodon, jonka kaikki ymmärsimme.

Sama tilanne on muissakin erityiskielissä. Jotkin termit käsitetään esimerkiksi eri tieteenaloilla eri tavalla. *Subjekti*-käsitteen määrittelyn tutkijaseminaariin kokoontuneet, eri tieteenaloilta tulevat opiskelijat olivat ottaneet annettuna. Keskustelun aikana he huomasivat, että heidän oma määrittelynsä ei ollutkaan ainoa mahdollinen ja että he itse asiassa olivatkin puhuneet suurimman osan aikaa toistensa ohi. *Tsuumata*-sanana tavallinen ihminen käsittää liittyvän johonkin etäällä olevaan, kaukaiseen. Asiantuntijaterminä se kuitenkin tarkoittaa zoom-objektii-villa kuvattaessa kuva-alan rajaamista laajan ja kapean välillä. *Lasi* tuo useimmille mieleen juomalasin, mutta kuvaaja voi puhua objektiivistaan lasina. Elokuviin pyrkivälle saatetaan sanoa, ettei laseja ole enempää, kun tarkoitetaan katselulaseja. Kuinka siis voidaan ajatella, että ihmiset, jotka lukevat tekstiä, voisivat mil-lään ymmärtää jonkin sen kohdan edes yhtäänkään samalla tavalla.

Monen lukijan lienee vaikea mieltää sanan *tekstuuri* merkitystä seuraavassa vuosikirjan katkelmassa: ”– epäilyjen taustalla piilevä monisyisen julkisen vaikuttamistyön *tekstuuri* alkaa nousta pintaan –”. Suomen kielen perussanakirja antaa termille suomennoksen 'pintarakenne', eikä verkkokaan tarjoa ainakaan nopeaa ratkaisua. Tekstin kirjoittaja tietäisi, voisiko kenties puhua yleisesti rakenteista.

Vaikka *faktan* merkityksen tietäisikin, saattaa latinalaisperäisen ilmauksen *de fakto* merkitys olla hukassa. Lauseessa ”Jos kaikista näistä ihmisistä hyvin harva lopulta onnistuu [saamaan perheensä luokseen], juristin kuvaama tilanne on *de fakto* toteutunut” tuon ilmauksen voisi kai korvata sanalla *käytännössä*. Voisi ehkä puhua myös ilmauksella *ilman erillistä sopimuksen tekemistä*. Muistutan, että tekstin kirjoittaja tekstin asiantuntijana osaisi parhaiten valita kulloisellekin termille sen lähimmän yleiskielisen vastineen.

Keskiö, polkupyöräharrastajien tuntema termi, kuuluu myös mediatutkijoiden kielenkäyttöön. Lauseessa ”Vaalirahaskandaalia koskevien uutisten *keskiössä* olivat erityisesti keskusta ja kokoomus” voisi *keskiön* korvata yleiskielen sanalla *keskellä*, tai tarvittaessa katseen voisi kohdistaa ja puhuakin vaikka *keskipisteestä*. Näiden lisäksi voisi kirjoittaa esimerkiksi, että uutiset nostivat esiin erityisesti keskustan ja kokoomuksen tai että uutiset koskivat erityisesti keskustaa ja kokoomusta. Kannattaa muistaa, että suomen yleiskieli on ilmaisuvoimainen ja vivahteikas kieli. Mahdollisuuksia riittää. Pitää vain valita se kulloinkin paras vaihtoehto – lukija mielessä pitäen.

Tiedottavia tekstejä kirjoittavien on siis syytä kiinnittää huomiota erityisesti käsitteiden valintaan. Mitä käsitteellisempiä ja lukijalle vieraampia termejä ja

ilmauksia kirjoittaja päättää käyttää, sitä useamman lukijan hän sulkee viestinsä ulkopuolelle. Sen sijaan tekstin havainnollistaminen sekä täsmällisten ilmausten ja sanojen käyttäminen varmistavat viestin ymmärtämistä.

Yleiskieli välittää asian samalla kertaa kaikille

Asiatyylä edellyttää yleiskielen käyttöä. Hyvästä asiatyylistä sanotaan, että se perustuu mielekkääseen tekstin kokonaisrakenteeseen, virkerakenteeseen ja sananvalintaan.

Ymmärrettävyyden ja selvyuden lähtökohtana on siis koko teksti, eli se, minkälaista tietoa ja miten paljon tietoa tekstiin sisällytetään ja miten johdonmukaisesti tieto lukijalle tarjoillaan. Kokonaisuuteen vaikuttavia osasia on tekstin jokaisessa yksikössä: kokonaisuutta muovaavat kaikki tekstiin mukaan valitut asiat, erilaiset tekstin jaksotukset, virkkeet, lauseet, sanat, tavut, kirjaimet ja jopa välimerkit. Ajatuksen hyppely asiasta toiseen estää johdonmukaisen kuvan syntymisen. Epäjohdonmukainen kuva ei tue asian ymmärtämistä eikä siksi myöskään asian jäämistä mieleen. Tekstin huolellinen valmistelu varmistaa tiedon perillemenoa ja vähentää tekstin kaikkinaista monitulkintaisuutta.

Tekstin selkeyttä ja ymmärrettävyyttä lisää hyvä, vaihteleva virkerakenne. Anton Tšehovin sanoin ”lauseet on rakennettava huolellisesti, siinä kirjailijan koko taito”. Vaikka Tšehov puhuukin kirjailijasta, määritelmän voi siirtää koskemaan ketä hyvänsä kirjoittajaa. Kaikkein painokkaimmat asiat on syytä ilmaista lyhyesti ja ytimekkäästi. Relatiivilauseessa ei kannata ilmaista tärkeää ja painokasta asiaa, koska joka-lause on lausehierarkiassa painottomin. Pohdiskelevassa tekstissä virke voi välillä olla pitkäkin, kunhan muistaa huolehtia osien loogisuudesta ja tasapainosta: sivulauseetta ei saa päästää irti päälauseesta eikä yhteen kuulumattomia asioita ja ilmaisuja saa rinnastaa. Pitkistä virkkeistä pitää tarkistaa, että virkkeen loppu sopii alkuosan jatkoksi.

Esityksen selkeys ja ymmärrettävyys riippuu rakenteiden lujouden ohella yksittäisten sanojen ja ilmaisujen täsmällisestä käytöstä, eli siitä, miten asioista puhutaan ja miten ne nimetään. Asiatekstin kirjoittajan ei kannata pyrkiä ilmaisuihin, joita hän luulee hienommiksi. Jos pärjätään tavallisilla sanoilla, on tarpeetonta etsiä erikoisia. Joku on muotoillut tämän hyvin: jos ulkona sataa, on hyvä sanoa, että ulkona sataa. Kannattaa pitää mielessä, että viestillä ei ole mitään arvoa, jos lukija ei ymmärrä viestin sisältöä.

Sananvalinnasta

Sananvalinnan vaatimukset ovat tiukat: sananvalinnan on osuttava oikeaan. Joka tapauksessa tekstikokonaisuus ratkaisee, onko syytä käyttää sanoja niiden täs-

mällisessä merkityksessä vai voiko esimerkiksi ottaa huomioon sanojen väri- ynnä muita sävyjä.

Erityisesti vierassanojen käytössä on mietittävä lukijoita, vaikka kirjoittaja itse ei erehtyisikään niiden merkityksestä. Tapaan muistuttaa kirjoittajia *todeta lakonisesti* -ilmaisun avulla siitä, että moni lukija ajattelee tuon vierassanan merkitsevän 'laiskasti', 'välinpitämättömästi', 'tylsästi' tai jotain muuta vastaavaa. Sanakirjamerkitys on kuitenkin 'lyhyesti', 'lyhytsanisesti', ytimekkäästi' tai 'ykskantaan'. Tätä vierassanaa käytettäessä viesti voi siis vääristyä tuon virheellisen käsitystavan vuoksi. Jokin vierassana voi tuntua lukijasta jollakin tapaa tutulta, mutta saattaa käydä niin, ettei se kuitenkaan herätä lukijan mielessä selvää mielikuvaa. Suositan luopumaan vierassanojen käytöstä ja hakemaan ilmaisulle rikkaasta yleiskielestämme hyvän muodon.

Tämän vuosikirjan kielentarkistusversiossa vilahtivat ainakin seuraavat vierassanat, joiden merkityksestä ei mitä todennäköisimmin kaikilla lukijoilla ole varmuutta: vaali*agenda*; noudattaa aktivistien antamaa *embargoa*; toimia mainetarinoiden *fasilitoijana*; molemmista *kategorioista* puhuttaessa; Halla-ahon puheelle vastakkaiset *kategorisoinnit*; *kontekstualisoida* tutkimusten pätevyyttä; yhtiö *lanseerasi* itsensä jälleen kerran; toiminnan *legitimiteetti*; rahoitusalan *lobbarit*; he *lobbaavat resurssiensa* puolesta; *moderoinut* verkkoversiotaan; tarjota valtava *potentiaali*; perustella *pragmaattisesti*; *profiloittaa* puolueena; osana journalistista *prosessia*; perustua näennäisen *rationaaliselle* pohjalle, kerrottuun tietoon, huhuun tai muuhun *referenssiin* perustuva mainetieto.

Seuraavat esimerkit on poimittu aikakauslehdistä. Mitä mahtaa aikakauslehden lukija miettiä, kun hän lukee lehdestään, että ”poliisin poika Antonio Banderas näytteli paikallisissa *marginaaleissa*”, tai kun hän lukee, että ”pelokkuuden mittarina *optimaalisissa* oloissa käytettiin sitä, kuinka kauan kukin myyrä vietti aikaa aukealla”. Ensimmäisessä esimerkissä kyse voi olla siitä, että poika näytteli sivuosissa tai vähäpätöisissä osissa, ja toisessa voi olla kyse suotuisista oloista, ihanneoloista tai peräti parhaista mahdollisista oloista. Kirjoittaja tietäisi!

Kuvailmausten avulla kirjoittaja voi sopivassa kohdin elävöittää tekstiään ja havainnollistaa ajatustaan, vallankin jos kyseessä on käsitteellinen selvittely. Seuraavan tekstikatkelman viimeisen lauseen on kirjoittaja kuvittanut oivaltavasti. Yhdellä lauseella jutun loppuun on saatu tuoduksi iso asiakokonaisuus: ”Emme tulleet keskustelleeksi siitä, miten toimisimme, jos käräjille joutuisivatkin kuvaajat – tai mitä jos joku heistä vammautuisi tai kuolisi seuraavalla kuvauskeikalla. Hauleja on Suomessa ennenkin poimittu eläinaktivistien selkänahasta.”

On kuitenkin pidettävä huoli siitä, että kuva on ehyt – ja helposti ymmärrettävä. Tiedonvälityksen kielikuvien on ehdottomasti oltava lukijoiden ymmärrettävissä. Kielikuvat kuluvat ja kaavoittuvat helposti: ehdotus otti tulta; asialle näytettiin jo vihreää valoa, mutta nyt nämä ovat napit vastakkain. Varsinkin konkreettisten kielikuvien yhdistely tuottaa usein tahatonta komiikkaa: samassa veneessä työskentely panee puhaltamaan yhteiseen hiileen; pallokentän tekonurmi oli vieraiden hamppaissa.

Kielen virheettömyys

Hyvän tyylin vaatimuksena on kielen virheettömyys. Virheetön kieli tukee lukijan kielenhallintaa. Paljon on puhuttu siitä, että kielen ja ilmaisun sääteleminen rajoittaa tai suorastaan kahlitsee kirjoittamista. Usein vedotaan siihen, että kieli muuttuu ja kehittyy kaiken aikaa – siksi pitäisi hyväksyä kaikenlaiset ohjeiden löysennykset. Mutta juuri tuon jatkuvan kehittymisensä vuoksi kirjoitettu yleis-kieli tarvitseekin kielenohjailua ja sääntelyä. Kieli pitää saada säilymään kaikille ymmärrettävänä. Säännöt pyrkivät varmistamaan sen, että viesti menee perille ja että mahdollisimman moni lukijoista ymmärtää tekstin mahdollisimman samalla tavalla. Kaiken lisäksi selvä säännöstö auttaa kirjoittajaa valitsemaan nopeasti sen oikean muodon, kun ei tarvitse jäädä miettimään, millainen löysennys milloinkin on mahdollinen.

Sirkka Wahlstén toimii journalistisen kielen lehtorina Tampereen yliopiston Viestinnän, median ja teatterin yksikössä.

Journalismin kirjat ja artikkelit 2011

Luetteloon on kerätty valikoiden suomalaisten tutkijoiden vuonna 2011 julkaisemia kirjoja ja artikkeleita, jotka käsittelevät journalismia, mediaa ja julkisuutta. Tiedonhaut on tehty Linda-, Arto- ja NCOM-tietokannoista. Julkaisut on listattu löyhästi teemoittain. Osallistuvaa journalismia koskevat julkaisut listattu Yleisötutkimus-otsikon alle. Luettelon pituutta on rajoitettu jättämällä pois alle kolmisivuiset artikkelit.

Päivi Lukin – informaattikko, NORDICOM

HISTORIA

- Epstein P., Hellman A., Santajärvi M., Tuominen J., Leppänen A. & Munck P. RTTL 1961- : 50 vuotta. Helsinki: Radio- ja televisiotoimittajien liitto.
- Keinonen H. Kamppailu yleisteleviosta : TES-TV:n, Mainos-TV:n ja Tesvision merkitykset suomalaisessa televisiokulttuurissa 1956-1964. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Kempainen P. Aina soi Sävelradio : radiomusiikista musiikkiradioon. Helsinki: Avain.
- Kortti, J. Building the new cultural Finland: student magazine Ylioppilaslehti, public sphere and creating Finnish cultural elite in postwar era. *Scandinavian Journal of History* 36(4), 462-478.
- Pietilä, J. Elämästä ihmiselle : 130-vuotiaan Aamulehden historia. Tampere: Kunnallisneuvos C. V. Åkerlundin säätiö.
- Pilke H. Julkaiseminen kielletty : rintamakirjeenvaihtajat ja päämajan sensuuri 1941-1944. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarenheimo E. Kansakunnan radio. Helsinki: Lurra Editions.
- Sinnemäki A. Vastakirja, eli, Miten lapset syövätkin vallankumouksensa. Espoo: Paasilinna.
- Stadius P., Hautamäki P. & Nygård S. Opera et dies : festskrift till Lars-Folke Landgren. Schildts. Helsingfors.
- Stenbäck H. Studentblad i 100 år : tidsspeglings och provokation. Helsingfors: Pro Studentbladet.
- Suurpää M. Parnasso 1951- : kirjallisuuslehden kuusi vuosikymmentä. Helsinki: Otava.

JOURNALISMI & JOURNALISTISET KÄYTÄNNÖT

- Aitamurto, T. The impact of crowdfunding on journalism. *Journalism Practice* 5(4), 429-445.
- Airaksinen, J. Novaja Gazeta : riippumatonta journalismia Venäjältä, osat 10-12. Helsinki: Into-Kustannus.
- Alakangas U. & Sillapää P. LoCaali 2.0 : ajatuksia paikallislehtien tulevaisuudesta. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu.
- Andén-Papadopoulos, K. & Pantti, M. (eds.). Amateur images and global news. *Cultural and media studies*. Bristol: Intellect.
- Haapanen, L. Sitaattien tehtävät ja tekeminen kaunokirjallisuus-journalistisissa lehtijutuissa. *Media & viestintä* 34(3), 64-89.
- Hannula I. & Neuvonen R. Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta. *Lakimies* 109(3), 527-548.
- Juntunen, L. Journalistikens etik i kris: tidspress och konkurrens som utmaningar för journalisternas professionella självdisciplin. Teoksessa: U Kivikuru (ed.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 32-52.

- Juntunen L. Leikkaa-liimaa journalismia? : tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Myös verkkojulkaisuna.
- Jääsaari, J. & Olsson, E. Journalistik norms, organizational identity and crisis decision-making in PSB news organizations. Teoksessa: S.A. Nohrstedt (ed.). Communicating risks: towards the threat society? Research Anthologies and Monographs. Göteborg: Nordicom, 73-96.
- Karppinen, K., Nieminen, H. & Markkanen, A-L. Finland: High professional ethos in a small, concentrated media market. Teoksessa: J. Trappel, H. Nieminen & L. Nord (eds.). The Media for democracy monitor: a cross national study of leading news media. Göteborg: Nordicom, 113-142.
- Kivikuru, U. Banal journalism or a crash between agency and professional norms?: Considerations around mainstream journalism covering dramatic events. *Observatorio (OBS*) Journal*, 5(2), 217-238.
- Koljonen, K, Raittila, P & Väliaverronen, J. Crisis journalism at a crossroads: Finnish journalists' reflections on their profession after two school shooting cases. *Journalism Practice* 5(6), 719-734.
- Koskela H. Constructing knowledge : epistemic practices in three television interview genres. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Kurvinen H. Sukupuolikuvaus liikkeessä : toimittajuuden ja sukupuolen sidokset tv-sarjassa *Uutishuone*. *Lähikuva* 24(2), 7-23.
- Kuutti H. Julkisuusjournalismi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Myös verkkojulkaisuna.
- Laine A. Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi -maaottelu : vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapaivalehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympia uutisoinnista. Helsinki: Edita. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Luotonen M. Poliisiradio.fi : työryhmän loppuraportti. Helsinki: Poliisihallitus.
- Matikainen J., Lintula A., Malmelin N., Jääskeläinen A., Kolari E., Rajalahti H., Hakala, H., Väisänen, K., Uskali, T., Niiranen, V., Nieminen, H. Muuttuvat mediat, haasteelliset sukupolvet : mediafoorumi. Helsinki: Infor.
- Matinmikko M. & Bräysy T. Towards cognitive radio systems : main findings from the Cognac project. Espoo: VTT.
- Mörä T., Tiilikka P. & Mäntylä J. Lähdesuoja : normit, ideaalit ja käytännöt. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Helsingin yliopisto. Myös verkkojulkaisuna.
- Nikunen K. & Vehmas S. Enemmän vähemmällä : laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009-2010. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö COMET.
- Nordgren, S. Varumärkt medieinnehåll - produktplacering i finländsk tv. Teoksessa: U. Kivikuru (ed.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 104-124.
- Nylund, M. På jakt efter kreativ journalistik: redaktionellt arbete, idéutbyte och interaktion på Huvudstadsbladet. Teoksessa: U Kivikuru (ed.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 12-31.
- Nylund, M. The news-generating machine: the reporter-source interview in television news production. *Journalism Practice*, 5(4), 478-491.
- Pakkanen I. Käydään juttukauppaa : freelancerin ja ostajan kohtaamisia journalismin kauppapaikalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Pasti, S. Journalismi ja kaupungistuminen nyky-Venäjäällä. *Idäntutkimus*, 18(2), 37-48.
- Pesonen P. Viestintäoikeuden käsikirja. [Uudistettu laitos]. Helsinki: Edita.
- Pihlajarinne T. Keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuu : EU-sääntelystä kansalliseen oikeuteen - sananvapausrikokset ja tekijänoikeusrikos. *Lakimies*, 109(6), 1192-1214.
- Rantala, P. Sukupuoli ja tasa-arvo journalismissa : tapaus Lappi. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja; 54. Rovaniemi :Lapin yliopisto. Verkkojulkaisu.
- Rautkorpi T. Televisiokeskustelu yhteiskehittelynä : tapaustutkimus tv-tuotannosta ja merkityksellistämisen taidosta. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Ripatti-Torniainen, L. & Hujanen, J. Cultivating the democratic mind: the understated adult educational characteristic of public journalism. *Javnost - the Public* 18(2), 37-52.

- Ripatti-Torniainen, L. Kykenevä kansalainen ja sivistyvä ihminen: varhaisen public journalismin sivistyslunne kehityshaasteena kansalaisjournalismille. *Media & viestintä* 34(3), 4-22.
- Siivonen, J. Personintroduktion i rutinjournalistik: an allätande genre. Teoksessa: U Kivikuru (ed.), *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 83-103.
- Singer, JB, Hermida, A, Domingo, D, Heinonen, A, Paulussen, S, Quandt, T, Reich, Z & Vujnovic, M. *Participatory journalism: guarding open gates at online newspapers*. Malden, MA.: Wiley-Blackwell.
- Sirkkunen, E. "... että toisetki pääsee nauttiin siitä, jos se on musta ollut hyvä ja hauska kuva": raportti kuvaajareporttereiden haastatteluista. Espoo: VTT.
- Stenvall M. *Captured by conventions : on objectivity and factuality in international news agency discourse*. Helsinki: University of Helsinki. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Tekijän oikeudet? : viestintäoikeuden vuosikirja 2010. Forum iuris. Helsinki: Kansainvälisen talousoikeuden instituutti.
- Turunen K. Ruutu valaise huoneen : näkymä television lavastussuunnitteluun ja visuaaliseen ilmaisuun. Helsinki: Aalto yliopiston taideteollinen korkeakoulu.
- Uskali T. *Innovaatiot ja journalismi*. Helsinki: Infor.
- Vehkoo J. *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.
- Vesa, H. & Harri, M. *Kielemme kohtalo*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Westman, S. *Journalistic image access : description, categorization and searching*. Aalto University publication series 87/2011. Espoo:Aalto University, School of Science. Väitöskirja.
- Vos, M, Lund, R, Reich, Z & Harro-Loit, H. *Developing a crisis communication scorecard: outcomes of an international research project 2008-2011 (ref.)*, *Jyväskylä studies in humanities*, no. 152. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

JULKISUUS, VALTA & KANSALAISSUUS

- Aslama, M. *Deltagandets kretsar: omprövning av medborgarskap, medier och diversitet på webb 2.0*. Teoksessa: U. Kivikuru (ed.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 228-244.
- Breit E. *On the discursive construction of corruption : a critical analysis of media texts*. Hanken School of Economics. Helsinki. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Dahlgren S., Kivistö S. & Paasonen S. *Skandaali! : suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Graham, T. & Harju, A. *Reality TV as a trigger of everyday political talk in the net-based public sphere*. *European Journal of Communication* 26(1), 18-32.
- Haavisto C. *Conditionally one of "us" : a study of print media, minorities and positioning practices*. Helsinki: University of Helsinki, Swedish School of Social Science. Väitöskirja.
- Haavisto, C. *Syrjäseudun pelastaja vai Hemohess-kauppaajia? Venäläistäustaiset lääkärit mediassa ja verkon keskustelupalstoilla*. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). *Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere : Vastapaino, 208-227.
- Hakala, S. *Kriisien maailma - analyttinen katsaus kriisitutkimukseen*. *Media & viestintä* 34(2), 68-81.
- Heikkilä, H. & Valttonen, S. *Reunoiltaan jääntyneen suurvallan naapurissa : Venäjän ja Georgian konfliktien herättämät tulkinat mediassa*. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). *Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere : Vastapaino, 253-273.
- Hellman, M. *Construing and defining the out of control: forms of addiction in the media 1968-2008*. SSKH skrifter, no. 28. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Herkman J. *Politiikka ja mediajulkisuus*. Vastapaino. Tampere.
- Huikuri S. *Kiista ilmastosta : uuden ilmastopimuksen oikeutukset Helsingin Sanomissa ja The Times of Indiassa vuosina 2005-2008*. *Sociologia* 48(1), 52-66.

- Isotalus, P. Analyzing presidential debates: functional theory and Finnish communication culture. *Nordicom Review* 32(1), 31-43.
- Isotalus, P. & Almonkari, M. Current trends in political communication and criteria for political leaders: perspectives of Finnish press and party leaders. Teoksessa: E De Blasio, M Hibbert & M Sorice (eds). *Leadership and new trends in political communication*. CMCS working papers. Roma: Centre for Media and Communication Studies Massimo Baldini, 111-122.
- Johansson, J. "Pyörät eivät pyöri ilkeällä pelossa": diskurssianalyysi Keski-Uusimaa-lehden artikkeleista koskien lasten ja nuorten rikoksia. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja*, no. 33. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Lisensiaatintyö.
- Johansson M., Nuolijärvi P. & Pyykkö R. *Kieli työssä : asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Järvi U. *Media terveyden lähteillä : miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Kangaspuro, M. Venäjä ja Suomi jatkuvassa sodassa? Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). *Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere : Vastapaino, 231-252.
- Kantola A. (toim.). *Hetken hallitsijat : julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kantola, A., Vesa, J. & Hakala, S. *Notkean myrskyn silmässä: vaalirahaskandaali*. Teoksessa: A Kantola (ed.), *Hetken hallitsijat: julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karkulehto S. *Seksin mediamarkkinat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivikuru, U. *Ahneus ymmärtämiseen vai sälätietoon?: mediajulkisuuden rajankäyntiä*. *Tiedepolitiikka* 35(4), 25-30.
- Kivikuru, U. *Nyhetisering: en allätande genre*, in U Kivikuru (ed.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 55-82.
- Kivikuru, U (red.). *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Koikkalainen, K. *Kulta kiiltää idässä : talousmedian Venäjä-kuvan jäljillä*. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). *Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere : Vastapaino, 190-207.
- Koivisto, J. *EU-artiklar som multimodala budskap: text, bild och begriplighet i rapporteringen om EU-utvidgningen i finska och svenska morgontidningar år 2002 och 2004*. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis*, no. 1096, Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.
- Koivunen, A. & Lehtonen, M. (toim.) *Kuinka meitä kutsutaan?: kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Korpiola L. *Kriisiviestintä digitaalisessa julkisuudessa*. Helsinki: Infor.
- Korvela P & Lindroos K. *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. 3. p. Edition. Helsinki: Minerva.
- Lounasmeri L. *Näin naapurista : median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere: Vastapaino.
- Lounasmeri, L. *Sinivalkeisiin vai vaaleanpunaisiin silmälasein? : Neuvostoliiton kuva suomalaisessa julkisuudessa Tšekkoslovakian miehityksestä Janajevin junaan*. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). *Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere : Vastapaino, 68-124.
- Luhtakallio, E. *Local politicizations: a comparison of Finns and French practicing democracy*, University of Helsinki. Department of Social Research. *Sociology research reports*, no. 265. Helsinki: University of Helsinki. Väitöskirja.
- Lundbom P. *Kulttuurisista toisista vakavasti otettaviksi poliittisiksi toimijoiksi - pohdiskelua eläinoikeusaktivismin kulttuurisesta toiseudesta*. *Nuorisotutkimus* 29(3), 47-57.
- Napoli, P.M. & Aslama, M. (eds). *Communications research in action: scholar-activist collaborations for a democratic public sphere*. New York: Fordham University Press.
- Nieminen, H. *Media serving democracy*. Teoksessa: J. Trappel, WA Meier, L. D'Haenens, J. Steemer & B. Thomass (eds). *Media in Europe today*. Bristol: Intellect, 135-152.

- Nuolijärvi, P. & Tiittula, L. Irony in political television debates. *Journal of Pragmatics* 43(2), 572-587.
- Ojajärvi, S. & Valtonen, S. Karhun ja kassakoneen naapurissa : journalismin ja kansalaisten venäjät. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat. Tampere : Vastapaino, 19-67.
- Oksanen A., Nurmi J. & Räsänen P. Pahuus ja väkivallan käsittelemisen ongelma Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. *Janus* 19(2), 104-121.
- Pekonen K. Puhe eduskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Pietiläinen, J. Venäjä ulkomaan uutisoinnin kohteena : erikoistapaus? Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat. Tampere : Vastapaino, 171-189.
- Pitkänen P. Transparentti media : valokuva digitaalisen kuvantamisen aikakaudella : valokuvan moderni, postmoderni ja globaali tulkinta. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Väitöskirja.
- Puuronen, V. Rasistinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki.
- Pyysiäinen I. Pahat mielessä : moraali, mieli ja kulttuuri. Teologinen aikakauskirja 116, 247-257.
- Pöyhtäri, R. Lajityypin ehdoilla - maahanmuuton ja maahanmuuttajien artikulaatiot aikakauslehdissä. *Media & viestintä* 34(3), 40-63.
- Railo E. .Henkilökohtainen on poliittista : neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuviissa vuosina 1975-2005. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Raittila, P. Venäjä kansalaismielipiteenä. Teoksessa: L. Lounasmeri (toim.). Näin naapurista: median ja kansalaisten Venäjä-kuvat. Tampere : Vastapaino, 125-168.
- Rautio, P. "Ei havaittavaa haittaa ...": Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuuden tiedottamisen politisoituminen Suomessa. *Media & viestintä* 34(2), 4-19.
- Rinne J. Henkilökohtaistuva politiikka : tutkimusmatkoja refleksiiviseen kansalaistoimintaan. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Rinne J. Vaalikampanja sosiaalisessa mediassa. *Politiikka* 53(1), 63-70.
- Ruoho I. & Saarenmaa L. Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan : naistenlehdet journalismina ja julkisuutena. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö.
- Salovaara-Moring, I. & Maunula, K. Geographies of media and power: the United States in Finnish media discourse, 1984-2009. *International Journal of Cultural Studies* 14(1), 91-111.
- Saukkonen P. et al. Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? : selvitys mediakeskustelusta Suomessa = Varför irriterar finlandssvenskarna? : en medianalys med sammandrag på svenska. Helsinki: Magma.
- Smolej M. .News media, crime and fear of violence. National Research Institute of Legal Policy. Helsinki. Väitöskirja.
- Smolej, M. Violence in crime-appeal programming and in crime statistics: a content analysis of Finnish Poliisi-TV. *Nordicom Review* 32(1), 59-73.
- Stocchetti, M. & Kukkonen, K. Critical media analysis: an introduction for media professionals. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Suhonen, P. Mistä perussuomalaiset tulevat? Teoksessa: Matti Wiberg (toim.). Populismi: kriittinen arvio. Helsinki: Edita, 61-81.
- Sumiala, J. & Tikka, M. Imagining globalised fears: school shooting videos and circulation of violence on YouTube. *Social anthropology* 19(3), 254-267.
- Tervo H. Information technology incidents in the present information society : viewpoints of service providers, users, and the mass media. Oulu: University of Oulu. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Uimonen R. Pääministerin puhuva pää. WSOY. Helsinki.
- Väliverronen, J. Kansalaisuus liikkeessä. Teoksessa: A Kantola (ed.). Hetken hallitsijat : julkinen elämä nytkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 142-163.

MEDIA, VIESTINTÄPOLITIIKKA & JULKINEN PALVELU

- Aaltonen-Ogbeide T. (toim.). *Silmät auki sosiaaliseen mediaan*. Helsinki: Eduskunta.
- Antikainen H. & Kuusisto O. *Viestintäalan nykytila ja kehitystrendit 2011-2012*. Espoo: VTT:n mediatekniikan asiantuntijapalvelu.
- Heikkilä, H. & Kylmälä, T. Finland: direction of change still pending. Teoksessa: T. Eberwein, S. Fengler, E. Lauk & T. Leppik-Bork (eds.). *Mapping media accountability in Europe - and beyond*. Köln: Herbert von Halem Verlag, 50-62.
- Horsti, K. & Hultén, G. Directing diversity: managing cultural diversity media policies in Finnish and Swedish public service broadcasting. *International Journal of Cultural Studies* 14(2), 209-227.
- Kurki, J. Media ideologisena valtakoneistona. Teoksessa: M. Laakkonen, S. Lamminpää, S & J. Malaprade (eds.). *Informaatioteknologian filosofia*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 211-220.
- Leminen S. & Salo J. *eReading services, business models and concepts in media industry*. Vantaa: Laurea. Myös verkkojulkaisuna.
- Lowe, G. F. & Nissen, C. S. (eds). *Small among giants: television broadcasting in smaller countries, Research Anthologies and Monograph*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Luostarinen M. *Social media : economy and strategy*. Helsinki: Books on Demand.
- Luostarinen M. & Ruusamo S. *Social media economy = Sosiaalisen median talous*. Helsinki: Books on Demand.
- Matikainen, J., Vähämaa, M. & Härmälä, K. *Suomalainen televisiotarjonta 2010. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2011 no. 25*. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. Myös verkkojulkaisuna.
- Moring, T. & Godenhjelm, S. *Broadcasting for minorities in big and small countries*. Teoksessa: G.F. Lowe & C.S. Nissen (eds.). *Small among giants: television broadcasting in smaller countries. Research Anthologies and Monographs*. Göteborg: Nordicom, 179-202.
- Nazarenko S. *Kahdenlaista nationalismi?. Idäntutkimus* 2011(2), 68-76.
- Nord, L., Nieminen, H. & Trappel, J. *Democratic Functions under Pressure: Conclusions*. Teoksessa: J. Trappel, H. Nieminen & L. Nord (eds.). *The Media for Democracy Monitor: A Cross national Study of Leading News Media*. Göteborg: Nordicom, 347-364.
- Nordenstreng, K. *Free flow doctrine in global media policy*. Teoksessa: R Mansell & M Raboy (eds.), *The handbook of global media and communication policy*Wiley-Blackwell, Chichester, 79-94.
- Töyry, M, Saarenmaa, L & Särkkä, N. *Monitieteisyyden haaste aikakauslehtitutkimuksessa - kohti konsepti- ja tutkimustietoisuutta*, *Media & viestintä* 34(3), 23-39.
- Uimonen H. *Radiomusiikin rakennemuutos : kaupallisten radioiden musiikki 1985-2005*. Tampere: Tampere University Press.
- Westerlund M., Rajala R. & Leminen S. *Insights into the dynamics of business models in the media industry*. *Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja. A., no. 74, Laurea publications. A., no. 74*. Vantaa: Laurea University of Applied Sciences.
- Trappel, J.; Nieminen, H., & Nord, L.(eds.) *The media for democracy monitor: a cross national study of leading news media* . *Research Anthologies and Monographs*. Göteborg: Nordicom.

YLEISÖTUTKIMUS

- Ahva, L. *From public journalism to broad participation: understanding reader participation in Finnish newspapers*. Teoksessa: P. Beckman, T. von Krogh, R. Djalal, A. Lith & L. Ahva (eds.), *Utanför nyhetsmallen: public journalism efter fem år med Södra Sidan*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier, 215-227.
- Ahva, L.; Heikkilä, H., Siljamäki, J. & Valtonen, S. "Onpas fiksuja lukijoita!" :yleisön ja toimittajien kohtaaminen journalismikritiikin kolmella tasolla. *Media & viestintä* 34 (4), 8-25.

- Hankala, M. Sanomalehdellä aktiiviseksi kansalaiseksi?: näkökulmia nuorten sanomalehtien lukijuuteen ja koulun sanomalehtiopetukseen. *Jyväskylä studies in humanities*, no. 148. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Haravuori H., Suomalainen L. & Marttunen M. Effects of media exposure on posttraumatic reactions. *Psychiatria Fennica* 42(2011), 32-48.
- Heinonen, A. The journalist's relationship with users: new dimensions to conventional roles. Teoksessa: *Participatory journalism: guarding open gates at online newspapers*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 34-55.
- Jääsaari, J. Lättmanipulerade massor eller resonerande individer?: allmänna och alternativa åsikter om mediernas inflytande. Teoksessa: U Kivikuru (ed.), *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet*. SSKH meddelanden, no. 75. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 202-227.
- Kahma, N. Yhteiskuntaluokka ja maku. *Sosiaalietieteiden laitoksen julkaisuja*, Helsinki. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Kilpiö, K. & Lehtinen, V. Bulkista uniiksi - merkitystä massatuotettuihin musiikkisäiliöihin. *Media & viestintä* 34(4), 26-47
- Kortti, J. Multidimensional social history of television: social uses of Finnish television from the 1950s to the 2000s. *Television and New Media* 12(4), 293-313.
- Lehtisalo, A. "Tänne kaikki nyt moi": tyttöjenlehdet kohtaamisen ja vuorovaikutuksen tiloina, Tampereen yliopisto, *Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, journalismin tutkimusyksikkö*, Tampere.
- Nykvist, A. *Formaterade nyheter: studier i hur tv-nyheter formatmässigt editeras, gestaltas och tas emot*, Åbo Akademis förlag, Åbo. Väitöskirja. Myös verkkojulkaisuna.
- Näkki P., Bäck A., Ropponen T., Kronqvist J., Hintikka KA., Harju A., et al. Social media for citizen participation : report on the Somus project. Espoo: VTT. Myös verkkojulkaisuna.
- Pantti, M. Disaster news and public emotions. Teoksessa: K. Döveling, C. von Scheve & EA. Konijn (eds). *The Routledge handbook of emotions and mass media*. London: Routledge, 221-236.
- Pienimäki M. .Valokuvien lajityypit ja merkitysrakenteet : työkaluja taide-, sanomalehti- ja mainosvalokuvien tulkintaan. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Lisensiaatintyö. Myös verkkojulkaisuna.
- Purhonen, S. Televisio ja kulttuuripääoma: ohjelmatyyppien ja mieliohjelmien sosiaalinen eriytyminen nyky-Suomessa. *Sociologia* 48(2), 96-116.
- Purhonen, S. Televisionkatselun sosiaalinen eriytyminen ja yhteiskunnalliset seuraukset nyky-Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(6), 599-619.
- Ridell, S. Elämää Facebookin ihmemaassa: sosiaalinen verkkosivusto käyttäjiensä kokemana. Tampereen yliopisto, *Viestinnän, median ja teatterin yksikkö COMET*, Tampere.
- Suominen, J. Mediasta kysymässä : radiota, televisiota, puhelinta ja tietokonetta käsittelevät keruukutsut aineistona. Teoksessa: S. Lakomäki, P. Latvala P & K Laurén. *Tekstien rajoilla : monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 233-258.
- Vesa, J. *Webbdebattörernas mediekritik i ljuset av demokratiteorierna*, in U Kivikuru (ed.), *Medier, makt och mammon: fallstudier om medielandskapet* SSKH meddelanden, no. 75, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, Helsinki, 180-201.
- Villi, M. Sosiaalinen kuratointi verkossa : mediasisältöjen sosiaalinen kulutus ja osallistava yleisöys. *Media & viestintä* 34(4), 48-65

* . F W 8 3 *

www.uta.fi/comet
www.mediaviestinta.fi
12 €

JOURNALISMIKRITIIKIN VUOSIKIRJA 2012 MEDIA & VIESTINTÄ 1/2012

**JOURNALISMIKRITIIKIN VUOSIKIRJASSA KESKUSTELLAAN JOURNALISMISTA
JA SIINÄ TAPAHTUVISTA ILMIÖISTÄ JA MUUTOKSISTA.**

- ▶ Miksi Aamulehti joutui sosiaalisessa mediassa suuttumuksen ja pilkan kohteeksi?
- ▶ Mitä tapahtuu, kun lehdistö ulkoistaa tutkivan journalismin aktivisteille?
- ▶ Hallitsivatko perussuomalaisten teemat vaalikeskustelua?
- ▶ Mitä uutta journalismin joukkoistamisessa todella on?
- ▶ Mistä aiheista toimittajat eivät uskalla kirjoittaa?
- ▶ Mitä tapahtui SuomiTV:n kulissien takana?
- ▶ Miten Maahanmuuttovirasto ja poliisi ohjaavat uutisointia?
- ▶ Ymmärtävätkö toimittajat komiikkaa?

kuva: Samuli Schielke

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus

Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication